

Městská knihovna v Praze

O ničem a o všem

 Pavel Kohout

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Městská knihovna v Praze

O ničem a o všem
Krátká čtení 1975–2008

Pavel Kohout

Znění tohoto textu vychází z díla [O ničem a o všem](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvími Pistorius & Olšanská v Příbrami a Academia v Praze v roce 2008. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Pavel Kohout: O ničem a o všem), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 17. 7. 2020.

OBSAH

1975–1978 (doma)	11
Hody hody doprovody	12
Chilští koniášové	14
Bebra	17
Od Fučíka k Minaříku	21
Fejeton o fejetonech aneb Hommage à Klavík	24
Jak jsme přišli o dědečka a o Janečka	28
Kazík je lump!	31
O Luculíkovi	37
Comeback	41
Madame Courage	44
Pohled z okna	47
Bitva o pohled z okna	50
Zasloužený pohřeb	54
Zpráva o bitvě o pohled z okna	58
Přijde jaro, přijde?	64
Den Šeby	69
Psí život	73
1981–1989 (v cizině)	78
Just Now – A Personal Stand	79
Pražská čeština	82
Komentář autora ještě po dvaceti letech	85
Úvod pro knihu fejetonů, vydaných v roce 1984 v Indexu	86
Obrys podzimu 1984	89
Obrys zimy 1984/85	93
Obrys léta 1985	97
Text pro sympozium italských divadelníků 9.–10. 4. 1986	101
Země pod čtyřmi prapory	103
Prosinec 1989–2008 (zase doma)	108
Zima je tady	109
Přípitek na mé víno	111
Idea slušnosti	114
Idea odplaty	116
Idea solidarity	118

Moc a duch	121
Pravidlo hry	123
Mamma Roma	125
Daliboři v Čechách	127
Hanba!	128
Nemít toho prezidenta	129
Jak zlá Karkulka sežrala hodného vlka	131
Nýbrž	134
Zítřky z Kotle	136
Nevoliči	137
Jak hrát krále	138
Milí vnuci!	140
Košile modré, srdce rudá	141
Láska je jako dobrá píseň	143
Český revoluční rok 1989	145
Volte Voltaira!	146
Být Rakušanem	148
Viditelná ruka trhu	150
Smím si svléknout sako?	152
Obejmout dub	154
Jádro pudla	155
Demologie	157
Mládež vede Brno	159
My blbecci	161
Poslední slovo	162
Sny	164
Sbohem, armádo!	166
Sluha Saturnin a pán Jirotko	169
Ti věční milí a dobří	171
Budiž manéž!	173
Pseudo	176
Sníh	177
Kožich	179
Solitér	180
Mys Mars	181
Viry	183

Úcta	185
29. 2.	186
Lear	188
Cikáni	189
Mír	190
Lírpa	192
Nevím	193
Ovum	195
Národ	196
Bezmoc mocných	198
Psi	199
Hej?	201
Ičky a íčka	202
Sport	204
eS eR A Be	205
6. 6. 44	207
Hlas nehlas	208
Židé	210
Aglio olio	211
Pardon	213
Morava	214
Mosty	216
Aqua	217
Vzkaz	219
Prapor	220
Léto	222
Zbabělci	223
Německo	225
9/11	226
Cigareta	228
Ouzko	229
Poklad	231
Gratulace	232
Dopis	234
Atom	235
Podzim	237

Svět	238
Lidé	240
Brounoce.....	241
Němci na chodníku	243
P. F. 2006	248
Kůže z mramoru	252
Pro Dány	255
Apríl?	258
AKSÁL.....	261
Nevole.....	264
Ahoj!	267
Tyjátr	270
Grass	273
Ajznbón	276
Časy a činy Číny.....	279
Recepty	282
Ten pátek.....	285
Větrné mlýny	289
Tramvaj s opicemi	292
Hlasitý Don.....	295
Štafeta hlouposti.....	298
O ničem	301
Boaka	304
Démoni.....	308
Kde domov můj?	310
Co je život?	313
P. F. 8888	316

TŘIATŘICET

let uběhne na jaře 2008 od dvou historických schůzek hrstky tehdy zakázaných českých spisovatelů střední generace, kteří spřízněni volbou svého odporu vůči totalitní moci se časem stali i věrnými přáteli.

V Seminářské zahradě na Strahově si leže v trávě posteskl Ludvík Vaculík, jak velice mu chybí, že nesmí napsat do novin ani črtu o příchodu jara, který považuje pokaždé za událost roku. Pod Železničním mostem u pražského Vyšehradu jsme se krátce nato on, Ivan Klíma, Alexandr Kliment, Jan Trefulka, Milan Uhde a já dohodli, že si budeme po řadě s průklepy psát a vzájemně posílat poštou krátké fejetony, jaké bychom za normálních okolností psali do novin, kdybychom směli.

Úvodní Vaculíkův text s titulem Jaro je tady! vyšel v poštovních schránkách prvních spříseženců s datem 17. března 1975, můj následný velikonoční s názvem Hody hody doprovody o týden později. Do korespondenční hry se spontánně zapojovali další zájemci, a tím skoro geometricky stoupal počet autorů i jim blízkých čtenářů, kteří si obdržené texty opisovali s maximálním počtem průklepů a zasílali je dalším opisovačům. Pardubický archiv StB dokumentuje stále větší rozhořčení potlačovacího aparátu, který proti téhle mravenčí aktivitě – ve smyslu právě uzavírané helsinské dohody navíc i legální – nenalezl právní ani technické prostředky, jak jí zabránit.

Během dvanácti měsíců tak jako papírové vlaštovky obkroužilo zemi dvaadvacet textů od čtyřiačtyřiceti autorů, a fejeton se pak už stal pevnou součástí „paralelní kultury“ až do trapného konce režimu. Postupně inspiroval i mladší ročníky nezávislých duchů k vlastní literární a ediční činnosti. A když se zhroutil celý Tábor podvodného míru a falešného socialismu, staly se a zůstaly ty literární miniatury osvědčeným nářadím při hledání ztracených způsobů civilizovaného soužití lidí.

Výběr z mých, které ze samizdatu přešly do exilových tiskovin a pak i do různých novin znovu svobodné vlasti, chce být jejich malou

galerií, dokumentující, jak se za těch třiatřicet let vyvíjely dějiny, myšlenky i jazyk. Některé variace na stejné téma nejsou projevem senility, ale znepokojení nad tím, jak společnost svobodných a sytých rychle ztrácí paměť a instinkty.

Protože matka moudrosti – osobní zkušenost – je bohužel nepřenositelná a nechrání tedy potomky před opakováním chyb nezkušených předků, zbývá naděje skrytá v poselství o kapce, která nehloubí kámen silou, ale stálým dopadáváním. Těchhle 130 kapek o ničem a o všem – to je můj příspěvek k dešti odplavujícímu zapomnění.

Pavel Kohout, 1. 1. 2008

1975-1978
(doma)

Hody hody doprovody

Došla mi petice, v níž přítel Vaculík nadřazuje lunární svátky kalendářním. Ovšem: venkovan! Jaro mu ohlásí vůně mrvy, léto sena, podzim slivovice, zima je, když mu nic nevonní. Déšť mu raportují žížaly, svítání kur, šíráni žáby a jiné potvory. Takový se pak neztratí ani ve světě: poslouchá v rádiu všelijaké předpovědi a ví své. Dobré je být odněkud.

Ale co my z města? Benzin smrdí v létě jako v zimě, v rozhlase ráno i večer stejná muzika a lunu našinec nestřehne, musí mít oči v hrsti, aby do něčeho nevlít. To pro nás městské, příteli, vymysleli kalendář a dobře udělali! Jak bychom si jinak poradili třeba s tím vrtkavým svátkem, který se courá od března do dubna, protože tancuje, jak mu píská měsíc.

A co vůbec s ním u nás ve městě? Smluvit se na mrskačku? Vyňáset průvodem smrtku? Kdoví, jak by se to tu chápalo. Ó ne, my máme své svátky a víme z novin, kdy, jak a s kým je slavit.

O Velikonocích se mě zmocňují rozpaky. Jako když odpadne škola a nikdo nic kloudného nevzkáže, máte volno a šmytec. Co dělat? Držet půst? Ukázat se v kostele? To je i ateistovi vůči Bohu trapné. Křesťanský svátek se nedá slavit bez víry.

Jenže poctivému občanu to nedá, chtěl by se aspoň ze slušnosti zapojit, projevit dobrou vůli. Dát tomu jakýs takýs obsah. A co zbývá, když k přírodě daleko a k nebesům ještě dál? Zas jenom člověk. Rok co rok otvírám bibli (Kralická, r. v. 1940, obdržel ke confirmaci od br. far. Čapka a br. vik. Foltýna, ještě když jsem věřil, na co už dávno nevěřím, a nevěřil, čemu jsem uvěřil později a na co už zase nevěřím, když jsem na závěr programu dospěl k Marxově důvěře v pochybování) a rok co rok víc vzpomínám jednoho muže.

MATOUŠ 21/8. Mnohý pak zástup stlali roucha svá na cestě, jiní pak ratolesti z stromů sekali a metali na cestu.

21/9. A zástupové, kteříž s předu i s zadu šli, volali, řkouce:
Hosanna synu Davidovu. Požehnaný, kterýž se béře
ve jménu Páně.

Šly-li zástupy, můj muž musel být při tom. Už slyšel o činech Proroka, už se mu donesla jeho slova, jakoby vyvřelá z vlastní duše. Ústní podání posouvá jejich význam, každý přidechne své zbožné přání. „Dejtež tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu,“ znělo poselství. Můj muž má po krk nejen Piláta, který představuje římskou moc, ale i Kaifáše, který ztělesňuje židovskou bezmoc, a proto slyší i dává dál: „Ve jménu židovského Krále pryč s Římem!“ Vyvádí ženu i své ratolesti, aby spolu s ním sekaly a metaly ratolesti stromů, a když spatří Proroka na oslátku, je tolik pohnut, že mu postele cestu svým rouchem.

Několik opojných dnů se konají zázraky, chrám Páně přestává být pe-
leší lotrovskou a přední kněží ve veřejných disputech nadějně upozadě-
ni. Můj muž už jen očekává s každým kuropěním signál rohů a kotlů, že
i legie táhne k římskému d'asu. Konečně! Ryk a jek ho vyženou k paláci
protektora a co, zmaten, spatří? Vprostřed stráží, římských i židovských,
ztlučen a zkrvaven jeho Prorok. Pak mého muže osloví sám veliký Pilát.

MAREK 15/9. Chcete-li, propustím vám krále židovského.

15/10. Nebo věděl, že jej z závisti vydali přední kněží.

15/11. Ale přední kněží ponukli zástup, aby jim raději
propustil Barnabáše.

Můj muž byl při tom a teď je v tom. Co počít? Zůstatí věren? Slušelo
by se! To jeho naděje byla vyslovena těmi omlácenými ústy a víc: neved-
la snad cesta k tomuto mučednictví po jeho rouchu? I žena a děti byly
při tom. Ale! Avšak! Právě že! Nemusí pomýšlet především na ně? Ta
legie nevyhlíží, že by někam spěchala. A kdyby – i kněží velí kopím, ne
tupějším římských. Co když ho některý spatřil sekat a metat ratolesti...
co když si zahlédne na jeho ratolesti – hle! vizte! hadí plémě toho, kte-

rý stlal roucho... A byl to vůbec Prorok...? Může Prorok končiti takto bídňě...?? A proč jediný, kdo ho tahá z bryndy, je ten zkurvysyn Pilát...???

JAN 19/14. I řekl Židům: Aj, král váš.

19/15 Oni pak zkřikli: Vezmi, vezmi, ukřižuj jej.

Na to už se můj muž, dá rozum, dívat nejde. Je slušný člověk. A účast dobrovolná. Ženě i dětem praví skličén: „Byl-li to lotr, pomoz a odpusť mu Bůh; a byl-li snad, nedej Bože, skutečně Božím synem, svede si pomoci sám a odpustí nám hříšným!“

Tak a podobně já, městský člověk, myslím o Velikonocích. A že jsem býval básník, přimyslím i sloku:

*Hej hody hody doprovody
po vodě splývá smrtka-vích
a nové zraďy nesou vody
hej vody vody nepohody
k vrtkavým svátkům vrtkavých*

(Praha, v pondělí před prvním úplňkem jara)

24. 3. 1975, samizdat

P. S. 2008: Jeden z první dvojice textů, jimiž začala „akce Fejeton“, jak ji pokřtila Státní bezpečnost. Odpovídal na text Ludvíka Vaculíka *Jaro je tady!*

Chilští koniášové

Už dlouho čtu v našich novinách zprávy, které mě znepokojují. Na světě se zřejmě dějí hrozné věci. Jsem rád, že u toho nejsem.

Poslední informaci uveřejnil deník Práce 24. července t. r. pod názvem Chilští koniášové. Mimo jiné se v ní praví:

„V těchto dnech vydalo tzv. politické oddělení junty v přístavním městě Valparaísu příkaz, aby byly vyřazeny další školní učebnice. Ultrareakční deník El Mercurio otiskl informaci, podle níž vojenský úřad uvedené provincie zakázal oběh a používání dvou učebnic humanitních věd pro 7. ročník a učebnice španělštiny pro 8. ročník. V příkazu se praví, že ‚obchody a sklady, kde se tyto knihy nalézají, musejí je spálit ve lhůtě ne delší sedmi dnů‘. Třetí kniha, která má být spálena, se jmenuje Cestujeme se slovy – velmi účinný výklad o španělském jazyce. Autoři však ve své práci zastávají názory, jež jsou s mentalitou vládnoucí generality neslučitelné.“

Člověka přepadne hned několik obav:

Co když chilští koniášové rozšíří svůj příkaz i na další učebnice pro další ročníky?

Co když jej rozšíří i na oblast krásné literatury a zakázou celá díla tuctů autorů, protože zastávali odlišné názory jako občané?

Ale dál: co když chilští koniášové postřehnou, že informace, kterou uveřejnil ultrareakční deník El Mercurio, škodí jejich prestiži? Co když uloží i ultrareakčním deníkům mlčení, začnou zakazovat knihy potají a Chilany, kteří se ve své bezmoci obrátí k soudu světa, zavřou pro hanobení Chile v zahraničí?

Co když chilští koniášové zjistí, že pálení knih přímo v obchodech a skladech nejen rozšiřuje okruh nežádoucích svědků, ale navíc neskýtá záruku, že budou skutečně spáleny? Co když je dají z obchodů a skladů svážet do ústřední stoupy, kde budou tajně ničeny skupinkou specialistů za pomoci špičkové techniky?

A co když – až vyčistí obchody a sklady – obrátí svou pozornost i na knihy, které mají občané doma? Nelze k nim snad lehce získat přístup s pomocí prokurátora, třeba pod záminkou, že se hledají praví autoři dopisů komunisty Luise Corvalána?

A co když budou přitom zabavovat dokonce i rukopisy? Nemají snad před očima čerstvý příklad ugandského generála Amina?

„Dalším problémem pro juntu,“ pokračuje Práce, „jsou časopisy a periodické publikace. Téhož dne, kdy se generálové chopili moci, byly zakázány deníky Lidové jednoty: El Siglo, Puro Chile, časopisy jako Punto Final a dlouhá řada jiných. Souběžně s nimi byla uvalena cenzura ještě na řadu kubánských a jihoamerických, hlavně peruánských publikací. Zpočátku nesměly do Chile ani takové časopisy jako Newsweek, Time, Washington Post nebo francouzský Le Monde, L'Express a mnohé italské liberální týdeníky.“

Nad tím ovšem zůstává rozum stát úplně a jen slabou útěchou je poslední věta odstavce v Práci:

„Pod nátlakem chilských novinářů, kteří zůstali v redakcích, musela junta povolit – a periodika jako Le Monde, Newsweek a jiná, označovaná za ‚antichilenas‘, jsou už na stáncích.“

Bože, ale co když se chilským koniášům povede vyčistit i redakce, že v nich zbudou jen novináři nátlaku neschopní anebo schopní všeho? Nehrozí nebezpečí, že všechna liberální periodika ze stánků zase zmizí? Co když pak zbude milionům Chilanů jako jediný zdroj informací jen El Mercurio a podobné ultrareakční listy?

„Zpočátku,“ píše Práce dále, „si muži junty dávali pozor i na ty časopisy, v nichž se objevovala málo oblečená děvčata. Správná diktatura je cudná diktatura. Ale většina tiskáren je v soukromých rukou a jejich majitelé vydávají proto, aby prodávali, takže Pinochetova morálka byla postavena na hlavu. Nelze-li publikovat věci politické, je třeba dávat aspoň snímky, které udržují rentabilitu. Junta si právem vysloužila přezdívkou ‚sexy dictadura‘, a to i přesto, že se hlásí ke katolickým zásadám mravnosti. Zato tím přísnější je na politické texty: novinám nedovolila přetiskovat názory zahraničního tisku o tom, co se o Chile mluví, myslí a píše v zahraničí.“

To je ovšem otřesné a ještě otřesnější je, že nikdy není tak zle v diktatuře, aby nemohlo být hůř. Vždyť stačí, aby si chilští koniášové uvědomili, že oni ty neprodané výtisky neplatí, a proto mohou nejen zakázat snímky málo oblečených děvčat, ale i zatrh-

nout činnost zpěvákům, kteří si neostříhají vlasy, herečkám, které nenosí podprsenku atd. atp.

A stačí, aby ze zahraničního tisku povolili citovat jen místa, kde zahraniční tisk cituje je.

„Podobně,“ podle zprávy Práce, „postupuje junta i v oblasti filmového umění. Domácí produkce je téměř zcela ochrnuta, takže zlaté časy prožívá importovaný film. Velké pozornosti se pochopitelně těší filmy krimi a detektivky.“

Co chybí, aby chilské koniáše napadlo, že učiní nejlíp, přivedou-li domácí produkci ze stavu ochrnutí do stavu nadprodukce, kdy se na nízké úrovni tvorby budou podílet ze strachu či za úplatu někdejší tvůrci významných snímků? Stačí, aby byly současně importovány hlavně špatné filmy; to vyvolá dojem, že domácí produkce dosahuje opět světové úrovně.

„Junta,“ končí burcující článek v Práci, „se už nebojí sexu, ale mnohem horšího – vlastního přežití, má obavy o svou fyzickou existenci.“

Poněkud kostřbatá čeština, zaviněná nejspíš překladem ze španělštiny, tlumočí nicméně i poselství naděje; je v tom, že chilští koniášové, postrádající rutinu svých evropských prapředků, přehlédli zatím naštěstí mnoho skulin, ze kterých může chilská kultura, vzdělanost a informovanost prozařovat pučistické temno.

28. 7. 1975, samizdat

P. S. 2008: v předvečer zakončení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kdy cenzura v ČSSR dosáhla vrcholu

Bebra

Když jsem 1. srpna sledoval v televizi, jak 35 prezidentů, premiérů a prvních tajemníků podepisuje dokument o evropském míru, řekl jsem si, že je v tom nenechám. Aby mi jednou nevyčetli, že

dva roky pilovali epištolu o volném pohybu a já se pak ani nehnul. Příští úterý jsem si požádal a přes příští patek přibyl do Lucernu, tak snadné to bylo. Duch Helsinek (není on příbuzný Hamletova otce?) mě nesl i dál: začátkem září do Vídně. Vpolou října do Němec. A jeho koncem do Bebry.

Nutno říci něco o mých setkáních na těch cestách. Tak například jsem se o přestávce koncertu skoro pohádal se ženou, že toho pána vedle nás jsem nikdy neviděl; pak mě představili; byl to švýcarský prezident a viděli jsme ho v televizi hned vedle našeho prezidenta, v Helsinkách. Potkal jsem spolkového ministra vnitra; předsedal slavnostní tabuli po mé premiéře, snad z pověření našeho ministra, který má také rád kumštýře. Potkal jsem Heinricha Bölla; měl las-kavé oči bernardýna, lil nám vlídné francké víno a shodli jsme se, že nejlíp je na život připraven člověk ten, který má jako my roztržitou choť. Měl jsem kupu zajímavých setkání. Ale v Bebře jsem potkal čas.

Nutno říci něco o Bebře. V německých automapách buď chybí, nebo se hledá lupou, což každý může zkusit. Není centrem obchodu, baštou stran ani sídlem umění. Hnízdo, řeklo by se. Ale musí přes ně každý, kdo směřuje od chladných moří k teplým či od zlých Němců k hodným – i zpět. Stovky vlaků, osobních i nákladních, staví právě tu, aby tisíce lidí a tun z východu a západu mohly zabočit na sever, jih – i naopak.

Přijeli jsme motorákem z Kasselu a čekali na peronu, až se přiřzene Inter-City-Zug Hamburg–München; třicet minut nám nestálo za trmácení k bufetu. Nejdřív asi tři vlaky vyvrhly po tuctu pasažérů, kteří se propadli do podchodů. Pak bylo nečekaně mrtvo, s šelestem lístkových hodin. Má žena vydobyla z obstarožního automatu obstarožní cucací bonbony, usedla na lavičku a jako vždycky v podobné situaci usnula. Neměl jsem knihu ani noviny a v dohledu nic, oč opřít myšlenku. Jako vždy v podobné situaci mě zachvátila panika. Panebože, sténal jsem v duchu, dej, ať mžiknu a vlak je tu a popojedem k cíli, aby mě nezahltla nuda, amen.

Vzápětí mě zahltil čas. Je-li vzduch kolem vysílačů protkán vlnami, které umí stěhovat i obrazy, proč pochybovat, že bod, kterým se řítí kolony strojů a pluky mozků, poháněné hodinkami, je obklopen silovým polem času? Uviděl jsem den, jako je tento, ukotvený v malátném slunci babího léta, kdy tu místo kolejí rezla přeslička a od ní dopředu k pouhému slovu Bebra bylo dál než zpět k ledovcům. A uviděl jsem den, jako byl tento, kdy železnice bude památka, komprimovaná tisíciletími do těžé epochy jako římský akvadukt, a Bebra ztratí zvuk i tvar pod tlakem nových civilizací, až se přelidněná planeta změní v jedinou megalopoli, a pak snad i pod tíhou nových ker, až naše blízká hvězda začne znaveně chladnout.

Já i spící žena na lavičce, automat na bonbony, hodiny, peron, nádraží, blízký Kassel, vzdálený Mnichov a celý svět, plný mých dětí, žen, přátel i nepřátel, roky života od porodního sálu v Londýnské ulici města Prahy až sem, vše dostalo rozměr vteřiny, do které se vešel můj první vjem – tělo kolie, prorážející v hrůze z bouře sklo zimní zahrady – právě tak jako vpád jedné armády, příjezd druhé, svatba, druhá svatba, příchod prvního, druhého a třetího dítěte, smrt otce a smrt matky, návrat druhé armády, třetí svatba. Nemohl jsem pochybovat, že se do těžé vteřiny, která podle lidských zákonů už musí být za polovinou, vejde stejně hravě i moje smrt, cíl, k němuž popojíždím stále zběsileji, poháněn, krom osudem, svou vlastní netrpělivostí.

Pocítil jsem úžas, úlek, úzkost, úděs. (Jak se v těch českých slovech samých újí dech a úpí hlas!) Už už jsem probudil svého člověka, který byl naštěstí tak blízko, ale zadržela mne něžná lítost. Nač odplavit svým hořem z rozumu sen, štít proti strachu, který i ona jistě nosí v sobě a statečně plaší pečením placek, pletením šál, smýčením podlah, čtením ve vaně, nákupem vín, sázením plodů, ztékáním hradů, líčením příběhů, krmením ptáků, péčí o psy i o mne.

Utekl jsem raději k příkladu mužů, kteří tíhu svých křížů unesou nejspíš, když si k nim naloží další. Rozkročen na betonovém pódiu,

pod jehož slupkou ležela celá krvavá minulost lidstva a které se brzo ponoří pod nános šťastných budoucností všeho druhu, vzpomněl jsem s nepoznanou intenzitou snad všech, kdo se mnou řízením náhody či zákona, který je nám utajen, účinkují ve stejném výstupu hry na život. Byl jsem vděčen za každé slovo naděje a každý výkřik lásky, kterými jsem byl obdarován, byl jsem sklíčen pro každou slzu, kterou jsem komu prolil. Myslím, že mě navštívila ona milost, v níž lidé vysloví gravitační konstantu, namalují Monu Lisu, složí Ódu na radost, napíší větu To be or not to be – that is the question. Mě, v provizorní situaci na peronu cizího nádraží, zaplavil teplý proud svatých předsevzetí, snad vytrysklý z hlubin mého českobratrského dětství. Věděl jsem s jistotou, že se už nikdy, v celém zbývajícím prostoru své Vteřiny, nestanu štvancem času, že se má žena probudí k člověku, který už nedopustí, aby její tváře zružnil stín, že přátelům i přítelkyním odstraním z cesty tarasy svých sobectví i vášní, abych jim uměl být navždy bratrem, a že i pověřenci ministra vnitra, až si mě zavolá příště, řeknu – pane náčelníku, doktore, člověče, souživochiču! proč ty tu hraješ drába a proč já tu hraju haura, proč se radši nenapijem, když celý náš konflikt i celý ten slavný konflikt velmocí a tříd je, viděno Bebrou, pšouk...?!

– Myslím, řekla má žena, – že jsem nechala v Kasselu strojek. Hleděl jsem na ni dojatýma očima. Opět cucala bonbon.

– Jaký strojek...?

– Tvůj. Holicí.

Nechápal jsem, o čem to kčertu mluví.

– Kdes ho mohla nechat? Vždyť jsme tam jen odstavili auto.

– No. V tom autě.

– Proboha, řekl jsem, – a nás povevou přímo do projekce!

– No vidíš. Tam je tma.

– A co až rozsvítí? Víš, jak budu vypadat?

– Tak řekni, že máš roztržitou ženu. Jako Böll.

– Böll! Böll si to asi spíš může dovolit!!

Usmála se na mě:

– Tož koke psát tak, abes bel Böll.

Na vedlejším nástupišti brzdy zběsile blokovaly kola vlaku. Bebra vzkypěla kroky a křiky, já vzteky.

– Vždyť tu stojíme blbě! To že ty všude usneš! Běž! Utíkej! Let! Nešetři se! Žeň! Hod' sebou! Dělej!

Vlak jsme stihli, nastoupili a popojeli.

(Na protest proti času nedatováno), samizdat

Od Fučíka k Minaříku

Fučík ovlivnil mé dospívání. Ať ho kdo nazíral jakkoli, jedno zůstalo mimo při: když mu gestapo nabídlo vstupenku do života za prodej přesvědčení a přátel, odešel do nebytí jako hrdina své pravdy.

Později mi válečné archivy nabídly hrdinství přetvářky. Slavný rozvědčík Sorge byl veden jako důkaz, že za mezní situace může přetvářka ve službě pravdy uspíšit pád lži.

V letech studené války devalvovali rozvědčíci na agenty imperialismu. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří rehabilitováni. Když se oteplilo, zaznamenal jsem ze zpráv, že se objevili i socialističtí rozvědčíci s mírovým posláním. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří záhy vyměněni.

Potom dobyli rozvědčíci televizi a film. Jen válečných bylo tolik, že jsem nechápal, proč se to s tím Hitlerem tak táhlo.

Teď konečně vešli i do české přítomnosti. Předloni rozvědčík Marák, letos Minařík: odhalovali v cizině spiknutí emigrace a domácí opozice proti vlasti. Publicita nasvědčuje, že se mají stát vzorem dnešnímu dospívání. Hlavně ten mladší, který mohl být díky všestrannému talentu (Haló sobota) stejně úspěšným radioamatérem, gymnastou, cyklistou, režisérem nebo hercem, kdyby

ho už „dětská fantazie sevřená navíc v slabém tělíčku“ neunášela neúchylně k hodnosti kapitána, „která mu učarovala“, nestihl pouze složit učňovské zkoušky, ale i ve Svobodné Evropě se těšil, jak je udělá po návratu domů, „aby měl v dotazníku v rubrice povolání hrdý název – instalatér“.

Jaká možnost pro pamětníka změřit, jak se i ve vývoji hrdinů promítá osvětlený čas.

Starší o sobě řekl v rozhlase, že nepatřil k přátelům našeho zřízení a mívá za přátele i vyslovené nepřátele. Když konečně prohlédl, rozhodl se napravit chybu tím, že zapojil svou protisocialistickou aktivitu do služeb socialismu. Nejdřív se na Moravě účastnil příprav provokačních akcí, aby získal vstupenku do emigrace; tam pak tajně nahrával telefonické rozhovory s nepolepšitelnými přáteli, aby ukázal národu jejich pravou tvář. Pěkně je doběhl! Mysleli, že klábosí s tím starým známým reakcionářem, a on už byl tajný revolucionář.

Poslouchal jsem ho přesto s pocitem poplatníka, který vyhodil peníze. Za odhalení, že se v emigraci nadává stejně nespisovně jako doma, mi přidělal výchovné starosti. Leckomu neuniklo, že ti zlí přátelé nevolali jeho, nýbrž on je, a že on kladl sugestivní otázky. Neříkalo se tomu za mého mládí hecování? A nebýval hecíř-žalobník zvlášť přísně kárán učiteli a třídou? A co ta Morava? Nebyla to podpora nebo aspoň nepřekažení trestného činu? Nespadá to pod nějakou hlavu? Či platí v tajných službách jiné hlavy a mravy? Ale co říkat dětem, když si začnou hrát na Maráka? Počkej s tím, až budeš rozvědčík?

Ten mladší o sobě řekl v televizi, že byl vyslán už v září 68; aby získal vstupenku, nabídl k prodeji materiály, které tu vyfasoval; pak byl sedm let hlasatelem Svobodné Evropy. Na dotaz, zda tam měl přátele, řekl s významným úsměvem, že vlastně ne, čímž naznačil, že je sice měl, ale jen služebně. (Když se rozvědčík ožení, taky to neplatí?)

Poslouchal jsem ho s pocitem člověka, který bloudí po vlastním bytě. Za odhalení, že kdosi žádal zaslat kamsi peníze za jakéhosi Sašu (já znám dva Saši) a že manželka jednoho člověka z Chrudimi chodí ke švadleně do Slatiňan (rozhlas), mě znejistil jako občana. Leckomu neuniklo, že i on jako hlasatel brněnského rozhlasu (Haló sobota) „sympatizoval se vším, co se začalo odvíjet od konce března 68“ a pak, když ho uklidnil pohled na tanky v ulicích Brna, „vysílal ze všech děr“. Pravda, jeho chování „bylo už součástí role“ a „texty, které byl nucen číst, mu obracely žaludek“, ale co říct lidem, kteří jen ze sympatie šli k lopatě? Dejte se příště včas k vnitru? A kdo proti komu ho vlastně vyslal v době, kdy i soudruh Husák dával za soudruha Dubčeka hlavu na špalek? Podle Haló soboty několik věrných pracovníků rozvědky a ti to utajili i „před nejvyššími orgány ministerstva, které už byly plně pod vlivem generála Pavla“. Ale nebyl on i ministr a jejich náčelník? To se v ozbrojených složkách smí? Tak proč pořád berou kapitána mně, když jsem ani nic nezatajil?

A co jim to tam vlastně prodal? Že by tak mladý hoch ohromil tak staré služby nějakou prkotinou? Jsou pak opravdu nebezpečné? Nebo že by jim byl prodal něco onačejšího? Ale proč potom odhaluje Vaculka, od kterého by nikdo nic nekoupil, protože co ví, poví nahlas a zadarmo? A: není i na to nějaký zákon? Hlava první přímo? A ještě: čím si připlácel vstupenku celých sedm let? Ať myslím jak myslím, nevymyslím než: tím, že štvál proti socialismu. Má komorní hlas a sonorní dikci, jistě si získal stále posluchače. Co když za ta léta někoho k něčemu poštvál? A co když snad toho jistého za toto zavřeli? To ho teď pustí?

(Právě čtu, že se tajnými službami zabývá americký kongres. Můj fejeton chce jen překlenout těch pár dnů, než se jimi bude zabývat Národní shromáždění. Co navrhnout je mezi artikly k odzbrojení? Nebyl by to i čin na ochranu životního prostředí?)

Zlobil mě kdysi agent 007, známější jako James Bond, že dostal od J. Veličenstva právo jednat bezprávně. Měli ho u nás i M a M?

Kde začíná a kde končí? Kdo ho u nás vydává a komu? Stačí jako Minaříkovi „otec živnostníček, který se dlouhé roky téměř trucovitě vzpíral združstevnění“, nebo musí být zájemce odpůrcem režimu jako Marák? A kde je, promiňte mi naivitu, záruka, že muži, kteří se museli tolik let přetvařovat i na pisoáru, si nezvykli? Že ten starší nenatáčí telefony i tady, kde se to nesmí? Že mladší neprohlásí za čas i o dnešních přátelích, že je měl jen služebně? Neboť proboha! Co když nám ty dva vrátili jen naoko a dali jim s sebou jako vstupenku něco na prodej, aby je za sedm let vytěžili sami? Že je to absurdní? Když oni ti špioni, kontrašpioni, rezidenti, agenti, double-agenti, agenti chodci i agenti důchodci, oni dovedou tak skvěle lhát!

A čím úklady proti republice mám brát odteď vážně? Přece neodvoláme takové borce, když tam nemáme lepší? Co když je Pachman taky rozvědčík, aby odhalil Tigrida? Co když jsou rozvědčíci oba, aby odhalili Pelikána? A co když zrovna ten je náš prezident rezidentů?

Radši zůstanu při Fučíkovi. Už ten Sorge musel kdovíco prodat, aby měl vstupenku.

Zřejmě to nebude profese mého srdce. Ale ani stát, který ji potřebuje, by se s ní nemusel tak chlubit, už kvůli dětem ne. Jako se nechlubí profesí prostituce, která je asi stejně potřebná a navíc legální. Aspoň u nás, kde pořád máme trest smrti.

16. 2. 1976, samizdat

Fejeton o fejetonech aneb Hommage à Klavík

Z jeseně 1943 rozhodli jsme se Klavík a já vydávat journal. Ostruhou byla brochure Staň se mladým journalistou, objevená v antikvariátu na Špejchaře, který vstoupil nedávno na nebesa, aby ustoupil Metru na zemi. Protože i knížka odlétla s některým z mých domovů, musím vést za svědka sebe, dokud sem Klavík, který prchl po Únoru

jako třídní nepřítel, nezalétne jako všemi vítaný a vším okouzlený krajan; dovolal bych se i jiných spolužáků, ale nejsem zván do jejich kruhu od roku 1970, co svolavatel Souška, v době příběhu horlivý kuratorista, o maturitě horlivý nársoc a dnes horlivý komunista, dohlédá, aby i třídní schůzky obrazy třídní boj.

Brochure byla sepsána jazykem, jenž profesi – jak později shledáno, lidovou – obestřel nymbem jedinečnosti. Slova rédacteur, correcteur, colonel či dokonce nonpareille zavinila, že jsme se neodvolatelně rozhodli stát se éditeurs. Smysl konání, shrnutý v hesle „prostírání komunikace mezi lidmi, světem a dobou“, jevil se nám světlicí naděje v temném tunelu války, kde svět, dobu i lidi presovala v beztvorou melasu vražedná lež.

Aby mladí journalisté přečkali čas do svého plnoletí, radil jim obšírný návod, jak redigovat zatím journal pro rodiče, dům či školní třídu. Zvolili jsme, Klavík a já, variantu C, protože nám slibovala největší publicité.

Rédaction byla zprvu u Klavíků, na náměstí Ad. Hitlera. (Předtím Vítězné, potom Ed. Beneše a dnes Velké říjnové socialistické revoluce; bůhví, jak to obyvatelstvo vytušilo, ale říká mu napříč epochami Kulaté.) Uchránili jsme své periodicum názvů, které brochure radila nenápaditým éditeurs (Naše třída, Gaudeamus, Mladá srdce), a přinesli původní rasantní titul Študák. Pro první číslo jsem napsal article de tête (Kdo jsme a co chceme), feuilleton (Ukaž mi svou knihovničku), réportage (footballový match našeho béčka proti áčku) a třídní bulletin. To vše jsem vyklepal jedním prstem (toto dnes píšu už čtyřmi) do blan a Klavík naryl illustrations.

Za své buržoasní kapesné koupil v partiovém obchodě zánovní cyklostyl válec a plechovku barvy. Když zakecal kuchyň, služka ho vyhnala a rédaction přenesena k nám. Protože my služku neměli, vyhnala nás maminka. Naštěstí zasáhl můj šikovný otec a dělal nám imprimeura sám. Cenu jsme vykalkulovali na 2 K, což bylo hodně, ale my chtěli dát profesorům zdarma, abychom si šplhli.

Byli potěšeni. Pouze třídní (čeština) měla výhrady k několika hrubkám, které jsme promptně označili za překlepy, a profesor zeměpisu dr. M. (po válce malý dekret, dnes už zas ctihodný muž) se jí měl zeptat, proč nebyl journalistou jmenován Bouška, kterého právě ustanovil velitelem třídní protiletecké obrany; prý geniálně odvětila, že takto se nejcennější chlapec bude hrát na výsluní své autority, zatímco dvě známé firmy si na sebe samy spletly bič.

Kladně kupodivu zareagovala i platící veřejnost. Brzy jsme měli čtenáře a correspondenty až v áčku. Šedesát exemplairů šlo na dračku, přestože poslední tucet zcela nečitelný. Profesor kreslení (F. X. Böhm) dal podnět k zařazení reklamy: propagovali jsme (zdarma, ne však bez prospěchu) jím vynalezené pastelky (efixbémky). Přibyla i rubrique Perličky, archivující hloupost žactva a chytrost profesorů. Začal jsem psát na pokračování detektivní román, ale zapletl jsem se, neboť mi nikdo neřekl, že auteur musí znát vraha předem.

Těž jsme přetiskovali, hlavně poésii, protože mi ještě tak nešla jako později. Nejvíc Palivce (Pečetní prsten) a jako vlastenci i Jana Pilaře, kterého Němci zavřeli se studenty do koncentráku (1939, 1940), ale pak si už naštěstí nevšimli, že vydává knížky (1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945). Tak vyšlo deset čísel a je v nich dodnes naivní, ale poučný otisk našeho ducha – v prostoru i v čase.

Po skončení ročníku jsme Klavík a já dostali plný zásah puberty. Klavík, že na to měl, se zapletl s fickou z barrandovských teras. Já zahořel k Jarunce Landsmanové odnaproti. Zřídili jsme si přes dvůr lanovku a correspondovali privátně. Až jsem přitom poznal zásluhou své matky cenzuru, po návštěvě pana Landsmana i auto-cenzuru.

Další ročník Študáka nikdy nevyšel. Ostatně už za rok jsem byl rédacteuem tištěného měsíčníku Dismanova souboru Opona–Jedeme (500 výtisků) a za dalších pět let chef-rédacteuem celostátního týdeníku o nákladu 250 000 (Dikobraz). Přitom jsem poznal,

že smyslem mého života není éditurství, nýbrž auterství; k tomu mi pak celkem vystačily Divadelky, Divadlo, Myčko, Tvorba, Kultura, Plamen, Literárky, Listy a několik dalších periodik.

Čas oponou trhnul a jednoho rána jsem se probudil do krajiny bez listů. Articly, které jsem nadále rozesílal, nevyšly. (Jediný rukopis mi vrátil bez poznámky právě Jan Pilař: zřejmě si naneštěstí nevšiml, že mě ani nezavřeli.) Má publicitě se náhle scvrkla na journaly à la Frankfurter Allgemeine, L'Express či New York Times, které nečtou ani mí příbuzní, ani sousedi, ani kamarádi.

S nejmilejšími jsem v loňském předjaří kráčel po navigaci mezi mosty Palackého a Železničním. Nárt zvolna míjel nárt a slova předháněl tupý proud. Kulisa probudila nostalgii, že po tolika povodních, které nás naučily číst v atlasu bahna i rozlišit perly od slizu a sliz od slz, odplyne tolik myšlenek, nevylovených, neotevřených a neobroušených, s vodou.

Protože jsme přes ujišťování úřadů nenabyli jistoty, že communication mezi lidmi, světem a dobou je i bez nás tak úplná, aby vyloučila další tunely, našli jsme klíč v tom: stát se opět mladými journalisty, publikujícíce jeden pro druhé a druzí pro jednoho. Tu jiskru neulili ani v partiovém obchodě, odkud cyklostyl dávno vyřazen spolu s kulomety. Nuže na stroji a s průklepem, své i cizí. Zdarma – ale ne bez prospěchu: kdy se kde komu zas poštěstí zvážit hlásku od hlásky jiný styl, proměřit cizí syntax, prohmatat celou slavnou konkurenci vlastními (čtyřmi) prsty??

Tak vznikaly texty jak hostie, které zadělávala chuť a pekla nouze, texty jako pírká, nejvýš na tři vlaštovky, vysílané nazdařbůh; že doletěly, zvěstovaly zas jiné, co se záhy začaly slétat zdaleka, až od moravských hranic. Když to pak při domovních prohlídkách sbírali šmahem, pravili – To jste si zas něco vymysleli!

To ne my. Jen zázračný čas mohl dokázat, aby se téměř celá jedna literatura vrátila do studentských let (a před Gutenberga), kde si je každý autorem, éditorem, ba i colporteurem sám.

Uzavíráme-li proto s posledním dnem zimy první volný ročník volných feuilletonů, vážem je v tuto kytici a klademe k pomníku doby – na ten parádní a už zas volný sokl. Já s přáním, aby Klavík, až vyjde z Interkontinentalu zlíbat rodnou hroudu, spatřil tam těch slamníček co nejmíň.

20. 3. 1976, samizdat

Jak jsme přišli o dědečka a o Janečka

Dědečka své nynější ženy jsem si hned získal poznámkou, že je stár jako elektrická žárovka. Byl doktorem filozofie, profesorem dějepisu. Když musel do penze, rozčilil se a založil alpinum, jemuž nebylo rovno od Brd k Vysočině. V osmdesáti se stal spisovatelem: vydal bestseller Skalky, skalničky a skalničkáři.

Janeček, úředně Janek Staccato, byl synem Žabky Staccato a Edisona Venora, vnukem slavného Kaspera von der Kettwigshöhe a proslulé Pandory Venor, jejíž dědeček byl třikrát šampionem.

Dědeček mé ženy byl Emil, a že i jeho syn a synův syn byli Emily, svolával nás vždycky v máji na oslavy. Poprvé jsem jel s bázní, neboť už Jan Drda mi před čtvrt stoletím řekl, že nemohu být spisovatelem, nerozeznám-li dub od buku. Ale dědeček byl osvícený. Zatímco své zkoušel z ovocných štěpů, mně šenkoval ovocné destiláty. Chápal, že kdo k jeho rodině přistoupil dobrovolně, má dost a nemusí se mu to ztěžovat. Janeček přibyl od Plzně, kde jeho otec, náš Eda, oblažil vloni hned čtyři feny. Z osudí čtyřadvaceti štěnat jsme si vytáhli dvě, kolik nám za úkon náleželo. Inka, zvaného Hynais, dala našťestí má žena brzy herci Vlastimilu Haškovi, kterému na Malé Straně jeden bližní ukopal a pak upekla jezevčíka Jardu. (Ač zákon psy nechrání, vysoudil pár tisícovek, když prokázal, že Jarda za honorář hrával psy v Komorním!) Janeček se projevil jako blbeček,

na něž má žena trpí, a ponechán proto u nás. Za deset měsíců svého žití sežral a okousal vše do výše půl metru, takže jsem tajně sháněl, kde ho udat.

Dědeček teď v březnu umřel, pár let před stovkou. Tak, že usnul. Avšak není lehkých smrtí. Pozvali jsme proto otce mé ženy k nám na venek, aby před pohřbem přišel na jiné myšlenky.

Když rodiče přijeli, sháněli jsme zrovna oba psy. Eda se zjevil za šíráni, ale kde nechal syna? Večeři jsme odbyli, chodili s baterkami bílou plískanicí a strachovačně volali do všech stran. Vzbudili jsme i sousedy, mínili, že v obci hárají feny a Janeček jistě k některé přilehl. Věnovali jsme se tedy trochu otci, hlavně však stále vyhlíželi. Má žena dala pak ven misku s rýží i košík a také deku, prý kdyby se chtěl, až přijde, přikrýt.

K ránu uhodil mráz a slunce otevřelo na sněhu veletrh barev. Snídani jsme vzali zkrátka a vyrazili i s rodiči hledat. Hned u tratě se má žena optala hošíka, který cestoval po kolejích per pedes, zda neviděl psa. Ale jo, řekl s krutostí nevědomců, u tunelů to koupil nákej jovevčík.

Má žena běžela s pláčem domů, jako by ji tam čekal lepší osud. My šli k tunelům a zde ležel. U těch tunelů zhaslo nejedno psí světlo, dolů sráz, nahoru hráz, když vyrazí ze tmy sázavský expres, není kam uhnout. Už jsme tam viděli nejednu řezničinu. Janeček měl štěstí, dostal malou ránu. Ke smrti stačila, ale jinak jaký byl, takový zůstal, dokonce se vylepšil, mráz ho vypreparoval v plavném posledním skoku přímo do školních sbírek.

Vzal jsem tu těžkou hračku pod paží a klopýtal po pražcích zpátky. S otcem ženy jsme začali kopat hrob, ale zem byla na kost, tak jsme čekali, až nám slunce pomůže. Janeček ležel zatím v koši pod tou dekou. Jeho otec ho očichal, sežral mu rýži, ale zvrátil ji, svěsil prut a zalezl pod kuchyňský kalorifer, kde s třasem spal. Má žena plakala nahoře pod svou dekou. Později ji šla její matka utěšit. Také jí připomněla, že sem pozvala svého otce, aby přišel na jiné myšlenky.

Ona to uznala a začala vařit oběd. Přitom nějakým nedopatřením vypila láhev rumu a šla ke koši promlouvat s Janečkem. Že jí neodpovídal, jak byla zvyklá, ji znovu rozplakalo.

Její otec si četl knihu a jaký on je, bral to stoicky. Jeho ženě to za něho přišlo líto a připomněla mé ženě, že jí hlavně umřel dědeček. Má žena řekla, že dědečka vídala jednou za rok, ale Janečka že vy-
piplala. Její matka řekla, že jsou to snad různé věci. Má žena řekla, to že ano, dědeček že si užil, co se vůbec dá, ale Janeček si stačil užít málo a navíc byl takový blbeček. Matka jí řekla, že především byl jen pes. Nato má žena utekla ven a doma plakala pro změnu maminka.

Podářilo se mi dostat je postupně do postele. S jejím otcem jsme pak hladově hleděli na volné jízdy žen a mlčeli každý o svém, já o tom, že není malých smrtí.

Ráno jsem si přivstal, abych Janečka rychle pohřbil. Zjistil jsem, že mu má žena navlékla jeho obojek a do koše dala jeho gumovou slepici, jeho umělou kost, jeho misku se zbytkem rýže, dvě růže z loňské pouti, kde byl s námi, a kus mé trepy, který už nestačil sežrat. Pohřbil jsem ho tedy jako faraona.

Má žena a její matka se už před snídaní objaly, ale rodiče stejně záhy odjeli, aby přišli na jiné myšlenky. My jsme usedli a dlouze hovořili o Janečkovi. Má žena se ptala, soudím-li, že to přehání. Svěřil jsem jí, že léta žasnu, jak hladce se mnou vše přestála, a že i obří číše přetéká jednou kapkou, tak proč ne touto? Vděčně plakala dál a žal odtékal. Jeho pramen jsem zvolna přehrazoval úvahou, jak osud Janečkovi dopřál, že se nikdy nestane starým a nevrkým rafanem, ale bude nám provždy zachován jako psí cherubín, zjevení věčné bezelstnosti. Úskalí mých vývodů v únavě přehlédla a dokonce už promluvila i s Edou, kterého předtím nařkla, že syna pod vlak zavedl, aby mu nebral naši přízeň.

Večer jsme jeli do Prahy, svolali kamarády Klimenta, Kosíka, Vaculíka a Havla, kteří Janečka znali, a vypili na jeho paměť demižon moravského. Bylo to truchlivé veselí dobrých lidí, želících

dobrého psa. Taky jsme napsali do Plzně, jak si stojí ty čtyři feny, že nutně potřebujeme dvě štěňata.

Nazítří o polednách měl pohřeb dědeček. Kolem rakve mu stál asi tucet legionářů z Itálie, Francie i Ruska. Nebylo těžké spočítat, že nejmladšímu bude osmdesát. Někteří jako by měli v ovinovačkách hůlky, jiným uniformy vícekrát zobjemněny, a přece znovu malé. Nebylo těžké ani uhodnout, nač při tom myslí. Když rakev odjížděla na tom kodrcavém zařízení, jaké asi vozí i labuť v Lohengrinu, zahrály na galerii trubky vojenskou večerku z první války. Všichni legionáři provedli vlevo či vpravo v bok a salutovali každý podle své fronty. Jen jeden, který držel podušku s dědečkovými řády, zůstal k nám čelem a sklonil šedivou hlavu s italským pérem na klobouku k podušce, jako by na ní spal. Nad tím se zavírala opona a bral bych to za finále unylé operety, nevnímat zároveň tak ostře, že tihle zvětšeli starci na rozdíl od různých dnešních fešáků opravdu bojovali.

Tu jsem konečně nade vším zaplakal i já.

22. 3 1976, *samizdat*

Kazík je lump!

(věčně mladá historie)

Tento text klade mocný nárok, ale kdo se jím pročte, nepřijde zkrátka: pozná osobitou osobu, pokochá se duchem epochy, objeví novou pevninu práva a ještě mu závěr slibuje souboj.

Hra ze života se exponuje dne 7. prosince 1957, kdy Nová scéna Bratislava (dále B'lava) uvede veršovaný vaudeville Alexandra Gladkova z napoleonských válek Večne mladá história, který upravil a přebásnil Rudo Kazík. To mne zaujme, neboť už o půldruha roku dřív uvedlo Ústřední divadlo Čs. lidové armády v Praze (nyní Vi-

nohradské) veršovaný vaudeville Alexandra Gladkova z napoleonských válek Věčně mladá historie, který jsem upravil a přebásnil (pro Jiřinku Švorcovou) já. Originál se jmenoval Davnym davno: přeloží-li básníci dvou národů takový titul tak úplně stejně jinak, je to hodné pozoru. Vyžádám si tedy přes Dili slovenský text, a žasnu bez konce.

Shodně jsme, Kazík i já, škrtnuli tytéž dva z osmi důstojníků, shodně redukovali pět šlechtických sestřenic na tři, shodně jim dali nová jména Lili, Mimi a Zizi. Festival zázraků vrcholí tím, že jsme shodně zkrátili hru skoro o tisíc stejných veršů a připsali na tři sta nových, taky stejných, takže vznikly dvě zcela totožné volné variace, lišící se pouze v jazyce.

Nabízí se jen dvojí vysvětlení: a) že jsme, Kazík a já, astrální dvojčata, nebo b) že Kazík ruský originál nikdy nečetl a mou práci prostě slovensky opsal.

Dilia kupodivu bez váhání zvolí b), Kazík se okamžitě omlouvá, že došlo k nedopatření, programy příslušně upraveny, honorář patřičně rozdělen a incident zapomenut.

Až do 1. ledna 1973, kdy zapnu televizi a shledám, že B'lava vysílá veršovaný vaudeville Alexandra atakdále, který upravil a přebásnil opět Rudo Kazík. Ač se to nyní jmenuje Už dávno tak, mohu ve staré knize opět sledovat svou práci, ostatně i nový titul je verš z mé písně.

Není pochyb, že se po šestnácti letech, tentokrát před miliony diváků, opakuje věčně mladá historie.

Začne kolize: vyhledám starou smlouvu a shledav, že dýchá platností, obracím se na Dili, aby dostála závazkům a zjedнала mi dle autorského zákona satisfakci. Organizace pro šíření dramatických děl se sice v mém případě už třetí rok věnuje jejich zakazování, avšak kauza Kazík má svůj právní precedens. Dotáže se tedy rozpačitě Čsl. televízie v B'lavě (dále ČsTB'l) a překvapivě dostane odpověď obratem pošty. ČsTB'l doporučuje českou i slovenskou expertizu, zasílá text a připojí toto senzační sdělení:

„Ešte pred vašim listom na požiadanie R. Kazíka sme zastavili vyúčtovanie honoráru za šírenie diela... pre prípad, že si P. Kohout bude činiť nároky...“

Úpravce – pro přesnost dále úkradce – si tedy tentokrát počíná jako číšník vyčkávající s bankovkou v ždibci, až jestli host na hůl usedne, anebo se s ní začne ohánět.

22. února 1973 mi Dilia píše, že honorář bude dělen „podle zjištěného rozsahu účasti toho kterého autora“ a dodá: „Lita (slovenská Dilia) samozřejmě si je vědoma, že i když s. Kazík použil byť i částečně českého překladu a úpravy, byl povinen si vyžádat souhlas.“

Pak už konečně vtrhne do pohádky současnost: expertiza ze Slovenska nedojde a Dilia se mě ptá, zda bych se „neměl pokusit prokázat správnost svého stanoviska pořadem práva,“ čímž řadí zpátečku.

Navštívím tedy advokátní poradnu a podám jednu ze svých četných žalob: žádám si 70 % honoráře (když 30 % je nejvyšším honorářem převodů) a tiskové opravy. Tehdy je už známo, že spory sice prohrávám, ale zároveň tím vznikají rehabilitační spisy, v nichž je zafixována nejedna nezákonnost. Snad i proto mi ČsTB'1 zašle 15. února 1974 dopis, že mi Lita (pozor: už zde se připravuje geniální finále!) poukazuje Kčs 3024,-. Protože celkově obnášel honorář 4320,-, zjistím jednoduchým početním úkonem, že přiznáno mi 70 %, čímž uznáno mé autorství via facti.

Tím důrazněji žádám uveřejnění opravy v televizním věstníku, a zde krize přechází v peripetii, když úkradce opětovně volá z B'ľavy mého právního zástupce dra Klouzu a ujišťuje ho, že já na žalobě netrám. Zmaten, že ode mne slýchá pravý opak, svolává právník vrcholnou schůzku. Ta se koná v Praze 6. ledna 1975, jakoby na počest dvouletého výročí lupu. Úkradce vstupuje do advokátní kanceláře, šarmantně líbá ruku mé choti a volá – Pavol, ako sa máš?!

Žasnu, a ač přesvědčován, že „sme sa už takto kedysi volali“, setrám u vykání. R. Kazík, vykaje i tykaje, omlouvá nové nedo-

patření a vysvětluje takto: znaje mou situaci, hodlal mi pláštěm svého jména pomoci k publikaci, jen mi to nemohl oznámit, neznaje, jsem-li ještě na území republiky; i za to právem očekává, že nebudu věc vířit, neboť je exponovaným dramaturgem ČSTB a mohlo by mu to škodit, což jsem ostatně slíbil, a tak on dobře nechápe, oč mi ještě jde.

Nyní já chci konečně vědět, z čeho soudí, že jsem mu něco slíbil. Po krátkém váhání míní, že pokud mně to neublíží, on že může hovořit zoči-voči. Vyzvu ho. Líčí, jak po našem společném příteli, v Praze dlícím krajanu Nádašim, mi přece vzkázal, zda na žalobě setrvám, když se nechá vidět, záleží, vzkázal jsem já, jak se nechá vidět, on vzkázal mně, že třemi tisícovkami, já vzkázal jemu, že taková suma mou zraněnou ješitnost vyhojí, on tedy poukázal Nádašimu tři tisíce pro mě, a tak se nyní právem diví, že na tom nemám dost.

Hledím na kvitanci a šetrně mu sdělím, že jeho krajana jsem poznal málo, neboť se spokojil s tím, že si od nás půjčil tisíc, a více nedošel, a že tedy všechny mé vzkazy zplodila krajanova fantazie, když asi potřeboval ještě tři tisíce.

Zpráva o věrolomnosti i ztrátě sice pokropeného kropiče zkruší, ale nezlomí. Po krátkém zamyšlení upře na mne odhodlaný zrak a prohlásí před mou chotí i právníkem, je-li problém jen v tom, že obnos nedošel pravému adresátu, ochotně se na místě nechá vidět znovu. Už sahá k portmonce, když mu řeknu, že má autorská ješitnost je chorobná: právě jsem odmítl 450 000 dolarů za zfilmování své knihy, zjistiv, že americký producent by směl za to nakládat s mým dílem stejně svobodně jako R. Kazík.

Úkradce se pak vrátí do rodné republiky, aby zanedlouho svědčil v mé při s televizí, dle zápisnice takto:

„... v roku 1956 som predmetnú hru prekládal pre Novú scénu v Bratislave, kde dramaturgia mi dala požiadavku, aby som zohľadňoval žalobcovu úpravu. Preto podobnosť Kohoutovej a mojej úpravy predmetnej hry je zcela samozrejmá, keďže som vychádzal

z toho istého originálu. Predmetnú hru som prebásnil a preložil do slovenského jazyka. Preklad som robil z ruštiny, je možné, že niektoré podobnosti v súvislosti s Kohoutovou úpravou, resp. citáciou, sa vyskytli aj v mojej úprave.“

Děj vrcholí katastrofou. Mestský soud v B'lave (JUDr. Anton Michalovič) mou žalobu dňa 2. apríla 1975 stroze zamítá: „Zo scenára diela Večne mladá história soud zistil, že preklad, scenár a úpravu previedol Rudolf Kazík“. Jiný text pro srovnání ani expertizu si soud nevyžádal. „Predseda senátu,“ píše o tom mému právníku zastupující právník z B'lavy dr. Földeš, „tento svoj postup bližšie nezdôvodnil.“ Mé odvolání zamítá pak 30. oktobra 1975 Krajský soud v B'lave (dr. Alexander Vietor) zdůvodněním, které hodno obšírné citace:

„... Krajský soud je toho názoru, že jednak v priebehu konania autorstvo žalobcu k predmetnému dielu nebolo preukázané, lebo svedok Kazík túto okolnosť popiera a tvrdí, že ide len o jeho dielo, a nie dielo žalobcu.“

(S tím pěkně ladí zápisnica z téhož pojednávání, podle níž připojeny „ku spisom 2 přípisy Dilii zo dňa 14. septembra a 9. oktobra 1973, z ktorých vyplývá, že predmetné dielo bolo na základe vykonanej expertízy uznané ako dielo žalobcu“.)

„Taktiež žalovaná strana uzavrela autorskú zmluvu s menovaným Kazíkom ako autorom diela a honorár žalobcovi priamo nepoukázala, ale tento dala k dispozícii organizaci Lita, ktorá sama“ (zde ona geniální pointa!) „rozhodla a cestou Dilii honorár poukázala žalobcovi. Žalovaná strana iba dodatočne sa dozvedela o tom, že časť autorského honorára bola poukázaná žalobcovi.“

(Sem zas dobře zapadá citovaný dopis ČsTB'1 Dilii, jak R. Kazík sám žádal zastavit vyúčtování pre prípad, že bych si činil nároky.)

„Krajský soud je toho právného názoru, že v danom prípade otázka autorstva k predmetnému dielu nie je prvoradá. Nie je možné totiž citované zákonné ustanovenie“ (míněň § 16 autorského

zákona o povinnosti uvést jméno autora) „vykládat' tak zoširoka, že by na základe toho žalovaná strana mala povinnosť šetriť, kto je skutočným autorom diela, keď má uzavretú zmluvu s osobou, ktorá prehlási, že je autorom diela. Takúto povinnosť žiadne zákonné ustanovenie žalovanej strane neukladá. Teda pokiaľ žalovaná strana uverejnila ako autora diela Kazíka, s ktorým mala podpísanú autorskú zmluvu, splnila svoju povinnosť podľa § 16 a nie je možné od nej požadovať, aby dodatočne skúmala, či skutočne menovaný Kazík je autorom diela a prípadne, aby uverejnila inú osobu než Kazíka ako autora diela.

Pokiaľ žalobca je tej mienky, že R. Kazík neprávom sa za autora diela vydával a zmluvu so žalovanou stranou podpísal, tak musí svoje právo uplatniť vôči R. Kazíkovi, a nie vôči žalovanej strane, ktorá v tomto smere nie je pasívne legitimovaná.

Napokon ešte treba pripomenúť, že je vôbec otázne, či by bola žalovaná strana odvysielala predmetné dielo, keby bola vedela, že autorom diela nie je R. Kazík, ale niekto iný, poprípade žalobca.“ Bums.

Potud slavný súd. Odtud já: jelikož každý rozsudek, v němž je starý zákon osvěžen novým pohledem, bývá chápán jako precedenční, nutno obhlédnout, jaké otvírá perspektivy:

1. R. Kazíkovi, který schopnosti v tomto směru už osvědčil, dává možnost uvést pod svým jménem jakékoli dielo, když prohlásí, že je sepsal sám.

2. Televízii, divadlům i nakladatelstvím možnost takové dielo bez okolků použít, když jeho nový autor podepíše s nimi zmluvu.

3. Soudům možnost nelámat si hlavu, když žalovaný přizná bez mučení, že pravdu má on.

4. Ale nabízí zajímavou možnost i mně, když praví, že mám uplatnit své právo přímo vůči R. Kazíkovi. Ví-li, že R. Kazík žádnou tiskovou opravu provést nemůže, neboť vlastní televěstník nevlastní, a ví-li nyní navíc, že jeho slovo stačí, abych se k právu nedopravil, vysuzuji, že mám přikročit k jakési právní samoobsluze, což tedy právě či-

ním: toto píšu všem, kteří Kazíkovo (nebo mé? tak čím vlastně?) dílo na obrazovce spatřili. Uvažuji, co mám R. Kazíkovi říct, aby to bylo stručné a přesné. Od dětství se mi nejvíce líbilo, co řekl Cyrano hraběti de Valvert před soubojem v Hotelu burgundském, totiž (v překladu Vrchlického... či snad taky Kazíkově?) – „Tys ničema a blátošlap a pes!“ – Ale že nechci, aby zas oni mohli honit mě, budu původní:

Oznamuji, že Rudo Kazík, dramaturg Čsl. televize v Bratislavě, je zloděj, lhář, úplatkář, a tedy lump.

Satisfakci dám, budou-li mi přisláni dva svědkové. Pak ovšem volím zbraň, a jelikož nesmím žádnou držet, navrhnou: na facky.

1. 5. 1976, samizdat

O Luculíkovi

V Praze žije přes milion lidí, které bych tu nechtěl vyjmenovávat. Z toho dle telefonní knihy nejméně jeden Vaculčík, dva Vaculkové, čtyři Vaculové a dvaadvacet Vaculíků, hle, jakou má to moravské símě u nás motilitu. Ludvík je mezi nimi na čtrnáctém místě, které není špatné, vždyť se plánuje i pro naše reprezentanty. Ostatní lidé se dělí na ty, kdo mají Luculíka (zkratka se vyplatí, jméno tu bude frekventovat) rádi, a na ty, co by ho nejraději trhli mezi dveřmi. Já patřím k oběma skupinám.

Například kdysi mi řekl, abych ho navštívil, ale že v předsíni se musím zout a v pokoji nesmím kouřit. Potupné podmínky jsem nepřijal, a že na nich trval, nebyl jsem u něho léta dál než na prahu. Až jednou jsem k němu zas jel, že nebylo zbylí, a ve výtahu byl pán, který vyhlížel jako přísný tajný. Vystoupili jsme u půdy, a už se to nedalo zarazit: zvonili jsme oba u Luculíka. Když otevřel, ukázalo se, že ten pán je pan profesor Černý, který si myslel, že přísně tajný jsem já. Jeho si Luculík netroufl zouvat, a proto ani mě. A když jsme

byli v pokoji, pravil pan profesor Kde tu máte popelník? No, my tu nekouříme, řekl Vaculík. Však já vás taky nenutím, řekl pan profesor a připaloval si jednu od druhé a popel klepal na ozdobné talířky, zatímco Luculík se přihloupě usmíval.

Ale čím velkorysejší je doma, tím zásadovější u cizích. Vejde k nám a žádá, aby se nekouřilo. Za mrazů otevře okna a tvrdí našim hostům, že je to k jejich dobru. Také, sotva vstoupí, hned se shání po něčem na zub, a že chodí po ránu, o polednách či nejpozději mezi psem a vlkem, vždycky má štěstí.

Jednou jsem v nouzi požádal kolegy v izolaci, aby mi pomohli s terénními úpravami. Mám snímky, jak světoznámý filozof Kosík vládne lopatou, proslulý dramatik strká trrakachř atp., leč Luculík na nich není. Přibyl sice, ale řekl, že nemá náladu upravovat terén, nýbrž prořezávat ovocné stromoví, což činil. Když jsme přijeli za týden, stál pod těmi stromy starý zahradník pan Kulhánek a hrozil nám už od auta, volaje Který prase? Koktali jsme cosi, že asi kdosi, když jsme byli kdesi, ale on jen křičel To prase by si tu mělo kleknout a každé strom prosit za odpuštění! Když jsme to vyřídili, tak zas Luculík běsnil, že nikdo ho nebude učit prořezávat, když o tom právě prostudoval celou literaturu. Ty, Ludvíče, řekl jsem znepokojen, tys prořezával poprvé? Za prvé podruhé, burácel, a za druhé, i kdyby poprvé, řezal bych stejně: jak velí progresivní trend!

Jednou jsem mu půjčil svou veselou prózu, aby mi k ní něco řekl. Dlouho se pak vymlouval, že ještě neměl čas, i do sauny přestal chodit, aby mě nepotkával, až náhle u nás zazvonil, mou knížku v ruce, a už ve dveřích se hystericky smál. Je to opravdu tak vtipné? žasl jsem. A on se smál, až mu slzy tekly, řka Ne, je to blbě! Tak proč se směješ...? Když já už měsíc se bojím ti to říct, tož jsem to zkusil takto. – Přišel před obědem.

A jednou jsem ho potkal, jak se mračí a nadává na celý svět, hlavně na kamarády: že on cosi neudělá a kamsi nepůjde, protože není ničí poskok, a přitom mi pořád ukazoval, jak má těžkou aktov-

ku s Edicí Petlicí a tu že k tomu všemu ještě musí vláčet. Víš co, povídám, světa já tě nezavím, ale tu aktovku ti můžu chvíli nýst. Tak mi ji, trochu překvapen, dal a šel vedle mne, stále spokojenější, pozoroval, jak nesu jeho těžkou aktovku, a líčil, oč je mu bez ní líp a že i svět už se mu jeví únosnějším. Pak jsme se loučili a on řekl, že s radostí kamsi půjde a cosi udělá, když má tak hodné kamarády, a hlavně, že pozítří přijde ke mně, abychom jednou pohovořili jen tak, jako hoch s hochem. Nepřišel, a ne aby snad řekl, že mu přivezli uhlí nebo ho bolel zub, vzkázal, že neměl chuť.

Tím a oním občas přivodí, že i lidé, kteří ho mají rádi, se dají slyšet, jak by ho nejraději trhli mezi dveřmi. Tu je smuten a vzkazuje jim, jak je mu líto, že ho nemají rádi. Pak je zas přátelům líto jeho a vzkazují mu, že ho mají rádi a aby se přišel přesvědčit. On tedy přijde, a po chvíli už otvírá okna do mrazu, tvrdě hostitelům, že je to k jejich dobru.

Bývává však i jiný:

Jednou jsme zpívali u Zlaté konvice lidové písně naší americké nakladatelce a přitom se Luculík uvedl jako sytý lyrický baryton s tendencí k tenoru. Nechali jsme mu první hlas a já prvně zažil v hospodě, kde věčně halekají opilci, jak personál tleskal, zatímco zámožská paní plakala. Ta pak i nazítří, když ji na Ruzyni za trest prohlíželi tak důkladně, že jí všecko uletělo.

Jednou jsem ho potkal a ptám se, Ludvíče, jak se máš? Nemožu si stěžovat, řekl a dodal: nemám komu. Sakra, toto je trefné, pochválil se, jenže ty to asi napíšeš dřív. Od těch časů je to opravdu moje stálá věta, ale tímto potvrzuji, že ji vymyslel on a sám.

Jednou jsme spolu seděli v automobilu, mém ovšem, protože on říká, že slušný člověk auto mít nemusí, když mají kamarádi, a vše nasvědčovalo, že ho ráno zavrou, ne že by něco provedl, ale že mu to slíbili ti, kdo to musí vědět. Hovořili jsme, co vzít pro takovou příležitost na sebe i s sebou, a on náhle řekl – Nejhorší je, že mně se tam vůbec nechce.

A jednou, za časů domovních prohlídek, zabalil kufr knih, jejichž prohibitnost spočívala jen v tom, že vyšly mělkotiskem psacích strojů, aby je zachránil pro příští, lepší lidstvo. O půlnoci nechtěl nikoho budit, a že nebyl taxík, vlekl ten kufr na Hlavní nádraží, kde jej dal do úschovny. Vidíš, pravil pak, dobré je číst i detektivky, nebýt tohoto, byl bych si uhnal kýlu a možná i rýmu.

Je prostě leccos, zač ho člověk musí mít rád, i kdyby ho právě chtěl trhnout mezi dveřmi. Především, že jako jsou herci, kterým stačí na scéně existovat, a přece jsou lepší než všichni kolem, co hrají jak o zlatou tělku, Luculík, aby byl spisovatel, snad ani psát nemusí. Na co sáhne, kolem čeho projde, vše se mění v literaturu. On i ministru vnitra napíše tak pěkně, že by to mohlo jít rovnou na Strahov, kdyby nemuselo napřed do Ruzyně. (Být adresátem, schovával bych si, kurz ministrů je vždy nejistý, cenné papíry LV mohou být dobrým věnem!) Čeština byla schopný jazyk už od Nerudy, Čapek jí dal čichnout k člověčině, Vančura vrátil do oběhu kopy slov, která už dávno neplatila. A Luculík? Ten s ní právě nedělá nic, a to tak rafinovaně, že si jeho čeština žije svobodně a přirozeně jako zvíře: může být komu podle gusta nebo proti srsti, ale nikoho nenapadne, že by měla být jiná. Bojím se, že od dob Havlíčka jsme neměli takového spisovináře, bojím proto, že je teď schopen chtít, abych mu nosil aktovku pořád. K tomu ať vede svého Dederu Martinovského z StB, když mu už pomáhá k nesmrtelnosti. (Zdalipak od něho dostal čtyři lahvice mělnického jako Havlíček?)

Mohl bych o něm říci i mnoho dalšího, ale uvádím jen, co ještě nemá ve spisu, a že toho tam musí mít! Na dva Brixeny. Neboť – a tu svým sdělením rád předbímám tisk i úřady – Ludvík Vaculík uvítá u sebe v pátek Abrahama. Pokud Abraham bude ochoten se zout a Ludvíka dřív někdo netrhne mezi dveřmi.

20. 6. 1976, samizdat

Comeback

Marta Kubišová (33) se vrátila na českou scénu v sobotu 2. října 1976. Téměř sedmiletou přestávku překlenula provedením skladeb z nejznámější LP desky Songy a balady. Svou někdejší Great Lady doprovázel sbor Lubomíra Pánka, Dětský sbor Čs. rozhlasu se sbormistrem Bohumilem Kulínským a orchestr Golden Kids za řízení Josefa Votruby. V téměř nedýchatelném ovzduší přeplněného domu sledovali koncert představitelé politického, kulturního i vědeckého života, zástupci mládeže i armády. Vzrušení prerůstalo v nadšení a vyústilo v dojetí.

Marta Kubišová (33) měla na sobě fialový pulovřík se světlými pruhy, hnědé manšestrové kalhoty a tlapky. Šperky: náramkové hodinky, snubní prsten, zlaté srdíčko na krku. Doplnky: kostěné brýle, černý pudl Džíny (11), bílý pudl Amor (5).

Marta Kubišová (33) nevystoupila od chvíle, kdy ji státní monopol sdělovacích prostředků a koncertních pódíí škrtl ze seznamu živých. To v roce, kdy získala Zlatého slavíka, ale desítky tisíc pro ni odevzaných hlasů kompjútr nezaregistroval. Napomohlo i nařčení, že obscénně pózovala s bývalým (do té doby dosti stydlivým) politikem Alexandrem Dubčekem. Kolující snímek byl pozoruhodný tím, že údajná Marta Kubišová (26) na něm neměla svou gotickou křehkost, kterou si podržela i Marta Kubišová (33), ale barokní korpus Lollobrigidy. V Praze právě promítaný Cayattův film Není kouře bez ohně dokazuje, že od té doby udělala fotomontáž mílový skok.

Marta Kubišová (26) nezvolila tehdy oblíbenou, a proto tak frekventovanou cestu samohany, která zachránila českému nebi kompletní hejno nepostradatelných zpěváků; vešla (s Komenským) do domu srdce svého a zavřela za sebou dveře: několik let lepila pytlíky, vracejíc tomuto deklasovanému řemeslu vážnost, poté pracovala jako sekretářka, nakonec se vdala za muže, který snášel zvířata. (Jiný by stěží vyžil s dvěma pudly, andulákem a pěti kočkami.)

Marta Kubišová (26) jednala věcně, přesně a přísně jako muž, čímž vyvážila chování mnoha mužů, kteří jednali jako hysterická žena. Odepsala turné, garderoby, honoráře i to nejpotřebnější – aplaus. Zvyklá na nejlepší orchestry i aparatury, odmítla prozpěvovat jen tak podomácku a trapně ohřívát bývalou slávu spolu s knedlíky. Nikdo z jejích přátel od ní za sedm let neuslyšel jediný tón.

Marta Kubišová (33) přijela v sobotu 2. října na Hrádeček u Trutnova (kde už Comenius čekal pár let, zda se poměry v Čechách vylepší), aby oslavila kulaté jubileum Václava Havla (40). Přítomní spisovatelé, režiséři, herci, výtvarníci etc. vyslovili spontánní prosbu spíš jen jako zbožné přání, které zůstane oslyšeno. Na disk gramofonu položena svrchu zmíněná LP deska se shora uvedenými interprety. Ozval se playback, aby umožnil comeback.

Marta Kubišová (33) vystoupila na rozlehlou plošinu venkovského krbu, kde lze opékat i sele, sňala brýle (-7), a točíc jimi v ruce jako mikrofonom, vstoupila – na pozadí hořících březových polen – do písňe s jistotou slepce, který kráčí svou denní trasou. Ta jistota měla daleko do bravury. Každý z ukradených měsíců vysekal jako dláto z paměti nejmíň jedno slovo, a těch měsíců bylo osmdesát.

Marta Kubišová (33) nacylovala jako pták hlavu s mahagonovými (plus cca pět bílých), u krku zastřiženými vlasy k levému reproduktoru, aby stačila reagovat na náповědku Martu Kubišovou (26), někdy ulétlé slovo dostihla, jindy mu jen zamávala. A slova se stále rychleji vracela ze studených krajů zapomnění na telegrafní dráty osnovy notové, blíž k jistotě toho zastřeného hlasu, pramenící z jistoty nezastřené mysli.

Marta Kubišová (26) na gramofonové desce zpívala z vrcholu kariéry, slávy i profesionality jen vrstvu toho, co živá Marta Kubišová (33) z jejích dna, bez přípravy, bez zesilovačů, bez kolegů, sama, zato se sebou. Ani jako dívka nevyznávala bel canto, ale zpěv ženy přerostl v křik duše. Marta Kubišová (33) pochopila, co Marta Kubišová (26) jen tušila: čím se platí slast, co stojí čest, nač přijde vlast.

Marta Kubišová (33) pak seskočila z krbu, aby jako kdysi vy-modelovala melodii i rytmus celým tělem. Džíny (black) i Amor (and white) se zaradovali, že je zas mezi nimi, a tančili s ní a chvílemi velmi falešně štěkali. I vstávaly páry, radující se, že je zas mezi námi, a začaly tančit kolem zpěvačky, což se děje pouze v nejhorších šantánech anebo v nejvyšším vytržení srdce, všichni se na ni smáli a vesele polykali slzy. Stranou seděl její dlouhý muž a vyhlížel stejně závidění- i politováníhodně jako princ Philip. Vzal si lepičku pytlíků, a nyní shledal, že žije s královnou.

Na dlouhém kanapi dřepěli v bagančatech a uniformách čtyři vojáci. Zastavili stopaři, a ten je vyzval, aby mu dopravili na Hrádeček basu piva. Neměl sice hodnost ani příkaz, ale zato belamiovsko-frankensteinovskou tvář Pavla Landovského, proto uposlechli. Nyní dostali pivo a koncert. Pocem, řekl po chvíli jeden z nich (22), Landáku, kdo je ta holka, co zpívá líp než Kubiška? Kubiška, řekl Landovský. Neblbni, řekl voják, nám říkali na školení, že zdrhla a zpívá teď skopčákům. Tak je Landovský seznámil. Voják zíral na tu tvář, kterou naposled viděl, když byl ještě nevoják (15), a řekl – paní Kubišová, tohle je největší den mého života.

Marta Kubišová (33) si pak šla do kuchyně vařit kafe, ale její budoucnost byla už jasná. Hle, jak bude vyhlížet:

Velký sál Lucerny. U kasy zápasy. Šapitó nabito. Band hraje vstupní orchestrálku. Opona propouští – jako v manéži – osm černých gardepánů v bílých rukavičkách, to spisovatelů, kteří byli právě po létech znovu vydáni. Každý jí koupil kytici a napsal píseň.

Pak čas oponou trhne a vyjde Grande Dame české pop music Marta Kubišová (?), goticky štíhlá a secesně oblečená, aby to šlo k sálu pana Havla seniora.

A začne zpívat. A změněn svět.

4. 10. 1976, samizdat

P. S. 2008: *Český princ Philip se ukázal být agentem StB.*

Madame Courage

(místo padesáti růží)

V den, kdy jí bylo třináct (brzy nato šla na konzervatoř), jsem uviděl svého prvního mrtvého. Proti arcibiskupskému gymnáziu v Bubenči skočil z okna koleje neznámý student. Dlouho ležel mezi motocykly a sajdkárami, z nichž trčely hlavně kulometů. Až k poledni ho německý poddůstojník přikryl prostěradlem, jehož majitel odjel do koncentráku. Jak plynul čas, nadšený soucit se studenty opadal. Kdo dostal strach, nazval jejich jednání nepředložeností. Kdo už měl pro strach uděláno, protože ho sám naháněl jiným, nazval je provokací. Potom strach pominul a 17. listopad vstoupil do čítanek.

Když jí bylo dvakrát třináct, spatřil jsem ji, tehdy už slavnou, ve své prvotině. Chci-li zjistit bez šalivé optiky let, jací jsme byli, čtu si Dobrou píseň. Text, který jsem tak vášnivě napsal a ona tak přesvědčivě hrála, je z těch, jaké produkují buď mazaný cynici, nebo naivní snílkové. Jeví se, že autor i herečka patřili k druhým, kteří jsou nebezpeční dvakrát. Poprvé, když vytvářejí fikci, že se jejich ideál stal skutkem, ačkoli to ještě dávno není pravda. Podruhé, že mu zůstávají věrni, když už to dávno pravda není.

Zhruba pravda to byla, když bylo Vlastě Chramostové zhruba třikrát třináct. Ani tehdy nebyla společnost ideální (vždyť ideální nejsou ani ideály), ale dosáhla velmi snesitelné rovnováhy mezi chtěným a možným. Moc dokázala, co jí občas propůjčuje predikát osvícenosti; přiznat se k vlastním tragickým omylům. Tak zlidštěnou moc má i kritický občan radši než další z neposkrvněných fikcí.

Patří k úkonům politika nevázat se na dané slovo. Patří k údělu umělce být za slovo brán. Proto se i za zlé činy omluvili jen ti, kdo je nespáchali, jejichž vinou nebyla lež, ale víra. Měl-li mít ideál ještě šanci, nesměli už nikdy věřit, ale tím pevněji hájit poznanou pravdu. Tu základní, která vítězí jednou za sto let a na pár prchavých týdnů, ale přesto jen ona dává životu smysl a člověku naději: že

dvakrát dvě není pět, že účel nesvětí prostředky, že občané nejsou majetkem státu.

Setrvá-li na pravdě spisovatel, který jí dal slovo, dělá jen, co se patří. Setrvá-li na ní herec, který jí propůjčil hlas, překračuje vlastní stín. Setrvá-li herečka, pokloňme se. Nikdo z umělců není závislejší na náhodě, štěstí a vrtkavosti vrchností, už divadelní počínaje, než herci – jen herečky. Tichou poštou hereckých genů putuje Bonapartův vzkaz hercům, kteří mínili znovu uvést Figarovu svatbu: Pánové, revoluce už zvítězila. Kdo chce hrát, ať si nezahrává. Francouzský mim je císařův mim. Rakouský císař zrušil v Burgtheatru děkovačky: herci se měli klanět pouze jemu.

Vlasta Chramostová nepovstala proti císaři. Pouze odmítla chválit jeho nové šaty. Nežádala po nikom, aby se přidal. Ani když ji zapřel kolega, který s ní jako partnerkou slavil svůj největší úspěch, neklesl barometr její duše hloub než na Líto. Ale právě slušnost je voda, která roztáčí mlýn špatného svědomí. Kdo už se studem propůjčoval hlas lži, aby měl za co si alespoň myslet svoje, nazval její jednání nepředložeností, kterou si sama škodí.

Ještě jednou, na podzim 1973, se našlo pár lidí, kterým její případ nedal spát, zpochybňoval poslední iluze, jimiž zaháněli skličující poznání, že i ze snůlků mohou být cynici. V chebském DPS (Divadlo Pohraniční stráž), pár metrů od HMS (hranice míru a socialismu), směla nastudovat Matku Kuráž.

Jedno z posledních představení – přímo divadelní shodou okolností také 17. listopadu – jsem viděl. V době, kdy už vrchnost přesvědčila česká divadla, že jim v tvůrčím rozletu nejvíc škodí čeští dramatici, a to i v hledišti, bylo její opětovné pozvání paprskem normálnosti. Pochopil jsem, že v té chvíli má na své staré diváky větší právo než kdy předtím a jejich neúčast že jí ublíží víc než důsledky účasti, jaké si možná vymyslí nenormálnost.

Nikdy na ten večer nezapomenu. Autor Brecht, režisér Pistorius i ona strhli celý soubor k výkonu, při jakém divadelní prkna oprav-

du znamenají svět. Vrcholem byla Píseň o velké kapitulaci. Song ženy, která ve válce ztratí majetek, děti i štěstí, zpívala žena, která v míru ztratila dítě, zdraví a s touto jedinečnou výjimkou i práci. A my přesto uslyšeli Píseň o věčné odvaze. Když rozsvítili, viděl jsem tucet předních pražských herců plakat. Souzvukem údelu a úspěchu vracela důstojnost i jim.

Čas od času pak někdo z nich zmužile pronesl její jméno před bodře naladěnými státníky. Čas od času slíbili, že pro ni něco udělají. Čas od času dostala dokonce naději, která zhasla dřív, než se vrátila domů pro líčidla. Pak se dal slyšet významný ministr, že zklamala důvěru: přijala pozvání Václava Havla na představení jeho Žebrácké opery v Počernicích. Kdo si už přestal myslet svoje, aby mohl odložit i stud, nazval její jednání provokací. Ale ona jen prostě pochopila, že v té chvíli měl právo na diváky autor.

Dne 4. října tohoto roku večer se české divadlo vrátilo do 19. století. Vlasta Chramostová uspořádala představení doma, z rukopisných pamětí, které jí půjčil Jaroslav Seifert: byla to i oslava jeho 75. narozenin. Scénu tvořil půlkruh krásných stolních lamp a sisálových závěsů – to vše se naučila vyrábět s neuvěřitelnou dokonalostí, aby její tvůrčí energie ani neprchala do prostoru, ani se nekazila v duši jako žluč.

Aby se prostě bez divadla nezbláznila.

Hleděl jsem střídavě přes hlavy desítek svátečně oděných i vzrušených diváků na herečku tak skvěle připravenou, že i civilnímu prostoru mezi toaletkou, knihovnami a gaučem vnutila magickou dimenzi jeviště, a z okna, na opravenou fasádu Národního muzea, kde přesto nezmizely stopy kulek.

Před domem se v autech nudili chlapci, kteří nedávno maturovali z české literatury a nyní byli pověřeni bojovým úkolem sledovat české spisovatele. V té souvislosti se mohl osud básníka-autora pamětí, osud herečky, osudy všech přítomných i osud většiny národa, tak podobný osudu muzea, jevit nezáviděníhodným.

Ale který osud je záviděníhodný, když na konci všech čeká tmavá lednice? Musí-li už člověk mít strach ze smrti, proč se má bát ještě i života? Kdo už by na to měl větší právo než tato žena? A ona jde a táhne svou káru, a na ní svá neštěstí, která odklízí stejně užitečně jako ty pískovcové balvany, co z nich zakládá za svou chalupou v Prysku přírodní scénu.

Vystoupí na ně a rozdává kuráž.

17. 11. 1976, samizdat

Pohled z okna

Mám psát tradiční fejeton o fejetonech v tomhle ročníku, ale když mně se chce o našich oknech. První, co jsem koupil do nového bytu, nebyl stůl ani sůl. Byl to triedr.

Když jsem poprvé vstoupil a shledal, že pí. Machová, která se inzertně zamilovala do mé komf. gars. na Karláku, nabízí směnou archaický bytostroj na uhlí, jehož jediným příslušenstvím je výška stropů, chtěl jsem pobýt pět minut. Ale došel jsem k oknu a zdržel se u něho třináct let. I když jsme to tu pak dost vylepšili, zůstal největším, přestože nejlacinějším luxusem ten pohled z okna.

Tři západní jsou občanská. Průhled na druhé křídlo mi podává zprávy o stavu sousedů, dvůr svědčí o stupni cestovního ruchu. Byla léta, kdy fronta na víza mizela za rohem, a léta, kdy se do Švýcar zjevně nikomu nechtělo. V přilehlém parčíku vídám nejčastěji pana profesora Kosíka, jak skládá svou knihu nebo rozkládá s někým o poměrech; s léty se rozhlíží stále bděleji. Za parkem parkují občas páni, kteří musí mít vztah k umění, protože jezdí za mnou, jako by chtěli autogram a netroufali si. Až letos se jeden osmělil a vypáčil si mě z auta heverem, ale zrovna jemu jsem nedal.

Tři okna jsou církevní. Arcibiskupství vyhlíží jako filmová kulisa podepřená šprajcem. Turista může hledět hodiny, a nic. Ale místní si všimne i maličkostí: tuhle se zhoupala záclona, tamhle za kuželkami na balkonu se krčí koště. Ó, církev žije, i když se tváří jako mrtvý brouk. A jednou za tři čtyři měsíce zastaví před portálem chodec, druhý, desátý, do minuty je jich stovka, a už víme: ve Vítu kázal církevní šlechtic. Zástup postává jak u hereckého vchodu, a tu potlesk, takový decentní, zprvu jsme myslívali, že se v parčíku zvedli holubi. A už vychází hodnostář ke koštěti na balkon, má zářivé roucho, ale tváří se, jako by tu ani nebyl, letmo požehná, aby neurazil Boha, a ihned mizí, aby nerozhněval císaře. Ó, církev není dnešní. Jednou mi nedalo a vyběhl jsem mezi publikum. Samí Sasíci.

Východní okna jsou jen dvě, ale vydají za šest: jsou státní. Nejméně jednou týdně mě k nim od stolu zvedá muzika. Ať vaří v mosazi vznešený guláš á la Wagner anebo míchá v dřevěch pudink dle Lehára, vždycky je to hymna, protože čestná rota trčí k počtě zbraň a na střeše pán vytahuje prapor. Koupil jsem si atlas vlajek a vyplatil se mi. Celý den pak cítím převahu nad všemi, kteří se dozví až z televize, co my u nás víme od rána: že prezident přijal velvyslance republiky Burunda a setrval s ním. Nikdy jsem o tom do zpráv ani nehlesl, cítil jsem, že je to za každého režimu věc důvěry mezi mnou a Hradem. V tomhle se na mě můžou spolehnout.

V tereziánském křídle, třicet kroků vzdušnou čarou, bydlívají hosté. Někteří – jako maršál Tito nebo Willy Brandt – postáli dokonce v okně, a kam se podívali? Logicky k nám naproti. Zdravili jsme všechny stejně srdečně, mám rád dobré sousedské vztahy. Jiní potentáti, hlavně bratrští, žili za okenicemi, ale stejně: kdyby mi nevěřili, šli spát přece jinam, ne? Rozhodně si na mě zatím nikdo odnaproti nestěžoval. Ostatně komu by vadilo, že mám stejný pohled z okna, to by byl hodně malý velikán.

Hojně pozoruju strážné pod Platzarovými Gladiátory. Střídají se po hodině, od šesti ráno do půl jedenácté v noci. Dva první si

přinesou dřevěné rohožky, aby nestáli v mokru, poslední je uklidí a zamknou Hrad. Dávají klíč pod ně? Nevím. Zato vím, že pravý má za sebou knoflík, který mačká, když je zle. Nejhuř bylo v roce 1966, když přišla průtrž s vichřicí. Strážným to odneslo čepice a zvonili, že nejsou bojeschopní. Strída v přšipláštích doklusala už taky bez čepic. Někdy se zvoní, když nečekaně vyjde z mraků ostré západní slunce. Velitel pak přijde nasadit strážným tmavé brýle.

Stráž se nesmí ani hnout a hlavně ani ceknout. To je zdrojem veselostí. Někdy přistoupí k strážným babička a vyptává se na cestu i na jiné zajímavosti. Když jí neodpovídá, řekne jim od plic, co o takových moresech soudí. Manekýny od Diora tu vytvářely pro fotografa živé obrazy: z modelů vždy prkenně trčel strážný. Líbilo se mi, že jim podržel, mohl je taky zastřelit. Nejvíc mě zaujal opilec, který dával strážím různé povely, míjel je pořadovým krokem a volal Nazdar, soudruzi! Zvonili teprve, když jim chtěl zkontrolovat hlavně, ale že to bylo v dobrých časech, zavedl ho velitel stráže za trest jen na zámecké schody, kterých je dvě stě sedm, a nechal jim ho napospas.

V zimě, když jsem k ránu dopsal a větral před spaním, jsem strážě i slyšel. Že byla tma a v tu dobu Hradem kale nikdo nešel, hovořily spolu přes šířku brány a jakýsi akustický trychtýř hnal tu řeč až ke mně. Myslel jsem, že prezidentova stráž mluví pořád jen o něm, ale oni vždycky o holkách! Takhle jsem se i dozvěděl, že pořád existuje noční podnik 5P, kde jsem byl před třiceti lety s kamarádem, dnes náhodou tajemníkem taky pana prezidenta. Ihned jsem tam zašel, a hleďme: ač svět jinak změněn k uzoufání, tam můžu i dnes volat stolním telefonem bujnou blondýnu, tvrdit neviděn, že jsem inženýr Makovička, a ptát se vtipně, je-li ten chcípáček vedle ní její muž.

Někdy jsme se probudili a před branou stáli legionáři v ovinovačkách, jako by zrovna dorazili od Piavy, anebo stará armáda, ostřílená u Sokolova i Dunkerque. Ale my nejsme idioti, vzali jsme triedr a hned našli v roští pana režiséra Vávru nebo Trapla, jak točí nové pověsti české, ve kterých je všechno jinak.

U těch oken jsem si tedy opravdu užil. Vykláněl jsem se z nich při salvách na oslavu revoluce a zasklívá je po salvě proti kontrarevoluci. Prý se napřed střílelo od nás, ale já mám alibi: byl jsem 21. srpna 1968 v Římě. Snad pan skladatel Ilja Hurník, nevím, od té doby se straní. Viděl jsem odtud čtyřikrát, jak nám volí prezidenta, dvakrát, jak ho odvolují, a jednou, jak mi unášejí ženu. Ale nejvíc mně utkvěl obraz skoro nejstarší, z podzimu 1964, kdy jsem přespával, kde se dalo, protože se tady činili zedníci, instalatéri a truhláři. Přišel jsem je povzbudit, ale hlavně pohledět z oken, za nimiž v modrém dopoledni teple zářil pražský okr. První nádvoří se černalo státními karosériemi a růžolilo státními tvářemi. U limuzíny vprostřed hovořila s hlavou státu sama hlava světové socialistické soustavy, končila návštěva. Pak hlavy nastoupily, zabouchal veletucet dveří a naskočily desítky motorů, vpředu už túroval klín kožených motocyklistů. Uběhly dlouhé vteřiny a nádvoří se plnilo plynem jako balon. Tu vyskočil z limuzíny muž a spurtem zmizel v Matyášově bráně. Jeden výfuk za druhým se přestával chvět, až bylo ticho. Pak vyklusal z brány ofrakovaný číšník, obratně balancující stříbrným tácem s číší a lahví minerálky. Nikita Sergejevič Chruščov otevřel dveře a dlouze s chutí pil, netuše, že mu právě splnili poslední přání. Když doletěl domů, poslouchal ho už jen jeho věrný pes.

A to je pro dnešek o našich oknech a pro tenhle ročník ve fejetonech vše.

20. 3. 1977, samizdat

Bitva o pohled z okna

Měřeno ohlasem je domácí událostí číslo jedna naše stěhování. Sdělovací prostředky v čele s Rudým právem a ČST tvrdí, že k němu dochází, aby se někdejší čeledník Schwarzenberských vrátil lidu,

jemuž je až dosud odpírán pohled na Prahu z našich oken. Dekrety ONV v Praze 1 a NVP, které nám byt odnímají, však praví, že mezinárodní konference uložily Československu zajistit naši vyhlídku pro diplomaty. Myslím, že nejbliž k pravdě měl městský prokurátor, když se mimoděk podivil, že u nás dosud nebyla vykonána domovní prohlídka, ač k ní dal souhlas.

Soudruh Málek ze Správy služeb diplomatického sboru (v našem domě koexistuje už půlstoletí desítka českých rodin s ambasádou de la Suisse) i soudruh Kučera z ONV Praha 1 prohlásili i na stanici Hvězda, že naše stěhování je zcela běžné, probíhá v obvyklých normách i termínech a nový byt je o tolik větší a komfortnější, že si ho vlastně ani nezasloužíme. Byli jsme se tam podívat. Je to nízký panelák mezi rodinnými domky, a kdybychom nabídku přijali, pomohlo by se všem. Díky jeho poloze se v něm dá prohlížet i zatýkat velmi decentně. Lesnatá rokle skýtá velké možnosti těm pisatelům výhrůžných anonymních dopisů, kteří své sliby mínili vážně. Odlehlost pak nutí člověka, který nesmí užívat auta ani telefonu, sedět na zadku a psát, zejména k stáru, až ohluchne a přestane vnímat vytí těžkých vozidel, projíždějících v nepřetržité koloně sedm metrů od okna. Škoda jen, že tak ideální byt je kubicky asi o třetinu menší než náš a sklep má rozměr dvougauče, takže bychom museli žít na bednách s knihami i archivem v poměrně skromném prostoru pod stropem.

Z toho důvodu jsme si dovolili dovolat se § 39 bytového zákona, který při stěhování z obecného zájmu ukládá úřadům, aby nám nabídly něco příhodnějšího, jako všem našim sousedům. Naše argumenty však byly shledány lehkými a zmínka o knihách dokonce směšnou. Úřady v odpověď zrychlily své úsilí: užívací právo na náš byt zaniklo 22. 3. ONV požádal o soudní vyklizení 23. 3. A soud, který potřeboval na projednání mé tiskové žaloby tři roky, vydal souhlas 24. 3. Nikomu nevadilo, že k tomu dni nebyl nový byt ještě zkolaudován. Je to ostatně lapálie proti jiným právním chybám, pro něž by byla kauza za jiných okolností zmatečná.

Všiml jsem si už dávno, že stát dbá, abych měl jako spisovatel co nejpestřejší zážitky. K tomu teď přibyla snaha dokázat mi názorně, oč hezčí je to v Rakousku. Náš pohled z okna toto úsilí silně paralyzoval. Proto mi dnes oznámil soudní sluha (byl tím potěšen stejně viditelně jako předtím soudruzi Málek a Kučera), že budeme hned po oslavě osvobození, přesněji 11. května v 9.00, vystěhováni exekučně, o čemž jsem dosud pouze čítal v sociálních románech. Množí se dotazy, jak to proběhne. K tomu mohu jen citovat usnesení:

„Vyklizení bude provedeno tím způsobem, že vykonavatel vykáže povinné (to jsme my), odstraní jejich movité věci a odevzdá byt i s klíči vlastníku domu. Movité věci přestěhuje vykonavatel do náhradního bytu, a pokud (předvídá soud) se tam snad nevejdou, odevzdá je do úschovy národnímu výboru. Nevyzvednou-li si povinné věci do 6 měsíců, budou prodány. Bude-li byt uzavřen a povinné nebudou ihned k dosažení, otevře vykonavatel byt úředně a provede přestěhování.“

Množí se dotazy, jak se při tom zachováme my.

Nejraději bych se s nimi pral. Překvapil jsem už nejednoho krasavce, který se chtěl předvést jako ostrý hoch v domnění, že spisovatel má v žilách inkoust a svaly z papíru; a cosi mi říká, že mužem se může zvát jen ten, kdo hájí práh svého domu třeba s perlíkem. Ale předpokládám, že autoři tohohle grandguignolu sami nepřijdou a nechají tu nádeničinu jiným. A pak: muži hájící svůj práh jsou dnes šmahem zavíráni za výtržnictví.

V noci, kdy po mém (dosud) modrém (dosud) stropě běží filmy vzpomínek i představ, mě už i napadlo, že by bylo nejlepší prostě skočit z okna. Ale vyděsilo mě, že by potěšení úřadů dostoupilo vrcholu, zatímco kamarádi by museli podstoupit další pohřeb s estébáckou televizí.

Takže jsme od fantazie u reality. Ať už jim otevřem nebo neotevřem – čímž získáme pár cenných minut, kdy budeme intenzivně hledět z okna, abychom si ten pohled zapamatovali –, nakonec

stanou v bytě a řeknou, že už tu nejsme doma. Co pak? Stěhovat se? Aby mohli soudruzi M a K na stanici Hvězda tvrdit, že jsme vděčně akceptovali jejich velkorysost? To raději to tam nechat a jít, ať si s tím naloží, jak se jim zlíbí. Ale vždyť, děsí se přátelé, vám všechno potlučou!

A tu chci zmínit zajímavý úkaz. Když mi 10. ledna unesli pod okny ženu, byl jsem šokován. Když mě 11. ledna vypáčili z auta, zuřil jsem. Když nám 13. ledna zrušili telefon, rozhořčilo mě to. Když mi 21. ledna vzali řidičský průkaz, rozzlobil jsem se. Když mi 9. února zastavili sociální a důchodové zabezpečení, byl jsem uražen. Ale teď, když nám berou s pohledem z okna i střechu nad hlavou, shledávám, že útisk má i svou lepší stránku. S vymoženkami, které mizí škrtem úředníkovy pera, ačkoliv k jejich vynaložení i uzákonění potřebovalo lidstvo staletí, jako by po úvodním šoku odplýval ze života balast a navracela se do něho původní svoboda. Vždyť v časech, kdy se zrovna na městských věžích nekolíbají viselci, to není koneckonců nikdy nic jiného než strach o pár blbých sklenic, co nutí dospělé muže, aby raději rozbili, řečeno s Leonidem Andrejevem, křišťálovou vázu svého života. Avšak, řečeno česky, získám-li kapitulací telefon, koho jím budu volat, vrátí-li mi auto, ke komu v něm pojedu, a zachráním-li byt, kdo mě v něm navštíví? Sotva ti, o které stojím.

Takto však vezmu svou ženu, psa, papouška a psací stroj, má žena vezme můj holicí strojek, své mastičky, pro nás trochu prádla a pro zvěř něco žrádla, a půjdeme, kam nás napadne a kde nás nechají.

Budem nejspíš smutní, ale určitě svobodní.

A tak nikoli statečnost, paličatost nebo bezcitnost, ale prostá logika věcí učí člověka poznat skutečnou stupnici hodnot.

Jistá desetiletá žena jménem Jolana, se kterou často pobývám, se mě nedávno zeptala: máš rád hvězdy? Než jsem uvážil odpověď, pokračovala: já ne, když na ně koukám, je mi zle. Tento pocit, který znám už dávno, lze zpracovat dvojím způsobem. Buď, že smyslem

všeho je sama existence. Anebo, že to jediné, čím směšná lidská bytost může čelit těm strašným hvězdám, je vlastní důstojnost.

Sbohem, okno. Na shledanou, pohlede.

5. 5. 1977, *samizdat*

Zasloužený pohřeb

Zpoždění, s nímž k nám proniká publikace Pražského kulturního střediska NÁVRH SCÉNÁŘE OBČANSKÉHO POHŘEBNÍHO OBŘÁDU (1974), nesmí být důvodem, aby jí unikla zasloužená aklamace. V ní zasáhla normalizace dosud opomíjenou oblast života, takže teď už tvoří souvislý ochranný tunel, kterým lze bezpečně kráčet od kolébky až do hrobu.

„Dá se předpokládat,“ stojí v ÚVODU příručky, jež se jistě již dávno stala bestsellerem pro vedoucí hřbitovů, krematorií a jiných likvidačních zařízení, „že, budou-li dodrženy zásady scénáře, vytváří se předpoklady účinného ideového působení na účastníky obřadu v duchu materialistického pojetí světa v oblasti ideologie.“ To je důležité právě u nás, kde pohřby jsou prakticky jediné veřejné podniky, kam mají někteří občané volný přístup; i oni budou konečně vystaveni blahodárným účinkům pohřební ideologie.

„Rozcitlivělý člověk,“ říká se dále, „je snáze přístupný vstřebávat různé idealistické představy než ten, kdo je emocionálně vyrovnaný.“ Podle průzkumu, provedeného v pražských krematoriích, je proto „nutno realizovat některé zásadní změny v průběhu obřadů, a to zejména trvat na zastoupení řečníka ONV, který se loučí se zesnulým (-lou) za všechny pracující obvodu.“ Přitom je „třeba přistupovat ohleduplně a materialistické pojetí života a smrti podávat nenásilnou formou, organicky včleněnou do celého obřadu“.

Následující METODICKÉ POKYNY, vycházející zřetelně z vědeckého zjištění, že lidé jsou různé, a to i mrtvé, natož jejich příbuzné, z nichž nejeden je s to ventilovat svou za hrob sahající nenávist k pokroku právě u hrobu. Proto „je třeba dodržet zásadu, že vždy posledním mluvčím bude zástupce ONV, který musí umět „operativně reagovat“ na dosavadní průběh obřadu“. Neboť: „Může se stát, že při smutečním obřadu vystoupí také řečník – zástupce církve. Také jemu nemůže být dána možnost, aby mluvil poslední, toto právo by měl mít výhradně zástupce ONV, který tím bude mít možnost svým ateisticky pojatým projevem paralyzovat, co bylo vysloveno předchozím řečníkem.“

Můžem se tedy těšit, že když se pohřeb vyvede, budeme svědky nekompromisní ideologické bitvy o rakev.

V části SCÉNÁŘ následuje ukázka obřadu. Vzorovým mrtvým je tu typický představitel občanstva: zasloužilý člen komunistické strany. Moderní formou filmového scénária je popsán nejdřív způsob, jak budou v odděleném prostoru srovnání příbuzní a především oba smuteční mluvčí – „zástupce zasloužilých členů KSČ (řečník OV KSČ) a oficiální zástupce příslušného ONV podle místa bydliště zesnulého“. Pak je obřadník, který „musí být pečlivě a čistě oblečen“, vyvede do síně a následuje „10 vteřin pomlka“. Nato přijde „preludování tklivých melodií v podání varhan – pianissimo až do úplného zániku“ a po něm „recitace veršů z magnetofonového záznamu v podání některého pražského umělce“. Vzorový scénář navrhuje pro zasloužilého člena KSČ Smrt dobrého hospodáře od Antonína Sovy, která končí:

„Ted' mrtví promluví si ještě s celou vsí v plápolu svíc a květů polních vůní. Zkřížených rukou prsty velké, upracované pod bradou kvítků pár si nechtíc utrousí. Ta hlava spí a celá ves tu klečí u ní.“

Po skladbě, vybrané předem „členy rodiny z předloženého repertoáru vážné hudby“, k němuž se vrátíme, vystoupí zástupce OV KSČ. Scénář straně věří a neradí jí. Tím přísněji koncipuje řeč zástupce ONV, aby právě u rakve zasloužilého člena ideologicky neuklouzl.

„Vážené soudružky a soudruzi,“ mají říkat zástupcové lidosprávy v duchu materialistického pojetí světa, „připadl mi dnes velmi smutný úkol rozloučit se naposledy se soudruhem (uvést titul, jméno, příjmení), zasloužilým členem naší komunistické strany a socialistické společnosti. V těchto okamžicích se nedá zhodnotit celý život a dílo soudruha (uvést titul, jméno, příjmení), jistě však každý z vás bude souhlasit s tím, že šlo o člověka, kterého měli všichni rádi a jehož skon je těžkou, bolestnou a nenahraditelnou ranou pro všechny. Celý život stál na straně pokroku a za své smýšlení a příslušnost ke komunistické straně byl dokonce perzekvován, přesto nikdy nezradil své přesvědčení a věrnost dělnické třídě. Dočkal se toho, že dnes naše společnost uskutečňuje ideály, za které celý život bojoval. Byl opravdu čestným soudruhem, který se nikdy nezlobil, neztrácel odvalu a nevzdával se, jestliže se mu někdy nepodařilo vykonat vše podle správných zásad, po nezdaru se opět vracel k tomu, co se mu nepodařilo. Proto soudruh (uvést titul, jméno, příjmení) zůstane navždy v našich srdcích jako příklad čestného pokrokového člověka – opravdového komunisty. Náš veliký básník Jiří Wolker napsal ,dělník je smrtelný, práce je živá, což v plné míře platí i o životě a díle zesnulého soudruha (uvést titul, jméno, příjmení). Jeho osobnost překonala svoje hranice a zachovala nám zde trvalé hodnoty, s nimiž se budeme setkávat, a to i dlouho po tom, co smutné vzpomínky na dnešní den se již dávno vytratí.“

„Přítomné kvarteto,“ pokračuje scénář, „hraje skladbu, která patřila k nejoblíbenějším zesnulého. Jde-li o zvlášť významného funkcionáře KSČ, hudba hraje pochod Padlým revolucionářům a nejoblíbenější skladba zesnulého je zařazena ve druhém předchozím hudebním vstupu.“

Následuje SEZNAM BÁSNÍ, který „možno obohatit, musí však být zachován socialistický společenský kodex“. A tady začínají problémy, které zřejmě vyřeší až za další desetiletí normalizace: tak vysoké kritérium sotva splní v seznamu uvedení kolísaví inte-

lektuálové jako Goethe J. W., Puškin A. S., Machar J. S., Sova Ant., Březina Ot., Čech Svat., Šrámek, Nezval, Hrubín a dokonce Jaroslav Seifert! Přitom ideově zakalený svaz spisovatelů dodal do pohřební reprezentace jen po jedné básni Floriana, Hanzlíka a Skály, takže zasloužilý mrtvý má bolestně malý výběr.

SEZNAM HUDEBNÍCH SKLADEB je tím tristnější, že má zajistit „ovlivnění účastníků v oblasti ideologie, potlačení náboženského charakteru obřadů i negativní působení socialismu nepřátelských živlů“. Bojový úkol ideologického ovlivnění je rozhodně nad síly W. A. Mozarta, J. S. Bacha, B. Smetany, Ant. Dvořáka, J. B. Foerstra, E. Griega a dál je to ještě horší, když takový Bendl dodá dílo Růženko má, dřímej. Náboženský charakter pohřbu těžko potlačí Gounod, Mascagni nebo Franz Schubert skladbami Ave Maria a ještě míně Beethoven s Chválou Boží v přírodě a Důvěřuj se v Pána. A působení socialismu nepřátelských živlů musí z tohoto repertoáru vážné hudby paralyzovat písně Maminko, mámo, Černé Kladno a Vzpomínka na Zbiroh. Za takových poměrů může ovšem zasloužilý, ale ne zvláště významný člen KSČ, který nemá nárok na pochod Padlým revolucionářům, zvolit zas jen tu Píseň práce, která osaměle strmí z tříapůlstránkového seznamu.

SCÉNÁŘ má tedy i své problémy, ty však zas – jako ve velkých dobách každý jev – svou kladnou stránku. Jestliže příslušné ústředí vydá časem i závazný pohřební text pro mluvčí OV KSČ a z trojhvězdí státních básníků bude upřednostněn nejspíše zasl. um. Skála (vers de funèbre pro zvláště významné funkcionáře by měl vytvořit nár. um. Rybák), dojde k vytvoření jednotného obřadu, zaslouženého pohřbu, který bude ztělesněním ideálů, za něž zasloužili členové celý život bojovali.

14. 10. 1977, samizdat

Zpráva o bitvě o pohled z okna

První sled státu dorazil na Hradčanské náměstí ve středu 11. 5. 1977 v 7.30: když mě jezevčík Edison Venor naposled venčil v parku, vyhříval se na lavičce starší muž v montérkách s odřenou taškou; za pár minut mi kdosi neznámý poslal zprávu, že je to úřední otvírač dveří. Před osmou dorazila motojednotka složená ze tří stěhovacích aut; symbolicky zaujala postavení před Vojenským muzeem, kde jsou dokumentovány i jiné významné bitvy našich ozbrojených sil.

Má žena se naposled na Hradčanech vykoukala a já oholil. Došla naše pečovatelka s posledními rohlíky. Naposled jsme si uvařili kávu i čaj. Posadil jsem se k otcovu psacímu stolu, abych u něj napsal nadlouho poslední slova. Deset minut před devátou k nám přišel poslední Vaculík jako zástupce světového tisku, aby mohl objektivně vylíčit první exekční vystěhování socialistického spisovatele; o tom později. Naposled jsme usedli kolem vinného stolku, abychom typicky slovanským způsobem uctili chvíle nevinnosti, které jsme u něj za 13 let strávili s rodinou i přáteli. Přesně v 9.00 zabouřily motory.

Všichni jsme se naposled políbili a popřáli si dobrý let. Naposled jsme otevřeli okno a pohlédli z něho na město i Hrad. Soused Gustáv byl podle vlajky doma. Zazvonili. Problém, jak v tuto chvíli uklidnit svou ženu, jsem vyřešil už před týdnem, místo sedativ jsem jí teď podal prstýnek, který jsem nazval Stěhovák: v secesním fasování ruský granát. (Záměr vyšel: celý den byla z prstenu rozčilenější než z události.) Pak jsem naposled otevřel i dveře, které si po stoleté službě nezasloužily poznat páčidlo.

V čele útočného družstva (asi 14 hlav) stojí před otvíračem muži zákona budící respekt už svým vzrůstem a výzbrojí – a to jsme se měli teprve z protokolu dozvědět i jejich bojová jména: nadstrážmistr Spratek a rotmistr Kousa. Komandu však velel vykonavatel Šetelík, týž, kdo nám 5. května doručil výměr, aby se přitom zkušeně rozhlédl,

kolika bude třeba beden. Je to sporý muž, do jehož tváře se zapsalo nejedno utrpení, dokonce i vlastní. Kdo nám vstoupí do prádelníku, vstupuje jaksi i do rodiny a smí se těšit našemu zájmu. Zjistili jsme, že vinou nepochopení vlastní rodiny je u soudu doma i jako strana žalovaná; v práci však oblíben, neboť překonává osobní slabost pevností služební: považován za jedničku ve stěhování cikánů.

Ted' nám skoro pateticky přednesl konečné rozhodnutí soudce Bažila o zamítnutí odkladu. Formulace budily dojem, jako by na Hradě hořelo a soused potřeboval ihned náhradní byt v blízkosti pracoviště. Pak jsem byl vyzván, abych se neprotivil. To jsem ani neměl v úmyslu a šel sdělit své ženě, že máme návštěvu. Úderná skupina zatím bez boje obsadila předsíň a zvědavě se rozhlížela, neboť většina byla u nás poprvé; na těch byl patrný údiv, že luxusní apartement, o němž se tolik mluví, má jen pokoj a kuchyň. Za vykonavatelem stála pěkná dáma středních let, která na mě hleděla s rozrušením. Nyní se představila jako emisařka národního výboru (dle protokolu s. Alena Kludská) a nabídla nám spolupráci. V krátkém proslovu jsem nastínil nezákonnost i nesmyslnost jejich akce a skončil omluvou, že nemíníme spolupracovat na vlastní popravě; dovolí-li nám vzít si nejnutnější potřeby a papíry, odejdeme ihned a přenecháme byt jejich společné péči, jelikož nejsme popelnice, aby nás primátor šíboval, kam se mu zlíbí.

Jako by Macbeth s chotí propadli náhle charitě, začali nám zmocněnec soudu a vyslankyně Prahy vymlouvavě domlouvat, že jde o náš majetek a oni jsou prodchnuti úmyslem přemístit jej bez škrábnutí. Ujistili jsme je, že se do jejich úmyslu nechcem ani trošku mísit, aby si zachoval čistý žánr a zůstal tím, čím je: násilím. Tak nám, naléhali, ukažte aspoň, co má pro vás cenu! Vědomí, říkal jsem, že neustoupíme zlému. V tu chvíli zde opět stála Lady M., přinejmenším z mocenského újezdu. Takový jste byl vždycky! zvolala s. Kludská, pozér a hochštapler, i k nám do Dismanova souboru jste se vetřel podfukem, když jste nesložil zkoušku z recitace.

Zamrazilo mě! Má pravdu! A naneštěstí jsem sám uvedl do oběhu příběh, jak jsem se v roce 1943 přimkl ke skupince úspěšně vyzkoušených (stál v ní i Karel Kyncl!), ze které mě předtím vyřadila zoufalá tréma. Hle, jak dlouho se s námi táhnou naše viny! A vy, zeptal jsem se Alenky (musel jsem jí tak kdysi říkat), jste zkoušku udělala? Ano! odpověděla hrdě. Pak je divné, řekl jsem, že já jsem už třicet roků u divadla a vy... ale, utěšil jsem ji hned, spravedlnost existuje, můžete-li zato dnes zbavit Hradčana mých statků i ostatků. Nato jsme odešli. Edu odnesl už napřed světový reportér Vaculík, protože, jak vysvětlil, se na to styděl dívat. Od té doby slibuje své zážitky vypsát ve fejetonu Senoseč, jakmile ho stud přejde. Na schodišti stál půltucet baličů v overalech, které viditelně prožívaly premiéru. Pozdravil jsem, ale nikdo na mě nepohlédl. Jelikož si dodnes nasadím sem tam ze zvyku růžové brýle, chápal jsem to taky jako výraz rozpaků slušných lidí; i k tomu se vrátím.

Dál moc nevím, protože jsem šel rovnou do blízkého bytu filozofa Karla Kosíka, půjčil si gauč a už v deset dopoledne usnul, což je vrchol mého stresu. Ale řada přátel, kteří s mou ženou naposled usedli U Labutí, poznala v mnoha pasantech své vyšetřovatele; vytvořili pěší most mezi naším domem a štábem řídícím operaci nejspíš z některé lokality ministerstva vnitra mezi barnabítkami a kapucíny, kterých přibývá úměrně k úbytku původních obyvatel. V protokolu zaznamenáno, že v našem skromném bytě byl sám náčelník MS VB (jediný bezejmenný), což je zřejmě nová služba veřejnosti. Snad jemu můžeme děkovat, že akci asistovalo celý den několik vozů Veřejné bezpečnosti (aby se nám nic neztratilo).

Kolem poledne mě vzbudily známé úzkostné zvuky a opravdu, byla to má milá tchyně. Ještě jednou zašla do našeho bytu, zrovna když baliči udělali objev, který je pobouřil. Jak je zvykem baličů, dali o něm sepsat policejní protokol a pořídit obrazovou dokumentaci. Tehdy má tchyně odběhla, aby mi řekla, že jsem ztracen. A proč, zeptal jsem se, bych nesměl mít v zásuvce pásku s hákovým křížem?

V tu chvíli však nebyla přístupná úvahám o občanských svobodách, protože se upřímně bála o muže, který se jí stará o dceru. Dobře, řekl jsem jí, ač jsem byl původně zvědav, zda někdejší přítel a současný ředitel televize Jan Zelenka odvysílá v televizi odhalení mé nacistické minulosti, ať to víš: byl jsem 5. května 1945 v rozhlase a ta páska je kořist, kterou jsem později potřeboval ke zvláštním účelům; požádej, ať ji otočí naruby. Dosáhla toho až po delším jednání a páska obklopena kordonem, aby ji snad nespolkla. Už často mě napadlo, že ruka vodící nitky mého osudu patří nápaditému režisérovi: před muži od soudu i policie a především před Alenkou jako korunní svědkyní se objevila nášivka s razítkem Čs. rozhlasu s textem: REKVIZITA DISMANOVA SOUBORU.

Opoledne jsme hledali šoféra, který nás doveze na Sázavu. Výběr ztížen tím, že většině přátel už řidičský průkaz vzat, a zbytek se ho cestou s námi prakticky vzdával sám. Poznal jsem dávno, že za jistého stavu společnosti je i drobná úsluha činem stejně statečným jako jindy zalehnutí kulometné střelny, a obdivuji spoluobčany, kteří mi dodnes opravují sekačku, schovávají žitnou mouku, anebo se mnou dokonce pro nic za nic vlídně hovoří, ač byli StB vážně varováni, že je pracující odvrhnou od srdce stejně spontánně a nelitostně jako mne. Hrdinové se přihlásili tři a z obklíčení nás nakonec vyvezl Rudolf Slánský, syn popraveného generálního tajemníka KSČ; měl štěstí; byl pouze identifikován a foukal.

Teprve když jsme opouštěli město, jsem si všiml, že zhasínající den patřil nejspíš k nejkrásnějším v tomto roce. Dosud neobydlený, ale už deprimující panelákový útes Jižního Města a náš vůz, zavalený věcmi, které jsme vzali jednak promyšleně, jednak automaticky jako při požáru (všechny nás jak obludný ježek zraňovala španělská trojnožka), to vše mě přeneslo do bradburyovského světa zničeného moderní válkou. Pozoruhodné, že stejnou paseku umí nadělat ze života ješitná moc, aniž teče krev. Usměvavé líce takových fešáků, jako jsou pan Málek, Kučera a Šetelík, dokon-

ce šokují víc než zavilý výraz mlátičů prostě proto, že budí iluzi spravedlivějších časů a lepšího vychování. Proč vlastně, snažil jsem se pochopit, zvolila moc ze všech variant naší dehradčanace tu nejnešikovnější, která odhaluje mstivou prolhanost? Protože, řekl náš šofér, vás osobně nejvíc zasáhla. Přišlo mi, že režim, který dá přednost privátní revanši, trpí zhoubným pocitem méněcennosti. Ale co: mají své doktory!

Když jsme vjeli do sázavské zahrady, nastal okamžik pravdy. Zde byl ten dům, milý mi dvacet let hlavně tím, že v něm nelze bydlet pořád. Teď tu stál v celé své funkcionalistické kráse Bauhausu, která uchvacuje, ale nehřeje, se svými tenkými betonovými zdmi a jednoduchými okny (neboť majitel měl zimní vilu o sto metrů níž), už jednou záhadně zapálený, aby se stal domovem mé rodiny i mých rukopisů. Slunce zapadlo a bylo chladno. Má žena usedla na lehátko a ve vteřině usnula se psem v nohách. Zapojil jsem přenosný televizor, aby sem vyslal jakékoli znamení života. Vyhřezlo šumění a kmitající šmouhy. Vyšel jsem a pohlédl na střechu. Velký trubkový stožár byl zlomen vedví a mnohoprvková anténa připomínala zřícený letoun. Vypnul jsem přístroj, patrně na delší dobu, neboť můj zdejší opravář nedávno dal přednost víře, varován, že poslouží-li ještě jednou mně, nebude smět už nikdy beztrestně sloužit svému Jehovovi, kterého náš stát nemá na výplatní listině. Ale Rudolf Slánský se projevil jako rozený psycholog: ihned zahájil opravu a mne zapojil jako pomocníka; když jsem podesáté lezl po strmém žebříku na střechu (styděl jsem se mu v takový den říct, že trpím závratí), zapomněl jsem úplně, co mě postihlo navíc. Odjížděje, zanechal nám nejen obrazy a zvuky ze světa lidí, ale i vědomí, že věci jsou lepší než před hodinou, což důkazem, že volný pád zastaven.

Přibližně v tu dobu vyšel na sídlišti Lhotka sejmout na balkon pleny spisovatel Jiří Gruša a spatřil, jak šíráním pluje zvláštní konvoj: za vozem VB dva stěhováky a na konci opět sanitka (kdybychom se snad přišli oběsit tam). Stát nacpal do bytečku, co mohl, ale do-

šlo na má slova: mnohé se nevešlo. Zbytek tedy dopraven dál, do jakési sklepní místnosti v Braníku, o níž později dekret netaktně prozrazuje, že je vyčleněna z bytového fondu pro vlhkost. Tam uložil stát mých 5000 knih, z nichž první zakoupil pradědeček, i můj archiv, dokumentující 33 let mého socialistického spisování.

Také obyvatelé domu v Praze 1, Hradčanské náměstí 1 v něm zůstali, pouze mladý právník, který se zavázal stěhovat současně s námi, aby dal akci punc legality, získal za to nový byt, aniž rodiče opustili starý. Naše dveře zatlučeny prkny, které hned první noc kdosi odstranil. To bude Kohouta zatraceně mrzet! reagoval na telefonické hlášení národní výbor, než zjistil, že to patrně jen někdo z baličů si tam něco zapomněl – nejspíš už před lety, když jsme právě nebyli doma. Sem patří zpráva náhodného svědka, jak soudní vykonavatel, napaden, že jiné exekuční stěhování nemá dost lidí ani beden jako u nás, vykřikl na svou obranu – Jenže Kohout měl baliče z vnitra!

Prkna pak přitlučena znovu a za nimi zůstal náš boiler, naše vana, naše umyvadlo a jiné cennosti, které zcizeny bez ruměnce. A protože ješitná moc bývá i zpupná, nedodáno akci ani za šest měsíců zdání nezbytnosti: místo osmi oken, ze kterých zářil a hrál život, zeje na Prahu dodnes osm černých děr jako symbol zas jiného pojetí lidské existence. Avšak stará pravda, že každý rub má i líc, se potvrdila také tentokrát. Celková bilance bitvy vyhlíží takto:

Ztráty: 1. Pohled z okna. 2. Byt, ušitý na míru, kam se vešlo všechno a všichni a kde mi šlo, nač jsem sáhl, od Augusta po Ubohého vraha. 3. Případné další škody, které se potvrdí nebo ne, až nám pan primátor povolí směnu a my se zas vybalíme. 4. Milé hospody, tiché parky, plynové lampy, léčivé prostředí poslední vesnice v Praze. 5. Zbytek víry ve zdravý rozum moci, o slušnosti nemluvě.

Nálezy: 1. Tři prsteny, které dávno odepsány a nalezeny za zbouraným ostěním. 2. Štrapáční bedny. 3. První úřední soupis našich movitostí, obsahující přes tisíc položek od „1 obraz Chagall“ až

k „1 žaludková podprsenka“ (?); tu preciznost pak bohužel zpochybňuje položka „69 balíků a krabic neznámého obsahu“ – za ty už předem neberu odpovědnost, kdyby se v nich jednou našly zbraně. 4. Román Katyně, který jsem nebyl s to dopsat pět let, až teď, když jsem měl potřebný čas a dopal. 5. Vědomí, že nás nezlomilo, když nám vzali, co jsme měli nejradši, takže teď už si můžou vzít spá-nembohem vše.

Pocit: Místo usedlíků, přivázaných k známým místům a věcem, mají teď dva volné ptáčky obtížené jen kartáčkem na zuby. Místo v jednom bytě, odkud už nás vybírali poslepu jak z klece, budou nás teď hledat a hlídat ve všech, kde nás kdo nechá postupně přezimovat. Místo občanů spokojených aspoň s pohledem z okna mají teď další dva nespokojené už s ničím, kterým se nadto stýská tak, že se tam budou chtít vrátit. V kampani o našem bytě se jeden komentátor vtipně podivil, proč nechci bydlet rovnou na Hradě. Není to nápad mého srdce, ale za dané situace ho nechci vyloučit. Uvážím-li, že za 59 roků od narození státu je tam z osmi uživatelů právě sedmý, který byl nejdřív taky nepřitelem lidu nebo vlasti, mám dobrou šanci.

11. 11. 1977 – půlrok po exekuci, samizdat

P. S. 2008: *Hrad naštěstí převzal Havel. Dům číslo jedna se bohužel změnil v ruinu.*

Přijde jaro, přijde?

Je zákon přílivu a odlivu, praví moudrý Shake ústy Brutovými. Avšak letošní střída zimy a jara v přírodě i společnosti probíhá chaoticky. Státní pořadatel plesu železničářů mi vrazí jednu takovou, že vezmu druhou o schod, a vzápětí přináší pošta pozvání do státních lázní Karlovy Vary. Jako na zavanou, protože na Sázavě praštivě mrz-

ne a bytové směny dosud nedocílono, ač první z našich stěhováků, s. Kučera z ONV P 1, již za katrem pro machinace. Odjíždíme tedy ze zimy k třinácti pramenům a v patnáctiposchodovém teple hotelu Thermal si libujem, jak jsme skryti v anonymitě léčících se zástupů. Kéž, doufá má žena a spolupacientka, nám dlouho vydrží!

Ráno jdu na krev a dívím se, že jsem píchán napětkrát. Když mám zbrocen rukáv i nohavici, sestra vypění: To je z toho, že kvůli vám máme školení, člověk se pak samou snahou netrefí. Školení chápu, ale snaha?? Brzy nevydrží další jazyk, tentokrát obslužný: Jsem kverulant, bylo školení, který si věčně stěžuje po celém světě; je třeba perfektním výkonem zdravotnickým, stravovacím i ubytovacím nedat mi záminku; zato osobní styk budiž neosobní: zdvořilý, ale chladný.

Odevzdávám papírek a usedám mezi dvacet čekajících v odborné vyšetřovně. Obvykle uchvátán, vychutnávám čekání, když si je mohu dovolit. Otvírám Pintera a vytahuji brýle, tu voláno mé jméno. Lékařka podá perfektní výkon zdravotnický a pak praví neosobně: Stejně mám nejradši Dobrou píseň. Ale to, já zaraženě, jsem snad napsal lepší věci... Snad, říká zdvořile, ale chladně, jenže při té jsem se vdala. Obdobně ke mně promluvil loni v chartím lednu major Svoboda v Ruzyni. Škoda, řekl, ještě k tomu dva svazáci a takhle se potkáváme! Zrovna mi ale přišlo víc líto, že moje jeho muži unesená žena čerstvě kulhá. To jsem ovšem netušil, že kdesi bolestně sténá pokousaný příslušník, který ji, až se mu v září uleví, zažaluje.

Ted' máme únor a výtržnice, která kmitá mezi vězením a blázin-cem, opadla v tichou vodu, pije poslušně dvakrát za den Vřídlo a jednou denně v něm plave. Plave, jak žije: loudavě a bezcílně. Já se rozhodnu uplavat pro zdraví dvacet tisíc metrů v minerálce. Štvu se tedy den za dnem k cílové pásce čtyřstého bazénu, zatímco kolem kypí život. I počemu vy ně govaritě pa ruski? ptá se plavec obrostlý perziánem kypré neplavkyně, která se drží v brouzdališti. On pořád něco povedá, zazpívá na mě Moravanka, a já mu nerozumím.

Překládám. A tož to u nás umí tata, já zatím nemosim. Nada učťtsja, říká huňatec, vot eto, napriměr, bazejn! Plavu pryč.

4. března si vycházíme na láhev sektu, protože dnes máme s Ivanem Klímou ve Vídni světovou premiéru adaptace Ameriky. S námi ji má Franz Kafka a jsme na tom všichni tři stejně: neuvidíme ji. Druhý den na kolonádě neznámý muž: Představení, mistře, bylo turbulentní, ale režisér nedokázal gradovat, takže zájem publika po přestávce opadal: konec však přišel včas, aby výsledný dojem byl příznivý. Žasnu. My zde, usmívá se, sledujem v bedně všecko, kýve hlavou kamsi k Chebu, nedávno paní Kubišovou, viděl jsem ji naposled jako děvčátko a taková je z ní krásná žena, a hlavně opravdovská slavice, neleká nás jako Gott dneska emigrací a zítra kozáčkem.

Konečně útok společenské zimy: od sousedního stolu se v jídelně otáčí chmurný ramenáč. Tak co, pane redaktore, ptá se zavile, chutná u nás, chutná? Nejsem redaktor! A copak? Spisovatel, teď zavile já. Tak nám něco napište, volá za mnou jízlivě. Začíná to, věští má žena, už ti nedá pokoj. Druhý den po masáži: balík v houni na sousedním lůžku je on. Ježišmarjá, pane Kohout, radši bych facku držel, dyť já myslel, že jste nějakej škrabal vod nich! – Tím jsem už byl. Však čím jsem byl, tím jsem byl rád. A právě za to se teď' kaju.

Zima se nevzdává: jdem do lesní restaurace na pstruha s přáteli Hutkovými, kteří nám velmi přirostli. Oznamují odlet do teplejších krajů, holandských, a kdo by se jim divil, když ani dvě elpíčka nesmažou cejch příživnictví, ale přece: jeho múzický intelekt, její jadrná krevamlíkost, to vše má být uměle přeneseno, když je nejvíc živeno géniem tohoto kuriózního loci a když nejvíc okysličuje nás ostatní. Jámu obsadí časem nová sazenice, třesu se víc o strom: zakoření? A: kde příště jakožto svatý Mikuláš seženu tak krásného anděla? Na včera padlém sněhu leží pancíř sazí z elektrárny Vřesová. Podle zpráv se má na předměstí otvírat povrchový velkodůl.

Vřídlu postavili mramorový chrám a přitom ztratilo tlak, klenba násobí zplihlost gejíru. Přezijí Vary rok 2000? Známa městská funkcionářka už bije na poplach: proč se tu smí léčit lidé jako K. a jeho ž.? Nestačí nám jedno poučení? Instruktoři tiší pléna: že i takovým dovoleno užívat dobrodiní lázní, je důkaz naplnění třetího koše z Helsink až po okraj. Ani zmínka, že jsme samoplátci.

Prodloužení léčby původně jisté, nicméně nemožné. Přejímám papíry: vyredukováno a vyplaváno šest kilogramů, co bylo rozkolísáno, ustáleno, co pochroumáno, vyhojeno, až na „stařecké změny“. Děsím se. Terminus technicus, těší mě primář, začínají od třicítky. Doporučuje léčbu opakovat. Byli jste tu, chci vědět, s námi jako s pacienty spokojeni? Ano, tvrdí. Nedá nám za rok tím košem? Vracíme se z lázní holokrajem, ale když nutně zastavím a přistavím se, pozoruji na stromě pnutí pupenců. Přijde, raduji se, už jde! Zatím však Sázava jako vždy do krokusů neobyvatelná a u Havlů momentálně plno. Na scéně našeho života návštěva paní Máří Javůrkové, naší domácí opečovávatelky, která nás už dostala z nejedné bryndy. Zve nás k sobě domů. Zde klíče! Ale na tenhle gauč se při vší skromnosti nevejdeme! Vytahuje zasunutý spodek vystlaný tenkým slamníkem. Usínám v šupletí s pocitem, že hlouběji klesnout nemohu.

Omyl, můj volný pád nebere konce, zřídkakdo potrestán za ranou poezii tak všestranně. Po noci na slámě zkusíme vytemperovat Sázavu a výsledkem rýma jako trám. Léčí mě zábal i zpráva vskutku jarní: ministr vnitra pustil můj plod, dceru Kateřinu, do světa studovat hotelerii. Pravda, byli jsme s matkou šestnáct let rozvedeni a právo není dar, ale nemohu nekvitovat, když se v nenormálním čase někdo zachová normálně. Anebo, našeptává neufackovatelný optimista ve mně, je to závan nových poměrů? Přestanou se vršit následky návratem k příčinám? Či to pro jednoduchost podtrhnu a začnu znova? Vytrhuje mě povědomý zvuk. Přišlo jaro? Hledím z okna a pod břízami místo krokusů příslušník.

Zítra v devět nula nula mi bude zodpovězen můj dopis ministru vnitra z ledna. Podpis nečit. Divné pozvání, když ani nemám komu se omluvit, že zrovna kýchám a kašlu. Ale já ani nechci. Silou zvědavosti jsem ráno skoro zdrav. V Bartolomějské 10 jsem ještě nebyl. Kdo to bude? Otvírají se poslední dveře a opravdu, překvapili mě: čeká tu na mne živý major Jirsák, jako by právě vystoupil z obrazovky. Vítá, nabízí kávičku i cigaretu, což s díky odmítnu. Pak dostane jeho zrak televizní přísvit a hlasem, kterým kárává řidiče bílé škodovky či vyhlašuje celostátní pátrání po neplatičích výživných, mně oznamuje, že můj dopis ministru mi nebyl než záminkou, jak opět pošpinit naši vlast v zahraničí, jeho tón neslušný a obsah (hrubé zacházení s filozofem Hejdánkem) nepravdivý. A co těch pět dopisů předtím, ptám se, které jsem mu psal v roce 1976 a nepublikoval, kdy ty budou zodpovězeny? Major Jirsák neví. Neví ani podplukovník Čermák. Prosím, aby vyřídili šéfovi, že jsem celá léta vždy znovu připraven vést smysluplný rozhovor, ale tenhle to zase nebyl. Tak snad příště.

Z Bartolomějské k příteli Václavu, který právě úspěšně složil reparát z kriminálu. Je ostrříhán hůř než minule, ale má neskonale lepší náladu. Zato jeho komplic Landovský si tentokrát uhájil knír, ale do duše se mu vkradla chandra po ruské babičce. I on touží po veselejších krajích, a kdo by mu vyčítal, když má zatykač vepsán ve tváři, ale: kde vezmu příště jako Mikuláš pro děti zavřených tak strašného čerta? Přichází můj zdravím a spokojeností kypící vrstevník i podzemní nakladatel a mně připadne, jak jsme proti těm mladíkům nedospělí: o ten kriminál, kterým, jak řekl první tajemník Gustáv Husák hned ve svém inauguračním projevu, u nás projde každý slušný člověk. Šťěstí, že jsme s Vaculíkem slušnosti moc nepobrali.

Je 20. březen, poslední den zimy a den posledního fejetonu v ročníku. Přesně před deseti lety večer a v noci jsem mluvil vedle dnešního prvního tajemníka na prvním mítinku Pražského jara

v Parku kultury. Když jsem to na něho řekl v Bartolomějské, pravil mjr. Jirsák: vidíte, pane K., že když dva dělají totéž, není to totéž! Hledím z vypůjčeného okna na kopuli Muzea, ale k Parku nedohlédnu. Hustě sněží. Přijde?

20. 3. 1978, samizdat

Den Šeby

(meziodstavce Rudé právo z 11. 4. 78)

Jan Šeba se úředně narodil 20. října 1943 jako pět jeho nevlastních sourozenců. Rok určil lékař, den starosta Ledče nad Sázavou podle data, kdy je v roce 44 prvně spatřili adoptivní rodiče. Duší – katolická církev má s nalezením jakési problémy – se ujali evangelíci a ozdobili všechny chlapce Husovým jménem Jan. O nákladu vozidla, jehož šofér se v Ledči vypařil, podaly dvě sestry německého Červeného kříže protichůdné zprávy: jde o 1) německé děti ze Schlesien, evakuované před frontou, 2) české děti popravených rodičů. První byla zřejmě pravda, druhé nejspíš svatá lež, která měla nemluvňatům zajistit víc tepla.

DEN MEZINÁRODNÍ SOLIDARITY BOJOVNÍKŮ PROTI FAŠISMU MĚL, MÁ A BUDE MÍT STÁLE SVÉ OPODSTATNĚNÍ, PROTOŽE FAŠISMUS A NÁSILÍ ZE SVĚTA JEŠTĚ NEZMIZELY. STAČÍ PŘIPOMENOUT CHILE A UDÁLOSTI NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ.

Jana Šeby se ujal šedesátiletý hluchý truhlář s manželkou. Vyrstl u nich s intermezou v dětských domovech, kdykoli byli příliš nemocní. Díky jejich vedení i vlastní ctižádosti se vyučil zedníkem, získal diplom dřevorubce a pověst dobrého fotografa. S trojím řemeslem si mohl brzo vzít textilní dělnici Marii, taky adoptivní dítě, a mít s ní syna a dceru, konečně něco vlastního.

WASHINGTON SE UCHYLUJE K HRUBÉMU NÁTLAKU NA PANAMSKOU VLÁDU, ABY SI ZACHOVAL DŘÍVĚJŠÍ VÝSADY V PANAMĚ. – POMALÝ A ČÁSTEČNÝ ODSUN OKUPAČNÍCH VOJSK JE POVAŽOVÁN ZA MANÉVR AGRESORA. TEL AVIV MŮŽE VYMYSLIT JAKOUKOLI ZÁMINKU PRO POKRAČOVÁNÍ OKUPACE JIŽNÍHO LIBANONU.

Neznámý původ Jana Šebu vždycky zneklidňoval. Obrátil se kdysi i na obchodní misi NSR v Praze. Během normalizace to pak bylo shledáno nenormálním. Nesměl jet s Čedokem ani do Finska. Cítil se ukřivděn, ale nedošel sluchu. Když v lednu 77 slyšel z éteru text Charty, vydal se do Prahy. Utkvělo mu jméno Jiří Hájek. Jako venkovan se šel poptat do kostela. U Mikuláše ho snažně prosili, aby se ptal jinde. Věřící, která ho zaslechla, mu poradila telefonní seznam. Jiřích Hájků v něm bylo třicet devět, ale to už si poradil sám. Usoudil, že mluvčí musí mít nejvíc titulů. Dorazil k správnému, ale zrovna ho odvezli do Ruzyně. Čekal celý den, dočkal se a podepsal.

MAOVI DĚDICOVÉ PŘEBÍRAJÍ I NEJNEJAPNĚJŠÍ VÝMYSLY ZÁPADNÍ PROPAGANDY. NEÚNAVNĚ OPAKUJÍ BÁCHORKY O SOVĚTSKÝCH TANCÍCH, KTERÉ MOHOU KAŽDÝM OKAMŽIKEM VYRAZIT K BŘEHŮM ATLANTIKU. – MINISTR NÁRODNÍ OBRANY SOUDRUH DZÚR SE NA KONFERENCI KOMUNISTŮ TANKOVÉHO SVAZKU KLEMENTA GOTTWALDA ZABÝVAL ZABEZPEČOVÁNÍM NEPŘETRŽITÉ BOJOVÉ POHOTOVOSTI.

Když podpis vyšel, křičela na něho kutnohorská StB, co má co hledat mezi milionáři. Ať se jede podívat, jak si žije takový Kohout! Jel rovnou a našel na vratech hákové kříže. Vyfotil je a příště řekl v Hoře, že tak by si žít nechtěl. Rozzlobili se, když tvrdil, že ho k nám poslali sami. Však poznáte, věstili, až jim dosloužíte, odkopnou vás! Člověče, odvolejte, co vám tu jako dělníku chybí?

V LENINGRADĚ SKONČIL 10. DUBNA PROCES S 42LETÝM OBČANEM LEONIDEM LUBMANEM, OBVINĚNÝM Z NAPOMÁHÁNÍ CIZÍMU STÁTU V NEPŘÁTELSKÉ ČINNOSTI PROTI SSSR. JE TO LOGICKÝ

KONEC ODŠTĚPENCE, KTERÝ ZAČAL POMLOUVÁNÍM SVÉ VLASTI A SKONČIL JAKO JEJÍ PŘÍMÝ ZRÁDCE.

V těch dnech právě přecházel jako zedník na ředitelství výstavby spojů ve Zruči. Náhle mu vzkázali, že ho nepotřebují. S otevřenou náručí ho hned uvítali v Pražských vodárnách, že mají chronický podstav. Vzápětí se ta náruč záhadně zavřela. Nadšeně byl pozdraven jako dělník v Lesních závodech Kácov. Obratem se mu rozpačitě vymluvili. Metrostav Praha ho přijal jako jeřábníka bez čekání. Propustil ho po devíti dnech, že není v odborech. Kvůli rodině opustil rodinu a jel co nejdál od Hory. Ve Velvetě Varnsdorf se na živého zedníka z vnitrozemí s čistým trestním rejstříkem dívali jako na zázrak. Než jim kdosi vysvětlil, že zázraky nesmějí zaměstnávat. Pak si ho kutnohorští vyzvedli doma, proč nepracuje. Když dovyprávěl, řekli, no vidíte, dělnická třída vás tu už nechce, měl byste odjet.

JEN KRÁTKÝ ČAS NÁS DĚLÍ OD 16. DUBNA, KDY SE V PRAZE SEJDOU PŘEDSTAVITELÉ ODBOROVÉHO HNUTÍ ZE VŠECH KONTINENTŮ. ZHODNOTÍ VŠECHNO POZITIVNÍ, ČEHO BYLO DOSAŽENO DÍKY INTERNACIONÁLNÍ TŘÍDNÍ SOLIDARITĚ V BOJI ZA SOCIÁLNÍ POKROK A MÍR.

Začátkem listopadu požádal tedy Jan Šeba rakouskou vládu o azyl a svou o výjezd. První dostal hned, druhé mu slíbili do šesti neděl. Žena musela dát proto výpověď. Neměli rezervy, a tak začali rozprodávat. V únoru už spali na zemi. V březnu jim oznámili, že vada je v požadavku, aby ženě i dětem zůstalo občanství. Smutně se ho zřekli a čekali dál. Začátkem dubna začal Jan Šeba v zoufalství dupat po kufrech. Žena ho poslala k nám, na uklidněnou. Předpověděl jsem mu, že odjede do desátého, i proč. Nevěřil mi. Ale už ráno přijel prvním vlakem, že jsem uhodl. Přivezl na památku, co jim zbylo: dvě sklenice s tlačnou švestkou, dva popelníky jako vinné listy a pět kaktusů. Stáli jsme u branky naposled. Vy jste mi to ztížili, řekl Jan Šeba, od nich jsem chtěl co nejdřív co nejdál, teď jsem poznal kamarády a vůbec se mi... Tak jsme hned začali zvedat

kameny a těmi ho zahánět. Běžel pěšinou k nádraží, otáčel se, sbíral je, jak se koulely, a strkal do kapsy.

10. DUBNA V DESET HODIN SEČ DOSEDLO NA PLOCHU LETIŠTĚ HVĚZDNÉHO MĚSTEČKA LETADLO Z BAJKONURU, NA JEHOŽ PALUBĚ BYLI ČLENOVÉ INTERNACIONÁLNÍ POSÁDKY SOJUZU 28, LETCI-KOSMONAUTI, HRDINOVÉ SSSR A ČSSR ALEXEJ GUBAREV A VLADIMÍR REMEK.

Na celníci museli Šebovi se vším až do Boleslavi, i s dětmi, aby bylo zapsáno, co mají na sobě; v tom už byly povinny dobéhat poslední čtyři dny občanství. Na Hlavním nádraží nechtěli zaručit, že celní plomby nikdo nepoškodí; už už vlekli kufry zpátky do Zruče. Našli jsme nejbližšího signatáře, ten jim je uložil doma. Zatím jsem vzal děti, abych jim ukázal aspoň Muzeum, byly však roztěkané. Koupil jsem jim tedy v Blaníku banánovou a v Jitřence oříškovou zmrzlinu a v Domě potravin vanilkovou. Matku Marii nad těmi šesti kornouty obcházel mrákoty, ale já věděl: pro tohle na Prahu jen tak nezapomenou.

GENERÁLNÍ TAJEMNÍK ÚV KSČ A PREZIDENT ČSSR GUSTÁV HUSÁK ODLETĚL V PONDĚLÍ 10. DUBNA NA OFICIÁLNÍ NÁVŠTĚVU NSR. DOPROVÁZEJÍ HO MÍSTOPŘEDSEDA VLÁDY VÁCLAV HŮLA A MINISTR ZAHRANIČÍ BOHUSLAV CHŇOUPEK. NA RUZYŇSKÉM LETIŠTI SE S NÍM ROZLOUČILI PŘEDSEDA VLÁDY LUBOMÍR ŠTROUGAL A DALŠÍ ČLENOVÉ PŘEDSEDNICTVA ÚV KSČ VASIL BILAK, ANTONÍN KAPEK, JOSEF KEMPNÝ A JOSEF KORČÁK.

Zedník a dřevorubec Jan Šeba odjel v pondělí 10. dubna do emigrace. Doprovázela ho žena a dvě děti. Na Hlavním nádraží se s ním rozloučili malíř Karel Havlíček, režisér Jan Moravec, herec Pavel Landovský a spisovatel PK. Jan Šeba psal pohled rodině, které přenechali byt: KLÍČE JSOU V POŠTOVNÍ SCHRÁNCE: SCHRÁNKU NUTNO TRHNUTÍM UVOLNIT. Jana mluvila s panenkou, ještě plynne česky. Kája byl netrpělivý a otec pohrozil pohlavkem. Tati, řekl syn, na nás už nesmíš sáhnout, my jsme napsaný na maminku. Smáli

jsme se a pili teplé pivo. Z Marie dýchal antický klid žen, který drobí bezbřehou, nenapravitelnou katastrofu v jistý počet zvládnutelných nesnází. Pak přijela Vindobona. Šebovi naložili všechen majetek: tři kufry, z toho jeden plný knih, a čtyři šilinky, které dostali od Rakušanů na telefon, kdyby ve Vídni v noci nikdo nečekal. Dal jsem jim pro ten účel lísteček s fonetickým textem:

HÍR IST ARBAJTR ŠEBA MIT FAMÍLIJE, VÍR VARTN FÓR DÉM
FRANCJÓZEF BÁNHÓF UND ŠPRECHN NUR ČECHIŠ, PITE, KOMN
ZÍ UNS HÓLN.

13. 4. 1978, samizdat

Psí život

Eda, úředně Edison Venor, narozený 21. října 1971, byl synem proslulé Pandory Venor, jejíž děd Dust II. byl třikrát šampionem CACIB, a slavného Kaspera von der Kettwigshöhe, potomka vyhlášeného kvarteta prarodičů: Mucka von der Dachsluft, Exe von der Hornchenbande, Batzela vom Falknerhaus a Daxi von der Forst-Brickwidde. Šťastně se v něm smísila cizí vznešenost s českou pílí, paličatostí a kuráží, jaké tu vzcházejí za lepších let i v horších jedincích, aby pak v lepších jedincích přetrvaly léta horší.

Dostal jsem ho od své ženy náhradou za Adama z Černého mlýna, jehož jsme v časech otevřeného světa nechávali u hodné pečovatelky tak dlouho, až jsme neměli to srdce žádat ho zpět. Občas ho zahlédneme v časopisech, tlustého a šťastného, dnes dobře třináctiletého, což odpovídá osmdesátiletému kmetství. Eda mi byl vrčen závdavkem na vánoční obdarování v den, kdy jsme vymýšleli novoroční pozdrav přátelům. Na snímku nám nad hlavami vylézá do života z trouby starodávného gramofonu, kam se bez potíží vměstnal, p. f. 72. Tak založil tradici: vstříc 73 se šklíbí pod skot-

ským baretem skrze střechu fiátka, do 74 vplouvá na záchranném kruhu, rok nato míjí v cestovním vaku kilometrovník 75, rok 76 zdraví s hradní stráží a do 77 hledí z mydlinek naší hradčanské vany s papouškem Valtrrem na hlavě jako pomník mírového spolužití; toto foto je nejslavnější, jím dokumentovaly tisk a televize – s retuší novoročního přání – sladký život chartistů. Na prahu 78 hlídá kost ve sklepním skladu, kam úřad po exekuci zabeđnil mou knihovnu i archiv, zřídív mi pracovnu podle svých představ. Příští novoročenka, zmužíme-li se na ni, bude bez Edy.

I psi vydávají už v útlém věku počet ze své povahy. Eda měl nevídaně harmonickou, byl hravý i dravý, šarmér i samotář – to jako předznamenání bitev o život, které jeho plémě vede ve tmě nor a bez pomoci pánů. Co vím, byl jediným psem, který směl nocovat u nepřístupného filozofa Kosíka, i jediným, jehož k sobě zvala nervózní malířka Jiřina Klimentová. Odborníci postřehli, že se tu rýsuje významná psí osobnost, a kázali mi učinit vše, aby mohl založit rod. V té chvíli začal osud psa kopírovat osud majitele.

Ani psu nestačí tu dnes talent od pánaboha, nemá-li souhlas úřadu; smí se úředně množit, jen je-li pán členem organizace, kam ovšem oportunistům vstup zakázán. V nouzi se našlo české řešení: Edu „koupil“ ing. Čech z Písku, a s mocnou vitalitou i zkušeností pětasedmdesáti let zasvěcených koňům a psům z něho za pár měsíců vychoval jezevčíčího akademika. Dopisy a dokumenty kreslí vývoj psa i vztahu k němu muže, jenž ho vzal přes vlivnou přímluvu do učení nerad.

„Milostivá paní,“ píše starosvětsky 2. 4. 74, „měla jste 100% pravdu! Je hbitý na stopě i na viděnou, hlásí jak ďábel a sleduje bleskově, až moc vytrvale!“ – „Včerejší zkouška s kocourem,“ oznamuje k našemu zděšení 23. 4., „dopadla výborně, málem jej v kleci chytil za prdel a tuto mu roztrhl.“ 5. 5. dělá Eda v Budějovicích jarní zkoušky za 182 bodů ze 184 možných. „Pes výborných vlastností, výborně připraven a veden,“ znamenají soudci. 15. 6. skládá v Prachaticích

zkoušky na lišku i na jezevce už vždy s plným počtem 68 bodů: „Ostře vjíždí do nory, vytrvale hlásí, po vytažení zástrčky zatlačí škodnou do 3. kotle a těsně doléhá do konce času,“ zní výrok; nevěděli jsme, co se tím míní, ale vyčetli jsme z toho respekt. Při podzimních zkouškách v Dyníně 25. 8. vítězí suverénně v malých plemenech při dosažení maxima 220 bodů. „Nepamatuji se z mé praxe,“ píše nazítří ing. Čech, „aby jezevčík takové hodnocení vysoké kdy dosáhl. Vidět jej, an skáče jako ocel ze břehu pro kachnu a za ní pod hladinu, to se musí vidět! S nesmírnou přesností vypracoval vlečku králíčí, stopu pána tentokrát na 4, no unikát! A co kupců na něj je, samozřejmě včetně mě,“ zdůrazňuje titulární majitel a dodává, „já vím, že není prodejný! Když Eda přistupoval ke stolu rozhodčích, potlesk neměl konce. To je pane robotník!“ – Triumf dovršen 6. 10. na Lhotce, pod parcelou, kde za tři roky postaví dům pro náš vyhazov, kam ovšem já ani on nikdy nepáchneme; z mnoha souplemeníků tam na svodu dostává jako jediný erb ER – Elita Rekord – a opravdu hrdý, protože zasloužený titul: Chovný pes Československé socialistické republiky. Hodinu nato ho ing. Čech „prodává“ mé ženě, která se mezitím díky tehdy nenápadnějšímu jménu do organizace vloudila. Až do své loňské smrti se na žáka stále ptal a pídil se po jeho potomcích. „Samozřejmě pěkné pozdravení Edínkovi,“ vzkazuje i v posledním dopise, „a kupte mu za nás jednoho buřta, ať jej slupne, což velmi rád a ihned vykoná.“ Eda měl vuřty rád, bohužel k smrti...

Jeho vrcholná éra trvala dvě léta, tedy čtrnáct lidských, málo i dost. Kryje u Plzně, v Brdech, na Moravě, v Praze. „Oznamuji vám,“ slaví jeho výkon chovatel od Plzně, „že se Edison stal otcem osmnácti pěkných štěňátek.“ Oblažil mu tři feny v jeden ráz a napřesrok stihl navíc i čtvrtou, takže jsme jako málokterý smrtelník viděli čtyřia-dvacet jozefčíků v jednom chumlu. Čtyři jsme postupně odchovali, milovali, přetruchlili jejich smrti i darování. Eda vedle nich zářil jako stálice s léty stále výraznější: jen hravosti mu ubylo, jako by pochopil, že v boji se škodnou není nedělí, ba že nejspíš nebude ani penze.

V červenci 75 jsme rozkopávali nádvoří Palais Schwarzenberg, až jsme ho našli vklíněného na boku v podzemním trychtýři, kde pokračoval v lovu potkanů aspoň sípavým štekotem; odřený, zkrvavený a polodušený se oklepal a vrazil tam znova. V březnu 76 unikl o fous vlaku, který zabil jeho syna Janečka. A měly přijít ještě horší časy.

Dne 10. 1. 77 byl po Jeleně a po mně zatčen i Eda: zlopověstný pan Martinovský ho chtěl dát útulku, ale vymohl jsem, že byl jen dočasně internován u polepšeného kolegy Šotoly. Dne 11. 5. 77 opustil byt naopak první hned při vstupu exekučního komanda, odnesen nepolepšitelným kolegou Vaculíkem, aby snad obranou svého domova nezavdal příčinu k nedozírným následkům. Sázavské vyhnanství snášel z nás nejlíp, prvně nám králíci nesežrali kvítka ani kvěťáky a prvně jsem zažil, jak soused razí v plotě díry, aby četníkoval i u něho. Na spanilé jízdy do rajonu, kde dřív kraloval, vyrážel však míň; o to častěji, kdykoli jsme v zahradě dřinou nahrazovali fortel řemeslníků, které od nás zaplašila úřední domluva, noroval vedle nás, abychom viděli, že se taky nefláká. Zato si náhle přál být s námi všude; nebyl-li, vítal nás bouřlivě dotčen a na svou paní dokonce dlouho temně vrčel, než mu z kůže i duše vyhladila svou nevěru.

Za Chartu zaplatil víc než my signatáři. Spravedlivě rozhořčená pošta nedoručovala ani žádosti o jeho sémě. Naposled kryl fenu souseda odnaproti, okresního veterináře Brože, štěňata měla být vržena vpolou ledna 77, ale místo toho se vrhl MVDr. na nás ve státním rozhlase; snad se spravedlivě rozhořčila i psice a dala si pomoci. Když letos v červenci začal vyděračský útok – o něm až někdy jindy –, kdy za rukojmí prohlášena celá má rodina a před vrátky se uhnízdil až půltucet ostrážců, Eda se úplně stáhl do zahrady, jako by nechtěl přidělovat starost. Psí hodiny, bijící sedmkrát rychleji lidských, skoro sčasovaly naše padesátiny. On mé, navzdor okolnostem, renezančně oslavil se mnou. Já už mu to neoplatím.

Ve čtvrtek 10. 8. v půl deváté ráno mě vyhnal z domu křik čtyř žen. Ještě jsem viděl, a nikdy nedovídám, jak se Eda pod první jabloní

v hrozné křeči pokouší vstát, jak nás ze všech sil volá očima, když ochrnuté hrdlo už nepropustilo ani štěk. Umřel za pár minut. Na tom místě jsme pak našli nedojedený vuřt s bílými krystalky, který mu tam kdosi položil v naději, že jej slupne, což velmi rád a ihned vykonal. Druhý zvedla v pátek večer Edova sedminedělní vnučka po přeslici, pro niž jsme si okamžitě i s ostrahou dojeli k Plzni jako sestřelení letci, kteří by jinak už nikdy nepřekonalí šok; fena Fína chňapla sousto malými zoubky za nepocukrovaný cíp, čímž poprvé utekla velké Zubaté. Pak už jsme jen zběsile hledali, ale třetí vuřt našli až v neděli. Všechny nesly nálož nedostupného chloridu strychninu a byly vsazeny do trávy u stromů lemuujících dům. Jako miny, Eda je nemohl minout. Našel je našťěstí dřív, než stačilo některé dítě.

Za naší nepřítomnosti přijel úřad, Edu si vzal a už ho nikdy nevrátil s odvoláním na jakýsi přísný předpis, který prý může zmírnit leda známost. Kde ji vzít, s policií v patách? Ale také, proč mírnit podobenství? TAK SKONČÍŠ I TY! napsali mi včera vyděrači, kteří se tak podle svých velkých vzorů k čackému činu přihlásili. Zástupný osud, zástupná smrt, i to zmizení podle něčích představ. Odněls to, robotníku, za mne.

Nedoporučuji obci ani zemi, kde se to stalo, vyvoláno štvanicí, která vymazala rozvahu i slušnost, aby si pro mne někdy, jak je tu opožděným, ale pevným zvykem, jímž posilováno vlastenectví i turismus, vymyslely nějakou poctu. Budu-li ještě živ, zahrabu ji k zakrvácené dece, řemínkům a misce, které jsme pohřbili místo těla, neboť nechceme, aby námi vychovávané dítě Jolana nabylo dojmu, že hodné a statečné zvíře má menší cenu než zlý a zbabělý člověk; nebudu-li, odkazuji to svým potomkům.

Ubozí vrazi, tímto se vám mstím! Ukládám Edisona Venora do české literatury, a proto nebude zapomenuta ani jeho sláva, ani vaše podlost. Vy srabi, pojd'te si na mě!!

18. 8. 1978, samizdat

1981–1989
(v cizině)

Just Now – A Personal Stand

Země mají své časomíry, které se utvářejí jako výsledek přírodních a civilizačních procesů. Za padesát let a sto dnů, které jsem prožil v Čechách – než mi byl dočasně znemožněn návrat do nich z řádně povolené cesty – jsem si zvykl, že podzim je čas vína, zima čas divadel, jaro čas koncertů a léto čas prázdnin. Režim dra Husáka, muže, jehož vyneslo do vysoké dvojfunkce pražské politické jaro 1968 a který se před světem veřejně zavázal, že nepřipustí nikdy novou vlnu represí, soustřeďuje na léto politické procesy.

Je to méně ohled na domácí veřejnost – která už dávno rezignovala a je k podobným zprávám hluchá i slepá, aby si aspoň nemusela jítřit svědomí – než na veřejnost zahraniční, zejména tu její část, nakloněnou socialismu, a proto instinktivně i zemím, které mají socialismus alespoň v názvu.

Problém politických vězňů vyřešily tyto země už před lety legislativním aktem stejně jednoduchým jako geniálním: škrtly prostě pojem „politický vězeň“ ze zákoníku a označily jednání, která jsou i v řadě fašistických zemí kvalifikována jako politická, paragrafy kriminálních činů.

Tak se může stát zločincem dramatik světového formátu, osvícený demokrat a renezanční muž: účastní se práce legálního výboru, který věcně informuje vládu a veřejnost o spoluobčanech zatčených jen pro odlišný způsob myšlení. Václav Havel byl za to odsouzen na čtyři a půl roku, z nichž polovinu má právě za sebou; nicméně paragraf, podle něhož jsou kriminální zločinci propouštěni vpůli trestu, na něho zatím uplatněn nebyl. Tak se může stát zločincem bývalý poslanec České národní rady, potomek slavného sociálně demokratického rodu: nevrátí se z policejní stanice, kam šel hlásit ztrátu svého auta, a je měsíce držen ve vazbě s absurdním obviněním, že srazil policistovi čepici; pak je však jeho čin překvalifikován na mnohem absurdnější – že psal otevřené dopisy sociálně demokra-

tickým politikům Brandtovi, Kreiskému a Palmemu. Rudolf Battěk dostal v nedávném letním procesu sedm a půl roku, trest vzhledem k provinění astronomický.

Tak se mohou stát zločinci komunistická spisovatelka a komunistický novinář, kteří doslova od dětství, celých třicet pět let spolkultivovali revoluční socialismus z jeho zrůdné totalitní podoby, která zavinila v padesátých letech stovky justičních vražd, do jeho zlidštěné podoby v roce 1968, s níž podle nemanipulovatelného veřejného výzkumu souhlasilo přes devadesát procent obyvatel. Evu Kantůrkovou a Karla Kyncla čeká další z letních procesů tohoto roku pro trestné činy, které dosud nebyly ani definovány.

Ptáte-li se mě na můj „personal stand just now“, pak je to stav bezmoci.

Rád bych však upřesnil, že to není bezmoc vůči konkrétní mocenské skupině, jedné z nejslabších v dějinách Evropy, protože vy-
zdvížené k moci ne vlastní silou, ale hříčkou dějin, a zcela odvislou od zájmů velkého spojence, která se při prvním otřesu rozplyne jako jarní mlha; tím absurdnější je, že právě ona uspořádala největší evropská kulturní jatka v době míru a fabrikuje procesy, které stojí intelektuální elitu země léta života a podlomené zdraví.

Jímá mne bezmoc při pomýšlení, že přirozený spojenec těchto nevinných obětí, intelektuální elita Evropy a světa, není schopna projevit účinnou solidaritu, která by to řádění zcela jistě zmírnila. Stačilo by, když už ne stavět autory policejního teroru důsledně na pranýř, alespoň jim veřejně nevystavovat vysvědčení bezúhonnosti.

Už ve veřejné diskusi s Günterem Grassem v časopise Die Zeit, která v roce 1967 předcházela obrodnému procesu v Československu, jsem se vyslovil pro tendenci, která dostala později označení „politika zmírňování napětí“. Ani po vojenské intervenci Varšavského paktu, ani během svého desetiletého umlčení, dokonce ani poté, co mi vzali vlast a občanství, jsem nevyslovil a nenapsal slovo, které by se přimlouvalo za řešení světových i domácích problémů pomocí

síly. Jsem i nepřitelem bojkotů, zejména kulturních, které připravují občany znásilněných zemí o poslední kontakty s normálním světem.

Ale už se mi opravdu zvedá žaludek nad umělci, vědci a kulturními funkcionáři západních zemí, kteří účastníce se festivalů, sympozií, konferencí, soutěží, studijních a všelijakých jiných zájezdů do Československa, snaží se během návštěvy i po ní ze všech sil vyvolat dojem, že zavřený Havel a zavřený Battěk a zavřená Kantůrková a zavřený Kyncl a stovky dalších zavřených muzikantů, farářů a studentů existují jen ve zvrácené fantazii nenávislných nepřátel uvolnění, anebo že opravdu porušili zákon a svůj problém si zavinili sami. Ať už tihle návštěvníci matou svět z naivního přesvědčení, že tím slouží míru, anebo vědomě zatajují pravdu, aby si zajistili další štědrá pozvání, publikace a pracovní příležitosti, jsou morálně na úrovni člověka, který přihlíží brutálnímu znásilnění v bezpečí svého bytu a na dosah telefonu.

Tím trapnější, jsou-li těmi voyeury demokraté, křesťané, socialisté či komunisté, pro jejichž ideu dnes čeští vězňové trpí!

Československá inteligence třicátých let prosadila, že se jejich vlast stala záchranným člunem pro všechny pronásledované evropské antifašisty. Dokonce i zneužitá inteligence padesátých let dokázala hodit záchranné kruhy Pablu Nerudovi, Jorge Amadovi, Nazimu Hikmetovi a mnoha dalším. Dokonce i umlčená inteligence sedmdesátých let se zasadila o pomoc pronásledovaným Řekům a Chilanům.

Vězněná česká inteligence osmdesátých let má tím větší právo na solidaritu a pomoc inteligence světa!

To není výzva k ničemu jinému než k obyčejné lidské slušnosti a zodpovědnosti lidí veřejně činných, prostý požadavek, aby umělci, vědci a kulturní funkcionáři, navštěvující Československo, nevynechali jedinou příležitost k veřejnému i soukromému apelu na své hostitele ve věci Havla, Battěka, Kantůrkové, Kyncla a ostatních politických vězňů.

Aby, až jednoho dne potkají v Československu v roli hostitelů opět nás, dnes umlčené, uvězněné či vypovězené, nemuseli cítit jako svůj „personal stand just now“ – stud.

21. 8. 1981, Anketa francouzských médií

Pražská čeština

Česká škola ve Vídni je ovšem neodmyslitelná. Už z důvodů historické a kulturní kontinuity. Vyučování dětí české národnosti v jejich mateřštině by mělo být ve Vídni, řekl bych, památkově chráněno. A pomyslím-li, že v tomto městě, které se pořád ještě hemží českými jmény a kde dodnes není radno mluvit v tramvaji o spolucestujících česky, nechce-li člověk riskovat, že mu česky odpoví, že v tomto obrovském městě zaplňuje osm tříd Komenského školy na Šebastiánově náměstí dnes už jen asi sto šedesát dětí, zdá se mi být čeština ve Vídni ohrožena stejně jako v přírodě Przewalského kůň.

Tyto řádky nepíše český šovinista, ale člověk, který je prostě přesvědčen, že mateřská řeč je jedna z nejdůležitějších složek vývoje dítěte, a měla by být proto v každé civilizované zemi pěstována i u každé z jejích menšin. Tak tomu zde naštěstí i je, a je-li česká škola někým ohrožena, pak ne rakouským státem, nýbrž českými rodiči, kteří převážně posílají své děti ne do české, ale raději do některé z rakouských škol.

Aby tomuto úkazu čelila, uspořádala Komenského škola v sobotu 19. 3. 83 den otevřených dveří. Abych ten úkaz pochopil, šel jsem tam taky, motivován hned dvakrát: jako člověk, jehož sedmiletý vnuk, který musel před rokem následovat svého otce do emigrace, navštěvuje dnes ve Vídni rakouskou školu, a jako spisovatel ve své vlasti umlčený, který chce vědět, jak se vyučuje v české škole, která nikoho umlčovat nemusí, protože není politicky indoktrinována

a je částí rakouského školství. Přiznávám: chtěl jsem se i dozvědět, proč tato škola odmítla můj vánoční dárek – sto výtisků mé dětské knihy Jolana a kouzelník, kterou jsem k podobným účelům sám vydal i česky.

Budiž řečeno hned na začátku, že návštěva všech osmi tříd mě příjemně překvapila. Viděl jsem osm dobrých i velmi dobrých učitelů, které zvládaly různé učební látky uvolněně, chytře, účinně. Bylo dojemné, napínavé a velmi přesvědčivé pozorovat a slyšet, jak děti ze všech osmi tříd zcela přirozeně a bez námahy mluví i myslí ve dvou jazycích – v jedné třídě dokonce ve čtyřech: hra na výlet tam probíhala současně v češtině, němčině, ruštině a angličtině. Utvrdil jsem se v přesvědčení, že dvojjazyčné vyučování je jen na první pohled, snad v první fázi náročné; je-li dosažena určitá hranice – u dětí mnohem dříve než u dospělých! –, přeskochí jednoduše jiskra a začne se vyvíjet komplexní myšlení, myšlení s podstatně větší akcelerací i kapacitou: myslím, že děti z této a podobných škol jsou lépe připraveny pro dnešní svět, jehož jedinou nadějí je dorozumění mezi lidmi a národy.

Potud chvála. Šok přišel, když mi po jistém otálení splnili mou prosbu a ukázali dvě knihy, které mám pro vyučování v mateřštině za nejdůležitější: slabikář a čítanku. Jsou sem dodávány – z Prahy. Pražské slabikáře a čítanky patřily vždycky k nejlepším i nejhezčími na světě, jejich vynálezce Komenský byl koneckonců (doma umlčený) Čech. Také těmto lze málo vytknout... leda když se někdo domnívá, že neméně důležité než gramatika a sloh jsou humanistické obsahy... potom ovšem dostávají čeští školáci ve Vídni do ruky právě ty dvě knihy, kvůli nimž mnozí čeští rodiče opustili svou vlast, aby mohli děti vychovávat v pravdě. Tento slabikář je od drobných detailů, které dítě chápe nejdříve, až k prvním všeobecně politickým informacím komponován přirozeně tak (vydán 1975), jak to odpovídá ideologickým požadavkům pražského režimu. Vrchol: sovětský tank s bratrským osvoboditelem z roku 1945, obludná polopravda,

když ty druhé tanky chybí. A v čítance... schází samozřejmě ten zástup autorů, o kterých děti v Čechách už dávno nic nevědí a které objeví (jako kdysi Komenského) teprve generace příští. Děti ve Vídni mají zřejmě čekat stejně dlouho... až jednoho krásného dne dojdou z Prahy ty správné knihy...

Na otázku, jak je něco takového možné, tvrdila paní ředitelka, že škola nemá žádné prostředky, aby si opatřila slabikáře a čítanky vlastní, a musí proto přijímat dárky z Prahy. Na otázku, proč potom odmítla sto knih českého spisovatele (téma: jak se malá holčička zbaví dlouhé chvíle, smutku a strachu ze zubaře), tvrdila, že tak rozhodl spolek Komenský, který školu spravuje. Na otázku, jak může školský spolek toho jména upřít žákům bezplatně věnované knihy českého spisovatele, tvrdila náhle, že tak rozhodla sama. Na otázku, proč, tvrdila, že by pak musela brát dárky od každého, ať dobré nebo špatné. Na otázku, proč tedy bere problematické dárky z Prahy, tvrdila, že škola nemá žádné prostředky, aby si opatřila slabikáře a čítanky vlastní... atd.

A na mou otázku, jak se tu vlastně učí české dějiny, řekla pouze, že je ve správném okamžiku zmíněna každá velká osobnost včetně Masaryka... což se nerýmovalo s tím, že v září 1982 byl odhalen Masarykovy pamětní desky na Peterském náměstí ve Vídni přitom sám rakouský spolkový kancléř, ne však děti z české školy!

Obdivuji práci této paní ředitelky, která se projevuje v mnohosti i v úrovni vyučovacích forem, ve vzhledu i vystupování žáků. Divím se jenom, že nestaví péči o duše těchto většinou vykořeněných dětí nad politické resentimenty jednoho spolku. A jakkoli oceňuji dokonce i spolupráci s Prahou – jeví se mi být v pořádku, že vypomáhá vídeňským odbornými učebnicemi –, nemyslím, že by se směla zvrhnout v jiný druh „bratrské pomoci“, v níž zaniká smysl toho všeho.

Proč mají rodiče, kteří museli opustit svou vlast, protože se podíleli na reformě socialismu, zažívat znovu, jak jsou jejich děti nadále

indoktrinovány vítěznými protireformátory – ve škole Rakouské spolkové republiky? A proč to mají zažívat rodiče, kteří sem přišli anebo tu už dávno žijí, protože na takovou reformu nevěřili nikdy?

Přesto jsem doporučil svému synovi, aby dal svého syna brzo zapsat do této školy. Současně chci ovšem požádat školu, aby vytvořila předpoklady pro jeho komplexní výchovu. K tomu by mělo přirozeně patřit, aby byl učitelský sbor doplněn alespoň jedním z mnoha pedagogů, kteří museli v posledních letech opustit školy své vlasti i vlast samu, protože se – jako Komenský – vzepřeli nepravdě.

Nakonec nabídka adresovaná současně škole i panu ministru školství: jsem ochoten – rád, hned a zdarma – spolupracovat s nejlepšími českými kumštýři, jaké lze dnes na světě v emigraci najít, na novém slabikáři a nové čítance, které by mohly sloužit všude, kde české děti našly svou novou vlast. Jistě by se po nich sháněli i mnozí rodiče doma.

Pražská němčina je pojem pro bohužel už vymřelý druh německé řeči, pěstované v mém rodném městě. Vídeňská čeština by se měla stát pojmem pro zachráněný druh českého jazyka, v němž slova dostala zpět své původní významy: v dnešní pražské češtině tomu tak není.

21. 4. 1983, Obrys, Mnichov

Komentář autora ještě po dvaceti letech

Článek, který vyšel v rakouském týdeníku Profil, vyvolal okamžitou reakci nakladatelství Österreichischer Bundesverlag. Jeho ředitel Othmar Spachinger mi sdělil, že mu podobný návrh nikdy neučinili představitelé české menšiny, ačkoliv je rakouský stát zavázán svou ústavou právě takovou pomoc poskytovat. Ihned se našly potřebné prostředky, za něž mohla být zorganizována celosvětová soutěž, jíž

se zúčastnilo přes sedmdesát českých exilových výtvarníků: předsedou poroty se stal světově proslulý výtvarník a básník Jiří Kolář, žijící tehdy v Paříži. O sestavení čítanky jsem přes Ivana Klímu požádal skupinu čelných českých spisovatelů a literárních vědců, toho času umlčovaných ve vlasti. K autorství slabikáře jsem vyzval básníka a skvělého lingvistu Jiřího Grušu, sídlícího v Bonnu.

Dílo, které vyšlo ještě před nečekaně rychlým koncem totality, se těšilo vysokému uznání v Rakousku, ve vlasti i v širokých kruzích českého exilu. Výjimkou bylo několik výtek, že na podobnou akci neměl právo bývalý komunista: nepřišla však žádná nabídka, že se projektu někdo ujme za něho. Ledové mlčení začiřelo z české školy ve Vídni, která tak znovu demonstrovala, že se cítí být víc zavázána pražskému režimu než svobodnému Rakousku.

Brzy po zvonění klíči 1989 vyšla knížka *Máma, táta, já a Eda* aneb *Česká abeceda* v Praze v masovém nákladu. Několik let plnila vzniklou mezeru, než se na trhu objevila záplava nových slabikářů. Autoru Jiřímu Grušovi se vedení české školy omluvilo – neveřejně – až tehdy, když byl už třetí rok velvyslancem České republiky ve Vídni. Editoru slíbilo diskusi se spolkem Komenský a s učiteli. Nikdy k ní nedošlo.

leden 2003, Kulturní klub Čechů a Slováků
P. S. 2008: *Nic nového.*

Úvod pro knihu fejetonů, vydaných v roce 1984 v Indexu

Moji drazí kamarádi, autoři těchto textů,

deset let daleko je už odváta vůně čerstvě skosené trávy, ve které jsme spolu leželi nad Památníkem národního písemnictví, přemítající, jak se nejživěji chovat v hrobě národního písemnictví, kde

nám ustlaly neúplatné dějiny, úplatní rodáci, vlastní raná hloupost i pozdní paličatost.

Už deset let vzdálena je ozvěna kroků, jimiž jsme měřili pravobřežní podběh Vltavy, usnášejíce se za dunění vlaků, směřujících nám nad hlavami k zadrátovanému světu, že budeme alespoň pro sebe zaznamenávat prchavé plynutí novočasu starožitnou formou vzájemně si zasílaných fejetonů.

Prvních sedm bylo rozděleno úradou a zaručeno vzájemnou přísahou, příbuznou přísah Modrých šípů, že nikdo nepřetrhne magický kruh, v němž spojení chceme se popovznést z tlení. Stovky dalších fejetonů, které za deset let osvěžily zprahlé duše, byly pak už projevem spontánního chtění téměř všech prokletých českých autorů překonat soukromou letargii.

Z nich nepřetržitý proud světlezelených stránek těch Tvých, Ludvíče, je jejich páteř a Tvé největší literární dílo, které sotva kdy pronikne k sluchu světa, zato však bude navždycky zářit dovnitř, odvraceje nebezpečí omrzlin jako infražárovky otevřených zimních kavárniček.

Vy, kamarádi moji, jste téměř všichni stále doma, zatímco já už pět let v tom podezřelém světě, kde zplaněl, víme dobře, i takový šoumen jako Švanda dudák! Že se mnou za celý ten čas nezaflirtovala myšlenka otočit let fejetonů také do protisměru, nutí mne k zamyšlení: je to už příznak zplanění? Zplaněli jsme tu všichni?

Ale možná, že na vysvětlenou stačí uvážit, že v úrodných časech své existence podobá se jedinec či národ nejspíše skokanu, který znovu a znovu plachtí k latce dobývaného rekordu; svaly i mozek, vůle i emoce, vše je dobrovolně soustředěno k dlouhodobému vrcholnému vzepětí. V časech, kdy na člověka šlape osud a na národ dějiny, podobají se spíš ježkovi opevněnému palisádou ostnů, který popoběhne, pouze když se jde uštěkaný ohař nažrat. Síly ježka jsou soustředěny k přežití; mezi dvěma výslechy, ale i mezi ději tak nehrdinskými, jako je odebrání a vrácení řidičského průkazu,

nekvete dlouhodechá literatura, už ke třem stránkám fejetonu je potřebí krom vlahých vloh básníků ještě i vytrvalost a zmužilost horolezců – v tom také tkví mlsný smysl všech těch nesmyslných buzerací.

Jim jste vydáni dodnes, zatímco nám, vašim kolegům a druhům zde, ve zbytku světa, je přisouzeno obstát pouze v práci, lásce, konkurenci a dalších banálních oborech lidského života. Volíme své konflikty i svá témata ne jak se nám musí, nýbrž jen jak se nám chce. Na léta prožitá a propsaná s Vámi vzpomínáme jako obstarožníci na prezenční službu, když vata času ucpe v uších sprostoty zupáků. Je to jistě jev zdravý, obnáší však nebezpečí zrezavění zkušenosti. Proto vítám zostření exilu, k němuž mne odsoudila žena Jelena vánočním darem antény, po níž mi vnikají na vídeňský Příkop oba dva programy Čs. televize. Vyrážejí špunty z uší, zarážejí korozi a nutí mne stále reflektovat Váš osud. Hledat, v čem jste mi tam daleko bližší než leckdo tu nablízku. Ač jsme všichni Češi.

Osud, který mne přidelil na dvacet let k vítězům, na deset roků k poraženým, a nyní tedy k divákům, postaral se mi o pohled povýtce trojrozměrný. Poznání? Pozoruhodné na Češích je, drazí kamarádi, že jsou v měřitelném vzorku rovnostejní v obou společenských systémech, které jsou zatím národům Evropy a Amerik k mání. Slušní Češi jsou všude slušní, řeč s nimi snadná, vzdor rozdílům minulostí i názorů. Čech-kurva je stejně nakynutý jakožto dogmatický stalinista i jakožto dogmatický demokrat: byl-li by u moci, neradno padnout do ruky žádnému.

Vaše ucho by zaléhalo při projevech našeho bývalého soudruha velmistra šachu, který i v bavorských křesťanech větrí bolševiky, o nichž zásadně rozhodl, že ze všech smí být spasen toliko on; Vaše oko by žaslo nad havlíčkologem z Tyrol, jenž věnuje většinu tvůrčího času sepisování udání, rudoprávních literou i duchem; a celý Váš duch by byl zmaten lví silou, sletem sokolů svobodného světa, zakazujících prodávat v ochozech vídeňského stadionu díla

komoušů Kundery a Vaculíka a současně upravujících své vztahy k sokolům staré vlasti.

Proč alespoň tyto zážitky nereflektuji pro Vás doma měsíc co měsíc v kanonizovaném rozsahu tří strojostran? Protože – pozoruhodno! – zatímco Vaši majori jsou kořením domácího života, které probouzí hněvnou či výsměšnou chuť chopit se pera, tito zde, nemajíce prozatím potřebné moci ukázat nám kromě slin i nástroje, budí jen nic neinspirující trapnost. Život a dílo je obcházejí jako všechna neživotná schémata. Nejsou však proto bez ceny:

Utvrzují mne v dávném pocitu, že je mi jeden chytrý a hodný Rus bližší než tucet vyčůraných Čechů. A též mne utvrzují ve staré náklonnosti k Vám, protože jste ve svém úhrnu dospěli k poznání, jež úderné pěsti české emigrace ku potěše domácího režimu uniklo: že fronta nevede mezi bývalými komunisty a nekomunisty, mezi křesťany a pohany, ale mezi lidmi soudnými a nesoudnými, schopnými či neschopnými vyvodit důsledky ze své životní zkušenosti a tolerovat odlišnou zkušenost druhých.

Kdyby jen ta soudnost a schopnost zůstala odkazem Charty 77, je to pro tohle půlstoletí docela dost. Duchovními otci a strážci toho světlého zjevení jste a zůstáváte Vy. Vaše fejetony jsou schůdky z labyrintu světa k ráji srdce.

Vánoce 1983, na prahu Orwellova roku, Index, Kolín nad Rýnem

Obrys podzimu 1984

nebude možno ani v dalekém budoucnu zvat jinak než nobelovým. Kunderova glosa Bylo jich pět i Vaculíkův fejeton Říční výletní loď, patřící k jeho nejlepším přemírou postřehů i podmírou ohledů, pro něž by přítel opravdu nemohl být trestán, obsáhly snad všechny úhly pohledu na událost. V pravý čas vrhla mrtvolně sinale světlo

na intelektuální scénu domova, po všech těch letech zatemněnou už stejně dokonale jako válečná města.

V oslnivé záři toho výbuchu o kulturně-politické brizanci mnoha megawattů svět opět alespoň na okamžik zahlédl literaturu, škracenou už půldruhého desetiletí garottou zamřelého režimu na očích všech, kdo slavnostně podepsali dokument o bezpečnosti a spolupráci a zvěčnili se v Helsinkách před slavným třetím košem, plným prázdných slibů.

Že ústředna útlaku leží v metropoli nad Moskvou-řekou, je obecně známo, ale nemělo by snižovat podíl oněch rodáků od Vltavy, kteří se před patnácti lety stali vykonavateli bezpráví tak úspěšně, že u nás zavládly téměř pobělohorské poměry. Maďarsko, sloužící v první polovině století jako odstrašující příklad, liší se dnes od Čech asi jako karanténa od polepšovny.

Čas vede k otupění, stárnutí k únavám. I velkomyslnost liberálů, která je začasto přivádí jako první na popraviště, zaviňuje rozvolnění hledisek. Žasl jsem, když mi redaktor exilového žurnálu Pavel Tigrid líčil téměř s uznáním, jak se šéf nakladatelství Čs. spisovatel Jan Pilař zjevuje vždy záhy po zahájení Frankfurtského knižního veletrhu u stánku exilových editorů a žádá si nové tituly.

Bývá už očekáván, dostane se mu literárních novinek a navíc kolegiálního stisku ruky. Koneckonců je také český nakladatel a jeví alespoň zájem. Osvíceného liberála už nenapadne, že ten zanícený čtenář obstarává nejspíš bezdevizově potřebnou lektýru pro jinou firmu.

Otupení a únava fungují ovšem tím spolehlivěji v epicentru útisku. Mladý český intelektuál, který nedávno cestoval přes Vídeň, nám přivezl skvělou zprávu, že ve stojatých vodách vlasti nastalo konečně nadějně čerení. Těšili jsme se tím, dokud nám jako jediný důkaz neuvedl televizní seriál Sanitka.

Anténa nad vídeňským Příkopem zostřuje můj nechtěný exil oběma československými programy. Seriál jsme zhlédli, odpovídal

povolené receptuře, dle níž po léta dózováni muži z radnic, ženy zpoza pultů či personál nemocnic na okrajích měst. Zvávali jsme v Praze na ty bezzubé tasemnice kamarády a bavívali se jak nikdy o silvestru. Jejich zhoubný účinek dokumentoval však už náš zubař, jenž se nás se svitem v očích ptával – Slyšeli jste ty hlody?? Něco se děje!!

Když jsem přednesl tu vzpomínku, obvinil mě host, že mne opouštějí české reflexy, dovolující ohroženému druhu rozpoznat včas nebezpečí i šance. Po jeho odjezdu jsem tedy zapnul pražský kanál s úmyslem obnovit instinkty. Zjevil se právě Jan Pilař s Miroslavem Florianem: hovořili v předvečer stockholmského aktu s laureátem.

Ve střížně sice barda národního osudu oškubali do fazony lyrického kohoutka, kterého vždycky zajímaly jen slípky v rodném kurníku, nedokázali mu však, ovšemže, vpravit do úst jedinou hloupost či dokonce nestydatost. O ty se tím víc postarali oba spomocníci, připomínající dva bledé, otlulé pány z poslední kapitoly Kafkova Procesu.

Ředitel nakladatelství, jež Jaroslava Seiferta deset let nenakládalo, oslovoval ho – Jaroušku! a připomínal se jako jeho bezpauzý vydavatel. Ale i uctivé – Mistře! z úst národního umělce sloužícího odnárodnění mělo stejnou funkci: dva pavouci narychlo tkali před kamerou umělou krajku, aby vykryli propast, kam v roce 1970 pomohli svrhnout větší i lepší část českého písemnictví – včetně oslavence, jenž mu tehdy předsedal.

Přistihl jsem se, že se mi při vši lásce, úctě a radosti dělá zle. V domácím županu a poznamenán nemocí zdál se mi starý básník právě vstát z masového hrobu, jenž, ač nezabírán, mrtvolně zel pod rozmlouvající trojicí; fyzicky jsem cítil blízkost těl všech těch kouzelníků slova a rytířů ducha, co jsou v něm pohřbeni dál.

Že ty umělé faty morgany nepůsobí jen na domácí krajany, kteří si je namlouvají, aby se na sebe mohli při holení snáz dívat do zrc-

dla, ale stejně na občany zemí, kde informace soutěží s podzimním listem množstvím, žel však i dopadem, přesvědčilo mě za mnohé nakladatelství Niederösterreichisches Pressehaus, jež první vrhlo na trh sbírku Býti básníkem v rychleném překladu Hermanna Buchnera.

Aby podtrhli význam události, uspořádali vydavatelé prezentaci díla v předním vídeňském tiskovém klubu Concordia a požádali českou herečku Niku Brettschneiderovou o přednes několika básní v originále. Též je napadlo osobně pozvat velvyslance Československa.

Excellence účast ráda přislíbila s podmínkou, že milovanou poezii neposkvrní dech emigrantky a signatářky takzvané Charty 77. Nakladatelství to uznalo a herečku odezvalo. Protestujíc připomněla, že také laureát Nobelovy ceny je signatářem Charty 77. Překladatel ji obvinil z úmyslu torpédovat čin sblížující dva obtížně sousedící národy a požádal ji, aby se na matiné vůbec neobjevovala.

Místo ní posloužila verši jakási česká manželka, zatímco ilustrátorka-přítelka, jež původně nabídla solidaritu, se po česku krčila za předsednickým stolem. Teprv přítomní novináři provětrali kabát z ostudy, jenž vyvrcholil v předmluvě k svazku, kde byl básník s laskavým přispěním Dilie zneškodněn k nepoznání.

Odlišnost poměrů vedla nicméně k tomu, že zapuzená herečka obratem pozvána, aby verše přednesla na závěr večerních zpráv rakouské televize, takže měla nakonec místo padesáti posluchačů zhruba milion. Orwellovská „paměťová díra“ byla vyplněna hlasatelem a Šimečkův soudruh Winston Smith, který prechodně zakrúžil na naše strany Dunaja, pristál opäť v Blave.

Nejvýznamnějším poznatkem za dobu mého neplánovaného pobytu na tomto břehu je mi banální zjištění, že svazáctví není dítětem svého věku a neváže se k modré košili. V tom tkví základní omyl mluvčích staré emigrace, jenž jim vnikl do dřenej kostí, a proto je zřejmě nekorigovatelný. Namlouvajíce si, že jde o plod ďábelského

komunismu, nevidí skutečný zdroj nákazy, jež mává i jimi: zbožná přání.

Právě ta svádějí mnohé rodáky k úletům do neznámého svobodného světa, kde se pak často hroutí, když se mají o sebe sami svobodně postarat. Právě jimi se sami zaslepují ti mladí Evropané, kteří vidí východisko ze šlamastiky nezaměstnanosti, zkázy přírody a nové hrozby války v přeludu, za nímž vzhlíží k daleké Nikaragui, zavírajíce oči před jeho reálnou podobou – třeba právě v sousedních Čechách.

Jimi se však ohrazují před skutečností i mnozí dospělí evropští intelektuálové, aby směli setrvat v blaženosti permanentní puberty a nemuseli se mořit svým skutečným historickým posláním – emancipací socialismu, na který přísahají, dokud se to v podmínkách demokracie ještě dá.

Obrys toho všeho vytrhla na chvíli z temnot letošní raketa Nobelovy ceny. Udělena básníku včera ještě umlčovanému, kterého na Slavín nesou právě umlčovatelé po tělech jiných umlčených, obsahuje zajisté prvky happeningu, jako celek však předjímá historický happy end.

21. 12. 1984, Obrys, Mnichov

Obrys zimy 1984/85

se mi rozplývá v narkóze. Když jsem si poprvé od těžkého zranění kolena před třemi lety připnul zas běžky a vydupal v zářivém únorovém poledni se spěšným dopisem k poštovnímu úřadu, vzdálenému 13 kilometrů od horského hotelu v Tyrolích, zakusil jsem po dlouhé době pocit naprostého štěstí. Opojení ještě víc rozostřilo zrak oslněný sněhem, tajícím v prudkém slunci: co jsem považoval stále za stín lesa, kterým jsem sjížděl, byl už pás půdy, na němž sníh

roztál. Z ledové stopy jsem byl vymrštěn bez přípravy, pud sebezáchovy neměl šanci. Vzápětí jsem seděl už zas na sněhu v divukrásné velehorské scénérii pod divadelně modrým nebem, v jedné ruce chodidlo patou vpřed, v druhé kost.

V mrtvolném tichu se blížilo šustění lyží a veselé volání spolujezd-kyně mého života, abych ráčil uvolnit stopu. Přihrnul jsem tu hrůzu sněhem, aby při pohledu na ni neomdlela, a křečovitě zavřel oči v bláhové naději, že je zas otevřu do nedávného blaženství.

Z narkózy jsem se probudil do vidiny: visel jsem ve skleněné kukani zcela nehybně nad nezvučně světélkujícím městem, které strmě stoupalo do výše, až se prolnulo s hvězdami. Ta tichá krása úplně zaplašila obvyklou závrať i nezvyklou bolest. Opět jsem usnul.

Podruhé mě přivolalo k životu hřmění rotoru. Helikoptéra trčela ve vzduchu pár metrů od mé hlavy. Těsně u vibrujícího okna, které mi teď předvádělo ranní pohled na Innsbruck, šplhající od hladiny Innu do velehorských úbočí, čekala na dovolení přistát. Pod trupem se na háku kinklaly osiřelé lyže, dveřmi už odsunutými jsem viděl na nosítkách bolestí zkřivenou tvář nového sportmana.

Kovová včela záchranné služby vzlétala pak v pravidelných intervalech a jako med snášela z horských sjezdovek, na něž jsem dohlédal ze své postele, nové a nové porce rozdrčených kostí a zpřetrhaných šlach na běžící pás operačních sálů. Nikdy předtím jsem takovou fabriku nezažil. Spací prášek ji znovu vymazal.

Potřetí mě probudil dětský pláč. Dvoulůžkový pokoj obýval už přede mnou útlý devítiletý hoch. Sjezdař, který se kolem něho mi-hnul ve stokilometrové rychlosti, možná ani nezaznamenal, že mu holí přerazil stehenní kost. Pokračoval střemhlav vstříc večerním radovánkám, zatímco trpícího Matthiase čtyři lyžaři nesli jako Hamleta k místu, kde se dalo přistát. Na háku pod trupem letěl pak s sebou vyděšený otec-zubař.

Sousední noční stolek byl zavalen knížkami. Jejich obálky mě zdravily melancholicky jako zestárlé první lásky. Verneovky, mayovky,

Illiada převyprávěná pro školáky. Všechno to po mně dotrhali mí potomci. Posbíral jsem v paměti zbytky své siouxštiny a představil si, jak zní mému prapotomku ve Vídni.

– Sachte, mein roter Bruder, ein Häuptling heult nicht. Also sprach ich, die Bleiche Wange. Howgh!

Malý Tyrolioux vyvalil oči a nářek mu zaskočil. Užili jsme si pak spolu týden, o jakém vlastní rodiče s dětmi pouze sní. Až při loučení mi prozradily sestry, že jsem tu měl jen přečkat narkózu. Chlapec předtím plakal bez přestání, mí předchůdci si šmahem vynutili přeložení. Zázračné kouzlo knih!

Tvář své ženy jsem vnímal, jak jsem zvyklý, průběžně, ať tam právě byla nebo ne. Při dalším návratu z polosna k polobdění jsem spatřil obličej, který nepatřil tam ani onam. Po chvíli jsem rozpoznal krajana: po mém výhostu z vlasti živil Jan Morava po řadu týdnů v novinách tohoto města kampaň proti mně jakožto muži, který po Československu vydá bolševikům i alpskou republiku, jejímiž občany jsme se oba stali. Tehdejší jediné setkání bylo vřelé k umrznutí.

– Dobrý den, pravil teď, – jak se vám vede?

– Dobrý den, řekl jsem, – děkuji. Co vede vás sem...?

– Ach, tohle je malé město. Mnozí vás viděli v televizi a mě tu zná skoro každý osobně. Hned mi zavolali.

– Ano, ale... proč –

– Řekl jsem si, že musí být protivné bezmocně trčet v cizím špitálu. Přišel jsem vám dělat společnost. Máme si možná co říct.

– Ano, pravil jsem, – to určitě.

Zatímco Matthias vedle nás si četl německy o trojské válce, hovořili jsme česky o naší. Host mi přátelsky vyložil, proč nenávidí všechny komunisty bez rozdílu a jak jiný by byl býval vývoj vlády našich věcí bez nich. Pak jsem mu přátelsky vyložil já, jak jsem se komunistou stal a proč si dodnes myslím, že mocenská klec, v níž už za války uvízla východní Evropa, se dala vylepšovat, ale ne otevřít.

Poslouchal jsem pozorně jeho příběh, podobný mnoha, které jsem slyšel už dávno a které mi kdysi přivodily mocný posun v myšlení, jak se obrátí v mé tvorbě i v mém občanském zápase šedesátých let, o nichž soudím, že patřila k nejpłodnějším v českých dějinách, i let sedmdesátých, kdy jsem, myslím, splatil mnohý starý dluh.

Poslouchal pozorně můj příběh, možná první, který byl kdy ochoten vyslechnout, o pokusu přetvořit socialismus – když už se k němu národní komunita po dějinné zkušenosti předválečných i válečných let ve své většině přivrátila a byla pak mocným poručníkem donucena v něm setrvat, až se mezitím pronikavě změnila jeho domácí podoba i obecné cíle – v něco, v čem se dá přesto žít.

Vyprávěl mi o svých konfrontacích s režimem a já mu vyprávěl o svých. Líčil mi své pocity a problémy v exilu, kam svobodně uprchl. Líčil jsem mu své problémy a pocity z exilu, kam mě vynesli. Helikoptéra stoupala i klesala těsně při oknu, ve dvířkách se střídaly grimasy trpících sportovců v různobarevných kombinézách a pod trupem torza lyží. V podzemí stříhaly, řezaly, pilovaly, šroubovaly a sešívaly party chirurgů čerstvě dodaná těla. K Matthiasovi přišli postupně sourozenci, rodiče i prarodiče; dojídali snídani i oběd, které nechal, zatímco on se cpal gumovými hady od nich.

Do okna se přikulilo pozdně odpolední slunce a můj návštěvník pečlivě popotahoval záclonu, aby mě neoslňovalo. Informoval mne o svých literárních plánech a zajímal se o mé. Ze sjezdovek zmizeli pestří mravenci, a tím pádem dolétali i pendlující samaritáni. Dalo se předpokládat, že doktoři jako v Čechách pijí kafe a umlouvají zálety. Velkorodina odešla, Matthias rozžal lampičku a hltal popis souboje Achilla s Hektorem.

Host vstal a už nevypadal, že by chtěl devět dní vláčet mou mrtvolu kolem městských hradeb. Při stisku rukou ho napadlo.

– Když jsme se tenkrát potkali, řekl jste mi důležitou věc.

– ??

– Řekl jste: Vy máte v sobě tolik nenávisti. Než se jí užít, proč s ní radši nepíšete? Napsal jsem knihu o Havlíčkovi Borovském a za to vám děkuju.

Když odešel, uvědomil jsem si, že mě dost bolí pravá noha, že ji budu mít zas řadu týdnů v sádře, dlouhé měsíce na ni napadat a už ji asi sotvakdy obuju do lyžařské boty. To odpoledne mi však nasadilo do hlavy myšlenku, že v té hořké číši je i kapka užitku.

Prožil jsem je s člověkem, který mne měl z duše nerad a mně byl bytostně cizí, a přesto ve mně zbyl příjemný pocit. Vyměnili jsme si názory, a přesto o ně nepřišli. Zázračné kouzlo řeči!

Jak jsem se zas lehce propadal do hlubin těžkého hypnotika, vracela se mi důvěra, že do roka a do dne vstoupím na běžkách do téže stopy s týmž dopisem, který jsem donesl v náprsní kapse až skoro na operační stůl.

Jeho obsah bude mít cenu loňského sněhu, ale jeho doručení na poštu při březích Achensee váhu mé pradávné první samostatné výpravy od postýlky k noze stolu.

20. 3. 1985, Obrys, Mnichov

Obrys léta 1985

nad plochou mísou Vídně přehlednější než kde jinde protrhla zbrusu nová socha. Když jsem příkře vystoupal na naši visutou terásku, která mě po druhém lomu nohy dlouho nelákala, mé oči, do nichž už pět let pevně vleptalo neměnný houf svatých paniců i světských panen na temenech barokních a novoantických portálů, spatřily ten dosud neidentifikovaný objekt i bez brýlí. Nasadiv je, užasl jsem teprve!

Necelých dvě stě metrů ode mne se proti obzoru vypínal člověk ve vypjatém stojí o rukou, jejichž dlaně mizely těsně pod horizontem

dělicích nás střech. Za hradbou kopců Vídeňského lesa ještě rudě hořela západní obloha a předměty měly stále trojí rozměr. Tak i vzpořenec. O jeho živé hmotnosti nemohlo být pochyb.

O patro níž připravoval svátečně sešlý exilový díl mé rodiny studenou letní večeři. Stačilo zavolat – a malá terasa by se zahemžila bystrozrakými pozorovateli jako věž ponorky. Má povaha se k tomu ze zvyku už už chýlila, když jí v tom příkře zabránil povel z mozkové ústředny. Můj duch se chtěl s neznámým úkazem vypořádat sám.

Sledovaná osoba změnila polohu. I na tu dálku viditelně přenesla váhu těla na jednu ruku, zatímco druhou zvolna rozpažovala. S ní jako malá duha vycházela nad střechu červenobíločervená zástava Rakouské republiky. Dolehl ke mně i zvuk: jako by pleskala křídla neviditelných holubů.

Hádanka nabývala naléhavosti. Co může vést lidskou bytost – jejím pohlavím jsem si nebyl jist –, aby s národní vlajkou stála stojku na patricijské střeše uprostřed hlavního města? Žert? Sport? Sázka? Poryv patriotismu? Demontrace? Duševní porucha? Když jsem srovnávací metodou pátral po vysvětlení v zásobnících své paměti, uvědomil jsem si poprvé, že má čtyři vrstvy – každou z jiného života.

V prvním, když mi bylo zhruba dvacet, snažil jsem se na straně vítězů nad zlem smýt z duše popel a krev velké války zpěvem o nadcházejícím věku spravedlnosti a lásky, který jediný se zdál dávat smysl mé existenci i mému básnění.

V druhém životě, když mi bylo zhruba třicet, musel jsem se sám vyhrabat z trosek svého snu i své poezie, pohřbít svou naivitu a najít nový nástroj, který by mi pomohl jak hledat skutečné životní jistoty, tak zůstat v umělecké soutěži: bylo to divadlo.

Ve třetím životě, když mi bylo zhruba čtyřicet, zvládal jsem důsledky vlastního svobodného rozhodnutí setrvat na straně poražených – umlčení, hrozby, represi i rostoucí izolaci; když mě vyhnali z divadel, našel jsem pro svůj vzdor žánr přenosný jako psací stroj: prózu.

Ve čtvrtém životě, když mi bylo zhruba padesát, uvrhla mě nedobrovolná emigrace do nejtěžších životních i tvůrčích podmínek, totiž normálních; bez bonusu, jaký poskytuje svým bardům absolutní moc a disidentům útrpný svět, bylo mi prosadit se v obvykle těžké světové konkurenci.

Polnicí, která burcuje zchvácené koně, byla mi při tom představa, jak se v pátém životě, až mi bude kdoví kolik, pokusím znovu obstát i v Čechách vedle všech, kteří je nemohli, nemuseli či nechtěli opustit a psali jejich nové dějiny, zatímco ze mne se stal světoběžný cizák.

Dlouhý lehký prapor v napjaté ruce začal opisovat kruhy, stále rychleji, až se začátek hada dotkl konce a utvořil barevný disk. Neschopnost pochopit jev i jeho smysl mě začala deprimovat. Skladovat v sobě tolik životů, do nichž se vešly skoro všechny situace lidských dějin, a nebýt s to rozluštit událost nad sousední střechou? Kde je má zkušenost? Kde má fantazie??

S jakým uspokojením jsem sčítával na své zkušenosti přibývající šrámy, ne z flagelantství, ale v úporné důvěře, že počet životních lécek je omezen, že přijde chvíle, kdy se vyčerpají a já budu nad každou pastí stát už s převahou starého lišáka, který se jen vědoucne usměje a prostě ji obkročí!

S jakou zavidostí jsem po desítky tisíců hodin vysedával vejce své fantazie, když mi došlo, že taková se sice líhnou v nadaných mozcích, ale o zralosti plodu rozhoduje otlačený zadek – v pevné naději, že se od něho jednou odtělesní a začne mi přes hranici mého obzoru zjevovat tajemství života i tvorby, podobna satelitům-špio-nům!

Místo toho jen nové a nové úleky a smutky ze zrazených lásek a přátelství, z nesplněných přísah, nezasloužených zklamání, nečekaných proher, nepředpokládaných úrazů těla i duše, místo toho bezradný úžas už i jen nad trochu nezvyklou kombinací tak všedních věcí, jako jsou střecha, stojka a prapor.

Téměř hystericky jsem přivlekl žebřík a vyšplhal na vyhlídkovou plošinu, která vznikla zdvižením šikmého krovu půdy, do níž jsme vestavěli horní palubu nového. Zdánlivě nepatrná změna zorného úhlu nabídla obraz ještě záhadnější.

Vlajkonošova ruka se neopírala, jak jsem pevně předpokládal, o měděnku střechy staré a solidní banky. S nohama nadále vytrčenýma k tmavnoucímu nebi a s rotující vlajkou v jedné, zdál se druhou rukou opírat o pouhý vzduch nad středem náměstíčka Am Hof. Živý tvor se vznášel nad hlubinou jako ztělesněná výzva pískovcové Madoně, vděčící za svou vzdušnou pozici jen špici kostelního portálu, k níž byla přiklíněna tlustým šprajcem, ukotveným ve svatém zadku.

Ač ten nový pohled ještě víc urážel mozek, ustoupilo mé rozladění zas jednou bez důvodu euforii, té krásné čarodějce, která mi už tolikrát falešně povznesla ducha, aby ho pak zákeřně upustila na dlažbu skutečnosti. Avšak panorama kulisy mého čtvrtého života, o níž jsem soudil, že mi nikdy nedokáže nahradit zmizelou scénu tří předchozích, bylo právě požehnáno zážitkem, nosným jako základní nit pavučiny. Dary mého osudu jsou nespotřebovány! Nové na mě čekají i tu!

Ten pocit ve mně přetrval, i když pak objekt začal zvolna klesat, připomínaje navijákem stahovaný reklamní balon. K němu zpožděně přistoupil téměř dětský úžas, že mě zjevení přimělo vyšplhat na nejstrmější bod domu, kde jsem nebyl od svého zranění. Pochopil jsem, že bylo tím zázrakem beze zbytku vyhojeno.

Opatrně jsem sešplhal na terasu, uklidil žebřík pod šikmý krov a rozhodl se zatajit fata morganu i svým nejbližším. Méně z tajnosnubnosti jako z obavy, abych podezřením z fantazírování nepoškodil svou pověst pražského Prusa, který po léta pobízí potomky i přátele k pořádku, přesnosti, pílí, perfekci a podobným pošetilostem.

Ani poté, co k nám při večeři na terase balkánský vítr znovu zavál podivný pleskot neviditelných křídel a syn mého syna zvěstoval, že

to na Hofu tleskají kočujícím španělským provazolezcům, kteří nečekaně směli vztyčit stožáry v srdci Vídně jako na návsi, neopustila mě tichá radost, jaká provázela a provází slavnosti každého z mých životů.

22. 9. 1985, Obrys, Mnichov

P. S. 2008: *Uplynul rok ode dne, kdy jsem psal první z reflexí, v nichž jsem se na přání redaktora OBRYSU pokoušel načrtnout velmi osobní siluety právě minulých ročních období. Předáváje štafetu následovníkům, děkuji za pozvání i pozornost.*

Text pro sympozium italských divadelníků 9.–10. 4. 1986

Evropou obchází strašidlo antividadla. Nedávno jsem viděl jeho nejčerstvější produkt: Matku Kuráž v Burgtheatru. Své doklady nosila v pouzdře od plynové masky. Vojáci třicetileté války měli opakovací pušky a jejich uniformy připomínaly ochranné ABC-kombinézy. Přemýšlel jsem, komu je inscenace adresována.

Ano, v hledišti jistě sedělo pár diváků, kteří neměli dost představivosti, aby vztáhli podobenství na přítomnost, i když je to právě u této hry skoro vyloučeno. Většina publika však jistě odcházela s pocitem podobným mému: že byli považováni za blbce a okradeni o to nejpodstatnější.

Přežít tisíce let a odrazit i frontální útok svých moderních konkurentů, filmu a televize, dokázalo divadlo jen díky oné podstatě, z níž se kdysi zrodilo. Živou vodou a kouzelnou hůlkou, překonávající nejvyspělejší techniku, mu byla a je fantazie, která se mezi pólem jeviště a pólem hlediště mění v střídavé napětí, bez něhož není divadla.

Je to stejně banální pravda, jako že člověk nemůže žít bez fungujícího spojení vodíku s kyslíkem. Přeletěl-li jsem půl Evropy, abych ji sdělil tak slavným kolegům, není to způsobeno tím, že by fantazie chyběla mně, ale že ji začínám silně postrádat v onom středoevropském divadle, v jehož sféře vinou své nechtěné depatriace žiji.

To divadlo je v posledních letech indoktrinováno jakýmsi novo-avantgardismem, který je však ve svých důsledcích pravou negací avantgardy. Jestliže avantgarda bourala konvence měšťáckého divadla, aby z jeho machy osvobodila znovu živé jádro hry, tato odrůda je znovu zanáší – zní to absurdně, ale je to tak! – konvencí někdejší avantgardy, protože ji proměnila v novou machu.

Vyprávět příběh matky za třicetileté války v jevištní transformaci třicetileté války je v dnešním středoevropském divadle skoro faux pas. Plynová maska je přitom ještě výrazem zdrženlivosti. Slavný německý režisér mě s ostatními diváky donutil stát před Genetovými Negry hodinu na scéně a vyslechnout, zatímco herci byli stříkacími pistolemi barveni na černo, přednášku o vykořisťování třetího světa, abych na ně snad, proboha, kvůli jakémusi vymyšlenému příběhu nezapomněl.

Tento vývoj má znepokojivý důsledek, který je výstrahou pro celý divadelní svět. Čím angažovanějším se toto divadlo snaží být ve svém vnějším výrazu, tím bezzubější je jeho substance, kterou bylo vždy jako otisk své doby drama. Ve střední Evropě takové otisky už dlouho téměř neexistují. V době, kdy se jako nikdy dřív rozhoduje o osudu lidstva, kdy se jako vykolejené planety hrozí smrtelně srazit dvě světové soustavy, nahradily dobové drama politický plakát nebo privátní sebereflexe, krvavou tragédii světa vystřídal v nových hrách bouře ve sklenici vody.

Nezasluhovalo by to takové pozornosti, kdyby si přívrženci této estetiky neosobovali bez ohledu na tuto skutečnost téměř totalitní právo na pravdu a nevnucovali ji všem divadlům i divákům mocenským prostředkem kulturních rubrik. Dochází k situaci, že

většina městských, oblastních a putovních divadel, která si z existenčních důvodů nemohou luxus tohoto trendu dovolit a snaží se udržet celou strukturu svého publika pomocí staré dobré fantazie, pyká za to tím, že pro ně není místo na stránkách tisku udávajícího tón, ledaže jsou házeni do jednoho pytle s komercí a kýčem.

Na tomto rozcestí, nejen uměleckém, ale často i existenčním, jak to v sobě obnáší každá plavba proti módnímu proudu, rozhodl jsem se znovu, že mým osudem zůstane divadlo, které nepředvádí ideologické i existenciální hity a frustrace, ale slouží principu, z něhož se zrodila a s nímž dospěla Evropa, protože spolehlivě fungoval z věku do věku: z antického amfiteátru přes chrámovou dlažbu, prkna italské komedie, ochozy alžbětinského a lože měšťanského divadla až po sklepy a kavárny, domovy absurdity.

A že mými spojenci budou divadelní tvůrci, kteří nezrazují bohyni jevištní imaginace pro jiné bohy, byť v dané chvíli sebestopulárnější. Diváci, kteří dnes stále ještě chodí do divadel, ty ostrůvky věřících v pohanských oceánech filmového a televizního publika, si nezaslouží, aby byli divadelníky považováni za školáky či hlupáky, ale za to, čím skutečně jsou: elitu, kterou po staletí kultivovalo právě divadlo fantazie a která má na ně proto dědičný nárok.

duben 1986, Pianeta Maratea, jižní Itálie

Země pod čtyřmi prapory

„Srdečně vítáme!“ září recepční největšího budapeštského hotelu vstříc hostu, kterého tu ještě nikdy nepotkal, „dostanete náš nejlepší pokoj, abyste mohl vychutnat dnešní ohňostroj!“

„Groteskní!“ volá kapitán největší dunajské výletní lodi pod vlajkou spolkové republiky na cestujícího z loňska, který ho přišel navštívit přes budapeštský celní můstek; když se v srpnu 1988 se

svou ženou pokusil vylodit na maďarskou pevninu, byli z ní vykázáni zpět na palubu a celé plavidlo dva dny přísně střeženo.

Onen muž, který byl ještě před nedávnem v Maďarsku nanejvýš nevítán, jak to požadovali spojenci v Praze, jsem, k mé radosti, já. Po dvou desetiletích se oficiálně navracím do města, kde jsem byl kdysi velmi hraným dramatikem a později neosobou.

Krátce poté, co zhasl nad Budou obrovský ohňostroj, k němuž se sjely statisíce, protože 20. srpen přestal být letos „svátkem chleba“ a stal se zas dnem svatého Štěpána, začalo se vzpomínat násilného konce Pražského jara.

Dnešní Maďarsko na první pohled: na budapeštském bulváru se v průčelí státní budovy třepotá prapor s rudou hvězdou; vlevo prapor bez, na pravém sousedním domě dokonce prapor se svatoštěpánskou korunou; k tomu vlají na hřbitově popravených povstalců z roku 1956 prapory, v nichž zeje kulatá díra – napodobeniny oněch, které byly narychlo upraveny nůžkami před 33 lety.

„Který platí?“ ptám se evangelického faráře Ruttkaye Leventeho, jedné z integrujících osobností maďarské opozice, jejíž cesty se čím dál tím rychleji rozcházejí.

„Pro každého ten jeho,“ říká, „zatím.“

Toto Maďarské léto se úžasně podobá někdejšímu Pražskému jaru.

Všichni doufají a nikdo přesně neví v co. Po půl století nezbyla žádná zakázaná otázka a lidé sají informace jako žízní lekající každou tekutinu, jedno co, jen pít se musí!

V přeplněném hledišti kina Vörösmarty, kde si dává dostaveníčko opozice, mi klade oblíbený spisovatel György Konrád, jehož nedávno ještě zakázaný román Spoluvíník překročil právě náklad 70 000 výtisků, podrobné otázky: snaží se zpřítomnit průběh československého jara 1968 i smyslově, až po jeho tragický konec, na němž se svými tanky podílelo i oficiální Maďarsko.

Publikum reaguje, jako by to byla divadelní hra, co mu nabízím. Zadržuje dech, vzdychá, směje se a také volá: „Eljen!“, když se

zmíním o Chartě 77, „Hanba!“, když dojdeme k srpnové okupaci; opakuje to ještě hlasitěji, když přichází zpráva, že právě teď na Václavském náměstí v Praze znovu brutálně mlátí mladé občany.

Později mě doplňuje na scéně druhý Pražan, po létech se potkávají životní cesty dvou přátel, kteří se jako šestnáctiletí společně účastnili osvobozování Prahy od nacistů a pak jako mladí komunisté oslavovali v rozhlase naplnění svého snu, jenž už byl v tom čase tajně zrazen. Vyprávíme i o šoku padesátých let, který nás záhy oba přivedl do opozice uvnitř strany a pak, když nás z ní vyhodili, do té skutečné. Předposledně jsem spatřil Karla Kyncla, který dnes pracuje pro Index of Censorship i BBC v Londýně a vydává pro domov známý videomagazín, když ho vedli v poutech k jeho procesu a já mu chtěl, tehdy už dávno zakázaný, zamávat na kuráž.

„Jak bychom teď měli jednat nejrozumněji?“ chce vědět mluvčí nejradikálnějšího seskupení FIDESZ – zlatí radikálové, kteří se ještě tak zdvořile ptají!

„Nikdy se neptejte na dobrou radu poražených!“ odpovídáme.

I když se v tom červenozelenobílém létě cítíme stejně jako v onom červenomodrobílém jaru, je tu sto odlišností a žádný recept. Můžeme se jen chvět, když sledujeme ty sympatické, převážně mladé lidi, jak jsou – stále ještě zaskočení svou náhlou zmužilostí – čím dál netrpělivější a chtějí postupovat každý svou vlastní cestou – reakce na vše, co vzdáleně zavání většinou, jednotou nebo i jen kolektivem. Jaká šance pro každého protivníka, který skoro ve všem zklamal, ale stále stejně dobře ovládá umění moci.

Jeden z nich seděl v neděli v noci mezi těmi, kdo se mnou před kamerami Maďarské státní televize v přímém přenosu hodinu diskutovali o krátkém Dubčekově roku a nekonečných letech husákovsko-jakešovských. Mladý muž ze zahraničního oddělení komunistické strany působil trochu křečovitě a jeho formulacím vadil starý známý slovník, výpověď byla však jednoznačná: odsouzení invaze, i v nejvyšších grémiích strany. Věřil jsem mu: viděl jsem

v něm sám sebe před jednadvaceti lety. Jeho štěstí: nemusí se bát cizích tanků. Jeho problém: ty vlastní nejsou dosud pod velením demokracie.

„Jste takový pesimista?“ vyčítá mi tu varovnou myšlenku planoucí farář.

„Z popáleného dítěte má vyrůst rozumný člověk, kdo se spálí znova, může žalovat jen sám na sebe!“

Osudové rozcestí opozice – bojí se snad všichni – je na dohled, spor o to, má-li souhlasit s přáním komunistů zavést prezidiální systém. Po Gorbačovovi a Jaruzelském chce být Poczgay třetí, kdo se stane „podle západního vzoru“ prezidentem všech Maďarů, vybaven plnými mocemi, které se mohou v krizi podle východního vzoru osamostatnit – od práva až k válečnému právu.

„Za žádnou cenu!“ varují jedni. „Nezbytný kompromis!“ tvrdí druhí, „nemají-li nabýt vrch Gorbačovovi nepřátelé!“ Ti dva z Prahy si to myslí též, ale mlčí: už jednou se těžce zmýlili.

Těší se zato rádi obecné sympatii, které se tu dostává zmraženému Pražskému jaru, v pohnutí slyší, jak těch osm měsíců hravě přežilo jednadvacet let lži a dnes čerstvě přitahuje především svými dvěma základními hodnotami: tolerancí a slušností. A jsou oba v rozpacích, když jsou tázáni, proč tak skvěle funguje spojení české a polské opozice, zatímco přímí sousedé Maďarů, Slováci, nereagují na žádný signál. Po krátké úvaze o pozitivním i negativním působení nacionalismu – umí rozbíjet cizí klece, ale i stavět mříže pro sebe – prosíme po čtyřech hodinách obecnost, aby nás propustilo.

Ve staré hospůdce U červeného dostavníku nebyl György Konrád už léta, je však perzonálem poznán a my všichni si smíme smlsnout na kuchařově obdivu... jak nevzpomenout na karlovarský Pupp, kde mě v červenci 1968 vrchní a barmani do rána zásobovali nápoji, aby si mohli dosyta promluvit o politice.

Loňské sněhy neroztály, ale třpytí se na sálajících pěších ulicích ve středu Pešti, kde rozpačitě se usmívající policisté – je zatraceně

těžké změnit se z postrachu občanů v jejich ochránce! – nevidomě hledí skrze ilegální prodavačky krajek.

V kdysi hrdém, dnes už jen špinavém a smrdutém Orient Expressu, přeplněném smrtelně unavenými, ale šťastnými Rumuny, kteří směli zachránit holý život z poslední bašty evropského byzantinismu, blíží se ke mně maďarská pohraniční kontrola. Čtyřikrát mě v minulých letech sveřepě vykážali ze země. Jako zkušený myšlenkový zločinec jsem u sebe nikdy neměl ani kousek popsaného papíru. Tentokrát píšu, svou malou mašinku na kolenou, tuto zprávu.

Připadám si jistý jak v boží náruči, dokud tu smějí současně vlát ty čtyři různé prapory!

Důstojník čte mé jméno a vraští čelo.

„Jen dva dny?“ ptá se starostlivě, „vám se u nás nelíbilo?“

„Nic za posledních jednadvacet let,“ odpovídám z hloubi duše, „se mi nelíbilo víc.“

26. 8. 1989, Der Standard, Vídeň

Prosinec 1989–2008

(zase doma)

Zima je tady

Může si Vaculík dál chválit svá jara, tahle jedna zima stojí už v počátku za jeho patnáct. Celý podzim se usbívávala, od skromného, ale rozhodného počinku v maďarské díře do plotu polepšovny, přes rozhodnutí zbylých východních Němců nestěhovat se z bytu, nýbrž vypudit z něj štěnice, až po klíče, které odzvonily pancéřovému komunismu v Československu.

Co Sověti nestihli za pětiletku, co i Polákům trvalo roky, Maďarům měsíce, polabským Němcům týdny a Čechům se Slováky deset dnů, událo se v Rumunsku za pár prvních hodin zimy. Všem, kdo byli uhýčkáni hravostí, s níž se stalinisté úslužně pokládali sami jak kostky domina, připomněla se úplně na závěr pravá povaha systému. Lehký a veselý porod středovýchodní Evropy skončil krutým císařským řezem. Zvrhlost, zbavená zábran, sevřela světu hrdlo. Každý chápal: takový mohl být konec celého bloku, nebýt...

Muž jménem Gorbačov, jehož si osud vybral, aby tomu předešel, si zaslouží jako první člověk Nobelovu cenu míru za nic. Nejméně desetkrát dospělo za jeho vlády pukající impérium k bodu, kdy předchůdci vysílali proti cizím i vlastním národům katany či tanky. Nový vládce učinil vždy jedno: nic. Zabránil nejhoršímu tím, že ničemu nebránil.

Po pěti letech tu nakonec stojí ze všech šéfů někdejších nomenklatur samojediný. Pouze v jeho zemi a v Albánii trvá vedoucí úloha jedné strany. Perestrojka, burcují reformátoři riskantně poznovu zklamaný lid, zachrání komunismus! Všechen sníh nestačí zakrýt známé i neznámé hroby jeho obětí. Výkřik hněvu zimy je programován. Stačí opět učinit nic?

Sníh však padá i na hroby obětí kapitalismu, který potřeboval ke své emancipaci téměř dvě stě let. A padá i na dávno zapomenuté hroby obětí církve, která se vracela k učení Kristovu po celá dvě tisíciletí. Je to vždycky stejný kus, naše lidská tragikomedie, mění se

jen kulisy, kostýmy a rekvizity. Hesla mohou vždy znovu lhát, slova klamat, činy mást. Kde je pevný bod?

Dnes to ví náhle každý: vždy znovu pokus jednoho každého žít v pravdě, uhájit alespoň soukromý zákop svého přesvědčení tím spíš, nejde-li o krk, ale nejvýš o devizový příslib. Milionům u nás se pojednou zpětně jeví nemožným, že se ještě nedávno klepali před mocí, která se jim pak na očích rozpustila jako cukr. Rodí se nový sebeklam.

Ten starý zněl – „nezůstanu-li já, přijdou horší!“ či „národ si nemůže dovolit samé mučedníky, někdo musí pronést štafetu kultury bahnem“. Příští hrozí spočívat v tom, že právě ti, kdo tu potěmkinskou ves i císařovu nahotu dvacet let dopouštěli i zpevňovali, začnou se teď považovat za vítězné bojovníky a volat po odvetě.

Viděl jsem v roce 1945 i v roce 1956 aparátníky svrženého režimu hořet na lucernách. Nepodpalovaly je oběti, ale většinou lidé, kteří s nimi pálili vlastní spoluvinu. Ted' jsem v Praze slyšel volání po subtilnějších formách plamene, jak jsem je sám zažil: vyloučit ze všeho a umlčet bez možnosti obrany. Jenže už s prvním, komu bývalí přísluhovači nebo noví netrpělivci ve jménu další z lepších budoucností utnou hlas, začíná nová křivda.

Jak však potrestat lidi, kteří s pomocí cizích tanků pronesli své zločiny proti lidu až do času promlčení a penzí? Jak odplatit ničitelům snů, na něž se nevztahuje zákon? Jak nepovolit slepé vášni mstu, a přesto vytvořit měřítko a mementa pro zítřek?

Západní svět, který dávno skoncoval s mimosoudní odplatou, vytvořil si na zradu či podvod společnosti trest nad jiné účinný: viník je veřejně zbaven důvěry. Je to postih nejen morální: politikovi, ale stejně lékaři, umělci či obchodníku, který neprokáže nevinnost, nedá pak kredit ani banka.

Své soukromé tyrany, trapiče mé rodiny i mých přátel jsem popsal v románu Kde je zakopán pes, jenž se díky německému nakladatelství objeví ještě v zimě i na českém trhu. Za pár jejich nápadů, třeba bombu pod naším autem, mám dobrý důvod k trestním oznámením.

Nepodám je, budou-li ochotni vyprávět mi příběh sedmdesátých let ze svého pohledu, abych jej pro výstrahu i výchovu napsal.

Do exilu mě před deseti lety vynesli. Hrubý postrk pak blahodárně blokoval sentiment. Projíždějící krajané se marně hněvali, že mi nekane slza, když líčili běl labutí pod panoramatem Račan. Rodnou Prahou jsem předtím stačil prosáknout tak, že mi prostě nechyběla.

Když jsem se pak desátého dne něžné revoluce konečně domohl víza, zamířil jsem na východ. Deset let mi byla viditelnou výspou vlasti Bratislava, proč nedat průchod přesvědčení, že je mi i jiným druhem Prahy? Protože jsem fetišista prvních a posledních slov, byl jsem jen napjat, jak bude znít pozdrav vypuzenému synovi.

Příboj hlasů nás přitáhl k náměstí, kde po generální stávce končila poslední demonstrace. Tribuna věděla o příchodu krajana, volání „Koridor!“ otevřelo průchod davy. Strmě šplhaje na lešení, pomyslel jsem, že patřím k šťastnější části stoupajících, neboť mě nahoře nečekal kat. Dojat uchopil jsem ruku moderujícího herce Kňazka svýma oběma a uslyšel z jeho úst poselství otčiny.

– Len dve minúty! prikázala mi vlast prísně.

– A co, vyhrklo ze mne, – mám tak dlouho říkat??

Ještě dnes, když už jsem se pozdravil s drahými lidmi i místy v Praze, mě neopouští pocit, že tento úchvatný způsob zimy by neměl být po česku planě rozežvaněn, abychom spolu do jara nevstoupili už zas tací, jací jsme byli většinou ještě v létě, nýbrž takoví, za jaké měl nás všechny žasnoucí svět na podzim.

25. 12. 1989, obnovené Lidové noviny

Přípitek na mé víno

Čím více jsem bral rozum, tím méně jsem cenil hodnoty, jež mi kdy si přišly veledůležité, jako ideologie a ismy, ano, i láska se mi po

několika zkušenostech přestala jevit pevným bodem, o nějž se dá opřít život. Čím jsem byl dospělejší, tím víc jsem naopak objevoval význam jevů, které se mi dřív zdály druhořadé a přímo podezřelé. Na nové stupnici hodnot stále stoupal fenomén zvaný víno.

Kdo ještě neví, ať si uvědomí: víno patří k spolehlivým měřidlům naší civilizace jakožto kulturní plodina, která po člověku žádá nejvíc. Ze zanedbaného zrna lze stále upéci jedlý chléb; ze špatně ošetřeného hroznu nemůže vzejít pitný mok.

Avšak víno není jen produkt talentu a píle, je ke všemu ještě nebeský dar, jehož je dopřáno výhradně vyvoleným v určitých zeměpisných šířkách a nadmořských výškách. Nevěnovat mu péči je proto i rouhání.

Když jsem byl před dvanácti lety násilím vynesena ze své české otčiny, nabízel se mi náhradou svět. Ze tří německy mluvících zemí mně slibovalo Švýcarsko nejnižší daně a Německo nejvyšší příjmy. Mé vyhnání se odehrálo za vinobraní, útěšlivě mi kynuly šlahouny rév, odevzdávající úrodu. Zvolil jsem Rakousko s nejlepším vínem. Hledání domácího bylo mou první akcí ve vyhnanství – jsme si spolu věrni dodnes.

Rakousko leželo podvakrát v tomto století na dně dějin. Při novém zmrtvýchvstání nalezlo hned dva životní elixíry: vedle turismu právě víno. Celá země ctí jeho proroky, kteří z lidového truňku, konzumovaného od Josefa II. ve vinných domcích, zvaných heurige, jako denní polévka, uměli vytvořit ušlechtilé nápoje, jež začala degustovat celá Evropa.

Jako může velkou válku vyvolat malá kamarila a zhoubnou lavinu dokonce jediný hazardér, byla před časem těžce raněna čest rakouského vína hrstkou hrabivých mšic. Do vína lili glykol! Tisíce vinařů se už tehdy mohly utěšovat důvěrou nás, oddaných příznivců, kteří jsme se mohli spolehnout na vlastní strážce: jazyk a patro.

Dnes jsou rakouská vína plně rehabilitována a víc: střežena úřední kontrolou jako žádná jiná v Evropě. Veltlínská a ryzlinky,

chardonnay i modré frankovky, zweigelty i šilchery obsazují na vinné mapě světa pozice, jež jim náleží.

Kdybych měl jako řadový milovník bez vyššího vinného vzdělání opsat společný charakter těchto vín, srovnal bych je s dvěma jinými lahůdkami v červenobíločervených barvách rakouské republiky – s bílými lipicány a Sängerknaben, zpívajícími chlapci. Jako první jsou drezírována k špičkovým výkonům, jako druzí skvěle harmonují, ať v pianu či forte.

Musí tkvět v povaze tohoto vína, že nedráždí ke sporu a nesvádí k řevu. I v největších lokálech a zahradách, kde mu holduje domácí obyvatelstvo, vládne radostná, avšak nehlučná družnost, jakou jsem zažil pouze tu. Ožralu neviděti, zato srdce jako by vlála na stožárech.

Když mi stará vlast opět otevřela náruč hranic, odbila hodina pravdy. Prubířským místem se loni staly proslulé vinné trhy ve Valticích na Moravě, kde jsem kdysi létal jak včela od jedné oceněné láhve k druhé. Nyní přišel šok: všechna ta vína mi byla sladká! Avšak jak se hvězdné nebe posunovalo nad zámeckou jízdárnou, připomnělo mi mé půebí svůj původ a pocítilo známou slast.

Příštího dne následoval druhý šok ve Vídni: všechna vína mi pojednou zhořkla! Avšak než podvečer dokráčel od psa k vlku, těšil se už jazyk poznovu z trpké chuti, kterou jsem poznal a zamiloval si teprve v nechtěném exilu. I pochopil jsem, že náležím k vyvoleným, jimž je dopřáno obcovat s dvěma vlastmi jako s dvěma milenkami: jednou sladkou, co mi uděluje trpké lekce, s druhou trpkou, co mi život znovu oslazuje.

A právě jejím vínům, která moje druhá vlast představuje dnes večer v mé první, patří tento přípitek – jako dík za nesčetné hodiny pravého, inspirujícího a nadto i zdravého povznesení.

Prozit!

17. 4. 1991, Zvláštní tisk k první výstavě rakouských vín v Praze

Idea slušnosti

Vzpomínka na starý režim je dosud tak mladá ve všech našich generacích, že si téměř každý může představit tento možný scénář:

Sovětské politbyro zvolí po smrti Černěnka místo Gorbačova jestřába z vojenskoprůmyslového komplexu. Ten u vědomí, že se na bodácích, natož atomových, dá impérium udržet ještě desítky let, vyhlásí prodloužení velmocenského patu. Západ je nucen pokračovat v politice uvolnění i zbrojení s vágní nadějí na pozdější liberalizaci, jejíž vyhlídky dokumentuje dodnes ve své bezvýchodné mizérii Fidel Castro.

S takovým vývojem počítalo přece před deseti lety devět set devadesát devět z tisíce obyvatel Československa. I Alexander Dubček. Ten se však, na rozdíl od většiny, s mocí nearanžoval.

Ať jsme, zejména v čase Charty, sebevíc postrádali jeho hlas, nepochybovali jsme nikdy o jeho počestnosti. Bylo zřejmé, že on – zatímco my mohli nejvýš věřit v hvězdy – se jako zkušený politik chce uchovat pro dobře představitelnou opci: jestřábi mohou v nouzi hledat kompromisní řešení pro evropské předpolí a povolají jediného u nás, který mohl zprostředkovat příznivou korekturu.

Dubček se nechoval jako Jánošík, ale taky nikdy nepřilezl ke křížku. Po dlouhých dvacet let si i při své – naštěstí chybné – kalkulaci uchoval vlastnost v té době nejvzácnější, tu, jež mu v létě 1968 vynesla v průzkumech sympatii devadesáti procent spoluobčanů: lidskou slušnost. Po dvacetiletí křiváren, které měly zažít stejně dlouhou reprízu, to byl tehdy fenomén přímo oslňující, stačil vyvážit nedostatek jiných špičkových schopností. Dá se ostatně soudit, že ani politik většího formátu by byl srpnovým tankům nezabránil, nejspíš by jim – jako později nejvyšší Polák Jaruzelski – předešel zákrokem vlastních zbrojnošů. Neboť proti třetí možnosti – barikádám – měl Kreml účinný recept od maďarského podzimu 1956; svět by zas jen musel nečinně přihlížet jatkám.

Dubčekova slušnost ovšemže nebyla produktem zlepšeného komunismu, nýbrž výhradně osobní povahy. Stejně by však Dubčekova stranická příslušnost neměla zůstat jediným měřítkem jeho charakteru, vylučovat ho i post mortem ze slušné společnosti. Lze vést spor o to, proč mohl být někdo komunistou. Těžko však popřít, že by bez reformních komunistů nebylo možno tak rychle a hladce otevřít brány pevnosti zevnitř.

Alexander Dubček – a podle podobného vzoru Gorbačov – to neučinil ze strachu, ale z přesvědčení. V důsledku toho se nakonec místo revolucí, jejichž možný rozsah dává tušit probíhající krveprolití na Balkáně, konala u nás na závěr jediná pendrekiáda s jedním falešným mrtvým. To z nich obou neučinilo rytíře bez hany, ale mělo by stačit k závěrečnému díku.

Nepřítomnost českých politiků na Dubčekově pohřbu mě sklíčila a přímo šokovala řadu Švýcarů při sobotním bernském udělování ceny Ludvíku Vaculíkovi, jemuž jsem byl laudátorem. Nevěřicně se ptali, co se tím hodlalo vyjádřit. Nechtěl jsem tam vyslovit nepodložené domněnky vůči lidem, které buď neznám, či si jich za mnohé vážím. Tady doma, kde jsem se od listopadu 1989 nemíchal do nových začátků, nemohu však svůj názor zatajit: ať už k té abstenci vedly jakékoli ohledy, jistá grémia zřejmě viděla v té rakvi především komunistu či federalistu, a ne statečného muže, který našel sílu napravit chybu, k níž ho přivedla fixní idea. Nerozloučit se s ním jako s velkým Čechoslovákem i nerozloučit se s ním pietně za Českou republiku působí jako plod dalších fixních idejí, které nejsou méně nebezpečné.

Právě se usilovně hledá idea české státnosti. Nedávno na Vyšehradě po ní vůdčí politikové pátrali k podivu televizních diváků se svíčkami v ruce. Nemálu lidí se tu zdá, že by se našla nejspíš v duchu tolerance a slušnosti. Pak se ale měl týž sbor stejně objevit při rozloučení s Alexandrem Dubčekem. Takto jen zesílil přízrak další orwellovské korektury dějin, které se ve své pravé podobě vždycky někomu nehodí.

A tys opět jen němě přihlížel, drahý příteli Václave. Je to snad už nové pojetí nejvyššího úřadu, v němž hlava státu nebude smět čelit vpravdě ani zjevným neslušnostem? Včera jsi vypočítal v televizi všechna „jetřeba“, za nichž se nemáme čeho bát. Připojuji docela nahoru: je třeba lidské instituce, která nemlčela, když jí hrozil kriminál, a nemlčí, ani když jí hrozí nezvolení.

17. 11. 1992, Lidové noviny

P S. 2008: *Zveřejnění moskevského diktátu ze srpna 1968 nicméně dokládá, že pravdu mělo Ne! Františka Kriegla.*

Idea odplaty

Bodné rány, které v sobotu večer podle balkánského zákona krevní msty zasáhly po otci i dceru, by se mohly ztratit v záplavě násilností dodávaných přes obrazovky dnes a denně. V našich krajích znamenají však vážné varování.

Násilí tu jen v jediném případě zasáhlo skutečného původce zla. Atentát na Heydricha byl nadto vojenskou operací krytou rozkazem legitimovaných politiků. Představitelé obou totalitních režimů, které naši vlast postihly jako epidemie odjinud, se víc než na své pistolníky spoléhali na příslovečnou pochybnost místních obyvatel, že odpor poražených má nějaký smysl.

Živelná odplata Němcům přišla ve velké válce skoro ex post a na principu kolektivní viny. Viděl jsem ve své někdejší obecné škole v Bubenči revoluční gardisty, které pouhé čtyři dny strávené na barikádách, často mimo dostřel, oprávnily k popravám náhodně zajatých vojáků i civilů; ne jeden se tak prostrílel od kolaborace po bok mužům, kteří pět let čelili smrti na frontách. Další odbojová vlna zápolila téměř výhradně politickými prostředky.

Útok nožem na filmového režiséra Jiřího Svobodu, čelného funkcionáře zdejší krajní levice, je netradiční a šokující i svou neprofesionalitou. Neprovedl jej jako před sedmdesáti lety mstitel, který neanonymně demonstroval svůj politický názor, ani moderní zabiják znalý řemesla. Pokud to nebyl, jak by se skoro chtělo věřit, psychopat, provokatér či rambo z vlastních řad, vnucují se motivy nahánějící husí kůži. Především skutečnost, že u nás nebyly potrestány zločiny posledních desetiletí, ani proti státu, natož proti jednotlivcům. Zatímco po druhé válce Velký a Malý dekret umožnily odsouzení těch, kdo se v žoldu okupantů konkrétně podíleli na národním utrpení, vyústily podobné snahy po roce 1989 nepovedeným zákonem a divokým zveřejněním různých seznamů, při němž se tisíce naprosto odlišných případů ocitly ve stejném pytlí. Výsledkem je papírová kaše, v níž už nelze nic s jistotou rozpoznat, a proto houstne k nové kolektivní vině.

Ovšemže k tomu přispívá i zpupnost domácí komunistické strany, která nebere ohled na čerstvé rány společnosti a vlastně jí vyhrožuje návratem minula, když si ponechává páchnoucí firemní název včetně mnoha bývalých prokuristů; je to stejně nehorázné a provokující jako zaťatá pěst, kterou při svém procesu v bývalé NDR zdraví své skalní přívržence vrchní velitel střelců od berlínské zdi. Ani to však neospravedlňuje lynč!

Budoucí českou legislativu i justici čeká neodkladný úkol nalézt zákonnou cestu, jak povolat konkrétní pachatele konkrétních činů k odpovědnosti. Česká politická scéna a především její vlivná špička by však měla hned teď morálně i mocensky vystoupit proti zrodu nové kohorty, přesvědčené, že duch doby vyzývá k další živelné a plošné odplatě. Jsme svědky, jak se umí proměnit v džina občanské války.

Svůj nenávrat do politiky označuji za logickou reakci občana, jehož někdejší politická představa se ukázala být falešnou. Avšak toto zjištění i důsledky z něho vyvozené mě vyzbrojily poznatky,

které si dovolím dál předkládat k veřejné úvaze. Nechci už stát na hřišti, ale přeju si, aby mé národní mužstvo vítězilo.

Podivné čeledi, u jejíhož vzniku jsem kdysi byl, i když k ní programově dávno nepatřím, se začalo říkat reformní komunisté. Ať si je to momentálně seabemín žádoucí, historie asi nezpochybní, že to byli oni, kdo našli způsob, jak z té mizérie ven: společenským konsensem. Když o tom navzdor potížíím přesvědčili většinu lidí, čas oponou trhnul a změněn svět.

Myslím, že náš nový stát potřebuje do začátků ze všeho nejvíc další čeleď, která navzdor odporům najde způsob, jak zabránit další mizérii. Potřebuje tvůrce nového společenského konsensu: reformní antikomunisty.

6. 12. 1992, Lidové noviny

Idea solidarity

Mnohé z projevů nedůvěry k vašim záměrům si vysvětlujte jen tím, páni předsedové, že se předchozím generacím, právě když rozum braly, zjevily kapitalismus a demokracie ve špatném světle. Světový hospodářský krach, který počátkem třicátých let postihl naši vlast tím tvrději, oč byla vyspělejší, donutil miliony snít o lepším ekonomickém systému. A Mnichov, kde na podzim 1938 dvě vlajkové lodi evropského parlamentarismu nedovolily našemu dobře ozbrojenému křižníku bránit se proti pirátům, přiměl oběti k hledání věrnějšího ochránce.

Víra v socialismus a v Sovětský svaz sem nebyla vnesena hrstkou agentů a pomatenců, ale většinou národa, která si svůj osud v roce 1946 zvolila svobodně. Připomínám ten historický omyl, abych vysvětlil skepsi krutě poučených vůči všem dalším věrozhvěstům jedině správných řešení.

Na rozdíl od vás obou, páni předsedové, nejsem přesvědčen, že co se teď stalo s Československem, se stát muselo. Považuji to naopak za dějinný neúspěch dvou národů i jejich politických reprezentací. Společný stát bylo asi možno nově postavit na stejných zásadách, na jakých spolu koexistují bohatší i chudší v evropském společenství, kam se právě přihlašujeme, abychom pak povinně pomáhali slabším článkům řetězu, takže možná i Slovákům. To jsme ale mohli rovnou...

Ta výhrada však nemění mé přesvědčení, že loňské volby přivodily krizi, v níž začpěl střelný prach. I já byl televizním svědkem slovenského přepnutí luku a uměl si představit nejhorší důsledky, až by se do věci vložili rabiáti obou stran. Váš výkon, páni předsedové, jímž jste strhli politické a státní orgány k rychlému a civilizovanému rozchodu vzájemně odcizeného páru, budí respekt a nutí i člověka jiných názorů, aby jej vyslovil veřejně.

Od Napoleonova výpadu z Elby je v západním světě zvykem poskytnout politikům při novém nástupu sto dnů klidu, aby uvedli své úmysly do chodu; za případné Waterloo si pak mohou sami. Potřebovali jste pouhých dvě stě dnů, abyste provedli operaci, jejíž hladkost se zatím zdá překonávat dosud úspěšný vzor, rozluky Švédska s Norskem počátkem století. Každý český občan, včetně žurnalistů, by vám měl poskytnout dvě stě dnů solidarity, abyste zvládli následné otřesy a hlavně: dokázali se stát i jinak lepšími, než zatím chcete být.

Zdůrazňujete své cílení ke státu budovanému známou českou šikovností, který by občané chápali do té míry jako vlastní, že by v něm dokázali nebát se a nekrást. Prosím vás, veďte své zanícené přívržence včas k pochopení, že tu v nejlepších minulostech osobní prosperita nebyla cílem, ale prostředkem k zlepšení celé obce. První naši vladaři, šlechtici i kapitalisté si jen nemastili kapsy, ale uměli se přes ně vydatně praštit, aby z bohatství vznikla i krása. Díky jim máme nejen řadu záviděníhodných měst, ale i díla při své neuchopi-

telnosti tak trvanlivá a při své nevyčíslitelnosti tak výnosná, jako je třeba česká barokní hudba.

Prosím vás, poučte své skalní stoupence, že Česká republika má nemensší šanci než Rakousko: být mekkou milionů poutníků, kteří citelně posílí státní kasu. Většina sem však nepřijede obdivovat kuponovou privatizaci, ale Karlův most a jiné plody tvůrčího génia tohoto prostoru. Ovšemže nejsem pro další státní sanaci kultury, která ji ke všemu činí závislou na blahovůli úředníků. Ale ve vaší moci je vytvořit nové mechanismy, především možnost daňových odpisů pro novodobé mecenáše a také vzniku nadací, které by doplnily nezbytné subvence klíčových uměleckých zařízení z veřejné ruky.

K obecné kultuře ovšem patří i korektní vztah k legální opozici. Nevymizí mi obraz slovenského premiéra Mečiara, kterak z balkonu posměšně pokřikuje na přehlasovanou menšinu. Vybavte se, naši čeští páni předsedové, trpělivostí s těmi, kteří vám naklonění nejsou. I sebeosvícenější moc má sklon naslouchat pochlebníkům a odbývat kritiky s rostoucí arogancí. V loňském létě mě mrazilo, když byl v televizním disputu o rozdělení státu nebohý oponent několikrát nazván drzým proto, že hájí proti názoru představitele největší strany představu malé skupiny.

Situace, do níž vás oba postavil osud, je pro dramatika srozumitelná: pohybuje se často při samé hranici, za níž normální smrtelník věčného rejpalu prostě seřve nebo i nakope. Je však právě aktem povinné solidarity politika s občany, že ji nikdy ani obrazně nepřekročí. Začne-li se mu to stávat, ztratí občané – jakožto praví suveréni moci – trpělivost s ním.

V tom smyslu, pane předsedo parlamentu Milane Uhde a pane předsedo vlády Václave Klausí, ten třetí vzadu, hodně zdaru v příštím roce!

1. 1. 1993, Lidové noviny

Moc a duch

Intelektuálové pro nebo proti moci – to je téma sledovatelné od úsvitu dějin. Elita ducha a elita moci si leží ve vlasech, co svět světem stojí.

Pokud jejich svár skončí špatně, pozná moc revoluci nebo duch kriminál, nevypustí-li ducha na popravišti. Pokud dopadne dobře, zlepší se úroveň řízení společnosti: je tu duchaplná moc.

Nejhorší variantu zažila moje generace. Vážné důvody – světová hospodářská krize a Mnichov, chápané jako selhání kapitalistického systému a západní demokracie – způsobily, že se ve svobodných volbách roku 1946 vyslovila většina obyvatel Československa pro socialismus pod záštitou Sovětského svazu.

Až sem je vývoj pro mne jako účastníka i s odstupem let pochopitelný. Katastrofou bylo, že se pak duch zcela identifikoval s mocí a dovolil, aby se vymkla kontrole.

Případ Rakouska, kde se demokraté vzpříčili plánům komunistů a dosáhli později nezávislosti i neutrality, svědčí o tom, že taková šance existovala.

Českoslovenští intelektuálové socialistického smýšlení – i když také pod vlivem studené války a mccarthyismu – zaměnili zbožná přání s životní realitou a svou nekritičností vůči moci spoluzavinili vznik totalitního režimu.

Jeich poměrně rychlé prozření znamenalo snad pro ně osobní očistu, ale neušetřilo tuto zem čtyřiceti let nesvobody. Byla to až vojensko-ekonomická převaha demokratického světa, několik vzácně schopných západních politiků, ale také dějinné štěstí, že se spolu s jinými směla i naše zem vrátit tam, kde už jednou byla.

Dějiny však neznají happy end. I v této době, ve srovnání s minulostí osvícené, stojí před intelektuály stará otázka, do jaké míry podporovat novou moc a do jaké míry ji chránit kritikou z odstupu před ní samou.

Neboť moc, byť sebeosvícenější, nepřekračuje nikdy vlastní stín, kterým je psychologie každé moci: myslí to s duchem dobře a chce být za to od něho milována. Není-li, nastavuje-li jí naopak zrcadlo, v němž se sama sobě nelíbí, nazývá je pokřiveným a na ducha se zlobí. Umí ho i trestat. Duch v demokracii není zavírán a zabíjen, stačí, když mu příznivci moci na ní závislí zúží buď bojkotem, anebo i tržními mechanismy možnost vyjadřovat se příliš hlasitě ke stavu společnosti.

Pokud jde o stav naší dnešní. Očima politika se může jevit uspokojivým, protože se demokratizuje. Očima ekonoma hodným chvály, protože bohatne. Myslícího intelektuála musí právě tak ze stejných důvodů těšit jako z jiných krajně znepokojovat.

Zákon minulého času, kdy bylo v podstatě vše zakázáno, se v našem čase změnil na: všechno je dovoleno. Ve chvíli návratu k právnosti zažíváme katastrofální obecný pokles právního vědomí, při návratu k slušnosti orgie sprostáctví a surovosti, při návratu k civilizaci nebývalou vlnu nekulturnosti.

Zkušenosti odjinud nás mohou uklidňovat, podobné jevy prostě provázejí hluboké systémové změny. Náš problém je v tom, že jim účinně nečelí nikdo: ani moc, ani duch. Naopak!

Moc ten vývoj zhusta podporuje osobním příkladem vytvářejícím filozofii, která nemá daleko k cynismu a přesvědčuje společnost, aparáty počínaje a parazity konče, že silnější vyhrává, čistému je všecko čisté a vlastně každý prostředek světí účel, jímž je svobodný trh.

A duch? Otvírám noviny, zapínám televizi, kde se k době vyjadřují vůdčí duchové mladších generací, a žasnu, protože si někdy připadám jak ve vlastním mládí. Chvála moci je pouze vytríbeněji formulována, umělce písíci patetické ódy vystřídali umělci sportovní i politické reklamy.

Noví vůdčí duchové jsou jistě přesvědčeni, že je k tomu opravňuje i zavazuje zásadně jiný důvod a cíl té apologetiky režimu, pomá-

hají přece demokracii, jedinému systému, který je schopen obnovy z vlastní podstaty. Zapomínají přitom, že právě demokracie v sobě obsahuje i možnost vlastního sebezničení, morálního a pak i politického, jak to nesčetněkrát předvedla.

Agresivní netolerance současných vůdčích duchů jednoznačně podporujících moc – třeba ke kritikům rozdělení Československa, atomové energie či sociální politiky, abych uvedl tři skupiny, k nimž nepatřím – se nešťastně podobá vztahu vůdčích duchů mých dob ke všem názorům ohrožujícím, jak se tehdy říkalo, naši cestu vpřed.

Před takovým postojem ducha, který konflikt s mocí předem vylučuje a uhýbá mu, protože věří ve společný zájem, je možno jen vážně varovat.

Moc i duch musí i v nejlepší společnosti zůstat dvěma póly, mezi nimi probíhá proud. Měly by vzájemně tolerovat své dobré úmysly a netolerovat špatné činy. Duch bezvýhradně sloužící moci vyvolává v život včera, dnes i zítra bezduchou moc.

listopad 1994

P. S. 2008: *pro světové sympozium PEN-klubu, na němž se však autor-nečlen nedostal ke slovu.*

Pravidlo hry

Epizody: V roce 1973 nás přišel Sergej Machonin učit doma francouzsky; přivydělával si tím ve své zakázanosti. Toho dne zas jednou o mně vyšel zuřivý článek, poté co se tři kolegové kajícíně distancovali od vlastních podpisů, které mi poskytl k petici za osvobození politických vězňů. – Jak to tak dobře snášíš? žasl můj celoživotní kritik. – Dal jsi mi tvrdou školu. A tebe jsem bral vážně!

O deset let později, už v exilu: Jako starší jsem navrhl Hansresi Jacobimu z Neue Züricher Zeitung, který od Války s mloky na

Vinohradech pravidelně referoval o všech mých hrách i románech, abychom si tykali. – Ale vždyť já vás nikdy pořádně nepochválil! – Ale vždycky jsem z toho cítil, že byste chtěl...

Už neepizodicky mi líčil proslulý německo-americký režisér Berghof, jak po premiéře Ubohého vraha na Broadwayi, na kterou jsem v roce 1976 z Prahy nesměl, se celý soubor v divadelní restauraci Sardi's až do rána třásl, co vyjde v New York Times, neboť slovo jejich kritika – tehdy se jmenoval Cliff Barnes – se rovná vztyčenému či skloněnému palci, otvírajícímu či končícímu život produkcí a mnohdy i celé umělecké kariéry. Sám jsem pak podobnou noc zažil s živým pomníkem amerického dramatu Arthurem Millerem, když s nervozitou debutanta čekal na první recenzi své už dávno osvědčené, ale nově uváděné hry Price/Cena. A zázračný Edward Albee propadl tím způsobem v roce 1966 (Malcolm), 1968 (Box), 1981 (Lolita) i 1983 (Muž, který měl tři paže). Protože nepsal protesty, ale další hry, získal mezi tím v letech 1967 (Křehká rovnováha), 1976 (Pobřeží) a 1994 (Tři velké ženy) Pulitzerovu cenu.

Ředitel pražského divadla Ta Fantastika tam žil a ví to. A rozhodně nezažil za své emigrace ani tam, ani jinde ve světě, že by si uražení divadelníci zaplatili inzerát proti kritikům a vlastně proti kritice vůbec.

Ten fenomén mi přišel tím kurióznější právě v Čechách, kde špatné hodnocení v médiích tradičně vzbuzuje spíš zájem širokého publika. Ale svědčí především o novodobé české nemoci: nerespektování základních pravidel hry.

A k těm přece patří, že kdo se dobrovolně rozhodne vystoupit ze své intimity do jakékoli veřejné arény – sportovní, politické či kulturní –, musí umět snést veřejnou kritiku, ať je jakákoli! Je to ostatně tím lehčí, že kritici nastavují svá – mnohdy pořádně křivá – zrcadla nejen kritizovaným objektům, ale současně i sami sobě.

Vždyť českou divadelní komunitu tvoří pár tisíc lidí, kteří se znají natolik, aby to uměli sečíst a posoudit. Po jisté době víme

přece dost spolehlivě, koho tu brát i s jeho občasnou nepřízní vážně, a kdo je naopak i vzdor své chvále šmok, kdo je zásadový a kdo ne, protože je diletant nebo snob nebo buran nebo poškozený životem nebo prostě frustrovaný závistník, kterého cesty k divadlu nikdy nedovedly k cíli.

Jenomže ti všichni dohromady nám všem tvůrcům přesto nastavují onu pomyslnou, ale nezbytnou laťku, bez níž ochabuje potřeba i nutnost výkonu.

Koho to ruší, koho to deprimuje a rozčiluje tak, že svolává obranné šiky podobně ukřivděných, ten si měl – a ještě může – vybrat povolání s jiným pravidlem.

Jako majitel archivu soustřeďujícího převážně kritické reflexe mé práce za půl století smím říct, že mě špatné, tím spíš osobním zástím čišící kritiky dodnes štvou, ale pokaždé nutí pokusit se znovu, aby se brzy zapomnělo na ně, a ne na mě.

Byl jsem dotázán, nechci-li se právě jako nositel tolika jizev účastnit kampaně, která běží po českých divadlech za další antikritické manifesty. Místo toho jsem požádal Divadelní noviny, abych k tomu mohl dodat: Vážení a milí kolegové, přestaňte zesměšňovat sebe i naše společné dílo.

8. 4. 1997, Divadelní noviny

Mamma Roma

Americký příbuzný mi nedávno nervózně spočítal, že do třiceti let klesne v jeho zemi počet bílých obyvatel pod polovinu, přičemž největší nárůst se očekává v černošských skupinách sociálně nejslabších a duševně nejzaostalejších. Z úst přesvědčeného demokrata zazněl dost nekonvenční povzdech:

„Zbavit se jich nemůžem, tak je musíme vzdělat!“

Z podkladů zaslaných mi z Bratislavy pro program letošního divadelního festivalu jsem se dozvěděl, že první léta po roce 1918 hráli ve Slovenském národním převážně čeští herci, než se „vyučili“ domácí, kteří dnes patří k evropské špičce.

Dávno je mi známo, že se v té pionýrské době hlásily na Slovensko stovky českých učitelů, a to nikoli, aby tamní ungarizované děti pro změnu čechizovali, ale naopak, aby je učili jejich čerstvě kodifikované mateřštině, které se napřed museli dobře naučit sami. Ať nám naši sousedé vyčítají právem ledacos, českým učitelům by měli postavit pomník.

Problém Romů v českých zemích, poté co tak ostudně, ale vlastně zdravě, protože výstražně vyvřel v souvislosti s jejich snem o Kanadě – který tam vzápětí zrušili domácí rasisté –, lze ovšem znovu potlačit, zamluvit a umlčet, jenže on se pak vyvalí jindy, jinde a jinak, v podobě čím dál hrozivější.

Vážení rodáci: ani my se jich nemůžeme zbavit. Takže i my bychom je měli ale hodně rychle začít vzdělávat!

Jaký úkol pro české učitele, když v Jiřím Grušovi dostali konečně ministra, který ví, že kdo šetří na školství, zatěžuje budoucnost nejhorší možnou hypotékou. Zhodnotme opět jejich stav, aby se pak sám dokázal zbavit stáda svých černých ovcí, schopných vyučovat hlavně oportunismus.

Byla to především vzdělanost, největší odkaz Karla IV., která učinila Čechy Čechami. Byla to ona, která dovedla Slováky logicky k samostatnosti. A může to být zas jen ona, která dá vzniknout silné romské inteligenci. Ta si pak nejlíp poradí s vlastními parazity.

Demokratická země, chce-li si tak říkat, se musí stát matkou-vychovatelkou všech svých občanů.

6. 9. 1997, *Lidové noviny*

P. S. 2008: *Jiří Gruša byl ministrem školství bohužel jen půl roku...*

Daliboři v Čechách

Když jsem kdysi v mládí náhodou porovnal Nezvalovu *Manon Lescaut* s původní předlohou Abbé Prévosta, zjistil jsem, že český básník bez ostychu naložil s francouzským originálem, jak se mu zlíbilo, aby vytvořil novou svébytnou kvalitu.

Když jsem před léty adaptoval Shakespeara *Caesara*, objevil jsem, že i veliký William bez rozpaků vydatně citoval slavný text Plutarcha.

Když jsme v létě 1976 ze známé nouze zakázaných divadelníků redukovali *Macbetha* na pokojový formát, shledala většina diváků, že jim to otevřelo nový pohled na starou hru. Ta verze se dodnes hraje na malých evropských scénách.

Když jsem v zimě 1961 spatřil v newyorské Metropolitan *Brookovu* jedinečnou komorní podobu Bizetovy *Carmen*, přivrátla mě znovu k opeře, kterou jsem začal mít vinou únavně konvenčních inscenací z duše nerad.

Co už je větší služba slavnému autoru, než předvést ho i ve variacích, k nimž inspiroval vynikající současníky? Vždyť milovníci uvidí znovu a znovu originál, v nouzi nejvyšší na videu.

Když jsem se loni dozvěděl, že Národní divadlo v Praze chystá uvedení dvou Smetanových *Daliborů*, jednoho klasického a druhého ve výkladu nejvýš povolané trojice Forman–Pešek–Suchý, nebyl jsem dalek tomu poslat ředitelství blahopřejný telegram.

A když jsem se teď dočetl, že ten skvělý záměr narazil na zavilý odpor, který donutil druhý tým k rezignaci, pochopil jsem, že nejde ani tak o náš návrat do Evropy jako především do druhé poloviny dvacátého století.

Vítězství kanonizátorů je důkaz, že tu dodnes kraluje otupující úzkoprsost, kterou na sebe bere strach o pozici a prestiž. A že u nás proto dál existuje cenzura, teď už dokonce „demokratická“. Proč jí ještě napomáhat autocenzurou??

Bezpochyby bych nebyl jediný, kdo by se šel podívat na oba dva Dalibory. Ten jediný pozůstalý, který přišel o možnost vypnout se v konkurenci ke špičkovému výkonu, vysílá předem signál budící krajní nedůvěru.

Vážení kolegové, nemohli byste potlačit emoce a vrátit se k jednacímu stolu? Bude nás zaručeně mnoho, kdo se zato podvackrát dostavíme s partiturou či s libretem!

1. 3. 1998, Lidové noviny

P. S. 2008: Nevrátili se.

Hanba!

Stáňa je poklad. Kdo má Stáňu, má vystaráno. Stáňa má dohromady pět pánů na různých koncích Prahy. Stáňa je pomocnice v domácnosti, česky posluhovačka, ale pro ni se sluší užívat anglického titulu butler. Stáňa denně oběhne tři kanceláře a dvakrát týdně dva byty. Když opečovávání odjedou, zanechávají za sebou spoušť. Když se vrátí, najdou opět fungující bojler, spravený psací stroj, voňavé košile, které je škoda obléct, a plnou lednici podle gusta.

Stáňa má dva dorůstající syny. Manžel ji dávno opustil. Další pánští zájemci o byt a stravu přicházeli a odcházeli, dorostenci zaostávali, začínali se flákat a toulat. Pak i drogovat. Stáňa pomalu, ale jistě scházela. Přibírala na váze a umírala na duchu. Bylo to smutné a nebylo pomoci. Její svěřenci se začínali bát, že brzy nadejde čas bez Stáni, doba ledová, hladová a špínová.

Tu se začnou množit úkazy. Stáňa se líčí. Stáňa se strojí. Stáňa úhledně zhubne a opět zpěkní. Stáňa kypí dobrou náladou a nadějnými zprávami. Chlapci prospívají, v učení i ve škole. Chlapci si žádají vstupenek do divadla. Chlapci i Stáňa čtou! Uživatelé Stáni-

ných služeb se radují, touží poznat původce tak zázračného zvratu. A Stáňa jim tedy prozradí jméno vyvoleného. Zní Marcela.

Marcela vede sekretariát českého šlechtice. Svůj vlastní byt pronajme a odstěhuje se do Stánina. S ní se přistěhovala knihovna a disciplína. A taky láska. A taky žárlivost. Všechno, jak má být. Stáňa seznamuje s Marcelou všechny své klienty. Jsou bez výjimky potěšeni. Při večírcích je Stáňa ve službě a Marcela host. Po večírku Marcela Stáně pomůže vycídit cizí kuchyň a odveze ji domů. Někdy přijdou na pozvání hostitelů i chlapci. Jeden v bílém, učí se kuchařem, takže uvaří. Druhý v černém, studuje, takže diskutuje o umění a politice. Rovněž, po boku své dívky, směle vystoupí v oblíbeném televizním pořadu a velmi věrohodně vysvětlí divákům, že má konečně normálně fungující rodinu.

Filmový střih: Poslanecká sněmovna České republiky zcela v duchu panujícího názoru většiny voličů odmítne tuto rodinu zákonně ochránit. Koneckonců tu kazí dva nadějně mladé muže dvě beznadějně lesby.

Hanba!

Ale čím?

Velikonoce 1998, Lidové noviny

Nemít toho prezidenta

Už podruhé za půldruha roku jsme ho málem neměli. V prosinci 1996 to byli jen skutečně otrlí spoluobčané, na které nedolehl strach, jako by šlo o někoho z rodiny. Lékaři to spolu s ním ustáli, a tentýž svérázný lid ho do měsíce a do dne učinil spolu s jeho mladou ženou terčem vtipů tak podpásových, že jsem jejich pilnému šířiteli, pražskému dopisovateli Süddeutsche Zeitung, slíbil v tomto listě, co postižení nemohli: obrazný políček.

Přitom mě s prezidentem pojila už jen minulost, protože ho vysoký úřad stál, co stává i jiné – ztrátu soukromí a výměnu kritických přátel za takové, kteří nezvyšují jeho únavu. Ale právě při té myšlené facce se i se mnou udála významná změna. Občan ve mně definitivně odmítl rozhojnit řady roztrpčených a rozhodl se přijmout prostě jinou stupnici hodnot.

Člověk Havel, jak jsem ho skoro intimně znal celé jedno desetiletí, v sobě nesl kromě vlastností, pro něž se právem stal vývěsním štítem kombinátu zvaného též Česká republika, podobně jako každý ze souputníků – o protivnících a podělancích nemluvě – taky uzlík svých nectností a slabostí, které právě vylučovaly, že by se mohl kdy stát dalším z ideologických asketů, na jejichž víru pak poddané nakonec obrací kat. Dramatik Havel byl vždycky bohémsky náladový, přiměřeně ješitný, euforický i depresivní, a ovšem i znalec zákulisí, což logicky přenesl do politiky. Ale přenesl do ní především svůj umělecký talent, svou imaginaci, pohotovost, houževnatost a názorovou pevnost, tedy jedinečnost, kterou mu nepropůjčila moc, ale naopak on propůjčil moci. Když se všechna ta minus a plus podtrhnou, vzniká součet, který se dá vidět.

Dnes ráno se mě na jeho zdraví zeptali listonoš, prodavačka v papírnictví, trafikant a celník ve vlaku do Prahy. Samí Rakušané. Před třinácti lety jsem v onom innsbruckém špitále na stejném patře prodělal „rakouskou nemoc“, jak se v kraji říká těžkým zlomeninám ze sjezdovky. V unavených očích chirurgů, které jsem znal, byla včera v televizi čitelně vepsána těžká odpovědnost. Operovali legendu, kterou ctili.

Jde to ovšemže líp než doma, kde je Václav Havel, husitsky řečeno, politik polem pracující. Nicméně i tady potkávám zatím samé ustarané lidi. Pevně doufám, že si na něho budou ještě před létem vymýšlet další drsné anekdoty. Bude to rozhodně lepší než – viz titulek.

15. 4. 1998, Lidové noviny

P. S. 2008: Je dosud živ, přiměřeně zdrav a pořád Havel...

Jak zlá Karkulka sežrala hodného vlka

Když jsem dočetl i druhou část textu herečky Evy Černé „Ve vězení při minerálce“, kterému poskytly Divadelní noviny celé dvě poslední strany čísel 6 a 7, byl jsem paf. Významný český kulturní list uveřejnil takto prominentně obšírný článek, který omlouvá terorismus slovníkem teroristů.

Starší televizní diváci se rozpomenou na krvavé obrazy ze sedmdesátých let – rozstřílená těla osobních strážců mluvčího německých průmyslníků Schleyera, či pilot Lufthansy, kterého nechává souvěrec paní Hogefeldové, nyní kamarádka paní Černé, pokleknout ve dveřích uneseného letadla, než ho střelí do týla a skopne na ranvej, aby si vynutil propuštění čtyř pohlavárů Rote-Armee-Fraktion z vězení ve Stammheimu. Ti, když selhala tahle poslední naděje, spáchali do všech podrobností prokázanou sebevraždu, kterou za vraždu dodnes označují jen nepoučitelní přívrženci cheguevarovské „městské guerilly“.

Paní Černá vstoupila do takto vykořeněného životního příběhu ženy, kterou měla ztělesnit na scéně, se zkušeností z Husákovy říše a zřejmě si neumí představit, čím vším se liší německá exekutiva, justice a vězeňství od našich, nejspíš ještě dnes. Příslušníci RAF odsouzení na doživotí v bezchybně vedených procesech pod kontrolou světové veřejnosti měli to, čemu se říká fešácký kriminál. Prostřednictvím zejména svých obhájců vnutila vedoucí parta i řadovým příslušníkům syndrom disciplíny a solidarity, až se už docela přestala lišit od mafie.

I z vězení organizovali další atentáty, verbovali nové zaslepence a především psychicky terorizovali spoluvězně, takže trvalo dlouhá léta, než se první osmělili vypovídat a zjevil se smutný obraz věčně nedospělých, ideologicky zmatených a lidsky frustrovaných jedinců, které už dávno držel při praporu jen stud a strach přiznat své politické i mravní fiasko. Jejich vlastní deníky líčící, jak školili

v marxismu Martina Schleyera, kterého desítky dnů drželi ve skříni, aby ho pak také zastřelili, poskytují otřesný důkaz zhoubného sebezahledění a sebezrecení.

Paní Hogefeldová patřila už ke třetí generaci těchto zlepšovatelů světa, což je o to horší, že měla čas a možnost zažít, jak se s cílem předchůdců dokonale rozešlo cílení prakticky celé evropské společnosti. Ať už ji zavedlo na „zářící stezku“, jak nazývají cestu zabíjení její peruánští soudruzi, politické zraní, které v dopisech paní Černé líčí s použitím všech ultralevých klišé na úrovni slohového úkolu, či silně rezistentní bacil falešné revoluční romantiky, anebo třeba jen láska k jinému „bojovníku“, jak se ti hoši i ty dívky, střídající svá rukojmí zezadu, vznešeně nazývali, byla prostě při tom! Byla logistická připravovatelka, ale i přímá účastnice několika přepadů, při nichž byl nejméně jeden člověk zabit.

Označit proces s ní, jak učinila paní Černá, za „nepovedenou frašku“ je opravdu troufalost vůči německé justici, která poučena vlastní minulostí v Evropě snad nejúzkostlivěji dodržuje chod všech zákonných mechanismů při hledání pravdy a měření viny.

Zápisky Evy Černé jsou školní ukázkou, jak emoce, která není pod kontrolou zkušenosti či alespoň spolehlivých informací, je s to na obrátku přemoci ratio. Vchází do věznice s pevným úmyslem říci teroristce „pár slov o nesmyslnosti násilí a komunistickém útlaku v Čechách“. Stačí však „dva aroganci vyzařující dozorcí“ a „nepřátelské ovzduší celého prostředí“, v němž se zřejmě podává jen minerálka – jako by se schůzka nekonala ve věznici pro nepoučitelné pachatele trestných činů prvního stupně! – a k tomu „vyděšeně hledící tmavé oči Birgit Hogefeldové“, aby se „představa, kterou jsem si o této ženě vytvořila podle několika v novinách uveřejněných fotografií, začala sesypávat. Své konfrontující otázky jsem zavrhla okamžitě“, pokračuje paní Černá, „a čím déle jsme mluvily, tím bylo jasnější, že mé fráze o nenásilí nebo komunistické diktatuře jsou holý nesmysl“.

Tak totální změna světonázoru, na jakou lidé obyčejně potřebují notný kus života, proběhla navíc, jak uvádí autorka, vzdor tomu, že „rozhovor se točil kolem divadla, méně kolem soukromého života a téměř vůbec ne kolem politiky“. Nicméně shledala v obou osudech tolik podobností, že už nic nebrání splnutí duší. „Moje z Československa přivezené protilevicové přesvědčení dostalo první trhliny. Nakonec jsem jí přes tu neprůstřelnou stěnu neustále hladila ruku, kterou tam přitiskla na rozloučenou, až bylo sklo tak upatlané, že přes ně nešlo koukat.“

Stejně upatlaná je bohužel i nová filozofie, kterou si autorka z vězení odváží, aby ji dala k dobrému ve vlasti.

Režisér Pavel Mikuláščík dělá v Německu uznávanou práci a nebojí se otvírat i jejich domácí bolavá témata. Že jeho herečku zaujal osud reálné předlohy jevištní postavy, je hodné chvály, a že ji hluboce zasáhla realita současného života ostře hlídané ženy, je lidsky pochopitelné. Překvapuje však, že může vzdor vlastní životní zkušenosti z totality převzít jak sací papír názory tak extrémní, jak je v DN prezentuje pomocí dopisů své nové přítelky.

V nich k nám pašuje kompletní sbírku známých lžiargumentů, kterými RAF všech generací obhajovala neobhajitelné: že několik let udržovala ve strachu svou demokratickou společnost, když se ji rozhodla proti její vůli zachránit proléváním krve nevinných, pod zmatenými hesly slibujícími zrod jakési lidové moci, jak ji už ná- zorně předvedli Stalin, Mao, Castro a další věrozvěsti lepších zítřků.

Tyto lži byly po nesčetných diskusích vyvráceny stejně důkladně jako dávno už trestná lež neonacistů, že nikdy neexistovaly plynové komory. Text Evy Černé by v dnešním Německu neotiskl žádný list počítající se k demokratickému spektru. Redakce DN to možná neví, a proto jsem si dovolil zaskočit, aby někdo z našich společných kolegů nenaletěl bludu.

Ten je zřetelně patrný v jednom jediném odstavci z dopisů paní Hogefeldové:

„Obrázek Holgera Meinse (poznámka P. K.: terorista, který se uhladoval k smrti, když se bránil i umělé výživě) nezapomene větší na z těch, kteří ho viděli – jistě také proto, že tento vyzábělý člověk měl tolik podobnosti s vězni z koncentračních táborů, s mrtvými z Osvětimi. Aby nedošlo k nedorozumění, nechci klást paralelu mezi vyhlazováním a vraždami spáchanými na politických vězních a zločiny národního socialismu v Auschwitz a jinde, ale tyto obrázky si takové asociace vynucují.“

Tak to tedy opravdu ne, paní Černá, taková spojení, kladoucí vědomé pachatele na úroveň nevinných obětí, vnucují pouze prostoduší prostoduchým. A dokonce i česká umělkyně je jata soucitem, známým to škrtičem soudnosti, a uvádí u nás v premiéře jinde už před léty staženou pohádku o hodném vlkovi, kterého sežrala zlá Karkulka!

Navíc děláte své přítelkyni medvědí službu, když v ní vzbuzujete zašlou naději, že její „boj“ měl přece jen smysl a rozsudek nad ní byl jen pomstou vládnoucí třídy. S pochopením viny a pokáním bývalých teroristů je v Německu spojeno nejen jejich časnější propuštění, ale i šance začít ještě někdy znovu a líp, kterou přináší, jak divadelnice nemůže nevědět, pouze katarze.

21. 4. 1998, Divadelní noviny

Nýbrž

Vlastimil Třešňák, před čtvrt stoletím hudební skladatel neznalý not, zpěvák nevládnoucí hlasem, spisovatel nezběhlý v gramatice a malíř nezatížený jakoukoli výukou, neskončil ve všech čtyřech disciplínách jako diletant, nýbrž jako výstavní exemplář úchvatného naivního umělce.

V předmluvě ke knize jeho portrétů pro něho nejvýznamnějších představitelů lidského rodu Adam a synové, které jsem s chutí do-

provodil texty, jsem mu přisoudil i nezvyklý, avšak zasloužený titul naivní gentleman. Nepůjčoval si, jak bývá zvykem, obnosy, které nemohl vrátit, nýbrž padesátník na housku. Když přijel na návštěvu, nevypil cizí sklep, nýbrž přivezl si paletu vlastních piv. A když byl úplně na mizině, neprosil, nýbrž postavil se do fronty na metašské koště.

K tomuto dobromyslnému medvídkovi se čacký důstojník Státní bezpečnosti zvaný v médiích jen Josef K. – Franz Kafka dává pozdravovat! – nechoval více méně korektně jako k proslulým matadorům Charty, nýbrž zamáčkl mu na ruce cigaretu s doporučením, aby si koukal rychle najít krajinu spíše vhodnou k jeho životu. Stalo se jí Švédsko, které tím začalo splácet lup rudolfinských sbírek.

Avšak čas oponou trhnul, a zasloužilý ne už estébák, nýbrž průkopník kapitalismu v Čechách, stanul před nezávislou soudní stolicí, která měla ten ohnivý cejch ocenit. A soudkyně na doživotí pak čtyřletým zákazem činnosti jeho původce v ozbrojených složkách, kde už nepůsobil, nevyslovila pouze komický trest, nýbrž nepřímou i názor, za jak dlouho očekává návrat komunismu do Čech.

Čtyřicetileté bezprávní nepoškodilo jen odsuzované, nýbrž i soudce. Také jim vpálilo cejch, který se jako Kainovo znamení objevuje v tolika pitvorných výročí. Opravným prostředkem však právě proto nejsou a nemohou být jakékoli kroky působící nové bezprávní, nýbrž toliko nástup nové generace dam a pánů v talárech.

Co však je v moci právně bezmocných už dnes: nesoudné soudce lze, ano i nutno! odsoudit morálně, přičemž se ovšem ani to nesmí dít nekulturně, nýbrž způsobem neporušujícím normy občanského soužití.

Jdu příkladem vstříc a poznamenávám k neúspěchu naivního žalobce Třešňáka v klasickém stylu Vaculíkově: Paní doktorko, u mě nejste strážkyně práva, nýbrž.

16. 5. 1998, Lidové noviny

Zítřky z Kotle

Čas Gilotin a Kotlů vybízí k srovnáním.

Slavní kvízmástré americké televize jsou vybíráni – kvízem. Jaký div, že jsou pak chodící naučné slovníky, takže se jejich vítězný vyzývatel má čím chlubit. Soutěžní mistři domácí výroby demonstrují v ženském vydání chvalitebné poměry prsa–pas–boky, ale zato v obou rodech málo znatelný IQ. Působí však v pořadech spíše prostoduchých; skutečné ohrožení představují jiné.

Sportovní kanál německé televize předvádí občas zápasy žen v moderním stylu zvaném kickbox. Jednou jej zpestřil bahnem v ringu. Účastnice, které měly viditelně svaly i na mozku, si škubaly vlasy, kopaly se razantně i tam, kde to muže skolí, vrhaly se na ležící soupeřky z výše druhého provazu a cpaly jim bahno do úst i do nosu.

Gladiátorky i jejich říčící publikum, většinou ranaři ověšení zlatými řetězy a pravými i falešnými Rolexy, jaké by člověk nechtěl ani za dne potkat sám, byli dokladem opětovného zjištění, že navzdory obrovským výkonům lidstva, které za to vděčí svým génům a elitám, pročež je tak rádo popravuje, není naše civilizace po pár tisíciletích kulturní éry silnější než lidská kůže. Stačí ji trochu odřít, a pach krve vyrobí i z dosud krotkých domácích exemplářů dravce trhající maso.

Pak stačí příznivý politický vítr, aby se v šelmy měnily celé národy, když nejdřív rozsápou ty, kdo varovali. Jugoslávská tragédie vrcholící masovým vražděním tisíců nedávných sousedů a spolužáků na polích u Srebrenice je vzdálena pouhých pár set kilometrů a několik málo měsíců!

Češi, proslulí jedinečností vkladu svých předků do fondu světové kultury, sestoupili právě při novém zrodu svobodného občanství díky hysterii, vyvolané komerční televizí i ješitnými politiky, do ringu, v němž učí tuto společnost demokracii bahna a ran pod pás. Divačky spílající politikům z papírků, které často neumí ani přesla-

bikovat, jak to za ně psali jiní, připomínají nejvíc lumpenproletářky s pletacími dráty, nahlas počítající na náměstí de Grève státní hlavy.

A nejsmutnější dojem přitom vyvolávají moderátorky, jejichž původní sličnost je brzy zrušena primitivní potřebou vyvolat ve řvoucí mase pudy a vášně proti komukoli a čemukoli, jen když to zvýší jejich index sledovanosti.

Tento lid je velmistrem v hledání prohřešků minulých generací, ale beze všeho povoluje současníkům, aby mu přímo na očích připravovali budoucnost neméně hroživou, než byly někdejší světlé zítřky, v nichž se mělo všude tančit a které pak předchůdci klopotně odvraceli celý život, pročez teď varují...!

6. 6. 1998, Lidové noviny

Nevoliči

Na podzim 1996 se dva čeští voliči, toho času pracovně v Tessinu, obrátili na českého velvyslance v Bernu, kde že je čeká volební urna. Přitom s úžasem zjistili, že sami pracovníci ambasády jsou zbaveni práva volby, pokud by neobětováli pěkný peníz za letenku anebo se neprojeli dva tisíce kilometrů. Logicky z toho vyplynulo, že občané, které jejich povinnosti zanesly třeba k protinožcům, mohou už o volbách jenom snít.

Zableskla přitom vzpomínka na velvyslance v Helsinkách, který v šedesátých letech svolával vidinou obložených chlebiček a plzeňského piva české i slovenské voliče až od polárního kruhu, čehož pak trpce litoval, když ho jakýsi zbabělý anonym vyřadil z ministerské soutěže o stoprocentní výsledek tím, že škrtl jediného, a proto nejlepšího kandidáta Národní fronty. Podezříván byl přítomný literát, ale čas už trhal oponou: místo co by ho udal, zkusil ho titulář upít finskou vodkou, na což doplatil i podruhé.

Onoho podzimu 1996 se zmínění dva voliči z téhož pocitu odpovědnosti, s nímž v letech šedesátých k volbám nechodili a obraceli agitátory s přenosnou urnou na útěk upřímným vysvětlením proč, vydali tedy do vlasti autem už v pět ráno, aby stačili před čtrnáctou hodinou odvolit v Rozvadově. Čeští celníci se však na počest demokracie rozhodli odbavovat dle předpisu. Tříhodinové posouvání se k hranici v parném poledni skončilo v půl třetí.

Vládní koalice se tím zcela jistě připravila o volební vítězství. Asi proto se teď rozhodla to harakiri zopakovat.

Čechami obchází strašidlo emigrantů, zatímco nad volebními mítinky hrdě vlají prapory Anticharty. Je však úlevné vědět, že to teď už není dílo domácího bolševika ani Kremlu, ale zcela spontánní výkon současné politické elity, která, naslouchaje tepu srdce lidu, chápe jako víceméně jednu skupinu Romy, Židy, sudeťáky i emigranty, mezi něž pak automaticky spadají i v cizině dlící diplomaté, montéři, zlatí hoši z Nagana, cirkusáci a jiní umělci, a byli by spadli i účastníci a diváci mistrovství světa v kopané, kdybychom byli včas mazaně neprohráli, co se dalo.

Takže ze vzpomenutého páru budou tentokrát nevoliči na festivalu evropských divadel v Bonnu, což jim, příznějme, ušetří letošní trýzeň volby. Českým politikům, kteří se této speciality nehodlají vzdát, budiž doporučeno zabarikádovat se před Evropskou unií, která tu velí zavést jednotná práva i pro muslimy!

červen 1998, Lidové noviny

Jak hrát krále

Ví to každý dobrý divadelník. Představitel krále může mít sebehonosnější kostým, sebepanovnickější gesto a sebevelitelštější hlas, ano, může se samou vznešeností rozkrájet, a přesto působit směšně, neboť:

Krále hrají ti druzí!

Král na scéně může chodit v hadrech jako Lear, může mít Richardův hrb, ale třeba i šiřlat, jak mu právě v civilu vytrhli zub, stačí, že se k němu všichni na jevišti jako ke králi chovají. A právě to si nemůže vydobýt jinak než vnitřní hodnověrností.

Někteří vladaři naší politiky mají sklon trhat kulisy, aby ozřejмили svůj majestát. Proto působí tak často jako kašpaři.

Je mi jedno, v jaké je kdo z mých životních přátel straně, přeju jemu i sobě, aby našel k případné vůdčí roli správný klíč. V tomto případě novému ministru české kultury Pavlu Dostálovi. Protože je od divadla, připomněl jsem mu ten železný zákon. A připomínám navíc:

Stal se tradičním otloukánek nejchudšího rezortu s paradoxně největším, byť nepřímým dopadem na hrubý národní důchod. Vcházejí-li Češi odedávna něčím do vědomí jiných národů, pak rozhodně spíš než výboji svých politiků či vojevůdců výkony svých muzikantů, architektů, malířů a dalších kumštýřů, jakož i – podtrhuji! – jejich osvícených mecenášů v čele s Karlem Čtvrtým.

Jeho most nejlépe symbolizuje onen věčný magnet, který k nám nepřestává přitahovat svět.

Přesvědčí-li o tom v pořadí šestý ministr kultury poprvé celou vládu, získá-li nezbytné navýšení státního příspěvku i silnější daňovou pobídku pro sponzory, bude na své šachovnici král.

Nádavkem by nás měl ušetřit majáčků na autech řítících se k večeri, překotných rozhodnutí z popudu špatných rádců i skandálů všeho druhu, za něž jinde původci berou klobouk, u nás však ještě stupňují svou nesoudnost i nestoudnost.

A: Měl by naslouchat především těm, kdo mají úplně jiný názor než on a jeho úředníci. Měl by stranit věci proti klikám i vlastním oblíbencům. Měl by si vážit obtížných, kteří sice zdržují a nervují, ale nejednou ukáží způsob odstranění uzlu bez použití meče.

A hlavně: Neměl by se brát ve své protagonistické úloze smrtelně vážně, aby ho tím vážněji brali druzí.

Předloni mu neznámí surově pořezali tvář. Je o to věrohodnější. Kéž si jako tolik jiných nepořeže sám svou dobrou povahu. Ta se hojí hůř.

23. 7. 1998, Lidové noviny; den po jmenování P. D. ministrem kultury

Milí vnuci!

Obracím se k Vám, protože s vnuky je po celé trvání dějin snadnější řeč než s dětmi – stojí už mimo aktuální spor. Proto Vám předkládám svou – naši při.

Přesně před třiceti lety se stalo poprvé i naposled, co existuje moderní průzkum veřejného mínění, že devadesát procent obyvatel naší neustále se hašteřící vlasti stálo za svou vládou, a co víc – i stranou...!

Ovšemže to byla důvěra z nouze a nezbytí, protože Pražské jaro představovalo jedinou reálnou alternativu k politickému systému, který se ukázal být neobyvatelným.

A ovšemže by bylo nejspíš i bez tanků skončilo na čáře tehdy sotva překročitelné, za níž začínala pluralita stran a s ní i volný trh.

Což ale nic nemění na faktu, že ta partie, riskantně otevřená zklamanými komunisty, získala mohutnou podporu všech, kdo pochopili i ocenili tu šanci.

Dělat z Pražského jara, které přímo inspirovalo pozdější Perestrojku a tím navodilo i nekrvavý rozpad obrovské mocenské soustavy, pouze jakousi manželskou hádku mezi bolševiky, je vědomé falšování historie.

Poražené reformátory totiž vítězně vystřídali cynici. První zbohatlíky porodila kupodivu normalizace. Její lídři teď proto přepisují učebnice dějepisu.

Ale: šedesátá léta, vrcholící „obrodným procesem“ a srpnovým všelidovým pokusem o jeho záchranu, jsou a zůstanou, milí vnuci, od stejně slavné i neúspěšné mobilizace v roce 1938 jediné období, které nám zbytek světa uznává jako nejvyšší vzepětí české společnosti.

Je mi líto, že jsme s ním spojeni i my, bývalí komunisté, ale ono by to bylo bývalo bez nás ani nešlo – viz nezdařená povstání kol dokola.

Vaši rodiče nám ustavičně kladou otázku, jak jsme vůbec kdy mohli komunisty být, zcela přehlížejíce politické i hospodářské souvislosti třicátých i čtyřicátých let. Trpělivě vysvětlujem a omlouváme se, i když jsme pak učinili vše, abychom ten původní výpadek mysli napravili.

Snad byste se teď už vy měli zeptat svých rodičů, proč tehdy po osmašedesátém odjeli na dvacet let na chatu a jali se mocně vyzvánět klíči, až když bylo všude kolem po všem.

21. 8. 1998, Lidové noviny

Košile modré, srdce rudá

Ten rujný sedmdesátník z Mnichova, který se uvolil vyličít českému spisovateli pro jeho chystaný román své fungování Němce za poslední války, byl věrohodně dojat, když předváděl, jak si s generačními druhy užíval i v nepřátelské zemi radostí života. Amatérské snímky zachycující ho při volejbalu, taneční zábavě či dokonce lesním pikniku tu radost opravdu obrazy vzor tomu, že děvčata zdobily uniformy Hitlerjugend a mladíky černé čepice SS.

– Bylo to naše mládí, řekl, – a tedy vzor všemu náš nejlepší čas!

Další události z toho času, které na obrázcích zachyceny nebyly, se bohužel nedochovaly ani v jeho jinak bystré paměti.

To způsobilo, že se i autor novely Hodina tance a lásky o privátním životě katů z Malé pevnosti zamyslel nad vlastním mládím a uzavřel knihu sérií palčivých otázek. Snad měl pravdu, že mladý Němec mohl už z prvního Hitlerova spisu poznat, kam ho Vůdce zaveleče, zatímco ctihodní Marx & Engels vědecky poučovali mladého Čecha o původu rodiny a funkci kapitálu. Když se však za nimi vynořili s revolučními prapory Lenin & Stalin, propadl i on tomu, co slovenský spisovatel Dominik Tatarka nazýval Démonem souhlasu.

Může těšit, že mnohý z demonizovaných nepotřeboval k prozření totální porážku „svého“ režimu, když prohlédl včas, aby se na ní mohl úspěšně podílet. A naše generační alba nás většinou uchovávají „jenom“ v modrých košilích, jak o nedělích a prázdninách zdarma budujeme tratě a hutě. Předvádějí tváře poctivě rozzářené hrdostí na to, čím a čemu dobrovolně slouží ta rudá srdce.

Přesto se mnozí z nás vzpírají prohlásit toto mládí za náš nejlepší čas, a naopak se snaží, aby matoucí momentky jásotu znovu nezaštínily nepořízené obrazy tehdejších vězňů a otroků.

Pak ale zajiskří televizory, a my hledíme na dílo příští a na projekty přespříští generace. Snad je to stárnutím, ale nemůže to být i výpověď předváděného, co v nás budí rozpaky až úlek?

Pokolení synů a dcer, třímající teď otěže moci, si žádnými otázkami nezpochybňuje dvě desetiletí, kdy holdovalo démonu účelového sebezprznění. Cynismus totality pouze obměnilo cynismem svého pojetí demokracie, a s rozdílem mezi čistými a špinavými penězi zpochybnilo i jakoukoli mez mezi morálkou a nemorálkou.

Zatímco pokolení vnuků a vnuček už ztrácí instinkty, které i za vlády lži umožňovaly vycítit pravdu. Ve smečkách skinheadů či anarchistů řízených novými démony souhlasu anebo pod drogami či aspoň v módním nezájmu o vše a všechny zdá se nezadržitelně splývat k další říši tmy, když jeho intelektuální elita bojuje proti vzdušným temelínům, ale nedokáže programově odmítnout hnusný český šovinismus, v němž bujně raší výhonky dalšího fašismu.

Jejich evropští vrstevníci zakládající album svého mládí jakožto vojáci mírových sil či dobrovolní humanitární pracovníci na Balkáně jim budou zřejmě podobně směšní jako praotci svazáci.

Pozorujeme to s vědomím, že zkušenost je bohužel nepřenositelná a musí být učiněna pokaždé znovu osobně, i když často opakováním starých chyb. S tou naší vlastní už můžeme leda usínat plni vděku, že nám náš dávný démon bohudík nenasadil čepice esesáků.

červenec 1999, Literární noviny

Láska je jako dobrá píseň

Ta epizoda byla už zmíněna v „memoárománu“ o zakopaném psu, ale chce být vylíčena znovu. Když byl chartista mého jména 10. ledna 1977 po dramatickém obléhání hradčanského bytu a divokém únosu své ženy konečně také jat a dodán za ostatními do Ruzyně, vstoupil do vyšetřovny robustní muž, který se, jistě falešně, představil jako major Svoboda a začal rovnou recitovat.

– Na překonání bouří, psot a tísní, / aby se život rozletěl jak pták, / aby se láska stala dobrou písní, / se kterou se dá letět do oblak.

Pak pravil ukřivděně.

– To jste složil vy. A já si přitom tehdy vzal svou manželku. A mám ji furt. A vy už máte třetí mladou.

Když teď touto řadou malých fejetonů v obrysech mapuji dosavadní cestu životem, jeví se mi zpětně, že ta výčitka byla oprávněná. Lidsky jsem se proti němu provinil víc než politicky.

Jinoch mého jména vešel do mužného věku temným tunelem války, který měřil téměř stejně jako jeho puberta. Výsledek: nulová zkušenost a přitom úporná touha po zcela spravedlivých poměrech, která se kryla s potřebou stejně čisté lásky. Obojí si proto vysnil a přetvářel pomocí svých veršů v umělou skutečnost.

Básníku mého jména jsou právem vyčítány texty, v nichž opěvoval neexistující přednosti neuskutečnitelného politického ideálu. Nikdo se však dosud pořádně nezabýval tím, že za jedině správnou lásku pokládal i jakousi neměnnou, neboť smluvně zajištěnou věrnost těla i ducha, která ovšem byla jen jeho další fixní ideou.

Mladík mého jména byl totiž navíc i jedináček, jenž stěží přežil všechny dětské nemoci, takže ho ještě do druhé obecné musela maminka nosit. Ten slabý, plachý a vysmívaný hošík si proto vybásnil na sebe stříženou normu lásky a od zbytku světa žádal její plnění. Proti nevěře a vlastně i proti smyslnosti vůbec horlil jako závistivý jáhen, který se upsal celibátu bez hluboké víry i bez znalosti vlastní tělesnosti.

Když pak básníka rychle opustila jeho jen o málo mladší krásná žena, které cizí princ zřejmě otevřel vesmír, o němž on tehdy neměl tuchu, dopustil se činu, jehož později litoval víc než elegie na mrtvého diktátora: napsal hru, kde se sok objevil jakožto zhýralý svůdce a uprchlá jako svedená a napravená Máří Magdalena.

Ta skutečná se samozřejmě nekála ani nevrátila, ale iracionální působení jeviště nezávislé na úmyslech tvůrců i kvalitách textu způsobilo, že se dílko zvané Dobrá píseň stalo poslední kapkou, kterou v této zemi přetekl čas sucharské reglementace citového života lidí a zavládly normální vztahy alespoň v lásce.

Hlavní herci i mnozí diváci té přísné morality se od Plzně přes Vinohrady až na Slovensko houfně zamilovali a poženili, když se za tím účelem většinou napřed rozvedli. Také autor sám si měl ještě bohatě zažít vlastní „nebe-pekla-ráje“.

Té, které tenkrát ublížil, se právě v čase Charty pozdě, ale přece omluvil jazykem růží.

Kyselost estébáckého majora ho však dodnes naplňuje pocitem zadostiučinění.

1. 9. 1999, *Literární noviny*

Český revoluční rok 1989

Toho roku byl již od ledna ve vzduchu vítězný listopad. Na ulicích stále výhruzněji mručely stále větší masy proti zatčení neznámého disidenta, o němž se však proslechlo, že je svědomím národa. Útoků na pankráckou věznici zabránilo její ředitelství jen slibem, že ho propustí nejpozději 17. listopadu. Mezitím už tři čeští prognostici psali paličské články do sovětského tisku, vtipně používající podle stejnojmenné vodky pseudonymu Gorbačov. Nejrevolučnější Češi se zatím věnovali emancipaci nesmělých občanů NDR, za nimiž vyjeli do Maďarska s radou, aby prorazili do Rakouska. Když tito nechápali, proštípali čeští aktivisté před žasnoucími maďarskými pohraničníky železnou oponu zahradnickými nůžkami, načež se vydali za východoněmeckými turisty do Prahy, kde je inspirovali k vpádu na ambasádu Spolkové republiky; aby jim odřízli cestu zpět do poroby, odklidili jejich trabanty s kufrů na své dvorky a zamířili na sever. Poté co cestou rozpoutali proslulé demonstrace v Lipsku, prorazili 9. listopadu na několika místech Berlínskou zeď a s dojetím přihlíželi dychtivému splynutí obou Němecek. Nato se vrátili do Prahy, kde po týdenním zaslouženém odpočinku nastoupili k provedení revoluce finální. V čele studentů, kterým právě došla dvacetiletá svatá trpělivost s výukou marxismu-leninismu, a herců, jimž došel smích, jak se dvacet let usilovně vysmívali režimu ve filmových veselohrách, donutili po husitském vzoru pouhým zvoněním klíčů stranu i vládu ke kapitulaci. Korunovalo ji velkorysé gesto smíření, jímž Zlatý slavík Zemí Koruny české dovolil zpěvákům, ukrývajícím se dosud v závětrí undergroundu či dokonce nepřátelského zahraničí, aby spolu s ním veřejně zapěli hymnu. Revoluční občanské fórum sice v prvních zmatcích nezabránilo, aby se prezidentem stal kriminálník podporovaný amnestovanými zločinci, ale prosadilo za premiéra pragmatického komunistu, jenž znemožnil, aby plody odboje sklidili zbabělí disidenti či dokonce

zrádní emigranti, z nichž mnozí bývali navíc na rozdíl od něho komunisty z přesvědčení. Nato vláda zahájila proces rekapitalizace společnosti tak, aby nedošlo k její desocializaci; to vyvrcholilo historickým úspěchem Harvardských fondů, jež daly světu prvního českého miliardáře, a vzápětí rozdělením Československa, na němž předchozí reprezentace marně pracovaly od roku 1918. Proto teď smíme slavit desáté výročí jako šťastní občané státu, který se osvobodil od fašismu i komunismu a právě se osvobozuje i od demokracie a neblahého prezidenta, jenž má být podle staré tradice a nové ústavy zazděn v Lánech. Česká republika byla urychleně přijata do NATO, jež v ní poznalo nejnebezpečnějšího soupeře, a Evropská unie zvolila spěšně nového tajemníka, aby dal členským zemím na vybranou mezi dosavadní promiskuitou s Romy a českou cestou sametového apartheidu. Do konce tisíciletí už tedy zbývá pouze zbavit se posledních kazisvětů, jimiž jsou od dob Karla Havlíčka čeští pisálci neštítící se zákeřně používat i humoru.

22. 12. 1999, Literární noviny

Volte Voltaira!

V každé generaci prochází většina mladíků i mladíc obdobím, kdy se nad nimi vznáší onen zlý duch, Tatarkou nazvaný Démonem souhlasu. Ať se už symbolem jednoty kdysi staly hnědé či modré košile, anebo jím jsou dnes papouščí účesy či holé lebky, šlo a jde o výraz potřeby uchýlit se do ochranné zóny shodného názoru, z níž se tak snadno atakují jiné. Málokteré mládě má dost síly, aby umělo riskovat trestnou uličku, jakou často vyvolává neskrývaná odlišnost.

Rodiče náhle potkávají postoje, které ať na levé, či pravé straně spektra militantně vyznávali sami, ale poté, co poznali jejich

zhoubnost, domnívali se úspěšně přenést svou zkušenost na potomky. Že ti ji ignorují, a víc, že ty davové bludy, byť mnohdy v obráceném gardu, opakují, dohání zmoudřelé k zoufalství: jak může někdo znova ještě teď??

Problém je v tom, že štafeta blbosti nepřestává běžet se štafetou rozumu vyrovnaný závod a těm, kdo mu už jen přihlížejí, tak zbývá leda doufat. Ale i vzpomínat, proč a kdy nasadili ve vlastním běhu k rozhodujícímu úniku z onoho myšlení, jemuž se říká stádní, v horším případě státní.

Vyznavači protichůdných názorů generace tehdy střední zažili očistný šok po srpnu 1968, kdy česká společnost zas jednou z bezmoci i beznaděje bezpodmínečně kapitulovala. V obrovském polo-
mu zůstaly stát osamocené stromy, které se k sobě vůbec nehodily.

Bývalí oponenti pochopili, že vedle hranice názorů, kterou považovali za neprůchodnou, probíhá i hranice charakteru. Museli se rozhodnout, dají-li nadále přednost odvěkým myšlenkovým spojencům, kteří se pokořili, či ideovým odpůrcům, kteří se ale rovněž rozhodli odporovat zlému.

Hlavně proto se Husákův režim tak hystericky vysmíval „hrstce samozvanců a ztroskotanců“, že nejlíp věděl, kolik uhodilo, když se osobnosti s příkře rozdílnými životopisy i stanovisky rozhodly najít, co je proti němu spojuje. V daném případě to byla lidská práva, ale ona neexistuje situace, v níž by se nedal hledat společný jmenovatel!

Signál Charty 77 přiměl i silné individuality, aby se pokusily porozumět těm, kterým dosud ani rozumět nechtěly. Byla to další podoba Voltairova apelu k snášenlivosti, jejíž uplatnění nabízí podobnou šanci i potomkům.

Démon souhlasu se však především opětovně vrhá na nejistého jedince, aby ho učinil nesvéprávnou součástí lidské masy řízené pudy, a proto snadno manipulovatelné. Svobodná média, která sli-
bovala odstranit vnucenou nevědomost, zahlcují dnes člověka zcela

si odporujícími informacemi, jejichž ověřitelnost klesá s množstvím. To nejen svádí, ale přímo nutí k podlehnutí nejsilnějšímu hlasu.

Sebezáchranu nabízí právě schopnost snášenlivosti, a pak ono vysmívané slůvko, které však až do bližšího poznání odsunuje nutnost vyslovit závazné Ano nebo Ne, jestliže cit i rozum varovně napovídají – Nevím...

20. 2. 2000, Literární noviny

Být Rakušanem

Být Rakušanem mě donutila československá státostrana, když mne 4. října 1979 v noci jednotka pohraničnicků v Nové Bystřici násilím odvezla do auta, odtlačila za hranici, zavřela pancéřovou závoru a zhasla.

Být Rakušanem mi umožnil kancléř Kreisky, když jsem odmítl požádat o jiné občanství, abych tím neuznal násilí, kterým jsem byl připraven o vlast. – Nemůžete běhat po světě jako bezdomovec! rozhodl, a jeho vláda mi podle zákona propůjčila občanství čestné.

Být Rakušanem bylo příjemné v dobách, kdy se Rakousko stalo pro svou nádhernou krajinu, vysokou prosperitu a všeobjímající neutralitu miláčkem Západu i Východu. Jako Rakušan jsem mohl i do Ceausescuovy polepšovny, jediné země, kterou směli občas navštívit mí příbuzní z polepšovny dra Husáka.

Být Rakušanem začalo být obtížné, když si většina mých nových spoluobčanů lehkovážně zvolila za prezidenta muže, který ve svém životopisu zapomněl, že byl členem SA, a navíc tvrdil, že ve funkci štábního důstojníka wehrmachtu v Soluni přehlédl, jak odtamtud odvezli do plynu šedesát tisíc židovských obětí. Občas mi někdo neznalý mé biografie vyčetl, že mám pas Waldheim-Heimat, na což jsem popravdě odpověděl, že já volil toho kandidáta, který prohrál.

Být Rakušanem jsem pomalu přestával, když mi vrátili české občanství s komickým dopisem, že jsem je nikdy neztratil. Od té doby jsem stále častěji předkládal na hranicích český pas a těšil se z toho, když mi i Peruánci uctivě salutovali nadšeně volajíce Havel, Havel! Jako bych se po dlouhém pobytu v potápěčském zvonu pomalu nořil z vody, začínal jsem být znovu, čím se cítím nejvíc: Pražanem.

Být Rakušany je opět svízelné v poslední době, kdy před nimi mnozí zvedají pravici a zdraví je jako obyvatele Heiderlandu, protože povolební hrátky umožnily dostat se do vlády straně s nebezpečnou orientací. Takže teď zase vytahuji rakouský pas, abych připojil, že jsem volil dočasně poražené.

Cítím se povinen připomenout každému, koho mohu dosáhnout, že mistry politických přemetů a převleků volilo pouze třicet procent Rakušanů. Cítím se nucen vysvětlit, že dlouhá samovláda socialistů a pak jejich neméně dlouhá koalice s lidovci vytvořily situaci, že pomalu nebylo možné stát se v Rakousku primářem, přednostou nádraží či velitelem četníků bez červené nebo černé stranické knížky.

A snažím se upozornit, že takto by nejspíš dopadla i Česká republika, kdyby opoziční smlouva, která se mi v dané etapě jeví spíš jako stabilizační než katastrofická, trvala déle, než nezbytně musí.

Výzvu filmového režiséra Costy Gavrasy, aby umělci a intelektuálové z celého světa zastavili předvádění a vystavování svých děl v Rakousku, mám za krajně nešťastnou. I jako čeští zakázaní autoři jsme proti vůli režimu povolovali uvádění našich věcí v Kapském Městě v přesvědčení, že pomohou protivníkům apartheidu!

Být Rakušanem je v této chvíli nevďěčné, když mateřská loď Evropy, která i podle mne byla povinna výstražně vystřelit před příď lodi nabírající riskantní kurz, zahájila kanonádu zraňující i těch sedmdesát procent Rakušanů, kteří stojí za ideály Evropské unie, a právě proto mohou odčinit pomýlení svých lídrů výhradně demokratickými postupy.

Každý psycholog ví, že kolektivní postih, při němž trpí většina nevinných, mnohé z nich radikalizuje a přivádí zbytečně do tábora voličů z trucu. Trestat, jak navrhuje kolega Gavras, dokonce i rakouské děti zákazem promítání filmů Walta Disneye je naprosto neúměrné.

Bojkot, který dosud nesrazil na kolena ani Saddáma Husajna a Slobodana Miloševiče, je navíc uplatňován proti společnosti, o jejímž zásadním směřování nemůže být pochyb, jak o tom ostatně nejlíp svědčí odpor vůči krajním pravičákům uvnitř jí samé.

Přestože Vídeň byla v dostřelu sovětských děl, rakouští demokraté od roku 1956 pomohli statisícům Maďarů, Poláků, Čechoslováků a občanů NDR ke svobodě a pak i celému světu k pádu železné opony. Ani pro mě není rakouské občanství, které mi nadále zůstává k českému, zimní kabát, jaký lze v létě odložit. V plné důvěře, že rakouští demokraté nejlépe překonají krizi za pomoci Evropanů, a ne v jejich klatbě, chci solidárně s nimi být dál i Rakušanem.

29. 2. 2000, Mladá fronta Dnes

Viditelná ruka trhu

Návštěvu hrobu rodičů na Vyšehradě přerušil 29. února pohřební kondukt. Do země byla ukládána slavná česká herečka. Jako černí motýli šustily kolem obřadu její vrstevnice v tuhých látkách vonících naftalínem. Šepot šířil podivnou starost:

Kdo a kdy ji odtud vyhodí?

Z bližších svědectví se složil příběh tak odporný, až postrádal věrohodnost. Seriózní zdroje ji bohužel potvrdily: Hvězda Zlaté kapličky, sopranistka Marie Podvalová, uložená podle svého přání do zdejší rodinné hrobky v kostýmu kněžny Libuše – své nejmi-

lovanější role –, byla nenápadně exhumována, spálena a pohřbena na hřbitově v Kozlech.

Důvod: Vyšehradské hrobky patří k nejdražším nemovitostem v zemi od dob, co se v nich zachtělo spočinout knížatům byznysu, schopným přebít zlato v hrdle zlatým kontem.

Nutno přenechat právníkům, do jaké míry jsou ostatky předmětem vlastnictví a tím i dědictví: asi tak jako rodinný porcelán? Co leká, je možnost nakládat s nimi jako s obsahem zděděné ledničky. Nepokrevní neteř nenapadlo, že by mohla o svém podnikatelském záměru informovat třeba Národní divadlo, jehož ředitel, jak to právě činí, by byl včas zařídil pietní změnu poslední dekorace, aniž se celá kněžna proměnila v popel.

Tak samozřejmě komerční přístup k mrtvé jako k nezávazně věcnému břemenu mění běžné nebožtíky v odpadky, jaké lze snad i odvézt na skládku. Nepokrevní neteř to ovšem nemá ze sebe: je vzornou žákyní svého Mistra Klause, která se provinila leda nešikovností. Nejvyšší čas obnovit spor o hierarchii hodnot, zahájený posvěcením veškerých peněz, ať byly získány prací, prodejem kokainu či odpravením šéfovy manželky! Člověk, do něhož vryly zkušenost tři čtvrtiny tak turbulentního století, už nebývá zajatcem ideologií, tím méně politických stran a jejich lídrů. A i když se programově nevměšuje do mocenských her, smí říct nahlas:

Neviditelná ruka trhu je podobně skvělá i nebezpečná, jako byl Neviditelný kráčejíci městem ve filmu z našeho dětství. Děkujeme jí, že rozvrátila hnusný kriminál totalitního státu, ale řezme ji přes prsty, kdykoli se zviditelní při pokusu stvořit pro nás jen jinak odpornou klec superneoliberalismu.

Před půl stoletím dopustila většina společnosti, aby se tu uhníz-dilo prolhané rovnostářství s nestoudnými výjimkami.

Před deseti lety zamířila jiná většina k prolhanému pojetí osobní svobody na úkor druhých. Pojem Třetí cesta nemůže být mrtev

spolu s jakýmsi Pražským jarem! Jde o věčné hledání rovnováhy mezi svobodou a slušností.

Hodlá nastupující generace dovolit, aby dnešní tuneláři bank vykoupili zítra i hrobku českých králů? Na hřbitově v Kozlech je jistě místa dost, aby mohla pod Svatovítskou katedrálou zalehnout šlechta znovu tam napasovaná právě rukou trhu.

Nepokrevní neteř se může jen začít strachovat, jak s ní jednou naloží jí vyšlechtění potomci.

22. 3. 2000, Literární noviny

Smím si svléknout sako?

dotázal jsem se mladičké filozofky, která mi s kolegou, podle všech známek milencem, kladla v Mánesu otázky pro svou dizertačku. Prsty mi strnuly na knoflíku, když jsem spatřil úlek.

– Jak to myslíte? zeptala se opatrně.

– Rád bych si svlékl sako...

I on byl ve střehu, jako by jí hrozilo znásilnění.

– Ptám se, zda mi to dovolíte, vysvětlil jsem tedy.

– Co...?

– No abych si svlékl to sako... – A proč bych neměla...? divila se bezelstně.

– Ach! řekl jsem, – zvyk! Jsem tak vychován. Je to jakýsi signál, kterým muž vyjadřuje ženě u stolu svou úctu.

Rychle jsem to zamluvil literaturou. Po jisté době si odskočila. Když mě při návratu viděla vstávat, volala zklamaně.

– Vy už jdete? Mám ještě otázky!

Byl jsem v tom zas.

– Nejdu, pravil jsem, – ale vy přicházíte.

Ona i dřepící milec na mě hleděli jako na pomateného.

- Vlastně vás tím znovu uvádím ke stolu, objasnil jsem.
- To se fakt dělávalo? nechtěl uvěřit on.
- To se pořád dělá. V Rakousku, v Německu, ve Francii, ale i v Polsku a v Maďarsku. České mravy se vyvíjejí směrem na Rus a na Laponsko.
- A to je nějaký předpis? zajímal se.
- Jakýsi vnitřní. Řekněme pravidlo. Řada pravidel.
- Jakých ještě?
- Muž ženu usazuje ke stolu, muž ženě pomáhá vstát. Muž si až po ženě sedá a po ženě se i zvedá. Muž čeká, až žena uchopí číši nebo příbor. Muž jde za ženou do schodů a ze schodů před ní, aby ji mohl zachytit. Muž vchází první do lokálu a první vychází na ulici, aby čelil možným překvapením. A tak dál.
- Proboha! užasla – kde se to učí?
- Okoukal jsem to od otce. Bylo blbé zůstat sedět, když vstal. Ode mne to pomalu odkoukal můj syn. Od něho to právě odkoukává syn mého syna.
- Jenže mezitím nastala emancipace, ne? namítl její filozof, – dneska to ženskou může jedinečně urážet, vid’?
- Jeho dívka si tím viditelně nebyla jista.
- Promiňte, řekl jsem, – nechtěl jsem vás zdržovat a už vůbec ne mentorovat.
- Dokončili jsme disput, oni odcházeli, já ještě zůstával. Zatímco si oblékal převlečník, pomohl jsem jí do pláště.
- To tě taky mohlo napadnout! vyčetla mu.
- Abych své dílo dokonal, políbil jsem jí ruku. Jeho chabý stisk prozrazoval zmatení mysli. Při odchodu se na mě vlaze usmála.
- Nesundal jste si to sako.
- Nedovolila jste mi přece.
- Já, pardon! A když dovolím teď’?
- Rád na vás budu vzpomínat.
- Já taky, řekla, – byl jste první, kdo mě o to požádal.

Vstojte jsem se jí ukláněl a radoval se, že další má oběť odchází zasažena sladkým jedem, kterým teď sama uštkne už každého milence.

17. 5. 2000, Literární noviny

Obejmout dub

se jmenuje nový český román, který jsem před cestou zakoupil na veletrhu Svět knihy – a hned si vzpomněl:

Když na Tři krále 1977 vnikli estébáci do pražské vily, z níž byl právě vypraven do parlamentu text Charty – poslové Havel, Landovský a Vaculík byli už zatčeni –, našli ke svému úžasu dalšího myšlenkového zločince, shakespearologa Zdeňka Urbánka v něžném souzvuku s krásnou dívkou, kterou tedy sebrali taky.

Při výslechu zjistili, že má za sebou pár uveřejněných básní a před sebou spoustu plánů, byla navíc chudě rozvedená a s malou dcerkou, pročej ji považovali za jistou kořist. K jejich rostoucí zlosti však nebyla přístupna rozumným argumentům, ani když jí pro výstrahu ukázali obvyklé nástroje. Poté, co ji podporučík Sloup Jan důrazně vyzval, aby se alespoň přestala stýkat s vyjmenovanými nepřáteli ČSSR, protokoluje 12. listopadu téhož roku její reakci – viz pardubický archiv:

„Jakmile se jí naskytne příležitost, bude se s těmito opět stýkat, dle jejího názoru jsou to velice milí a vzdělaní lidé.“

Zbytek totality proutírala podlahy Akademie výtvarných umění, než ji v agonii režimu přijalo jako sekretářku nakladatelství Albatros a po klíších už jako redaktorku Zvon.

Nato vypěstovala dva útlé keříčky poezie a po nich nečekaně silný dub románu.

Opravdu sotva vhodněji nazvat knihu, která osvěžila české písemnictví hned třikrát – neobvyklým příběhem, nevšedními po-

stavami a neotřelým jazykem. Náročnou látku generačního románu přeskočila prozaička-prvnička se stejnou samozřejmostí, s níž ještě jako křehká lyrička odrazila surovou moc.

Historie celoživotní lásky univerzitního učitele Jana Hasila, přednášejícího v reálném socialismu nepotřebnou starofranštinu, k neuchopitelné Majdalence, které se střídavě věší na krk a zas uniká ze zoufalství, že jeho cit není opětován, se rychle stává novodobou historií naší rozporuplné vlasti. Četl jsem ji na ostrově s ostře odlišnými dějinami, a v té sugestivní konkurenci osvědčila svou sílu, když mě po práci večer co večer spolehlivě vyváděla do Čech, jak je obdivuji a nesnáším, jak mě deprimují a dojímají.

Je a není to autobiografický román: poznatelně reflektuje autorčiny zkušenosti, ale přitom je průkazně nadosobní a nadčasový. V každém případě je to román-báseň, když autorka ozvláštnila poetikou svých veršů skoro každou větu, a přesto funguje statika tří set čtyřiceti stran prózy.

Když jsem dočetl, pomyslel jsem si, že je to vlastně ten román, jaký bych rád napsal, nebýt zajatcem jiného životopisu, jiné estetiky a jiného temperamentu. Tak aspoň začerstva upozorňuji knihkupce, čtenáře, kritiky – a také porotce prestižních cen za domácí literaturu – na pozoruhodné dílo Markéty Hejné.

14. 6. 2000, Literární noviny

Jádro pudla

Když jsem před rokem v restauraci Mánes zjistil, že dlouhý mladý muž Jakub Patočka, ucházející se o šéfredaktorství Literárek a o mne jako jednoho z jejich fejetonistů, je totožný se známým bojovným ekologem, namítl jsem.

– Ale já s vámi v mnohém nesouhlasím, co budu dělat?

– Diskutovat o tom! prohlásil tak věrohodně, že jsem podpořil jeho kandidaturu a vstoupil do jeho stáje.

Nadešel čas, aby svůj slib splnil.

Mou duši navždy poznamenalo sugestivní líčení babičky Kohoutové, jak její muž a otec mého otce, povoláním báňský inženýr, 14. června 1894 po zhoubném výbuchu v Larischových dolech v Karviné sfáral v čele pověstné první party záchránářů a byl následným výbuchem těžce zraněn. Ve dvou dnech tam zahynulo 235 havířů, kteří po sobě zanechali 150 vdov a přes 500 sirotek. Řetěz podobných katastrof, který se nepřetrhl dodnes, a tristní obraz uhlím zničených severních Čech mě přivedly k závěru:

Jsem pro spuštění jaderné elektrárny v Temelíně!

Soudný čtenář jistě pochopil, že má argumentace je ryze emotivní, a proto lacině nevěcná, avšak: šéfredaktor tohoto listu v úvodníku předminulého čísla usoudil z tragického zřícení českého vojenského letounu poblíž elektrárny v Dukovanech, že příští může dopadnout přímo na ni, a používá to jako pádný argument pro zákaz jaderné energie v Čechách; jeho přístup k problému se mi nejeví být věcnější než můj.

Nikdy jsem neměl problémy s ekologií jako takovou. I já jí vděčím, že vnutila téma zachování životního prostředí politice. Problém mám s nevědomci, kteří jen vyměnili modré košile mé generace za módní modré džíny a nalézají v ekologickém radikalismu vytržení z všednosti, aniž často tuší, oč opravdu jde. A ještě větší problém mám s lidmi vybavenými vysokou inteligencí, kteří své uředníky mnohdy lacinou demagogií udržují v bludech, aby nepřišli o své úderné oddíly.

Mě utvrzují desítky bezvadně fungujících reaktorů v zemích s mnohem hustším leteckým provozem než u nás v názoru, že černobylskou havárii zavinil zas jednou nebožtík Sovětský svaz a jeho bezbřehý šlendrián. Myslím si, že jaderná energie v dokonale vybudovaných zařízeních je bezpečnější než miliardy nevinných

malospotřebičů, které vyrobily například ozonovou díru, a zdá se, že začínají měnit klima.

Jenže ani jakubopatočkovská, ani pavlokohoutovská zdání přece nemohou být vodítkem pro jiné, tím smí být jen fundovaná znalost onoho goethovského jádra pudla, v akutním případě výhod a rizik a pravého stavu jaderného milíře v Temelíně.

Tímto tedy žádám, aby Literární noviny zajistily a otiskly diskusi čelných a nepředpojatých (!) vědců-znalců sporných problematik (vzápětí i Mezinárodního měnového fondu, jehož pražské zasedání se hrozí stát dalším bitevním polem!) a daly svým čtenářům možnost poznat hlouběji a líp, o čem zatím všichni spíš jen blábolíme.

12. 7. 2000, Literární noviny

Demologie

Ruku pro novou redakci tohoto listu jsem zvedal s vědomím, že po literatuře bude její druhou prioritou ekologie. Jsem s tím srozuměn i dnes. Neznám sympatičtější snahu než zachovat naši planetu se vším všudy po posledního broučka. Navíc jsem si byl jist, že nevzniká věstník ekologického agitpropu, ale pokračuje literární časopis, který ochranu prostředí povznesse na zásadní téma zkoumané vlastním pohledem i jazykem.

O to se snažím, když teď pojmenovávám svou obavu z ohlášených střetů tohoto podzimu, zejména při pražském zasedání Mezinárodního měnového fondu.

To, co proklamuje Ann Pottiforová, ředitelka „protiglobalizačního“ hnutí Jubilee 2000, jako by byla maršálka celosvětové armády vysílané na Prahu, je oprávněnost násilí, přičemž se cílem křížových tažení mají stát vedoucí země demokratického světa, jejichž hlavy údajně chtějí zlikvidovat chudé národy.

My Pražané, protože budem hostit jejich slouhy, si zasloužíme, aby nám mstitelé rozmlátili vše, co nesvedou ochránit čeští drábové mamonu v policejních uniformách.

Ta paní Praze prakticky vyhlásila válku. Co hodlají činit děti této země po příchodu invazních jednotek? Mlátit spolu s nimi, či je jako hostitelé přimět k nenásilným diskusím?

Mladé rozhořčení nad stavem světa je mi přitom blízké jako vlastní kůže. Demokracie, v níž jsem prožil dětství, se mi jevila odporně zbabělá, když vydala Evropu Hitlerovi. Demokracie, v níž jsem po válce dospíval, mi přišla nesnesitelně užvaněná, bezzubá a pomalá, škrtila síly slibující učinit svět obyvatelnějším, nežli byl.

Takže jsem se stal i z prepotentní netrpělivosti komunistou a...

Jsem dost dospělý, abych nepřesvědčoval jiné svou zkušeností. Má rozbitá huba nebolí nikoho, komu ji ještě nenatloukli. A přece se v dobré víře, které se v jistých věcech nezbavuji, abych nebyl předčasně mrtev, obracím na vůdčí duchy, jakých je dost v každé generaci.

V mé to byli ti, kdo se komunisty nestali, aniž se přidali k cynikům tvořícím později většinu obyvatelstva. Bez nich by nebylo Pražského jara 68, Charty 77 ani listopadu 89.

I nejmladší generace má už lídry, kteří si získali její respekt. Jsou teď na rozcestí: mohou se stát „warlordy“ té amazonky, po nichž budou nazývány barikády; ale mohou taky spolubojovníkům objasnit, co mnozí z nich netuší či odmítají:

Že jediným systémem, který vzdor opačným tlakům i nátlakům může ochranu životního prostředí zajistit, je bez pochyby zas ta stará, zdánlivě jen užvaněná, bezzubá a pomalá demokracie, zatímco každá totalita na ně totálně kálí!

Správné heslo nezní jen – Žádná demokracie bez ekologie!, ale především – Není ekologie bez demokracie!

Nejen policisté, především kritici současného průběhu globalizace mohou zabránit tomu, aby byla v září spolu s pražskými výkladními skříněmi kamenována i ta jedinečná dvojedinost!

9. 8. 2000, Literární noviny

Mládež vede Brno

Televize svedla k diskusi o pražském zasedání Mezinárodního měnového fondu pohlednou mluvčí ekologických aktivit, která musela potěšit i náročné oko, se starším novinářem připomínajícím otravného strýčka, co se jí vnutil k nedělní procházce.

Náročné uši však záhy zjistily, že dívka tlumočí převážně pocity a emoce, nadto už nepříjemně zmechanizované. Oponent přesto nepodlehł svodu urážet ji; dokazoval poměrně trpělivě, že by jako mluvčí měla podstatně líp vědět, o čem mluví.

Podobné spory jsou falešně vydávány za konflikt generací. Jde o mnohem nebezpečnější, protože zastíraný rozpor mezi poučeností a zbožným přáním, soudností a potřebou být viděn, schopností sebereflexe a dogmatickou zbedněností, tím vším, co člověka vyzbrojuje či odzbrojuje v každém věku.

Že mladí lidé tíhnou k radikálním řešením, je přirozené. Bohužel je často podporují stárnoucí muži hledající elixír života v tom, že nadbíhají i hnutím zrozeným z výbušné směsi mesiášství a nevědění. Cítí se okrávat, když znovu vedou bitvy vlastního mládí, ačkoli je sami neslavně prohráli. Vědí však, že vychovávat Voltairy je zdoluhavé a nevděčné, proto se touží stát duchovními otci Robespierři.

Byl zde před časem připomenut Sartre, který požehnal pokusu západních osmašedesátníků osvobodit svět od kapitalismu terorem městské guerilly. Jeho kající se učedníci opouštějí až teď vězení, jejich zbytečné oběti vzkřísí leda Poslední soud.

U nás přišli na nápad, jak zneužít nadšení mládeže, autoři akce jmenované v titulku; před půl stoletím vládli Brnu pár dní svazáci. V modrých košilích vedli úřady, závody, školy i nižší jednotky armády a policie. Nedošlo jim, že přitom nevládnou politbyru, Státní bezpečnosti a sovětským poradcům.

Původce Šling osvědčil přesto dost nebezpečné iniciativy provázené popularitou, aby brzy patřil k prvním pověšeným komunistům. Mladí aktivisté dorostli úměrně svým povahám a složení společnosti v ochotné normalizátory, pohodlné cyniky či ztracence z disentu, kterým pomohly zvítězit spíš hvězdy.

Zejména poslední vědí dost, než aby naivně věřili, že by mohli někoho jiného učinit chytřejším, než hodlá být. Zbývá jim buď moudré mlčení starců, chtějí-li si zajistit alespoň shovívavost vnuků, anebo? Nebo naopak umíněná snaha vyprovokovat je, aby si pořádně zjistili, zač a proti čemu bojují.

Funkcionáři globálních a nadnárodních institucí, které si nevymysleli, protože vznikly z potřeby světa, je většinou vedou z podobně dobrých pohnutek, jaké burcují jejich protivníky; nejsou diktátoři ani mafiáni, jejich permanentním proviněním je zkostnatělost hodná kritiky, ale rozhodně ne války.

Kéž by se povedlo přinejmenším v Evropě, nejvíc obdařené duchem humanity, aby spolu žijící generace nevedly přiblblé boje, ale spojily se ve všem, v čem to jde, proti všemu, co je může společně vydat nové zkáze.

Kéž by se to zdařilo pod heslem – Prahu vedou mozky!

6. 9. 2000, Literární noviny – k pražskému zasedání Mezinárodního měnového fondu

My blbečci

My blbečci jsme lidé zvláštního ražení. Sudičky nám nedaly do vínku běžnou výbavu nasebáctví a sebelásky, takže ostře vnímáme každou nespravedlnost na světě širém, cítíme se za ni odpovědní a spojujeme se v akce za její odstranění. My blbečci kráčíme staletími rozlišení pouze kulisami, kostýmy a rekvizitami. Co pamatujem, inspirovali jsme jakožto intelektuálové, věřící, že to mají v popisu práce, řadu rebelií, které měly přivést lidstvo k světlým zítřkům.

My blbečci jsme například přesvědčili náš francouzský lid, aby pád despotie nenechal zdržovat únavným sněmováním a uspíšil jej gilotinou. Měli jsme nejčistší úmysly a považujem za křivdu, že zrovna v nejlepším usekli hlavu i nám. My blbečci jsme přemluvili naše ruské dělníky, rolníky a vojáky, aby svrhli Kerenského vládu, která otravovala zdoluhavou demokratizací, a nastolili mrštnou diktaturu proletariátu. Chápeme také jako holý nevďek, že těsně před jejím vítězstvím zastřelili ve sklepeních Čeky i nás. My blbečci jsme si, pokud jde o zemi českou, domov náš, většinou zvolili místo shnilého kapitalismu socialismus v podání Sovětského svazu, a to na věčné časy. Pokud jsme nebyli hned v úvodu pověšeni, povolil nám však osud jako snad prvním blbečkům dějinnou opravu: směli jsme přispět k návratu země, driftující předtím ke zkáze, do nudně bezpečných vod staré demokracie.

V tom okamžiku nám naštěstí dotikal produktivní věk, takže už nemáme možnost dopustit se dalších větších slaboduchostí a smíme se z tribuny kryté věkem dívat, jak to tu vedou pokračovatelé. Uvažujíce přitom, co z nás na část našich životů blbečky učinilo, docházíme k závěru: byla to právě naše vstřícná povaha vedená sice ušlechtilou snahou pomoci všem trpícím, bohužel však spojená s nevědomostí, která se ukázala být větší, než jsme tušili, takže se mnohé naše ideály obrátily v pravý opak.

Takto poučení tedy sledujeme děti našich dětí (když pokolení synů a dcer valnou většinou dospělo v reálném socialismu ke skepsi či cynismu a z dalšího snažení o ideály vystoupilo) a zjišťujeme, že se náš hlavní problém opakuje i v nich. Da capo al fine...?

Utěšuje nás naděje. Že podobně jako my a snad ještě dřív dospějí k poznání, že svět lze udržet a zlepšit pouze a jenom tou otravnou evolucí a že své výzvy „Mějte pochopení pro demonstrace!“ po bombardování Prahy dlažebními kostkami anarchistů z povolání sami pochopí jako součást bludu, protože nepočítají se zaručenou a masovou účastí zítřejších stínačů, střelců a věšečů, kteří tak často začínají jako pouliční mlátiči zaštitěni čistými úmysly nás blbečků.

Všichni vy lídři a mluvčí, kteří opět vedete lidstvo ke světlým zítřkům – netřeba jmenovat, snad vás všechny dost osobně oslovuje zraněná Praha! –, my blbecci vás s lítostí vítáme v klubu.

27. 9. 2000, Literární noviny

Poslední slovo

psát pravidelně a zdarma pro noviny s malým počtem čtenářů mi přišlo důležité pro to, co mi současný šéfredaktor slíbil, než se jím stal: že umožní diskusi nejen mezigenerační, ale především mezinázorovou.

Když jsem ho teď naléhavě žádal, aby uveřejnil nedlouhou stat' z rakouského tisku dokazující, jak vratké základy má kampaň proti Temelínu, odmítl takto: „Německy neumím a nejsem s to tedy kvalitu článku posoudit.“ A: „Pokud bych měl tisknout vámi doporučeného rakouského experta, chtěl bych k tomu mít i hlas některého z prvotřídních rakouských odpůrců... při současné bezútěšné situaci v redakci je to projekt nad naše síly.“

Odpověď' nebudu komentovat, mluvím za sebe sama. Chci raději představit navržený text alespoň charakteristickými citáty:

„My, fyzikové, jsme zděšeni kvalitou diskuse o Temelínu. Na nejvyšší emocionální úrovni se tu šíří strach, a politici, kteří by měli být od toho, aby lidem strach brali, jej ještě dál rozněcují.“ A: „Spolková vláda by se měla radit s lidmi, kteří jsou k tomu mezinárodně legitimováni. Místo toho si drží skupinu takzvaných expertů, z nichž mnozí v oblasti bezpečnosti reaktorů nikdy nepůsobili... slouží k tomu, aby obstarávala antiatomové politice pláštík technické kompetence.“

Autor: Univ. prof. Dipl. Ing. Dr. Helraut Rauch, přednosta jaderného institutu rakouských univerzit při TV Vídeň.

Na závěr intenzivní vzpomínka: V roce 1967 jsem v hamburské intelektuální společnosti prodiskutoval noc s neobyčejně zajímavou mladou ženou, která ohnivě hájila názor, že německá demokracie nezaručuje lidovým masám skutečnou svobodu, jež pro ně tedy musí být nově vybojována.

Ulrike Meinhof, zprvu jen teoretická městské guerilly, se stala bojovnicí první vlny evropských levicových teroristů. Když se od nich po řadě krvavých činů ty nevděčné masy odvrátily, vzala si ve věznici život.

Vidím celá dlouhá léta v duchu stále ji, ať už se noví netrpěliví zlepšovatelé světa i problémy, o něž se s nimi postupně přu, nazývají jakkoli. Nepřestává mi být líto té zářivé inteligence, která nicméně nenašla sílu osvobodit se z utkvělé bludné představy.

Jejími zanícenými souvěrci byli mimo jiné dva další vůdčí duchové tehdejší mladé politické scény, na počátku neméně radikální. Ti tu odvahu v sobě usebrali. Joschka Fischer je dnes německým ministrem zahraničí a Otto Schilly ministrem vnitra...

Vážený Jakube Patočko, zástupně pro své názorové spojení, pokoušel jsem se v literárních sedmnácti měsících udržovat s Vámi otevřený dialog, ačkoli Vaše budoucnost už bohužel není moje.

Protože se mu teď uzavíráte, loučím se s nadějí, že i Vy včas ukro-
títe svou vlastní onnipotenci, živenou spíš než důkladnou znalostí
zbožným přáním, a proto náchylnou k osudově mylným rozhodnu-
tím.

29. 11. 2000, *Literární noviny*

P. S. 2008: *Neukrotil!*

Sny

Vrátili jsme se tenkrát z Prahy ještě opilé živým snem o revoluci,
kterou si hrdinně vybojovala klíči. Bylo nám předem smutno z ne-
odvratného brzkého probuzení našich přátel do reality demokracie,
jež nemůže být nikde lepší než ti, kdo ji utvářejí. Vídeňské léčebny
ducha zvané heurige zafungovaly i tentokrát spolehlivě. Domů nás
provázel bílý strážný anděl Veltlínu s červeným andělem Zweigeltu.

Probuzen řehtáním a ržáním jsem se ulekl: drožky opouště-
jí střed Vídně se západem slunce, teď byla hluboká noc. Pohled
z okna vyvolal nejhorší představu milovníka všech moků – deli-
rium tremens. Strašlivé bylo, že místo bílými myšmi byl ctihodný
Graben-Příkop zaplněn bílými koňmi.

Pak se však blížil jekot hasičských stříkaček a nás napadlo vyběh-
nout na střechu. Tři sta metrů před námi stála ohnivá stěna. Hořel
Hrad a s ním dvě chlouby Rakouska: Národní knihovna a Španělská
jezdecká škola.

Za pár minut jsme byli dole. Štolbové z noční směny, jen nouzově
oblečení, sem vyváděli stovku legendárních hřebců, co přicházejí na
svět jako ebenoví vraníci, aby se zázračně proměnili v světlounké
lipicány. Sen mého Augusta Augusta, augusta: Frizírovat vosum
bílejších lumpicánů...

Ve dvě ráno nabízí centrum Vídně plné butiků a bank úzkou paletu občanů – vedle hrstky místních jen párkaře, metaře, opilce a ty, kdo je mají na svědomí, barmany, číšníky a kurvy spěchající do peřin. Ti všichni byli teď snažně žádáni o pomoc.

Jeden po druhém jsme fasovali na uzdě koňského siláka, který umí při produkcích i skákat na zadních. K hrsti cukru pak už jen kvapné poučení – mašírovat za prvním husím pochodem do Volksgartenu. Cukr užít jen v naléhavém případě. Co že to je? To poznáme!

Úchvatná pout'! Vpředu mohutný koňský zadek, při rameni velká hlava s hřívou, desítky kopyt se ozvěnou úzkých uliček slily v jedinečné bicí sólo. Zuřící požár se připomněl, jen když koně křížili řetěz policistů, který si z náruče do náruče podával vzácné folianty ukládané do narychlo otevřeného Café Central.

Nucené zastávky využil můj bělouš, aby mi položil hlavu na rameno. Nehnul se, ani když se cesta uvolnila, a já pochopil, že naléhavý případ nastal. Dal se po kostce cukru do kroku, ale už mne měl přečteného, opakoval tu žebrotu na každém rohu. Zato jsem nikdy neviděl krásnější oči než ty, co mi pokaždé děkovaly.

Zájem o mne ztratil, jakmile prošel branou zahrady a byl mně odebrán. Aby se koně vzpamatovali z hrubého probuzení a trmácení s cizími lidmi, dovolili jim štolbové, že se mohou v uzavřeném areálu, v létě obrovském růžovém sadu, volně proběhnout. Tehdy se ti vrcholně drezírovaní obři proměnili v hříbata.

Z podestu umělého antického chrámu jsme zírali na obraz, jaký byl sotva kdy spatřen: desítky bílých ořů se spojily v hada a lehkým klusem probíhaly po cestičkách, občas některý uličnický předběhl či dokonce plavmo přeskočil pole růží, aby se zařadil daleko vpředu.

Můj divadelní sen o bílých lipicánech jakožto nejvyšší podobě krásy a moci se zhmotnil v nepředstavitelné intenzitě.

Pak žena, co dorazila krátce po nás, redaktorka večerníku, která nemohla uvěřit svému štěstí, že to bude moci jako jediná popsat,

poznala svého miláčka a seběhla mu dát zbytek cukru. Ten se, snad z vděčnosti, majestátně vzepjal jako v tom nejparádnějším čísle Španělské školy a přitom ji předním kopytem kopl do brady. Nato ladně odklusal.

K hasičským zvoncům a policejním sirénám přibyla houkačka záchranky. Pohotovostní lékař konstatoval zlomenou čelist a vyražené zuby. Štolbové nás vyzvali, abychom okamžitě opustili park, ale předtím se pro případ šetření všichni zapsali.

Kdo poslechl, byl odměněn: za čas jsme byli obřadně pozváni na jediné galapředstavení od dob Marie Terezie. V ochozech jízárny zasedli vedle nás místních párkaři, metaři, barmani, číšníci, kurvy i jejich tehdejší hosté. Malé i velké formace lipicánů předváděly pod svými už opět parádně ofrakovanými jezdci-štolby těžké kroky a skoky jako lehkonohe baletky. Byl to už zas sen, tentokrát povýšený na umění.

Naše koníčky jsme nepoznali, novinářku neviděli. Právě v tom čase se už i český sen začal po prvních kopancích měnit v blbou náladu.

28. 12. 2000, Právo

Sbohem, armádo!

Nostalgický název Hemingwayova románu jsem měl spojen s nejsmutnějším zážitkem z dětství. Stojím, desetiletý, v říjnu 1938 vedle svého otce na Vítězném náměstí v Praze před budovou generálního štábu a kolem mne plácou tisíce mužů. To ti, co ještě včera skandovali před parlamentem zoufalé přání daňových poplatníků Československé republiky – „Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“ –, se právě dozvěděli, že jim jejich prezident a vláda na nátlak nejvěrnějších spojenců zakazují bránit se proti Hitlerově agresi.

Důsledky zůstanou trvalou vizitkou pacifistů všech zemí té doby, kteří se na nich podepsali prostoduchou vírou, že se šelma za odměnu promění v beránka.

Mnozí z těch plačících mužů a žen pak přesto svou vlast hájili. K vojenským činům pro mne patří i neokázalé hrdinství mých rodičů, kteří na prosbu přítele, kaplana Vladimíra Petřeka, zásobovali jídlem parašutisty z Londýna ukryté v kostele Karla Boromejského. Byla to zas jen jeho přímo vojenská statečnost, s níž nepromluvil ani při mučení, co jim zachránilo život; oni jej nasadili zcela samozřejmě.

Jakožto pubertální člen Dismanova dětského souboru jsem 5. května 1945 zažil v budově Českého rozhlasu, jak hrstka protektorátních policistů s pouhými puškami a stovka Pražanů holýma rukama zahájila boj, který zabránil Schörnerově armádní skupině proměnit Prahu v pevnost a tím i v trosky. I to učinili spontánně, zatímco leckterý „naftalín“, jak se jim přezdívalo, vytáhl ze skrýše uniformu Československé lidové armády, až když šel hlídat a často i mučit a střílet zajaté Němce.

Pak jsem viděl defilovat na Staroměstském náměstí dokonce několik tisíc rodáků, kteří se vrátili z front světové války, kde patřili k nejlepším. Někteří dokonce k oněm nemnoha, kteří – podle Churchilla – zachránili tak mnohé, když zlomili nad Londýnem sílu německé luftwaffe.

Na bludné cestě ke komunismu a zase zpátky ztratily tyto vlastnosti dočasně cenu, devalvovány společně s morálkou celé společnosti. I když v listopadu 1989 oznámily konec totality nikoli kanony, ale pouhé klíče, věřil jsem, že čest českých vojáků a vůbec všech, kdo jsou ochotni bránit se proti násilí, zažije renezanci.

Respektuji změny, které si vynucuje strukturální převrat v myšlení i chování lidstva, způsobený mocnou akcelerací civilizace. Uvítal jsem zapojení České republiky do nadnárodní vojenské organizace, jejímž hlavním posláním je chránit demokracii; mé nepřenositelné

zkušenosti mě totiž naučily, že ji lze porazit za pár hodin, ale její znovunastolení trvá i pár desítek let. Nestrávil jsem však ideu čistě profesionální armády při pomýšlení, že by se její hnací silou místo bytostné potřeby chránit své lidi měla stát mzda.

Sbohem, armádo! jsem si pomyslel teď nad novinovou zprávou o ministru obrany České republiky Tvrdíkovi, který se elitních vojáků v Kuvajtu zeptá, jsou-li ochotni být chemiky i v případné válce, a pak si 27 mladých českých pánů přiveze domů. Respektuji přitom i frustraci z cizího prostředí i strach z možného ohrožení. Nechápu jen, jak mohli být za tak dobré peníze naverbováni tak špatní žoldnéři.

A skličuje mě představa, že mým dětem a dětem mých dětí bude hrozit přímé nebezpečí a nějaký další ministr se pojede na frontu zeptat, kdo má chuť tam zůstat, a s ostatními se vrátí jako hodná guvernantka, když jejich ušetřeným platem motivoval zbylé.

Smutné žerty stranou. Riziko dalších útoků na demokracii a civilizaci vůbec bude spíš narůstat než ustupovat. Nepřipravit se na ně je hazard s vlastními lidmi. Může být, že potřeba chránit je vyšla obecně z módy, ale po celý život jsem znovu a znovu potkával dost lidí, kteří ji nadále cítí.

Parlament České republiky by jim po tomhle trapném fiasku profesionálů měl dát možnost připravit se na to třeba formou takové domobrany, jak ji odedávna úspěšně praktikuje různojazyčný lid Švýcarska. Byla to především ona, co vzalo Hitlerovi chuť tu malou zem napadnout.

„Vážím si jich,“ řekl o navrátilcích současný ministr Tvrdík, „že nepřecenili své síly.“ Čeština zná slovo na čtyři, které začíná na ba-a končí na -by.

leden 2001, Mladá fronta Dnes

Sluha Saturnin a pán Jirotku

Přestože se z dobrých důvodů stala bází mého života sebereflexe, nalézám ve svém vedení satirického týdeníku Dikobraz v letech 1950–1952 i prvky pozitivní. Literárním a politickým archeologům neujde, že tam v totálně umlčeném Československu rubrika Na ostny! přinesla první kritiku domácích poměrů.

Umožnila to tehdy ještě nezkalená pověst nově povolaneho, teprve dvaadvacetiletého šéfredaktora, jenž si jako zanícený, a proto i chráněný enfant terrible komunistické kultury mohl dovolit překračovat cenzurní normy. Sotvakdo však tušil, že se tak chová i proto, aby obstál v očích svého podřízeného.

Zelenáč mého jména byl zanícený revolucionář, ale naštěstí i spisovatel, pokud ještě ne výkonem, pak už duší. Zdeňka Jirotku, navíc skoro jednou tak starého, obdivoval dávno jako autora proslulé knihy, i když si s ní nevěděl rady.

Saturnin opravdu nebyl literatura, kterou ten mladý muž považoval za pokrokovou. Tím víc ho překvapovalo, jak mnoho lidí jej umí citovat hned po Švejkovi, a občas se dokonce postihoval, že má sám nutkání bombardovat své okolí přinejmenším koblihami.

Autor Saturnina se ani v denním styku netajil tím, že je zapřísáhlý demokrat, a tudíž mladíkův ideový protivník. Současně však, protože redakční práci ovládal jako malou násobilku, zatímco jeho nový šéf měl za sebou pár let v rozhlase, ho začal zaučovat.

S noblesou, která nedávala najevo, že role mistra a učedníka jsou obsazeny obráceně, to činil tak úspěšně, že se Dikobraz stal za pár měsíců nedostatkovým zbožím. Nenápadně, ale houževnatě podporoval šéfredaktora v jeho nečekané snaze zaměřit kritiku, do té doby adresovanou jen třídnímu nepříteli a válečným štváčům, i do vlastních řad.

Mladík se nestačil divit, co významných podpůrců náhle ztrácí a kolik jich zároveň získává z řad těch, kteří mu předtím nevěřili

čisté úmysly. Scházely mu ještě tři roky do první kritické divadelní hry a pak už nikdy nekončícího konfliktu s režimem, ale jeho revolta vzklíčila právě v tom obskurním plátku.

Mentor se mu postupně stával i přítelem ochotným a schopným vnášet řád a klid také do jeho prvních zmatků osobních. Jaký div, že když mladý muž za dva roky redakci opouštěl, aby konečně narukoval bránit vlast, nemohl se nezeptat, čím si tak intenzivní péči vlastně zasloužil.

„Hrozilo,“ pravil Saturninův stvořitel svým rozvážným způsobem a zároveň s úsměvem svého doktora Vlacha, „že by nám sem v případě tvého neúspěchu poslali horšího komunistu...“

Život nás pak oddělil, ale pocit úcty a vděku nezeslábl. Kuriózně to demonstrovalo setkání o čtvrt století mladší.

V prosinci 1972 sepsalo šest českých autorů střední generace petici prezidentu republiky za vánoční amnestii pro první politické vězně. Obcházel starší kolegy s prosbou, aby jí dodali váhu svými podpisy. Strhl se křik, že vyvoláváme zbytečný konflikt svědomí. Akce však pouze jako blesk osvětlila scénu a na dvacet let rozdělila ty, kdo se rozhodli vzdorovat, od těch, co jen hledali záminku ke kapitulaci.

Trapné scény omluv, výmluv i výčitek braly dech, když se od zatčených i petentů odvraceli důvěrní kamarádi.

Zdeněk Jirotka, kterého jsem navštívil já, neměl důvod vstupovat do šlamastyky, kterou nezavinil, ke všemu s někým, koho už věčnost neviděl. Myslím, že ho krom setrvalé vznešenosti ducha vedl pocit, že mi má i nadále zůstat příkladem. Mlčky přečetl, podepsal a poděkoval za důvěru.

V čase, kdy právě osobnosti jako on byly lákány do nového svazu spisovatelů hemžícího se nulami, před nimiž strašně chyběly jedničky, se škrtem pera odepsal na dalších dvacet let.

Pak začalo jít do tuhého a já už mu nechtěl ubližovat vzkazy z ghetta Charty a z exilu. Lituji, že jsem to nedohnal ani později, to

jak mě má nátura strhla k úmyslu zkusit svůj životní víceboj i s třetí generací. Tím vřeleji píšu dnes:

Vzácný a laskavý Zdeňku Jirotko! Je zásluha lidí Tvého druhu, že se z některých Šavlů stali Pavlové. A já Ti nedokážu přát víc, než už jsi dostal: dokonce čtvrtá generace čtenářů díky Tobě ví, že svět nemusí být značkován smrtícími střelami, pokud v něm sviští koblihy fantazie.

Čtyři generace čtenářů závidí Tvému vypravěči sluhu Saturnina. Já závidím Saturninovi jeho pána Jirotku.

5. 1. 2001, Právo, k jeho devadesátým narozeninám

Ti věční milí a dobří

Vracečka: únor 1945, Praha, uhelný sklep činžovního domu v ulici Zikmunda Wintera. Letecký poplach nejvyššího stupně, základní zdi se už třesou duněním vzdušné armády, která opět směřuje z jihu na Drážďany. I šestnáctiletý poslouchal tajně zprávy BBC a ví: stejný útok byl veden už včera. Přitom něco odnesla i Praha, když si jedna americká eskadra spletla Vltavu s Labem. A přece, při všem strachu, naše srdce plesají, protože je přímo fyzicky cítit, jak praská celá prokletá Třetí říše.

Sedm let před tím přemluvili ti věční milí a dobří, kterým se příčí veškeré násilí, ať se ho dopouští kdokoli na komkoli, francouzskou a britskou vládu, aby vlídně „ošetřila“ Hitlera tím, že mu přenechá „neznámou zemi ve střední Evropě“ za slib, že odted' bude už vždycky jenom milý a dobrý.

Ten západní záchvat laskavosti a dobroty stál svět 55 milionů životů, především civilistů. Přesto mluví ti dnešní milí a dobří častěji s odporem o zlých Američanech a Angličanech, kteří zničili Drážďany a obrátili pak v prach a popel Hirošimu.

Při srovnávání počtu mrtvých se míchají dohromady pachatelé a oběti. Jenomže mrtví z Drážďan i Hirošimy předtím ve své zdrcující většině připustili vraždění na běžícím pásu, a kdyby nebyli ti milí a dobří z Francie i Anglie, kteří tu katastrofu svým naivním pacifismem uvedli do chodu, včas vystřídání krvežíznivými zloduchy Churchillem, Rooseveltem a de Gaullem, byly by přinejmenším životní dráhy nás Středo- a Východoevropanů skončily v plynových komorách; nacistická konference v Salcburku zanechala neklamné důkazy.

Vlastně mi ti věční milí a dobří nahánějí daleko větší strach než despotové a jejich kati, jejichž jednání má logiku. Je naproti tomu naprosto nelogické, když někdo sesílá neštěstí na sebe sama i své okolí a ještě brání těm, kteří svou – a také jeho! – svobodu hodlají hájit.

Nevěřil jsem svým očím, když jsem v osmdesátých letech viděl německé mírové demonstranty, kteří protestovali proti rozmísťování amerických raket, ačkoli každý normálně myslící člověk tehdy věděl, že jen tak lze dostat divoce vyzbrojující Sověty k jednacímu stolu. Nemohou být přece tak naivní! opakoval jsem si, až jsem si vzpomněl na vlastní mladost, když jsem podobně prostomyslně pomáhal zavádět pseudosocialismus sovětského ražení a musel pak tu chybu s nejvyšším nasazením korigovat přes čtyřicet let.

Naštěstí v těch osmdesátých letech existovali vedle militantních pacifistů i zlí studení válečníci Reagan, Thatcherová a Helmut Schmidt, kteří se prosadili u většiny, a několik málo roků po tom byl zlému snu – dokonce bez násilí – konec.

Myslel jsem, že se teď všichni ti milí a dobří, když už ne omluví, že málem prodloužili rozdělení světa o desítky let, tak aspoň umírní a budou napříště angažovat rozumněji. Avšak:

Nevěřil jsem vlastním očím znova, když jsem v lednu 1991 viděl demonstrovat německé intelektuály tentokrát proti zlým Američanům, kteří napadli chudáka Saddáma Husajna, protože jim přece

nejde o okupovaný Kuvajt, ale o naftu. A ten další záchvat západní laskavosti a dobroty skutečně způsobil, že byla válka těsně před vítězstvím zastavena, aby chudák Saddám dostal šanci být od teď už jenom milý a dobrý. Také tyto následky jsou známy.

A teď je vidíme zas, naše věčné milé a dobré z Německa, umělce a další prominenty, jak nás poučují z lakované titulní stránky známého týdeníku, že nesmíme dovolit zlým válečným štváčům Bushovi a Blairovi, Schröderovi a Fischerovi, aby chudáku bin Ládinovi znemožnili ukázat ještě jednou, jak i on umí být milý a dobrý.

Jen měli tentokrát tu smůlu, že to číslo ještě leželo na novinových stáncích, když už Afghánci dostali po desetiletích utrpení první šanci ve svých dějinách od základu změnit život. Ovšemže zažijí ještě mnoho zvratů, protože Hitlerové, Saddámové, bin Ládinové a jak se všichni ti bídáci jmenují, zanechávají strašnou setbu, kterou musí překonávat generace – také díky těm věčně zaslepeným, kteří na pokračování dokazují svou pokrokovost tím, že svým věrným kážou nejbezpečnější cestu do záhuby.

Dovedu si dobře představit, že lidé v Kandaháru přes svůj strach chápali americké bomby stejně jako kdysi já. Co nechápu: že může někdo zůstat hlupák celý život.

14. 12. 2001, Právo

Budiž manéž!

Sázava nad Sázavou v deštivém červenci, šed' na obloze i v duších, když tu náhle na louce pod klášterem kolotání lidí a pojíždění obrovitých aut, z nichž v neuvěřitelně krátkém čase vyroste vozová hradba a v ní mohutný stan, na němž se zatřepetají vlajky Cirkusu Humberto. Buntuju telefonem přítele starostu a přítele zahradníka i příslušné ženy a před šestou zasedáme do jedné z jednoduchých

lůží, jediné, z níž nepřetékají dychtivá děcka. Abychom se tak strašně neodlišovali, zakupujeme alespoň pytle popcornu.

Při psaní Augusta jsem navštívil skoro všechny české cirkusy a tehdejší zimoviště, ale teď v úžasu znovu zírám na to jedinečné propojení pokory i pýchy, která dělá cirkus cirkusem. Ti livrejovaní uvaděči a úslužní prodavači frkacích trubek či umělých nosů, vím a budu v tom potvrzen, naplní za chvíli manéž vodorovně i svisle, předvedou kumšty, nad nimiž se bude tajit dech i tuhnout z nich krev, aby po dnešním představení ošetřili své zvířectvo, před zítřejším představením dlouhé hodiny piloali své výstupy jako koncertní houslisté, po něm vlastnoručně rozložili konstrukci s tisícem sedadel na prvočinitele, osobně dopravili po úzkých a klikatých silnicích na jinou louku, tam složili dohromady, převlékli se a začali uvádět nebo prodávat frkací trubky či umělé nosy...

Stan je naplněn sotva z poloviny a já už při čekání na přátele vyslechnu u kasy povzdechy personálu, že se celá ta štrapáce zas jednou nezaplatí. Ano, příliš velká je konkurence bavičů, k nimž se dávno přidali i politici a ředitelé televizí, a snad i náhlé zjevení cirkusu na podmáčené louce budí pochybnost o skvělosti jeho nabídky. Trnu i já, jestli jsem přátelům nevnutil dvě hodiny trapnosti a nudy. Srdce se přestává tetelit už při nástupu tlupy s úctyhodnou zvířenou, které vévodí tři velbloudi. A pak už se smí jen radovat a posléze i plesat, když defiluje program, jehož některá čísla by uchvátila i v metropolích. Až snad na skákače a krasojezdce nabízí všechny klasické žánry, zvířata se pestře střídají s akrobaty, trio klaunů, jejichž čeština se mile podobá východnějším jazykům, předvede rozkošnou jízdu na šiřatých kolech a jeden dokonce mistrovský žongléřský kousek s deseti krabičkami. Dojde i k tomu, že v manéži vyroste bytelná klec chráněná sítí i shora.

Nenápadný muž, který v pokladně prodával lístky a pak z pozadí nepřehlédnutelně organizoval přestavby, přihrával rekvizity i jistil lanem čísla pod kopulí šapitó, se na obrátku ukáže být Panem Ředi-

telem, když ladně provede šestici koní. Do klece pak vstoupí s devíti lvy. Těch deset minut, kdy dětské publikum jásá při každém vztek-lém zařvání a každé hrozivě rozmáchlé pracce, náš sextet v lóži trne. Šéf nejenže odloží i bičík, aby mohl obouruč přeskupovat těžké podstavce pod lví zadnice, šéf se chová, jako by laškoval a šaškoval s milovanými kočičkami. Vrcholem – a byl-li nacvičen, zaslouží si cenu! – je okamžik, kdy se mu rozváže tkanička u polobotky a on si ji, obrácen k těm bestiím zadkem, pečlivě zavazuje.

K vrcholným číslům patří i bleskurychlé rozebrání mříže, při němž stavěči i artisté pracují jako dokonalý stroj. A pak ještě klauni, neodolatelně zatahující do hry publikum, a ještě jeden výborný žonglér s kužely a kroužky a jen jediná rušivá chvíle – vystoupení medvěda, z něhož jde smutek vysloužilců, co už mají dávno právo na dobrý výminek. Ale to už zas břeskná hudba a závěrečné defilé, hasnou barevné reflektory a v pracovním světle stojí vzápětí artisté v manéži, aby na koníčcích povozili děti, a klauni před vchodem, aby se pokusili doprodat frkací trubky a umělé nosy.

A my jsme si šli rovnou otevřít tři láhve Frankovky a já přijímal blahopřání, jak zdařile jsem všechny vytrhl z té šedi na obloze i v duši; tam po ní pro zbytek dne nezůstala stopa.

I řekl jsem si, že si ti kolegové, pracující tak tvrdě jako žádní jiní, zaslouží, po čem prahne každý kumštýř, alespoň tuto zmínku, že byli viděni a obdivováni a shledáni důstojnou součástí moderní kultury. Jejich patron Eduard Bass by se na obláčku radoval. Já jim posílám čtyřverší, kterými uvádí hru o Augustovi Pan Ředitel Holzknecht:

Neboť Pán / sotvaže řekl slze – Nechať kaneš! / se zhrozil jí
a stvořil tento stan / a usmál se a pravil – Budiž manéž!

25. 7. 2002, Právo

Pseudo

Slovník naučný: „Pseudo – první část složených slov s významem nepravý, lživý, vymyšlený, viz pseudonym – nepravé jméno.“

V osmdesátých letech vznikl ostrý konflikt. Mnozí západní Evropané, dle svého mínění pokrokoví, vinili všechny východní disidenty, dle jejich mínění reakční, že chtějí s vaničkou totality vylít i dítě – socialismus. Marné bylo dokazování, že jde o takový jen podle jména – nepravý, lživý, vymyšlený, prostě pseudo!

Ted' se rozhořel spor o českou státní svrchovanost. Vstupem do Evropské unie má být podle jedněch odstoupena zčásti, podle jiných dokonce zcela, a to právě když je znovu v držení lidu i země. Skutečnost je, že v novodobých dějinách fungovala jen v letech 1918–1938, částečně 1945–1948 a pak od roku 1990, a to ne sice jako nepravá a lživá, ale přece jen značně vymyšlená, spíš jako dobrý úmysl a zbožné přání většiny jejích obyvatel.

Suverenita první republiky byla od počátku oslabována nevyjasněným úkolem mnohonárodnostního státu, který dostala povinně do vínku, aniž jí sudičky-velmoci pomohly s řešením. Naopak – v osudové krizi roku 1938 zrušily své záruky stejně cynicky jako naivně.

Suverenita tří poválečných let byla ještě pochybnější, když vláda už přistupovala na požadavky tak sebezničující, jako bylo odmítnutí Marshallova plánu, který postavil na nohy západní Evropu, zatímco její zbytek si podmanila Moskva.

A ta zbrusu nová, které jde právě na patnáct? Její křehkost dokumentovalo už rozdělení republiky a dosvědčují permanentní strachy, nadále z Němců i Rusů a nově z cizinců vůbec, z jejich vlivů a tlaků; vedly až k tomu, že se nejhorlivějšími obránci svrchovanosti stali ti, kdo se jí za své éry zřekli zcela a na věčné časy. Byla-li té předválečné ČSR pátou kolonou, jak se od španělské války říká protivníkům v týlu, většina německé menšiny, vyrůstá dnes demokracii v KSČM staronová domácí, která se nezřekla názvu ani minulosti.

Jenže – a proto ten poplach! – co jí, stejně jako militantům ze Sudet, teroristům a všem, kdo vždycky číhají na snadnou kořist osamělých obcí, bere sebemenší šanci, je právě to společenství, které už dokázalo smířit oheň s vodou v podobě Němců a Francouzů.

Naši svrchovanost nikomu neodstupujeme, pouze nahrazujeme její pseudopodobu jinou, skutečnější a účinnější, o kterou se podělíme s těmi evropskými národy, jež oplátkou zase nás vpouštějí do své vlastní svrchovanosti politické, hospodářské i vojenské. Diskusi o tom by proto měli zejména čeští státníci vést s obměněným heslem prezidenta-osvoboditele: Nebát se a nelhat!

10. 1. 2004, Právo

Sníh

Jeho lehkost, hebkost i pomíjivost klame. Když dorazí v plné síle, způsobí za pár minut stejnou pohromu jako požár nebo povodeň. Špičková technika moderní doby mu podlehne první a často jí trvá celé dny, než se začne prosazovat, aby po vzoru sanitních oddílů alespoň odklízela zbytky bitvy.

Rok co rok děsí televize svět záběry z amerických metropolí, kde se v bílém přívalu zastaví pulzující provoz jako srdce po těžkém infarktu a sněhová vánice přikryje stopy života podobna rubáši, pod nímž se ztrácí obrys mrtvoly. Kamery, milující pouze zkázu, pak už zpravidla nepřinesou záznam nadpozemské krásy, kterou na sněžném příkrovu vykreslí první paprsek slunce.

Český sníh si dovolí takhle řídit jenom na horách. V nížinách vystupuje v lyrické podobě, jakou mu vtiskli domácí malíři a pohádkáři. Nepomíjivý literární pomník dostal v Babičce, výtvarný na mnoha Ladových obrázcích koulovaček v Hrusicích. Nevinně jej definovali nejen fyzici jako „formu meteorologických srážek“, ale

i slavný teolog: mistr Jeroným získal za svůj pokus vysvětlit božskou Trojjednost srozumitelným příkladem – Kdyby byl Bůh voda, byl by Otec led, Syn déšť a Duch Svatý sníh – obdiv středověkého učeného světa i nálepku kacíře, která ho přivedla na hranici.

Když Vltava ještě každoročně zamrzala, než byla v padesátých letech dostavěna Slapská přehrada, uměl spojit třpytným kobercem levý břeh s pravým jako švadlena ovládající neviditelný šev. Pražský magistrát nechával zrcadlo hladiny umést od jezu k jezu, takže se cestičkami ve sněhových mantinelech korzovalo na bruslích. A když ze smíchovského pivovaru táhli valaši valníky se sudy na protější navigaci přímo přes řeku, odlétal sníh od kol jako peří.

A stejně měkce i padal. Průvodcem českého sněhu posypávajícího se bez vichřic byl a zůstává kouzelník Ticho. Když začne sněžit, slábnou zvuky velkoměsta, člověk se brouzdá vršícím pápěřím jako hluchý. A jak současně ubývá, až úplně ubude viditelnost, ocitne se v jiném světě, patřícím jen jemu a jeho snům.

Dojemné a zároveň otřesné ale je, že sníh strašně rychle stárne. Jeho nadýchanost zabetonuje první mráz, jeho běloskvoucnost za krátko poskvrní spojené špíny civilizace. Čerstvý sníh nese v češtině označení „panenský“. Znásilněn ledem, sazemi a solí budí brzo jen odpor a končí jako hnusná břecha odtékající do kanálu.

Ještěže se mezitím k trvalým pomníkům jeho skvělosti připojily svěží city, které vyvolal při svém čistém zrodu v duších. Zanechal i možné vyznání lásky:

Cítím k tobě něhu jako k sněhu...

17. 1. 2004, *Právo*

Kožich

Rakouská přítelkyně si k Vánocům našetřila na kožich, aby se v zimě konečně ohřála. Měla pech, že nevědomky znesvětila Den boje za ochranu zvířat. Neznámý horlivec postříkal staré paní novou kůži rezistentním sprejem a zmizel chránit zvířátka jinam.

Z podobně hlubokého přesvědčení a v nejlepším úmyslu se kvůli broučkům léta dusili lidé na trase průtahu Plzní, kvůli globalizaci sypaly výklady McDonaldů, kvůli Temelínu blokovaly hraniční přechody a kvůli Benešovým dekretům zpochybňoval český vstup do EU.

Německý diplomat, který v Národním zhlédl premiéru Janáčkova Výletu páně Broučka do patnáctého století, žasl, že se tam fackují husiti s husity. Pro vysvětlení byl odkázán na pražské panorama bitvy u Lipan, ale i na německé dějiny sedmdesátých let.

Tehdy ještě šel mráz po zádech, jak se mnoho západních intelektuálů předhánělo v sympatiích pro mladíky a dívky z Rote Armee Fraktion, vedoucí krvavou válku proti vlastní demokratické společnosti. Režisér Claus Peymann sponzoroval vězněné teroristce opravu zubů, slavný Jean-Paul Sartre dokonce odsouzené navštívil a pasoval je tím na mučedníky, kteří měli díky tomu učedníky; pár dalších zbytečně zmařených životů jde tedy i na účet velkého filozofa, přesvědčeného o správnosti svého gesta.

Sám jsem kdysi z přesvědčení nastoupil mylnou ideovou cestu a musel ji po většinu života draze korigovat. Přijal jsem za ni morální zodpovědnost, ale nehodlám zapomenout na svoje idoly, vynikající umělce a vědce z dob mého mládí, kteří mě pro ten omyl tak přesvědčivě získali.

Odtud alergie na současné mentory, pokud vášnivě přesvědčují o svých často ještě neproověřených pravdách příští generace, aniž jim současně vštěpují to nejdůležitější, co dovedlo lidstvo od pravěkého vybíjení se až k parlamentům – totiž toleranci!

Přesvědčení, které si uznání vynucuje křikem, hrozbami nebo dokonce násilím, se stává moderním kyjem. Může se samo chápat sebepokrokověji, ve skutečnosti je údernou pěstí další totality, jejíž levicový i pravicový extrém jsou si otřesně podobné, jak názorně předvedly nacismus a stalinismus.

Mstítel ničící barvou cizí kožich je vzdálený příbuzný blondáčka z SA, který v Berlíně hodil první šutr do židovského obchodu, i Pavlíčka Morozova, co udal čekistům vlastního otce.

Přesvědčení je totiž zbraň, schopná chránit i zabíjet. A každý držitel si musí být vědom, že se může za její sebelíp míněné zneužití zodpovídat i do konce života.

24. 1. 2004, Právo

Solitér

V této zemi, kde po komunistických papaláších také představitelé demokracie rádi oslovují ideové protivníky hanlivým množným číslem, existují nicméně vedle Havlů a jiných Svěráků i unikáty. V před- ani v polistopadových dějinách tu nikdy nepadlo označení – Klimenti.

Přítom představuje spisovatel Alexandr Kliment nejrozšířenější české speciés, které bývá dokonce politiky všech odstínů ustavičně vzýváno. Jeho problém je, že oni vždycky myslí tu pověstnou „mlčící většinu“, kdežto on patří k vzácnému druhu „mlčící menšiny“. Ta první byla nedávno znovu prohlášena vysokým činitelem hlavní obrodnou silou, která mlčky rozvrátila totalitní režim právě tím, že proti němu nikdy nic nepodnikla. Alexandr Kliment ale právě mlčením podnikl velice mnoho.

Autor vlastně prvního českého bestselleru, románu Marie, jehož týdenní pokračování zvedla počátkem šedesátých let náklad

Literárních novin k prvním sto tisícům výtisků, patřil do rodu zdejších vzdělců, kteří nikdy nepřijali ideu komunismu, ačkoli se tím vzdávali většiny svých šancí. V tom byl příbuzný Jana Patočky, Václava Havla a Jiřího Gruši. Stejně jako oni však brzy uvěřil těm komunistům, kteří při naprosté absenci jiných alternativ, než byly marné barikády, zkusili systém alespoň polidštit.

Na rozdíl od většiny mladých talentů, ať kumštýřů či ekonomů, kteří byli ochotní třeba doživotně plynout s proudem, on mu i beze slov zřetelně zakontroval: jeho ničím nezatížené jméno se po srpnu 1968 neobjevilo na seznamech členů normalizačních svazů a institucí uplácených k loajalitě tučnými honoráři, stipendii a stážemi v západním zahraničí. Autor křehkých textů, kterého by byl režim přivinul k nadržům stejně nadšeně jako Bohumila Hrabala, se raději stal nočním vrátným v předměstském hotelu a autorem samizdatu. Když se jeho jméno objevilo mezi prvními signatáři Charty, považovala je Státní bezpečnost za podvrh, než ji přesvědčil osobně.

Alexandr Kliment, potomek Rusů naleznuvších tu nový domov po sovětské revoluci, má v genech nejlepší vlastnosti šlechticů, kteří svou slušností prohráli souboj s násilím, ale zanechali pak všude v Evropě podobný otisk ducha jako jejich guru Tolstoj. Že z rodového jména Kliementiev ubral kdysi tři hlásky, byla nejspíš jeho jediná úlitba české xenofobii. Zaslouží, aby mu byla k pětasedmdesátinám přinejmenším obrazně znovu přiznána – stejně jako všem velkým Rusům obecně – úcta, o kterou je připravili ruští bolševici.

31. 1. 2004, Právo

Mys Mars

Jako kluci jsme strašně záviděli plavčíkům Vaska da Gamma a Kolumba, kteří se směli jako první přesvědčit, že Země opravdu není

placka. Ještě víc jsme litovali, že Amundsen, Scott a Nobile doobjevili těsně před námi zdánlivě vše, co zbylo, takže se svět jevil jako jeden bezpečný Mys dobré naděje. Z klamu nás brzy vyvedly horká a studená válka, v nichž se rozdělené lidstvo snažilo rozdělit i vesmír.

Ten hodný v něm byl odjakživa Měsíc. Atši dobromyslně tlustý jako volské oko nebo břitký jako turecká šavle, obíhal naši planetu stejně spolehlivě podoben ovčáckému psu, a nevysloužil si proto nikdy nic horšího než přímo pubertální zbožnění – od básníků staré Číny přes Máchu a Nerudu až k jinochům vyznávajícím staromódní city supermoderním mobilem či e-mailem.

Ten zlý v kosmu byl odjakživa Mars. Zjevoval se na obzoru jako krví podlité oko nájezdníka pozorujícího bezbrannou oázu uprostřed hvězdného písku, kterou hodlá zničit z pouhé závisti či nenávisti. Stal se jmenovcem římského boha války, což jeho špatnou pověst utvrdilo a vzbuzovalo už samo o sobě strach.

A přece to byl miláček Měsíc, jenž před necelým půlstoletím ztělesňoval smrtelné nebezpečí visící nad lidstvem, když se stal soutěžní střelnicí testující dolet i nosnost raket, schopných s jadernými hlavicemi vyhubit mnohonásobek všech pozemšťanů. Jaká úleva a dar k mým narozeninám slaveným v čerstvě okupované vlasti, když tu cvičnou kanonádu vyhrál právě 20. července 1969 prvním krokem v měsíčním prachu voják demokratického světa Neil Armstrong.

A přece je to mrazivý Mars, kdo náhle odkládá zbroj jako starý vysloužilec, který chce získat pověst dobráka aspoň v očích vnuků. Současný souboj Evropy s Amerikou vedený nejdražšími hračkami, jaké kdy lidé vyrobili, budí místo hrůzy emoce podobné těm, jež otrásají stadiony při vrcholných střetnutích mistrovství světa v kopané. Tribuny slaví vítěze, ale nad poraženým neobracejí palec k zemi.

Do našeho vědomí, schválně otupovaného banalitami a blbostmi, aby nemuselo vnímat signály vlastní pomíjivosti, vnáší zrak kamer na tom úžasném vozítku, které snad má i sluch, čich, chuť a určitě hmat, záblesk pocitu, že jsme přece jenom víc než jedna z čeledí člověčích červů, když se ti nejlepší z nás už začínají šplhat k nejbližším záchytným bodům na nebi, odkud je možné dohlédnout a pak i dosáhnout až za roh...

„Pars pro toto“ – „část místo celku“ nazývají latiníci dílčí jev symbolizující mnohem větší souvislost. Označení toho, který právě začal pozvedat celou naši civilizaci z moci zemské tíže, může teď znít – „Mars pro toto“. Mars dobré naděje!

7. 2. 2004, Právo

Viry

Byl jsem možná nejmladší dítě, které kdy dostalo psací stroj. Dal mi jej tatínek, když mě v druhé obecné přeškolovali z leváka na praváka a výsledkem byl sotva čitelný škrabopis. A jsem možná nejstarší spisovatel, který si kdy koupil počítač. S rozsáhlým parkem psacích strojů všech typů jsem prošel životem i světem až do loňska a byl bych jim zůstal věrný dál, kdyby je byl ještě někdo schopen a hlavně ochoten opravovat.

Přestup ze staré generace psacích prostředků do moderní mně přivodil podobný otřes jako někomu, kdo kdysi přesedl ze žebříňáku na traktor. Vzdor slušnému zaškolení nepřestávám ve dne v noci volat o radu či přímo osobní asistenci a jen pracně získávám základní sebevědomí – jako malé děcko nebo sportovec po úrazu.

Pozdní poznání má ale i dobré stránky. Poučen nářkem mnoha kolegů, kteří si už leccos nenávratně smazali, přesouvám čerstvé texty každou chvíli na diskety stejně jako jiní své tržby do banky.

A náročné jako tyto opisují dál na stroji, protože je pak musím k jejich prospěchu pokaždé z gruntu přepsat, a ne jen ošolíchat jako sekretářky obchodní dopis. A zásadně nepřijímám e-maily, kterými si mnoho pisatelů navyklo znehodnocovat nejosobnější korespondenci.

Cítím se být odměněn tím, že jsem se dosud nestřetl s jediným počítačovým virem. Neměl ke mně kudy přijít. Proto sleduji s účastí, ale beze strachu zápas svých přátel s tím moderním morem. Jsem přesvědčený legalista, takže s konáním původců nákazy nesouhlasím, ale jedno mi přece jen brání odsoudit je úplně.

Úžasná akcelerace, s jakou se za mého života technicky vyvinula a dále vyvíjí civilizace, ve mně burcuje obavy, jaké vyslovil už Karel Čapek v románu *Továrna na Absolutno* a hlavně v dramatu *R.U.R.*, v němž zavedl do světového slovníku pojem „robot“. Mé jsou ještě oprávněnější: Co když se ta ďábelsky chytrá monstra osamostatní?

Když už počítač poráží nejgeniálnějšího šachistu, jak dlouho může trvat, než se jeho elektronický pravnuček, pro roboty možná Praotec Čip, stane generálním tajemníkem OSN? Nebo dokonce velitelem NATO? Nebo nedej bože tím dávno ohlašovaným Velkým bratrem? Představa jediné světové megamoci, kterou člověk nebude s to kontrolovat, natož zkrotit, už bohužel nepatří do kategorie nočních můr, z nichž se ráno zpocení probouzíme.

A to je důvod, proč v hloubi své staromódní duše tak trochu nemorálně straním hackerům i těm uličníkům vyrábějícím parazytské viry. Protože kdyby se ta hrůzná orwellovská vize měla naplnit, nebyli by to nakonec oni jediní, kdo by ještě uměli zotročené lidstvo osvobodit...?

14. 2. 2004, Právo

Úcta

Trvající spor o výklad naší nedávné minulosti, do něhož zasáhla i nová hlava státu, otevřel téma úcty. Úcta nebo neúcta zásadně určují vztah člověka k lidem. Vážíme-li si někoho, jsme ochotni také přemýšlet o jeho názorech, i když jsou nám cizí.

Úcta je ale současně hodnota, která se ztrácí, jakmile je zklamána. Není možné vážit si rodičů, šéfů, politiků a spolulidí vůbec, projeví-li se jako přes míru nespravedliví, sobečtí či zbabělí. O úctu se může člověk připravit sám i tehdy, když projeví neúctu k jiným, kteří si úctu prokazatelně zasluhují.

Úctu k sobě samé může ztratit dokonce celá společnost. České se to stalo v moderních dějinách třikrát. Po roce 1938, když její vůle bojovat o vlastní stát a demokracii byla oslyšena. Po roce 1948, kdy se prostou většinou zaslepených odhlásila od svobody a demokracie sama. A po roce 1968, kdy přes její přehnané naděje přejely tanky. Ve všech třech případech podlehla po krátké euforii dlouhodobé depresi, která ji dovedla až k obecné kolaboraci s nenáviděnými režimy.

Ve všech třech situacích se ale našli i takoví, kdo se násilí vzepřeli. Domácí odbojáři a zahraniční vojáci za druhé války, křesťané a demokraté po nástupu komunistů a reprezentativní vzorek občanů v posrpnovém disentu. Právě Charta 77 byla plodem vzájemné úcty lidí různých názorů, kteří jen díky ní našli společnou řeč a vyděsili režim, když názorně předvedli jeho prolhanost světa. Protože však nikdo nepředvídal konec totality dřív než za mnoho desetiletí, bylo rozhodnutí povýšit následky sebeúcty nad výhody samohany spojeno s jistou odvahou.

Dá se pochopit, že to těm, kteří ji tehdy nepovažovali za účelnou, přijde dnes trapné. Mohou se cítit i zaskočení při zpětném zjištění, že vítězství bylo tak možné a blízké. Ale je na pováženou, když rozpaky zakrývají filozofii, že o něm rozhodli hlavně ti, kdo pluli s proudem, zatímco odbojní sloužili svým příštím zájmům.

Problém je samozřejmě v tom, že disent tvořili i někdejší Šavlové, kteří až časem dozráli v Pavly. Jenže nelibost všech odevždy spravedlivých konejší už Písmo vlídnou zmínkou o napravených hříšnících. Takže zbývá stará otázka: Je pro církev i obec spolehlivějším ochráncem ten, kdo ďábla nikdy nepotkal, ten, kdo s ním uzavřel tichou dohodu, anebo ten, kdo mu řekl Ne?

Život mě naučil vážit si lidí nikoli za názor, ale za výkon. A naučil mě i chovat úctu k svobodně zvoleným představitelům společnosti. Ale očekávám jako občan, že právě oni nebudou upírat zaslouženou úctu jiným. Protože jinak by sami přestali být úcty hodni.

21. 2. 2004, *Právo*

P. S. 2008: *Václav Klaus svůj názor neopravil dodnes.*

29. 2.

Pokud pamatuji, vyhrál jsem první sázku jako třináctiletý sekundán, když mi spolužáci nechtěli uvěřit, že jsem zažil víc narozenin než můj otec. Pak jen zírali na jeho křestní list: tatínek Otomar se narodil 29. února 1892 a skutečných narozenin tehdy oslavil teprve tučt.

Planeta Země zaznamenala bezpočet objevů. Některé, jako třeba trojúhelník nebo trakař, byly epochální proto, že se s jejich pomocí začalo lidstvo fyzicky posouvat z temna jeskyň a korun stromů směrem ke kosmu. Jiné zas zásadně pohnuly lidskou myslí.

K nim patří i přestupný rok, jímž Gaius Julius Caesar stačil v roce 46 před Kristem mezi všemi bitvami zmenšit rostoucí rozdíl mezi časem lidským a vesmírným. Vzhledem k nadále narůstající byrokracii nutno smeknout i před papežem Řehořem XIII., který juliánský časometr doopravil smělym přeskokem deseti dnů. Léta Páně 1582 se k němu jako první odrazili Italové, Španělé, Por-

tugalci a – Poláci. Jindy tak akurátní Prusové se zpozdili o třicet let, Francouzi přešlapovali sto, Britové si troufli až v roce 1752. A Češi? Díky osvícenému Rudolfu II. zvládli ten rozběh do novověku už v lednu 1584!

Na start nikdy nenastoupilo pravoslavné Rusko; zůstalo věrno pohanskému Caesaru, dokud se roku 1920 nepřiklonil ke Svatému otci Lenin. Pak byli komunisté na celém světě ke všemu ostatnímu trvale znejšťování i tím, že se Velká říjnová revoluce slavila v listopadu.

Když koncem sedmdesátých let Evropa zaváděla letní čas, zůstali mimo Švýcaři; v referendu souhlasili s obavou, že jejich krávy tím šokem ztratí mléko. Poté, co cestující vlakem, kteří na jedné hranici hodinu čekali a na druhé nestihli připoje, zahájili turistický bojkot alpského ráje i jeho sýrů, zvykli si s krávami do roka i volové.

Škoda! Že pravoslavní odolali gregoriánskému kalendáři dodnes, nesvědčí proti nim. Je to stejně jako židovský nebo islámský letopočet důležitý důkaz, že nechcem být poddaní jakéhosi všestátu, který by nás rád přisecal na jednotnou míru. Proto při vši sympatii k Evropské unii třikrát sláva každé výjimce, ať kulinářské, jazykové, zvykové i jinak takové či makové, která ji ozvláštňuje – podobně jako piha a nesouměrnost jsou ozdobou skutečně krásné tváře!

Pro mě zůstává devěťadvacátý únor záchytným bodem, kde přehlídím na Vyšehradském hřbitově ušlou cestu a odhaduji, jak a kudy se ještě dobrat k dalšímu. Kdyby moji bývalí spolužáci nebyli tak unaveni – při poslední třídní schůzce jsem našel v deset večer jen hostinského, který řekl, že „dědečkové šli v devět do hajan“ –, už by je sotva překvapilo tvrzení, že jsem teď doopravdy starší než můj otec, dokonce o víc než dva přestupné roky...

28. 2. 2004, Právo

Lear

Tragického krále, který v pýše zatratí svou nejlepší dceru a pak v pokoře probloudí život všemi jeho propastmi, viděly na letní scéně Pražského hradu tisíce diváků. Těžko si ale představit, že by někoho napadlo uspořádat na konci strhujícího příběhu hlasování, zda byl Lear kladný či záporný hrdina. A kdyby – není pravděpodobné, že by to diváci mohli rozhodnout.

Velké osudy bývají plné příkrých rozporů, které čas obrousí do legend podle potřeby. Jan Hus bude pro většinu Čechů jednou provždy mučedník, přestože spoluzpůsobil válečnou spoušť, vedoucí koneckonců až k porobě. Císař Zikmund zůstane „liškou zrzavou“, přestože se mu povedlo odstranit trojpapežství a znovu zkulturnit Evropu.

Jaký div, že se pak člověk nepřestává divit, když narazí na jiné učebnice dějepisu, než jaké zná ze školy, a dozví se pravý opak. Pro koho má teď zvednout ruku? Jenže – musí vůbec? Proč by někoho nesměl vzít na vědomí ve stejné složitosti jako krále Leara?

Edvard Beneš je jeden z největších mužů českých dějin. Když ne otec, pak určitě hlavní kmotr novodobého státu, který se zrodil z ušlechtilé myšlenky: vytvořit na troskách despocií obyvatelný prostor pro všechny, kdo v něm žili. Když byl jako prezident ohrožen Hitlerem a opuštěn západními spojenci, kapituloval. Možná že zachránil Čechy před osudem Židů. Možná že znovu zlomil jejich sotva objevenou páteř. Nesporné je, že jím vyslaní vojáci předznamenalí popravou Heydricha i konec Říše.

Šok předválečné hospodářské krize a Mnichova ho přiměl hledat lepší systém i spojence. Rozhodl se pro socialismus Stalina. Možná že tím právě on spustil železnou oponu. Možná že zachránil pro budoucnost víc, než kdyby zemi stejně převálcovala Jaltská dohoda; dobrovolnost té volby burcovala pak svědomí těch Čechoslováků, kteří ji nesli spolu s ním. Nesporné je, že jeho válečné dekrety připravily znovuzrození státu.

Stejně nesporné je však i to, že některé z nich už předznamenaly blížící se čas brutality. Ocenění zaslouží čeští historici a žurnalisté za to, že nekompromisně otvírají všechny poválečné sklepy s mrtvými Němci, i když vrahy mnoha nevinných byli zdivočelí rodáci. Odsudek si zaslouží ti sudetoněmečtí funkcionáři a novináři, pro které dějiny Evropy začínají rokem 1945 a Edvard Beneš je dvojníkem Hitlera.

Ale ani tím nevznikla povinnost, aby ho český parlament prohlásil za kladného hrdinu. Postihnout osobnost Edvarda Beneše dokáže asi až budoucí Shakespeare.

6. 3. 2004, Právo

Cikáni

Že se jim povinně říká Romové, je asi jejich jediný výdobytek na majoritních společnostech, poté co je přestali cpát spolu se Židy do plynových komor. Jejich dějiny jsou delší než české, jejich osud horší než židovský; není stát, který by se jim stal zemí zaslíbenou, chránící je před zlobou světa gádžů.

Příruční slovník naučný Čs. akademie věd o nich v poměrně osvětlených letech šedesátých praví: „V kapital. zemích jsou dodnes diskriminováni; pod heslem svobody způsobu života se konzervuje jejich starý způsob života, a tím i propast mezi nimi a necikány. V soc. zemích se stát stará o to, aby se C. stali skutečně rovnoprávními občany. Základní opatření k tomu je trvalé usídlení potulných C. a začlenění všech C. do pracovního procesu.“

Usídlení se částečně zdařilo zásluhou represivního aparátu, začlenění díky systému, v němž bylo obecně fuk, co si kde kdo ukradne a komu se co platí třeba i za nic. To vše teď logicky padlo a tím spíš vyhrězla neschopnost nových demokracií si s problémem poradit. Je zarážející, že vlády vybavené nejmodernějšími informačními sys-

témy nezavnímaly počátky laviny už z přibývajících, ačkoli většinou marných pokusů svých Romů odejít jinam – vždyť se to už skoro podobalo zoufalým pokusům uniknout zpoza Berlínské zdi!

Romské pozdvižení na Slovensku těsně před vstupem země do Unie tlačí ke zdi vládu, která přitom nemůže než chránit před násilím bílou většinu, jinak by taky jednala proti zásadám demokracie. Navíc by byla v příštích volbách právě za to smetena a Romové by nejspíš poznali nástupce ještě drsnější.

Češi momentálně spíš kibicují, ale mohou být stejně jako neromové v Matiční ulici v Ústí rychle vtaženi do téže šlamastiky. „Kdo se opozdíl, toho život potrestá!“ varoval Gorbačov Honeckera, když už ta zeď padala na ně oba...

Laciné recepty dávají demagogové. Ten skutečně účinný ale zná každý, kdo umí naše dějiny. Po třicetileté válce a sto padesáti rocích poroby tvořili i český národ většinou negramotní proletáři – Vídeň jej dodnes vzpomíná jako plemena kuchařek a cirkusáků. Byli to především osvícení Němci, kteří pomohli při zrodu české inteligence. A byla to ona, která po roce 1918 silně přispěla ke zrodu slovenské. Její největší čin: neučila pomaďarštěné děti češtině, ale spisovné slovenštině, kterou se musela napřed naučit sama.

Civilizace je štafetový závod. Češi a Slováci mohou běžet dál bez ohledu na jiné, ale pak se jim může stát, že je k cíli nepustí povstání podobně zapomenutých, jako byli poměrně nedávno i oni!

13. 3. 2004, Právo

Mír

Jedním ze dvou základních instinktů živých tvorů je strach. Nutkání rozmnožit se a pud sebezáchovy nejvíc ovlivňují chování člověka. Učitel vladařů Niccolo Machiavelli proto právě strach doporučil

jako nástroj, který je uložen v duši každé lidské bytosti; jde jen o to, jak jej zvenku účinně ozvučit, aby se jeho držitel stal poddajným těstem v dlaních kuchařů moci.

Jednou z nejvytouženějších potřeb člověka, srovnatelnou s touhou po lásce a úspěchu, je mír. Má největší vliv na jednání celých lidských komunit. Aspiranti na tyrany pochopili už dávno z praxe, že radikální ohrožení míru spojené s ultimátem je téměř neselhávající prostředek, jakým lze společnost napřed vydírat a pak i zlomit, aby byla agresoru po vůli.

Spojením živočišného strachu s přirozenou potřebou pokoje vzniká oblužující koktejl, který po celé dějiny opětovně svádí k falešným nadějím, nesmyslným reakcím a tím i k tragickým kapitulacím.

Čerstvé vojenské zásahy na Balkáně, v Afghánistánu a v Iráku vnímá každá z žijících generací optikou vlastních prožitků. Většina těch, kdo pamatují Mnichov a po něm německou okupaci, či Pražské jaro a pak sovětský vpád, vítá svržení každé kruté diktatury i bez mandátů; nebýt nelítostného protiúderu Spojenců, vládl by dnes v Evropě Hitlerův klan.

Při všech třech nedávných operacích totalitních rakovin dostaly těžce zdecimované národy šanci začít znovu v další hodině Nula. Pod Miloševičem, Talibanem a Saddámem by na ni asi čekaly ještě déle než Češi; teď jim hrozí jen vlastní selhání.

Ofenzíva teroru je navíc prosta všech zásad a nemůže být omlouvána jako zasloužený trest za špatné móresy demokratického světa. Podobnou naivitou byli raněni pacifisté třicátých let, když věřili, že se musí k Hitlerovi chovat slušně a vstřícně, aby se tak zachoval i on. Ta myšlenková chyba stála padesát pět milionů životů.

Původci útoků z 11. září v N.Y.C. a 11. března v Madridu hájí poselství Koránu stejně málo jako kdysi křižáci Nový zákon. V obdobných případech se stává jakákoli víra ohnivým mečem samozvaných mesiášů. Za sebe nechávají umírat jiné, kterým namluvili život o to věčnější.

Pachatelé lidských jatek jsou zastavitelní jenom včas použitou silou zbraní. Určitě nepomůže, když svobodný svět vyhlásí příměří v představě, že se pak bin Ládin i jeho kloni polepší. Záměr nové španělské vlády stáhnout z Iráku své vojáky nahání pamětníkům husí kůži; připomíná mnichovský omyl Anglie i Francie a udává jako ladička svůdný tón strachu mírumilovným duším po celé Evropě...

27. 3. 2004, Právo

Lírpa

BBC: Prezident USA a ruský prezident si na měsíc vymění pracoviště; Bush chce s podporou elitních marines dokončit pacifikaci Čečenska a najít tam irácké zbraně hromadného ničení, Putin hodlá s pomocí veteránů z KGB demokratizovat americká média sjednocením veřejného mínění. Společnou akci chystají i ministerský předseda Izraele s prezidentem palestinské samosprávy; Šaron se pokusí cílenými raketami z Ramalláhu zradikalizovat polevující intifadu, Arafat urychlit z Jeruzaléma živými bombami vlekoucí se výstavbu ochranné zdi. Evropská unie změkčí stop pro pracovní síly z přistoupivších zemí: omezení padne pro erotické pracovnice s vysokoškolským vzděláním. Svaz vyhnanců ve Spolkové republice Německo spolu se sudetoněmeckým landsmannschaftem v Rakousku se rozhodly netrvat na výstavbě berlínského Centra vyhnání, budou-li v polských a českých městech znovu zavedeny německé názvy ulic.

ČTK: Senátor Železný je ochoten vyměnit svůj podíl na Nově za nominaci na prezidenta republiky tak, aby došlo k návaznosti imunit. Ministři Unie svobody nabízejí neomezenou loajalitu všem stranám, které jim nabídnou libovolná křesla. KSČM podpoří současnou vládu při všech hlasováních, zaručí-li poslanci za ČSSD přijetí zákona – „Klement Gottwald se zasloužil“. Lidovci slíbili

vstoupit do vlády ODS, bude-li proveden výmaz jejich strany z poúnorové Národní fronty, a to na věčné časy. Expremiér Zeman vyhlásí 1. května na Řípu nové proroctví Nostradama k osudu premiéra Špidly. Manželka hlavy státu Livia ji už v ložnici s jejím souhlasem neoslovuje – Pane prezidente! Václav Klaus pověřil svého osobního architekta Šípka, aby zřídil ve Vladislavském sále Pražského hradu stálý skanzen Václava Havla, má tam být pietně přenesena usedlost Hrádeček i hospoda v Počernicích, kde měla tajnou premiéru Žebřácká opera; na dodavatele piva pro zahraniční delegace i školní výpravy byl vypsán konkurz s podmínkou, že polovina marže bude odváděna nadaci Vize. Její čelná představitelka Dagmar vyhlásila duben za měsíc vlídného chování k personálu i k manželovi. Ten pracuje na pořadníku poledních polévek, kterými postupně pohostí přeživší přátele z disentu, s nimiž se po své čtvrté prezidentství nestýkal, aby nepobouřil někdejší mlčící většinu, zaslouženě odpočívající po letitém svrhování totalitního režimu.

PK: Čtenáři, kteří hodlají poslat do redakce rychlou psychiatrickou pomoc, nechť si předtím přečtou titulky tohoto textu odzadu. Právo šašků beztretně komentovat chování vrchnosti zaručil dědičně předkům autora český panovník zvaný rovněž Václav.

1. 4. 2004, Právo

Nevím

Valná část mé generace vyrostla vinou války v černobílém přesvědčení, že ke všem jevům života lze říct buď Ano, nebo Ne. Smělá řeč Ludvíka Vaculíka na IV. sjezdu československých spisovatelů v červnu 1967 skončila po všech burcujících otázkách přiznáním Nevím. Co režim označil za nejdrzejší provokaci, byla potřeba vyslovit krajní znepokojení, dokud je ještě čas se nad tím zamyslet.

Riziko, že vyslovená obava bude shledána lichou, se mi jeví nesrovnatelně menším, než že by se mohla naplnit. Mé čerstvé otazníky vyvolala zpráva, že se v České republice ruší dosavadní armáda a obranu země převezmou skvěle vycvičení, a proto i dobře placení profesionálové.

Vojenská služba je logicky noční můrou každého normálního kluka. Tím spíš ve vojsku, kterému vrchní velitelé podvkrát zakázali za svobodu vlasti bojovat. V pseudosocialistickém míru budila vojna další strachy nejhoršího druhu. Předvedl je zákeřný vpád podobných kluků odvedle k nám v srpnu 1968. A potvrdily se o rok později, když vlastní armáda pomohla potlačit poslední demonstrace za Pražské jaro. Zbytek byla buzerace a totálně zabité roky života.

Ale člověk měl aspoň pocit, že stejně jako on se většina mužských naučila střilet. A že by, až dá nebe lepší časy, mohli být stejnou záštitou nabyté svobody jako Švýcaři, na které Hitler neskočil i proto, že měli jeden každý pěchotní zbraň v úklidové skříni. Další české generace by nepochybně zafungovaly při obraně domova stejně skvěle jako jejich dědové, kteří za něj dobrovolně bojovali nad Londýnem nebo u Sokolova.

V budoucnu nás tedy má bránit pár tisíc odborníků na válku. A ovšem i tisíce podobných z jiných států Unie. Ono se teď opravdu z ničeho nestřílí, Evropa je jedna velká tloustnoucí mírová holubice. Jenže ten přelud se tak často proměnil v perutě supů, že se s tím musí počítat dál.

Můj problém to už není, ale smím se snad zeptat za vnuky: Co když se naplní další z vizí prorockého Orwella o válce kontinentů, v jakou by mohl přerůst vybičovaný svár kultur? Jakou šanci bude mít ten sbor – jistě elitní, ale bez přirozených emocí a vazeb – proti nové bezcitné Hordě, jaká se šikuje z masy dětských robotů vraždících na potkání v Asii, Africe a Jižní Americe?

Naznačili to naši vojáci z povolání, kteří se s minulým ministrem obrany předčasně vrátili z oblasti, kde hrozily boje. A je znám jen jediný oddíl žoldnérů, jenž bojoval za království české do posledního muže. Byli to Moravani na Bílé Hoře. Valnou většinou Němci.

Je rozumné, je zodpovědné rozpustit občanskou armádu? Nevím.

3. 4. 2004, Právo

Ovum

Latinský název pro jeden z nejkrásnějších i nejužitečnějších výtvorů přírody. Co to je: je to dokonalé tvarem i chutí, geniální šíří způsobů užití, mohou to hravě rozmáčknout jemné dívčí prsty, ale umí to i rozbít lebku jako kámen z praku?

Vařit to – je kumšt! Stopky samy nestačí; má-li být dosaženo ideálního stavu na měkko či na hniličko, jde o složitou rovnici zohledňující kromě času i velikost, stáří a způsob uložení. Velké přímo zpod nosnice vyžaduje zcela jiný technologický přístup než malé z ledničky. Omyl je nenapravitelný a stejně trapný, ať už se po otevření vyvalí bílý hlen či vydrolí žlutá sraženina. Umění je i přinést to oloupané ve skle na stůl, aby dorazilo ještě horké.

Uvařené se musí „zastřáhat“, proces tuhnutí zastaví teprv šok ze studené vody. Otvírání je rituál sám o sobě. Od rozvážného odubování střípků nehem přes naklepnutí o stůl, aby se vyloupł třaslavý vnitřek vcelku, až k setnutí vrchlíku nožem, kdy hrozí vytéct žhavé jádro jako láva – vžitá metoda vypoví o povaze otvírače mnohdy víc než psychoanalýza. Prázdná skořápka se musí v kalíšku obrátit; je vědecky dokázáno, že se v ní mlsně slézají k piklům zlí duchové domu!

Sezónu to mívalo vždy celý rok, měnila se však cena. Když byla dole, koupila maminka na trhu kopu, což byly čtyři mandele: dodnes

jich dávají staré selky za výslužku patnáct. Nato se do pětilitrovek namíchalo vodní sklo a útlé ruce je musely ukládat úzkým hrdlem tak, aby se nenatukla; potom je po týdny lovily jako kluzké rybky.

Svátek to má dodnes o Velikonocích, ale všude je pak bída o bílá, na nichž jediné drží barvy. Natvrdo uvařená přicházejí k snídani v ošatce, s hořčicí a solí, nejmilejší odstíny se šetří nakonec. Strojově malovaná lákají spíš japonské turisty, našinec si je kráší sám.

U režiséra Luboše Pistoria se o velikonočních pondělcích scházela za normalizace široká rodina s přáteli, obsah octem omytých se odborně vyfukoval do starožitného umyvadla a svátečníci si na skořápky pomocí vosku kreslili symboly svých nadějí. Na klavíru stál keř nakvetlých větví, z nichž na nitích splývaly tucty špičkových kreací z minula – křehký strom osudů. Na závěr umíchala paní Dída v obrovské pánvi vaječníci zralou pro Guinnessovu knihu rekordů.

Nic není nepravdivější, nežli že se cokoli podobá něčemu jako vejce vejci; ta jsou si podobná asi jako Číňan Číňanovi. Chce se věřit, že jsou neopakovatelná jako otisky prstů. Každé z nich je malý vesmír s vlastním sluncem; vzchází z něj stejně tak volské oko k jedinému užítí jako budoucí fabrika na vejce – slepice. A protože bez ovulace není početí, byla by nejpřesnějším logem života elipsa!

10. 4. 2004, Právo

Národ

Sotva si jeho vlajkami přestali zahalovat pleše skini, odhalují mu teď ctihodní tribuni lidu, že se v Evropské unii brzo rozpustí jako cukr.

Před sto lety byly v módě panoramatické stavby zachycující hvězdné okamžiky národů, vesměs triumfální vítězství nad odvěkými nepřáteli. V pražské Stromovce je obrovská, do reálu přecházející

malba porážky Čechů Čechy krátce poté, co obě strany ve znamení kalicha společně odrazily nájezdy spojené katolické Evropy. Rozhodnutí zvětšit příštím pokolením právě tragédii u Lipan, kterou začal úpadek českého království, lze považovat za nejdůležitější vzkaz těch, kdo měli zanedlouho znovu vzkřísit českou státnost.

Nositelem se stal 1918 český národ, který se zavázal přizvat i menšiny, od největších slovenské a německé až k nejmenší ruské. Vzniknout mělo druhé Švýcarsko. Že nevzniklo, zavinila především světová hospodářská krize a Hitler trestuhodně puštěný západními demokratiemi z řetězu. Ale i to, že český pilíř ztratil nosnost.

Když zůstal po druhé válce se Slováky sám, neunesl ani vlastní svobodu. Špatná zkušenost s kapitalismem a Západem vůbec svedly jeho většinu ke špatné volbě. V únoru 1948 se jako u Lipan zase porazili taky vítězové, třebaže to měli poznat až za čtyřicet let. Přivodili úpadek svébytné státnosti, během něhož vzala za své i síla národní myšlenky.

S ní teď ale naštěstí bledne i její odvrácená tvář. Národní myšlenky křísily slabá etnika k životu a zvyšovaly jejich odolnost zejména tím, že je ostře vymezovaly vůči ostatním. K prostředkům patřil hlavně výčet špatných vlastností jiných a zbožnění vlastního jazyka; ten se stal hlavním měřítkem lásky a úcty i tehdy, když jím mluvili vrazi. Jen tak bylo možno přimět celoživotní sousedy ve smíšených vesnicích bývalé Jugoslávie, aby si přes noc začali vzájemně podřezávat krky. Jen tak bylo možno čerstvě svést sotva zklidněné Kosovce, aby si teď se Srby navzájem vypalovali kostely a mešity.

Pokud byl někdo někdy vyvržen do exilu, udělal rychle stejnou zkušenost: když byl normální, tvořili brzo většinu jeho přátel noví spoluobčané; z rodáků jen ti, které si vybral sám. Priorita řeči byla docela přirozeně vystřídána prioritou lidských kvalit. Člověk přestal nekriticky vzývat národ a začal kriticky vyznávat občanskou společnost. Ve výsledku se jeho životní okruh výrazně vylepšil.

Stejný proces teď zažívá náš celý národ vrácený do Evropy. Poškodila jej totalita i chaos po ní, v Unii může leda přijít k sobě. České palice jsou z cukru stejně málo jako irské či vlámské! Ve svých hvězdných dobách inspirovali Češi nejednou soudobý svět. Zato kdykoli se zakousli sami do sebe, skončili u různých Lipan.

17. 4. 2004, Právo

Bezmoc mocných

Moc bezmocných byla zkoumána už mnohokrát a přitom bylo zjištěno, že i zdánlivě směšná menšina má šanci, angažuje-li se důsledně pro poznanou pravdu; jen předpojatí popírají podíl podobných menšin na pádu sovětského impéria. Bezmoc mocných je ale zbrusu nový jev zasluhující zkoumání, právě když souvisí se vstupem deseti zemí do Evropské unie.

O moc v nejrůznější podobě se zápasí vždy a všude: v rodinách, ve škole, v práci, a tím spíš v různých správních radách a grémiích všeho druhu, v dosahu pák, které moc přidělují, rozdělují nebo berou. Bylo by nepřirozené, kdyby ten princip neměl fungovat i v tak různorodém spolku, jakým je Unie už teď a ještě víc bude.

Nářky a lamentace nad pokusy silnějších států získat co největší vliv při rozhodování o záležitostech celého společenství jsou plodem buď naivity, nebo pokrytectví a jejich širitelé ať vědomky či nevědomě zatajují pravý stav věcí: když se totiž všecko podtrhne a sečte, silní unionisté slabým neberou, ale naopak dávají.

Nabízejí jim statky duchovní – třeba demokracii! – i hmotné, když přitom na chudší doplácují ze svých rozpočtů, takže za cenu snížení blahobytu vlastních občanů. Ta velkorysost má samozřejmě dobrý důvod: není diktována srdcem, ale rozumem. Čítankovým příkladem je vývoj vztahu Němců s Francouzi.

Sto padesát let od francouzské revoluce si s malými přestávkami navzájem krutě pouštěli žilou. Jen za rok bitvy u Verdunu ztratila každá strana na 350 000 vojáků! Pár let po první světové válce bylo však jasné, že nelítostné podmínky vítězů vydráždily poražené ke druhé. Po další katastrofě se proto stejná chyba neopakovala.

Nezvykle moudří státníci západní aliance a nebývale rozumní Němci provázali v Montánní unii své hornictví a ocelářství, tedy ta klíčová odvětví, která byla zdroji i cíli předchozích nenávistí a agresí. Když tím zanikl casus belli, jak Římané nazývali důvod či záminku k válečným tažením, vyschl také zdroj konfliktů. Už třetí německá i francouzská generace vyrůstají se vzájemnou sympatií a stávají se jádrem provázání celého kontinentu.

A je to právě Německo, nejsilnější i nejbohatší země Evropy, které v rámci dějinné sebehygieny dobrovolně odstupuje nejvíc ze svých práv i prostředků ostatním. Odmítat myšlenku Unie jenom proto, že v ní nové členy čekají až úporné spory se starými o rozdělování vlivu i peněz, mohou proto jen skutečně nevědomí anebo tajní vyznavači jiného latinského hesla – divide et impera! rozděl a panuj!

Kdysi všemocní se právě ve věci použití násilí dobrovolně odsoudili k bezmoci.

24. 4. 2004, Právo

Psi

Žil-byl jakýsi pravlk, zhruba před jedenácti tisíci lety; jeho kost-ra byla objevena v Turecku. Měl se tak k světu, že se rozmnožil v nejpočetnějšího čtyřnožce. A poté co zjistil, že vývojově nestačí dvounožci, začal se s ním aspoň kamarádit.

Když chytrý opičák zcela ovládl planetu a začal si říkat člověk, byl už z vlka pes. Napodobil svůj vzor v odlišnosti a dotáhl to na zhruba

pět set plemen. A když technika vypudila z lidských osad i koňstvo, ponechavši tam jen pár jedinců, aby tahali drožky s turisty, stal se pes hlavním delegátem přírody ve městech.

Kdo nikdy neměl psa, podobá se člověku, kterého v životě nezabolela hlava: byl lecčehos ušetřen, ale i o mnohé ochuzen. Koho hlava bolívá, ten teprv umí vychutnat slast bezbolestnosti. Kdo má psa, je šťasten, protože unikl prázdnotě života bez psů.

Že štěňátka, která se po vrhu vejdou na dlaň, mohou dorůst jen o pár centimetrů nebo i do velikosti telete, je první z růžence zázraků. Že se psíci i na koberci snaží vyhrabat skrýš a na gauči vyšlapat stepní travu jako Praotec Vlk, je další. Největším je jejich charakter, kterým často dokážou zlepšit i povahu špatného pána.

Psi jsou věrní, učenliví a od přírody bezelstní, to platí i pro lovecké a bojové. Jejich věrnost lze ovšem zneužít a vycvičit z nich v domněnání, že tím pánu slouží, bestie. Kulky, které je pak zneškodňují, by si spíše zasloužili vůdci-svědci.

Psi v drtivé většině nejsou luxus, ale naléhavá potřeba čehosi. Za každým psem se rýsuje osud pána. Mnohdy zaplňuje pes celé krajině života, které s sebou pozůstalým vzali odešli. Často nahrazuje i ty, co nepřišli, jako zástupný objekt péče a něhy bezdětných. A nejčastěji zastupuje lásku jiných, která vyhasla.

Zjištění, že děti truchlívají za čtyřnohé kamarády daleko víc než za své zesnulé dědečky, nemusí budit obavy ani rozpaky: dědečkové s nimi nespali v postýlce...

V těchto dnech je skoro výlučným tématem médií událost, která nejspíš vejde do dějin stejně jako vyhlášení nezávislosti Ameriky: rozšíření Unie hned o deset zemí. Tak proč teď o psech? Proto: drsnosrstý jezevčík Edison Venor, vyznamenaný titulem Elita-Rekord, byl před třiceti lety vyřazen z chovu a pak i otráven slouhy režimu za své páníčky. Je skvělé, že vnuk Riči Verdi vstupuje spolu s nimi do Evropské unie, aby chránila i jeho.

Takže buďte vítáni v nové Evropě i vy, psi a pejsci, největší milácci lidstva... tedy vedle těch, milovaných jeho druhou půlkou, potomků jakési zdomácnělé pralvice, která žila-byla před zhruba devíti tisíci lety na Kypru – koček!

30. 4. 2004, Právo

Hej?

Byli jsme bezvadně sehraný tým, naše trojka, co spolu tolik let hrála za společný stát: Češi, už od spanilých jízd kurážní útočníci, Moravané, neústupní obránci z Bílé Hory, a Slováci, libera, trochu cikánští baroni, trochu Jánošíci; uměli vnášet život i do umírání. Vynalezli jsme světové unikum: sportovní přenosy, zprávy a dětské večerníčky střídavě ve dvou jazycích, jimž proto skoro každý rozuměl; šli jsme si na nervy způsobem, který všichni uměli jako velká rodina, zvládající veselky i pohřby mnohdy se skřípajícími zuby, ale vždycky bez nožů.

Když pak v roce 1992 vítězové slovenských voleb vyhlásili samostatnost, byli Češi v situaci muže, kterému po dlouhém manželství oznámí choť, že ho má po krk. Takové krize se primitivně řešívají tím, že tu ženu buď uprosí nebo uplatí, nebo vyrazí na ulici, aby si tedy beze všeho táhla jinam, ale pak – beze všeho!

Některé národy, kterým podobný úmysl oznámí etnická menšina, sáhnou i po zbrani. Je známo, že už první mord ve jménu národa uvolňuje temné pudy, jaké ještě před nedávnem vedly jen v Evropě k bezpočtu i masovým vražd. Smírně se rozejít dokázali v minulém století jedině v roce 1905 Norové se Švédy, ale to už stály na hranicích kanony.

Dva nadupané národy ve středu Evropy, jejichž spory párkrát dobublaly k varu, dokázaly rozdělit svůj majetek za pouhý půlrok

a rozejít se bez jediné facky. I ti, co byli jako já proti, musí smeknout před výkonem politiků a spoluobčanů. Dá se říci, že nejzralejším plodem spolužití Čechů a Slováků byl jejich noblesní rozchod!

Čas ukázal, jak byl nezbytný i účelný. Národ tak silný, že odolal mnohasetleté maďarizaci, byl sice spojením s Čechy definitivně zachráněn před zánikem, ale chyběla mu sebedůvěra, jakou mají Češi po staletích vlastního státu prostě v genech. Onen, který dostali Slováci na šest let z milosti Adolfa Hitlera, tu potřebu jen zesílil.

Sousedí museli skoncovat s pocitem méněcennosti. Měli už plné zuby hovadin, které jim, jak byli přesvědčeni, trvale diktovala Praha. Potřebovali robit' svých vlastních! A narobili jich za dvanáct let svéprávnosti opravdu pozeňnaně. Ale přitom i stačili největší zkorigovat a jiným za pět minut dvanáct zabránit. Zapsali se do školy demokracie se zpožděním, ale dokázali odmaturovat včas.

A tak ty protivné, čerstvě vytyčené hranice začnou brzy znovu padat a po dokončení vnější ochrany Unie zmizí zas úplně. Co už padlo během odluky skoro absolutně, byla česká nadřazenost a slovenská žárlivost. Teď by se mohly vrátit do Čech i slovenské televizní pondělky, večerníčky s bačou a pejskem i společné sportovní reportáže. Tož to by bolo pekné, veru, hej!

7. 5. 2004, *Právo*

P. S. 2008: *Ty hranice právě padly. Hurá!*

Ičky a íčka

V měsíci knihy se hodí připomenout: čeština je z rodiny slovanských řečí nejtvrďší. Jazykolam „strč prst skrz krk“ je možná určen k zastrašení cizáků, kteří by se do ní chtěli vetřít, ale i našinci bohatě stačí nedělitelné trsy souhlásek, od „trh“ a „smrt“ přes „prchl“ a „smrskl“ až po přímo barbarské „ztvrdls“!

I nejzákladnější názvy postrádají obvyklou slovanskou měkkost. Proti ruskému „atěc“, „mat“ nebo „ljubov“ tu stojí „otec“, „matka“ a „láska“, označení nejmilejších jevů, a přece slova jakoby spíš vy-
lámaná ze studené skály než uhnětená z vlahého těsta.

Nutno ovšem uznat, že dobře pasují k dějinami omláčenému lidu, který si je do téhle podoby sám domlel a dál omílá doma, v hospodách i ve svých moderních médiích. Ta mají být normotvorná a bohužel jsou, jenže roznášejí náказu paslov jako „horizont“ nebo „mantinely“ a slovní svrab à la „politika je o morálce“.

Ona ta řeč, přiznejme jí dál, byla v minulosti sama těžce zkoušena a skoro vyhubena a znovu vzkříšena až za dvě stě let díky jediné knize, zakázanému samizdatu sedmnáctého a osmnáctého století, Bibli kralické – Pánu Bohu za to chvála! A teprve od půlky devatenáctého ji mohli začít pořádně obdělávat básníci.

Neruda vzal v ochranu české víno, které je „jak náš lid, má duši zvláštní, zprvu trpká zdá se, však kvete po svém v osobité kráse – a přitiskneš svůj k němu ret a neodtrhneš více!“. Zakrnělý jazyk toho lidu vzala do péče vlastně Němka, ta zázračná žena Božena, a vdechla mu měkkost už názvem své nejznámější knihy – Babička.

Naše mateřština byla obdařena deminutivem – zdrobnělinou. Co jí nedáno do vínku, dostala při pozdním křtu: íčka a ičky. „Tatíček“, „mamička“, „sluníčko“, „měsíček“ – jazyk perlící náhle citem opustil kazatelny i salony a kropil rodáky jako šampus.

Zdrobnělin zneužívají ovšem i hajzlíčci, zastírající právě jimi zlodějničky. V pivíčku může převládat pěna a v polívčičce plavat moucha. Taky „miláčku“ znamená v příslušném tónu leckdy „blběčku“. Ičky se však nehodí k násilnostem: „Ručičky vzhůru!“ nemá říz.

Zdrobněliny jsou první zvuky vítající česká mláďata i první, které mláďata vydávají ze sebe. Jimi naše řeč jako málokterá vyzvedává věci příjemné, a proto i hodné lásky a úcty. Pánbůh dej, aby si od svých prvních uživatelů vysloužila ochranu a péči sama.

Žádný zákon nás totiž neubrání před větami jako „Veséláme televizné novene“, což není hold bohužel vymírající hanáčtině, ale výtvar líknavě otvíraných ústních pantů hlasatelů. Sličné holčičky i švarní chlapečci, čeština je váš denní chlebiček!!

15. 5. 2004, Právo

Sport

Další jev zasluhující zkoumání: hned po skončení zápasu, v němž Česká republika ztratila naději na titul mistrů světa v ledním hokeji, se dalo mnoho příznivců sportu shodně slyšet, že je po skvělém výkonu domácího mužstva v celém turnaji ty neproměnné nájezdy v utkání s Amerikou příliš nezarmoutily, spíš naopak...

I vysvětlení zněla velmi podobně: hokejisté sehráli všechna střetnutí jako profesionálové hodní své ceny, a proto i ke cti své vlasti. Nevýhra však ušetřila Prahu a celou zem scén, jaké tu provázejí vrcholná vítězství. Vedle řevu a opilecké spouště odpuzuje nejvíc velkovýroba falešného vědomí, že všichni příslušníci vítězného národa jsou jako jeden muž mistři světa a okolí ve všem všudy.

Sport jako významný projev lidského bytí se stal jedním z pilířů už hned úvodní evropské demokracie. A byli to právě staří Řekové, kteří kladli důraz na jednotu těla a ducha. Pojem kalokagathia, označující těsné spojení krásna s dobrem, pak přivedl Komenského k návrhu v té době revolučnímu – zavést do prvních škol i tělesnou výchovu; později inspiroval i Tyrše k založení slavného Sokola.

Učitel národů Jan Ámos, obklopený zvěrstvy třicetileté války, viděl v tělocviku návrat k míru. Tyrš, okřídlený nadšením procitajícího národa, jej chápal jako součást branné přípravy na osvobození. Duch Sokola proto udával tón v československých legiích v Rusku.

V letech studené války nahrazoval sport střet zbraní. V odvetu za triumf Jesse Owense, který zkazil Hitlerovi olympiádu 1936 čtvrtým zlatem černé rasy, cpali lékaři NDR i SSSR své vítězící roboty anaboliky jako vánoční husy. A mnichovské hry 1972 se staly bojištěm, kde Palestinci krvavě zaútočili na mladé sportovce státu Izrael.

V Československu se stala národní odplatou za přepad sovětských tanků v srpnu 1968 právě následná porážka jejich hokejistů. Objednaní agenti KGB využili bezbřehého nadšení Čechů, aby místo nich demolovali výklady Aeroflotu a zdůvodnili tím dvacet let normalizace.

V ní zašla i kalokagathia: český olympijský vítěz v běhu na dlouhých tratích Emil Zátopek byl absurdně nařčen spolu s dvěma novináři a jedním dramatikem, že zavinili smrt Jana Palacha, když mu namluvili existenci studeného ohně. Čtveřice se bránila žalobou, jenže před rozsudkem vzdal slavný běžec společný závod tím, že se lháři u soudu trapně omluvil. Vrátil se ke sportu a dva z těch tří do kriminálu.

Hlavní bulvár Neapole mezi nádražím a přístavem s luxusními obchody se při vzájemných utkáních místních klubů mění na stisk tlačítek v zákop chráněný pancéřovými roletami. V Česku jsou občané zatím odkázáni na to, že zlatí hoši národa včas prohrajou.

22. 5. 2004, Právo

eS eR A Be

Shluk čtyř písmen, kterému slovníky jazyka českého připisovaly význam „břídil“, se stal nejčastěji užívaným slovem označujícím člověka nemужného až zbabělého. Toho, kdo neučinil, co mohl, měl, anebo dokonce musel, a to proto, že se buď docela obyčejně

zalekl, nebo nepovažoval případné důsledky kurážného chování za prospěšné pro sebe: nechtěl si zkazit příjemné chvíle, nadělat nepřátele či ohrozit kariéru.

Činy, kterých se „srabi“ neodvážili, jsou přitom velmi lidsky omezeny hranicí, po kterou nehrozí přímé nebezpečí. Srabem nebývá zván, kdo se v bance nevrhne na lupiče mávajícího pistolí a nevynese dítě z planoucího domu. Srabi jsou v češtině pouze ti, kdo neprovedou, co šlo poměrně snadno, bez ohrožení cti nebo i života. Sraby nebylo možno nazvat Čechy, kteří za války odmítli ukrýt partyzány ze strachu, že by tím možná zahubili celou rodinu. Zato tak lze nazvat české intelektuály, kteří v lednu 1977 podepisovali Antichartu, aby jim neunikly kšefty. Jejich kolegové v Maďarsku i Polsku je měli právě proto, že srabi nebyli a režim se o ně musel trochu snažit.

Všechno jiné než srabi byli dva čeští občané cestující nedávno na Kubu, aby dodali naději tamním disidentům, kteří jsou na tom mnohem hůř, než bývali naši. A přímo opak sraba byl čelný politik Petr Pithart, který si je tam letěl vyzvednout z kriminálu, ačkoli si nemohl být jist, že si ho tam dávno zvlčilý Fidel Castro nenechá taky.

Všechno jiné než srabi by teď měli být i další čeští politici, pokud nás jedou reprezentovat do zemí, kde jsou lidská práva v kolébce. V obdobné situaci bývali evropští státníci osmdesátých let, když jezdili k Husákovi na státní návštěvy, a přesto se pravidelně setkávali s disidenty a vždycky je přinejmenším jmenovitě vyzvedávali ze zapomnění. Úsměvy hostitelů rádi oželeli, obchodní smlouvy byly podepsány vždycky.

Komunisté proto vymysleli doktrínu o nevměšování do vnitřních záležitostí jiných zemí, kterou se snažili vnutit Západu naštěstí marně. Prohráli na konferenci v Helsinkách 1975, kdy byli nuceni uznat i Chartu lidských práv. Je smutné, když obdobnou tezi užívají politici států čerstvě osvobozených, aby si to snad s někým nerozházeli.

Představitel demokratické České republiky, který se vahou svého úřadu nepokusí zlepšit osud pronásledovaných demokratů v zemích občansky nedozrálých, nalepuje to ponižující označení i na jiné: tím, že necítí osobní ani politickou potřebu vyslovit zdvořile, ale nahlas, na co sám přísahal, činí totiž navíc sraby i ze všech občanů, které zastupuje.

29. 5. 2004, Právo, k návštěvě Václava Klause v Číně

6. 6. 44

Ranní zprávy z Londýna, které tatínek poslouchal denně, když vložil do přijímače v domácím nářadí ukrývanou cívku zvanou „churchillka“, oživující krátké vlny, byly to úterý tak divně nijaké, že ihned prorokoval: Děje se něco velkého! Potvrzovala to stejně mlhavá hlášení oberkommanda wehrmachtu.

Podobné napětí se dalo za protektorátu doslova krájet, leželo na ulicích i ve škole. Učitelé zvedali pravici k árijskému pozdravu liknavěji než jindy, průvodčí v tramvaji hlásili stanice němčinou ještě kostrbatější. Bylo to jako těsně před pádem Stalingradu. A k večeru už běžela celou Prahou jedna věta: Vylodili se!

Ani slavné filmy jako Nejdelší den či otřesně naturalistický Zachraňte vojína Ryana! mě nezasáhly tak jako přímý pohled na invazní pláž Omaha v Normandii, kam jsem jel, abych spojil intenzivní chlapecké představy se skutečným dějištěm. Útes, na němž se ten den houpaly v lanech trsy mrtvých těl, byl tak úděsně strmý, až se mozek vzpíral uvěřit, že se tam nahoru mohl někdo proti palbě vůbec vydat.

Amerika tehdy poslala své mládí, aby už podruhé osvobodilo starou Evropu. Pak se ale podařilo ještě víc: nápad nezničit zem agresorů za trest úplně a nedohnat ji k dalšímu výboji, nazvaný

Marshallův plán, se ukázal být geniálním. Hospodářský zázrak byl otcem politického; západní Německo se stalo přímo vzorovou demokracií.

Když před víc než deseti lety obsadil Irák Kuvajt a Amerika se spojenci udeřila v Zálivu, uviděl jsem v Hamburku demonstraci umělců a studentů – proti Americe. Spojeným státům byla přisouzena role Velkého bratra, který všechno ví, umí i smí, a proto zkazí.

Americe, ačkoli ji zalidnili hlavně Evropané, opravdu často chyběla větší znalost evropské psýchy. Ted' jako by se zase jednou otupil její instinkt, kterým zachraňovala a stavěla na nohy nejen Evropu. Fungoval, když se rozhodla odstranit krvavého diktátora. Selhává, když jde o to vyhrát v Iráku i mír. Člověk se o něj bojí tím víc, čím líp ví z minula, že se za patrioty vydávají hlavně příští řezníci.

Amerika je beztrestně kritizovatelná právě proto, že tu svobodu slova i dnešním kritikům vybojovali její chlapci, které hnal vítr na padácích do jícnu hořícího kostela v Sainte-Mère-Église a kteří se navzdory své chuti žít i za strašných ztrát přece jen vyšplhali na zuřivě bráněný Pic du Hoc.

Diktatury dokážou šílet a přežívat desítky let. Demokratická Amerika se může mýlit s každým prezidentem nanejvýš osm roků. Zaslouží si proto bonus důvěry, ne pálení praporů, pod nimiž zrušila a ruší otroctví.

5. 6. 2004, Právo

Hlas nehlas

Při prvních volbách po pancéřovém srpnu 1968 dostala mladá, a přece už zakázaná pražská spisovatelka těžký zápal pohrudnice. K aktu se nedostavil ani její muž. Hodinu před sčítáním hlasů zazvo-

nila u dveří hradčanského bytu výjezdní volební komise. Nemocnou politovali, ale vzápětí se lstivě vytasili s přenosnou urnou.

– Plentu si soudružka může udělat z deky, zažertoval předseda, když shledal, že si unikající volička pro zvýšení dojmu dokonce vlezla do postele, – a my se navíc votočíme!

– Jenže problém je v tom, řekla nečekaně má žena, – že my volit nechceme, a proto nebudem ani tady.

Slavný představitel filmového Boháčka Pavel Landovský se za plentu ani nenamáhal, – Já vám tu práskačku škrtnu hned na stole! pravil o kandidátce, ženě hrdiny Julia Fučíka, svědkyni při procesech usvědčených už dávno jako krvavé divadlo. Na úpění komise, že tím okrsku zkazí stoprocentní výsledek, dodal, – Já myslel, že jdu k volbám, tak vona je to soutěž? Pak už si zahrál jenom v bytovém divadle Vlasty Chramostové.

Takových soutěží se tehdy účastnili skoro všichni, ať sedí dnes na Borech, nebo na Hradě. Byl to stejně rozšířený jev, jakým je teď, že se ke svobodným volbám chodí míň a míň. Jeden důvod: Jsou to všechno lumpové! Druhý: Můj hlas to stejně nevytrhne!

Jenže... poslední prezident Spojených států byl prakticky zvolen hrstkou hlasů z Floridy, které rozhodly souboj desítek milionů. Podobně viděli hosté opouštějící v noci německé velvyslanectví v Praze na obrazovkách jako kancléře ještě křesťanského sociála Stoibera, zatímco ráno už slavil vítězství sociální demokrat Schröder...

Tak dramatické volby jsou ovšem výjimkou, všední volební den bývá až příliš nudný. Většině voličů chybí strana, která by právě jim mluvila ze srdce a vedla ruku k urně sama; ty, co se vemlouvají, jim v leccems nevoní, proč tedy neukázat záda rovnou všem?

Proto: i nehlas je totiž hlas a má dokonce často váhu dvou, když chybí těm přinejmenším slušnějším proti populistům a radikálům, kteří tradičně zmobilizují své řady, aby přebili jakost množstvím. Každý hlas je adresný, zatímco každý nehlas posiluje obecnou nevypočitatelnost budoucích poměrů, protože je volbou hlava nehlava.

Kdo nestačil zažít demokracii v mládí až k jejímu hořkému konci zaviněnému právě špatnou volbou, je čerstvě zmaten její pomalostí, těžkopádností, zdánlivou neúčinností. Jenže „nejlepším ze špatných systémů“ se kdysi stala a zůstává pro svou špičkovou vlastnost, kterou nabízí jako jediná: pravidelně umožňuje nově rozdat karty. Kdo tu svou nevynese, nechává talon i sebe napospas živlům.

12. 6. 2004, Právo

Židé

Židovskou tragédii jsem začal chápat jako kluk, když nám náš soused ve čtvrtém patře pražské Winterovy ulice číslo 19, pan Hirsch, šéfredaktor žurnálu Československá filatelie, jako prodal klavír, protože musel se svou árijskou ženou opustit město. Po válce si pro něj přijela dcera Eva a plakala, že si už nikdo jiný na slůvko „jako“ nevzpomněl.

Dva roky nato jsem navštívil znovu polské lázeňské městečko, kde tatínek po mém narození prodával automobily značky Praga. Z Oświęcimí se mezitím stalo peklo Auschwitz a ze mě potom komunista, který chtěl právě tím zabránit příštím koncentrákům, tehdy ještě netuše, že jich má soudruh Stalin mnohem víc a jen o málo méně výkonných.

Na sjezdu spisovatelů v roce 1963 jsem srovnal situaci Izraele s československou roku 1938 a postavil se za jeho ozbrojený odpor proti proklamované vůli arabských států „zahnat Židy do moře“. Vysloužil jsem si po hře Záříjové noci už druhou stranickou důtku.

Čím dál víc jsem vnímal sílu židovské kultury, která spolu s německou tak zřetelně ovlivnila naši. Franz Kafka je určitě jeden z kmotrů mého románu Katyně. Je-li pro koho jako ušitý přívlastek filosemita – člověk nakloněný Židům –, jsem to odmalička já. Hu-

sákův tisk si dokonce vybájlil, že se můj otec Otomar jmenoval Otto Hahn.

Návštěva Izraele před pár lety mě uvrhla do problému, který se stupňuje. Poznal jsem zblízka také Araby. Jako masu zalidňující tu zemi neméně viditelně než Židé i jako kolegy uvažující o světě a o životě stejně vážně jako já. Od té doby jsem rozpolcen.

Pominu-li zrůdný terorismus, pro který neexistuje polehčující okolnost, jeví se mi být zaslepenost radikálních Palestinců srovnatelná s vybičovanou militantností extremistů židovských. Vidinu míru přece smrtelně zmrazil izraelský mladík, který na samém prahu dohody zavraždil osvětleného Jicchaka Rabina. Před svou plánovanou svatbou ve vězení je teď mnohými souvěrci slaven jako hrdina...

Snímky zastřelených palestinských dětí mě zasahují nejinak než krvavé cáry židovských studentů v troskách autobusů. Spirála násilí zdůvodňovaná biblickou výzvou Oko za oko! mne bolí přímo fyzicky. A protože nejsem slepý ani hluchý, nemohu nezaznamenávat, že své závazky a sliby opakovaně neplní ani stát Izrael.

Držím pevně palce každému kroku křísícímu odkaz Rabina. Ale osobně kladu mnohem větší nároky na Izrael. Tisíciletá kultura a zkušenost se přece musí dobrat i jiné strategie, než jsou nová Žed' a mechanické akty odvety, kterými pak teroristé nadšeně legitimují další jatka. Pražský filosemita věří, že mu v jeho celoživotním zápase s antisemitismem nejvíc pomohou právě Židé!

19. 6. 2004, Právo

Aglio olio

V době hýřící prémii všeho druhu, které nabízejí výrobci čehokoli komukoli, kdo něco objednal, něčím se zásobil nebo někam

zavolal, pochopil i autor těchto textů, že by měl prémiovat své čtenáře. Protože se mu nelíbí systém, kdy je z tisíců uživatelů zubní pasty náhodně odměněn zlatým kartáčkem jediný, uvažoval, čím by obohatil plošně. Rozhodl se zveřejnit svůj nejoblíbenější recept.

Pokrm, který tu důrazně doporučuje, nalezne sotva konkurenci, pokud jde o rychlost přípravy, láci, a především ovšem o jedinečnou chuť. Je tak výrazný a současně tak prostý, že se může v dokonalosti měřit i s trojúhelníkem!

Aglio – čti alio – je italsky česnek, olio olej, nejlépe ovšem olivový. Dál je zapotřebí jen dobrých špaget, chilli papriček a čerstvé petržele. Zatímco se voda na těstoviny sbírá v hrnci k varu, očistí se stroužky nejméně jedné velké hlavičky česneku pro každý krk a pak nejvýš jednou po délce přepůlí. Rozhodující fáze přípravy začne zhruba pět minut před dovařením špaget.

Ve velké pánvi smí česnek na hojném, dobře rozpáleném oleji jen lehce zhnědnout. Těsně před tím se přidají papričky podle gusta. V poslední chvíli, když už špagety odkapávají v cedníku, přismaží se rychle polovina drobně nakrájené petrželky. Pak se špagety vhrnou do pánve a dokonale promíchají s olejem, česnekem i petrželí. Její zbytek se přidá až po odstranění pánve, aby si zachoval barvu i vůni.

Je hotovo! Pánev stojí na podložce mezi talíři, aby dobírané jídlo příliš nevystydlo. Mandlím podobný česnek propadne zpravidla na její dno, přibírá se lžící. Kontrast dodají jako příloha studená rozčtvrcená rajčata.

Spaghetti aglio olio jsou tajný tip všech italských restaurací, pro nízkou cenu je totiž vedou na jídelním lístku spíš trattorie. Ale i číšník vznešeného lokálu přijme jejich objednávku s úklonou, protože ví, že má co činit s labužníkem, znalcem klasické italské kuchyně. Jako předkrm se proto objeví vždy a všude.

Tak jednoduchý recept však tím víc vyžaduje dokonalé vyvážení všech složek a také přesné časování postupů. Bledý česnek chutná nevýrazně, příliš hnědý zhořkne. Správně připravený má jednu zá-

zračnou vlastnost: hned po jídle lze jít bez obav do společnosti i do divadla, není totiž cítit. Způsob, jak se přesvědčit o kvalitě přípravy, je to ovšem riskantní...

Laskavý čtenáři! Autor připravující tuto krmi už přes třicet let, co ji poznal a ihned jí propadl, je přesvědčen, že se za Tvou pozornost nemohl odvděčit líp. Kdo jednou „áljoóljo“ ochutná a povedlo se mu, bude staroitalské lahůdce holdovat týden co týden.

26. 6. 2004, Právo

Pardon

V životě jednotlivců i společností vznikají neřešitelné situace. Vyřešit je přesto, znamená výrazný skok ve vztahu lidí i vývoji lidstva, oslabení dílčích konfliktů, posílení celé civilizace.

Na samém konci poslední války zahynulo přes noc skoro celé německé velkoměsto. Optika pamětníků dosud vidí v náletu oprávněný pokus Spojenců zkrátit pokračování Němci rozpoutané genocidy a zachránit tak miliony životů. Optika potomků spatřuje barbarství v koberci bomb, který nelítostně přikryl i spoustu nevinných.

Byl jsem teď náhodou v Drážďanech, když nad dokončovanou replikou tehdy zničeného Dómu visel na jeřábu obrovský kříž, který má stavbu završit. Věnovali jej právě piloti Royal Air Force a navrhl i vytvořil syn jednoho z nich. Je to trvale zhmotnělá žádost o pardon za ty, kdo museli zemřít i bez viny.

Na invazních plážích Normandie stál letos poprvé po šedesáti letech spolu s představiteli Spojenců také německý kancléř a v hospůdkách kolem připíjeli obránci i přemožitelé Atlantského valu společně na paměť těch, kdo byli v agresí těžké bitvy často zabiti i poté, co se už vzdali. Bylo to oboustranné upřímné Pardon!

Ve své první řeči 1. ledna 1990 se nový prezident Havel omluvil za zločiny provázející po květnu 1945 odsun Němců z Československa. Zásadně jej považuje valná většina pamětníků, ale i celá současná politická reprezentace nadále za akt vyvolaný až německou brutalitou, přesto zaznělo z nejvyšších úst to vstřícné slovo – Pardon. Až se i špičky landsmannschaftu, vydávající štvavou rakouskou Sudetenpost, doberou poznání, že nemohou ty jakkoli tragické události nazývat genocidou a naproti tomu odbývat okupaci, heydrichiádu i dokonce Lidice jako bezmála epizody, když si navíc Hitlera pustili z láhve sami – dojde mezi nimi a námi k pomyslnému setkání v Normandii...

Proč ty tři návraty? Člověk snad nemusí být spisovatel, aby se uměl vžít do psýchy dvou chlapců, jimž byl příkladem otec-hrdina protinacistického odboje. Není těžké si představit, že chtěli jako on bojovat proti komunistickému režimu právě v čase, kdy se prezentoval dokonce desítkami šibenic. Pamětníci pochopí spíš než potomci i stres a paniku v boji s mnohonásobnou přesilou.

Potomkům by měli bratři Mašínové vyjít vstříc tím, že se za zbytečné oběti prostě a lidsky omluví. Pak by zas měli pamětníkům vyhovět politici a vyznamenat statečný pokus o boj proti tyranům, oprávněný podobně jako pro zmrtvýchvstání Československa tak nezbytný atentát na Heydricha!

24. 7. 2004, Právo

Morava

Jsem rodilý Pražan, a proto Čech a celoevropan, to jak v sobě bytostně cítím všechny kultury, jejichž tok obrátil k Vltavě Karel Čtvrtý a které prostoupily i mé myšlení tak, že mě včas vymanily z oblužujícího objetí falešných proroků. Vzdor tomu mám dojem, že mou pravou vlastí je Morava.

Překračoval jsem a překračuji v životě tolik hranic, že už je při četbě v letadle či vlaku nebo při rádiu v autě ani nevnímám. S výjimkou jedné: kdykoli vjíždím na Moravu, jako by se ve mně pohnul proutek hledačů podzemních pramenů. Když jsem si toho definitivně povšiml, musel jsem si to i vysvětlit.

Moje pražanství je určitě tou složkou mé povahy, která se nejvíc zasloužila o dramatické peripetie mého života, průšvihy i úspěchy. Je to určitě pražská lehkost hraničící s povrchností, která mě opakovaně svádí k riskům, bez nichž není zisku, a rychle překonává starosti vidinou příštích radostí. Proto jsem zřejmě bez újmy na zdraví zvládl strmé pády do občanského nebytí i do exilu. Ještě důležitější byl ale vnitřní hlas, který ke mně promluvil v klíčových situacích.

Když šlo kdysi o to, zda pohodlně setrvat v ideovém bludu, anebo se k němu s ostudou přiznat, když šlo pak o to, zda nezůstat po srpnu 1968 v báječném německém divadelním angažmá, když šlo o to, navždy odmítnout odpověď na estébácké otázky a podpis jejich protokolů, když šlo o to, jestli se vrátit do politiky, anebo vyhlásit občanské pokání, ten hlas mi kategoricky řekl, co nesmím i co musím. A já to vždycky až pateticky vnímal jako hlas Moravy.

Proč? Ten kraj, ty dějiny, ta řeč, ta melodika jako by byla nití, z níž je utkáno dílo, které mě v životě nejvíc ovlivnilo vedle – jaký paradox! – Rostandova Cyrana z Bergeraku: Bible kralická, jež mě vybavila nejen jazykem, ale přes mé církevní nezařazení i vírou, že naši chvílemi nesmyslnou existenci cosi vysoce přesahuje a dělá nás občas lepšími, než jsme.

A proč tak náhle tento hold? Je to opožděná gratulace k třičtvrtěstoletí Brňana-spisovatele Jana Trefulky, který mě kdysi učinil lepším tím, že veřejně odhalil mé špatné psaní. Právě on, soudě podle jeho stesků v tisku, trpí tím, že jeho Morava nepožívá respektu západních Čechů. Požívá, Jene, a nemusí mít proto ani vytýčené hranice, ani zemské zřízení. Je v nás všech, kdo mluvíme česky dík moravskému gruntu jazyka.

Ta gratulace patří ovšem i Tvým mladým rodákům, ať čtvrtstole-
tým, nebo právě dnes narozeným, kteří brzy pomohou celé repub-
lice z dnešního postkomunistického marastu do evropského zítřka.
Než je zaskočí česká vyčuranost, ať vědí, že Češi jsou schopni i úcty!

31. 7. 2004, Právo

Mosty

Rodáci, které běsnění tisícileté vody v Čechách zastihlo před dvě-
ma lety v cizině, se shodují, že prázdniny strávili částečně před
televizory. Jak se Vltava nelítostně zvedala, stoupala i úzkost, zda
se nebude v měřítku ještě větším opakovat katastrofa z roku 1890,
kdy plovoucím beranidlům neodolal kamenný most císaře Karla.
Bez něho a bez Hradčan – při vši úctě k jiným českým a moravským
metropolím – si nelze dobře představit ani celou vlast; jako by byly
viditelnou součástí korunovačních klenotů. I zatopené metro se pak
jevilo být lepší alternativou...

Když Hitler v létě 1944 pochopil, že Stalin nechá vzbouřenou
Varšavu milerád vykrvácet, rozhodl se dát trvalou lekci všem příš-
tím povstalcům. Němci velkoměsto nejdříve totálně vypálili a kostry
domů pak systematicky vyhodili do vzduchu. Ještě léta po válce
zely bývalé hlavní třídy jen jako příkopy mezi bloky sutin a světoví
odborníci doporučovali postavit centrum země na jiném místě!

Když se Poláci rozhodli vybudovat Staré Město a zámek na pů-
vodních základech jako věrnou kopii, byli mnohými považováni
za katy moderní architektury a zároveň fantasty plýtvající penězi,
které jim strašně chyběly jinde. Utáhli si však opasky o další díрку
a splnili svůj sen s nasazením mnohonásobně převyšujícím sbírky
na pražské Národní divadlo. Byli pak bohatě odměňováni každý
den, když se oči mohly těšit z oázy krásy v poušti paneláků.

Před deseti lety to byla děla, která začala na úvod rozbíjet Dubrovník; jeho mohutné valy byly postaveny proti tureckým koulím, které dnes vypadají spíš jako sportovní náčiní. Tím méně mohl odolat tříštivým granátům most z bílého mramoru, jímž před čtyřmi sty padesáti lety turecký vladař Sulejman ve městě příznačně zvaném Mostar symbolicky spojil křesťany a muslimy na obou březích Neretvy. Když se po Turcích slehl celý Balkán, přečkal ten most i bezpočet řezí poturčenců s papeženci, které vždycky někdo uměl poštvat proti sobě, aby si chvíli zavládl. Padesát let po druhé světové válce pak napadlo lokálního Napoleona, bohužel taky artileristu, zviditelnit se podle vzoru Hérostrata, který ze stejného důvodu zapálil chrám v Efezu. Trefil se dobře!

Už proto tu nebude viník jmenován, taky aby nezastínil jiné úchyly ze všech balkánských národů, soutěžící v ničení svatostánků a podřezávání hrdel. Nejsou-li už v celách Den Haagu, ať se do smrti krčí ve sklepech svých věrných. I tam je dostihne a zkruší nový obraz mostu, pečlivě složeného z trosek doplněných mramorem z téhož lomu, kde jej dal těžit sultán Sulejman. Zbývá už jen první smíšené rande s patřičnými následky, aby nastal skutečný mír.

7. 8. 2004, Právo

Aqua

Co to je? Podle slovníku také H_2O , sloučenina vodíku a kyslíku, fungující mezi nultým a stým stupněm Celsia; pod nimi je z ní led, nad nimi pára. Tomu, kdo se poddá: je to čistá voda.

Ještě před půl stoletím se nenosily na pole či výlet sodovky a v čutorách byla když tak melta. Pilo se hlavně z dlaní u studánek a potoků, jejichž vodu přírodně upravovala neznásilněná koryta. Po řekách se přesouvaly bagry čistící dno, u břehů ležel většinou písek, který pevně nesl chodidla a vybíhal v příjemné plážičky.

Nejdřív zmizely bagry, pak meandry a brzo i písek. Nohy se bořily stále hlouběji do bahna. Rozplevelily se chaluhy, voda začala nelibě zavánět. Vytratili se jemnocitní raci, množila bílá břicha leklých ryb. Naděje, že na svobodném Západě je líp, se ukázala být lichou. Šlendrián švýcarského farmakocernu proměnil dokonce evropský veletok Rýn, jedinou řeku, která je v němčině mužského rodu, až k moři ve stoku bez života. Smrt už hrozila i Bodamskému jezeru.

Pak jako by zaúčinkoval pud sebezáchovy, nutící sebevraha v posledním okamžiku zavřít plyn a udělat průvan. O živou vodu se začalo bojovat dokonce i na východ od železné opony. Znečištění třeba jen z nedbalosti přestalo být kavalířským deliktem a stalo se trestným činem s citelnými tresty. Nejčastější stavbou obcí byla náhle čistička odpadů. Řeky pod papírnami přestávaly zapáchat, pod chemičkami zabíjet všechno živé.

Vysazovaný rybí potěr už konečně nehyne, od studánek mizí tabulky se smrtihlavem, nepřibývá bahna, plavci vylézají z řek bez vyrážky. Pod břehy se vrátili raci. Z moře zas plují ryby proti proudu Rýna až do Bodamského jezera, kde byl po desetiletích vyhlášen původní stav. Evropa odvrátila svou říční vodu od zániku.

V záplavě hororových zpráv o proměně naší planety ať v pec, nebo v lednici je zásadní obrat k záchraně evropské vody událost zasluhující mohutnější ohňostroje než rozšíření Unie. I rozdělený kontinent k tomu sebral dost odvahy, financí a technického umu.

Na řadě je vzduch! A může i měla by to být znovu Evropa, tentokrát už spojená, která politicky donutí ostatní velmoci přezkoumat své priority. To musí ale učinit i sami ekologové a nediskreditovat už ochranu přírody tím, že budou dál bránit třeba dostavbě nedostatečné sítě dálnic a obchvatů. Ostatně nic nehyzdí krajinu víc než větrné elektrárny, jejichž výkon zdaleka nevyváží jejich obludnost.

Osud té zázračné tekutiny bez barvy a chuti, která tvoří dokonce čtyři pětiny lidského těla, takže je první podmínkou jakékoli formy

života, přihoříval tak dramaticky, že na jazyku už stálo – Hoří! Je naděje, že za pár let s úlevou zvoláme – Samá voda!

21. 8. 2004, Právo

Vzkaz

Lidské společnosti to zažívají po celé své dějiny: někdy si je podmaní sousedé, jindy vlastní rodáci, kteří násilím vtisknou svou vůli ostatním. Začíná klasická situace, v níž se někteří z podrobených brání a těžce na to doplatí, takže se většina raději pokusí slušné přežít a menšina dokonce horlivě kolaboruje, aby se měla líp.

Lidské společnosti ale zažívají neméně často, že nabubřelá moc praskne jako bublina. Pak nastává čas účtování. Krvavé převraty berou jako platidlo jenom krev, sametové se spokojují s tím, že viníci projeví základní slušnost, a pokud se přímo neomluví, nebudou aspoň zpupně vyhlašovat, že oni nic, oni muzikanti.

Mnozí pováleční komunisté, kteří se neprovinili zločiny, ale zahanbující ztrátou měřítek, se za to omluvili Pražským jarem 1968 a někteří znovu po listopadu 1989 tím, že nepřijali už žádné úřady a funkce. Tím spíš se mohou divit dnes.

Čerstvý případ muže, jenž se nestyděl stát se šéfem Úřadu vlády vzešlé z úsilí občanů, které jeho zvláštní policejní jednotka naháněla pendrekem jako škodnou, je varovným svědectvím, jak už zas poklesla ve společnosti měřítko. Přitom je sám jenom špičkou ledovce.

Je obdobou populární zpěvačky šlágrů, která se neostýchala soudit o svou čest proti kritice, že leštila kliky režimu, jenž klasickou mafii dokonce v mnohém předčil. Vzдор úspěchu žaloby se znectila podruhé.

Je obdobou spisovatele, který si pro StB vtipně vybral krycí jméno českého předchůdce – rakouského konfidenta Sabiny; ví dobře, že má omylem dvě lustrační osvědčení, ale přesto se neváhal soudit s týdeníkem, který zbabělou omluvou raději potopil jeho oběť.

Je obdobou výtvarníka, který sochal busty nejlepších přátel, aby mohl zblízka čerpat informace pro svá nespočetná udání. Nejenže ho nenapadla omluva, nestyděl se ani dát se zvolit starostou slavného města Karlovy Vary. Když jsem ho našel v pardubickém archivu, zahalil se v uražené mlčení. Dnes pořádá salony pro nic netušící politiky.

Pendrekář, který se nestyděl stát se hlavou Úřadu vlády, nicméně prokázal zemi velkou službu. Zvichřil ochablé veřejné mínění jako před lety rakouský kandidát na spolkového prezidenta, který zatajil, že sedlal koně v jezdeckém oddílu SA. Rakousko se počalo rozpomínat, že nepatří k vítězům války, ale že naopak vítalo Hitlera skoro jako jeden muž. Potom přestalo litovat i starců bědujících, že jsou stále popotahováni za přece normální náročnou službu v koncentračních táborech.

K výročí srpnové okupace dostala tak i Česká republika důležitý vzkaz z minula: aby si především dala pozor na ty, kdo jí místo omluvy nabízejí drzé čelo.

28. 8. 2004, Právo

Prapor

Temně červený a viditelně z těžké látky visel svinutý na žerdi mezi dvěma stojany, podoben koberci připravenému k vyklepání. To však vylučovalo místo: sál kulturního domu, zvaný místními Chechták.

V sobotu 4. září sálalo slunce ze zásob ušetřených v srpnu a Sázava nad Sázavou byla jako po vymření. Místní skláři se zřejmě

tužili v okolních supermarketech a luftáci doháněli u jezů bronz. Náměstíčko s postavami, které se potily v krojích, působilo jako filmová kulisa k moderní verzi Prodané nevěsty. Když se jich sešlo v sále na sto, byla z toho slavnost baráčníků.

Místní rychta dostávala po desetiletích konečně prapor, přešitý z jiného, který už neměl komu vlát. Připomínalo to standarty regimentů padlých v boji do jednoho, anebo tóry vyhubených židovských obcí. Tady byla příčina lidštější: jinou rychtu prostě odnes čas a prapor měl odlehčit chudé kapse existujících.

Muži v čapkách s pérem a ženy s holubičkami ve vlasech, dojatě objímající přesporní tetičky a sousedy, měli jako oni na zádech takový náklad života, že jim stěží zbývala síla unést osm praporů, které přijely ten nový pozdravit. Doslova si hýčkali dva dorostence, kterým ještě nebylo padesát. Dráb obřadně zapálil svíce, ponocný s rohem dohlížel, aby se nekouřilo, rychtářka vzpomněla drahých zesnulých a vyzvala živé ke zpěvu.

Stál jsem coby host mezi košilemi a blůzami s kvítky jako černý kos mezi okrasným ptactvem a snažil se aspoň čistě a hlasitě notovat hymnus Ta naše písnička česká. Myslel jsem na to, jak se z toho na obláčku těší Karel Hašler, utlučený v koncentráku. Pak se ještě stálo, než byl staronový prapor poctivě rozbalen a dozdoben stuhami hostů ze sousedních obcí. Rychtářka políbila jeho cíp a dojemně jej pozdravila – Milý prapore, ať se ti mezi námi líbí!

Na jeho vysvěcení v kostele jsem už nebyl, abych nemusel trapně mlčet při neznámých písních, ale celý den se mnou šel dobrý pocit jako po zvlášť krásných premiérách či koncertech. Přišlo mi, že v tom Chechtáku neslavilo jen pár desítek baráčníků, ale i statisíce zahrádkářů, kuželkářů, turistů, myslivců, chovatelů psů, koček, králíků a holubů, filatelistů a sběratelů všeho možného i nemožného, kteří v tom či onom našli svůj smysl a způsob života stejně jako já v psaní.

Někteří tam v neděli smutnili, že jejich prapor možná brzy osiří nadobro. Řekl jsem jim v pozdravu, aby nevnucovali dětem svůj recept na štěstí jako minulý režim, ale předali jim svou životní radost, kterou si kdysi svobodně našli i bez praporu.

11. 9. 2004, Právo

P. S. 2008: Sázevští baráčníci soudí, že jsem o nich napsal ošklivě. Já dodnes myslím, že hezky.

Léto

budiž pozdraveno! volal básnický idol našich rodičů Fráňa Šrámek a snímky z dobových časopisů to nadšení vysvětlují. Tradice velkých odjezdů do letních sídel, úchvatně popsaná Tolstým i Čechovem, se na přelomu století přenesla až do srdce Evropy. Také fotografie z českých lázní zvěčnily vyšší vrstvy v landauerech ověšených cestovními vaky, při piknicích z proutěných košů pod slunečníky a v pruhovaných plavkách halících muže i ženy od hlavy k patě.

První světová válka té výlučnosti odzvonila, k radostem léta byly připuštěny i vrstvy střední. Rok co rok balila maminka od půli června objemná zavazadla, podávaná dlouho předem na Masarykově nádraží, aby včas doputovala k dalekému cíli. Den po vysvědčení nebylo pod rozpálenou střechou haly k hnutí, přistavovaný vlak brán ztečí, lavice nestačily, tlačilo se i mezi nimi, děcka se prala o zvlášť oblíbená místa na policích pro kufry. Stavělo se i v polích, vybíhalo čůrat a naskakovalo za jízdy, pokřikovalo na sebe ze spuštěných oken; do Bakova se dorazilo za tři hodiny, do Bělé po Bezdězem k večeru, od zastávky do města pochodovali luftáci za valníkem s výbavou kilometry pěšky.

Druhá světová rozdělila Evropu na bohatou a chudou, do té se propadla také československá gubernie sovětského impéria. Léto už patřilo i proletariátu, který setřásl buržoazii, ale na krk se mu po-

věsily nomenklatury. Letní rozkoše mimo domácí klec se kupovaly jako kdysi odpustky, někdy dokonce výkonem, spíš ale úplatkem, práškačstvím i rozkošemi těla. Cestovním vehiklem se stávala auta uzpůsobená jako pojízdné spižírny. Kde stanula česká noha, tam ruce vyházely prázdné konzervy a lahve.

Pád železné opony zamíchal politikou, hospodářstvím, obyvatelstvem i samotným létem. Bylo tu náhle celé pro všechny, rozhodovala o něm jen kapsa anebo kuráž cestovat s prázdnou. Tak jako mávali nejdřív zpupně hlučící sasíci čerstvě zhodnocenou markou v českých lázních, začali brzy mávat sílící korunou hlučně zpupní čížci na chorvatských plážích. Dobu příprav, ale i těšení zkrátil pak na minimum systém, plašící hrůzy v žáru trčících auto-kolon – Last minute! hurá tam – nevím kam, vidět to – nevím co, a třebaš teď hned a klidně i bez kartáčku na zuby, když nezbytná je pouze kreditní karta.

Čtvero generací, čtvero tváří léta: léto kočárů, léto lokálek, léto aut, léto letounů. Co je všechna spojuje, bylo a zůstane ono vzrušení, jaké budí naděje, že se díky změně místa a způsobu života uděje i cosi, co zgruntu změní celou naši budoucnost. No, a ukáže-li se i letos, řečeno s Vančurou, tento způsob léta poněkud nešťastným? – Pak, zase po šrámkovsku, budiž pozdraveno léto příští!

18. 9. 2004, Právo

Zbabělci

Když neznámý mladý autor z Náchoda vtrhl s výše jmenovaným titulem do literárního rybníka spravovaného komunisty, byl chápán jako dravec ohrožující hejno chovných kaprů. Obrana tehdejšího spisovatelského i kritického regimentu se proto zpočátku podobala zběsilému lovu kapitána Achaba štvoucího Bílou velrybu.

Jenže generalissimus vládnoucí dosud nejen gulagům, ale i jazykovědě, vyletěl zásluhou Chruščova do vzduchu už šest let před svým pomníkem na Letné, a básníkům, pokud nebyli cynici, pršely z očí šupiny mámení, takže byli postupně s to rozeznat v nečekaném vetřelci posla dobrých zpráv.

Když se bývalí hlídači sádek ještě jednou vrátili v srpnových tancích, rejnok na druhý výlov nečekal a uplaval se ženou za Velikou louží, kde v Torontu zbudovali jednu z líhní české literatury – Publishers 68. Pár se pak s dvojicí Adolf Müller – Bedřich Utitz v Kolíně nad Rýnem nejvíc postaral o to, aby knihy Vaculíkovy Edice Petlice i všech jejích odnoží, rozmnožované dosud výhradně na psacích strojích, opět zavoněly tiskařskou černí.

Patřilo k euforii doby „po klíčích“, že Josef Škvorecký dostal Řád Bílého lva udělovaný válečníkům. Jeho jméno pak dokonce už zaživa ozdobilo různé instituce, jak bylo zvykem v dobách kultu osobnosti – s tím rozdílem, že skutečné osobnosti patřilo. Zaštiťuje především školy, kde se vyučuje tvůrčímu psaní. Nevěřím osobně, že by právě dobrý autor mohl poradit začínajícímu něco jiného, než jak by jeho text napsal on sám. Ale věřím, že už samo jméno patrona inspiruje aspiranty k psaní, které neslouží ničemu jinému nežli svobodnému životu.

Mne spojuje s autorem Škvoreckým nejvíc, že jsem se stal jeho literární postavou. Jakožto poručík Vrchcoláb vzbuzuji smích v Tankovém praporu. Pozdějšímu Vrchcolábu je však vystaveno jisté vysvědčení zachovalosti v Miráklu. Pointou našich vztahů se stalo vydání dvou mých románů v Torontu.

Také Josef Škvorecký se vyvinul v muže konsensu, bez něhož by nebylo možné v různorodé společnosti Charty 77 a v roztržitém exilu spojení těch, kteří přijali za společný jmenovatel zápas o návrat vlasti ke svobodě. Proto se mohli v americké Filadelfii sejít a rozumět si jeden Kanadán, jeden Američan, jeden Francouz a jeden Rakušan. Jmenovali se Škvorecký, Lustig, Kundera a Kohout.

A že Čechám hvězdy zas jednou po dlouhé době přály, dočkala se čtveřice s celou českou společností happy endu. Jeho výrazem je gratulace ke Škvoreckého osmdesátinám právě Vrchcolábem a právě v tomto listu!

25. 9. 2004, *Právo*

Německo

– náš největší a nejsilnější soused – je po mnoho staletí českým osudem, dobrým i zlým. Za šťastných konstelací hvězd nás táhlo k prosperitě, za špatných hrnulo k propasti.

I národy mají své povahy podobně jako jednotliví lidé, a ani je nelze soudit podle povrchního dojmu. Protestujeme právem, když někdo nazve Čechy šmahem národem Švejků. Švejk je jedinečná literární postava, ale i v životě jenom parodie na občana. Za Švejky se považovali i přicmrdávači minulého režimu, kteří si dokonce namlouvají, že jej právě oni přivedli k pádu.

Němcům je zas obecně připisována hlučná zpupnost, jakou tu opravdu občas předvádějí hlavně turisté z bývalé endéer. Co ale na Němcích děsilo nejvíc, byl jejich dril, naposledy osvědčený při provozu vyhlazovacích táborů. Přitom ovšem platí, že stejně jako jeden člověk mohou i celé národy ztratit rovnováhu a vzdor své lepší minulosti sloužit zlu, dokud nejsou zneškodněny a podrobeny odpovídajícímu trestu.

Německo bylo po první světové válce potrestáno tak nevyhovně, že se brzy znovu vzchopilo k agresi, kterou chtělo svou potupu smýt. Po druhé válce vítězní Spojenci pochopili, že musí být především přivedeno k tomu, aby se vrátilo ke svým hlavním ctnostem – pílí a pořádku –, které by však tentokrát sloužily dobru. Západní Němci tu důvěru zhmotněnou v Marshallově plánu nezkla-

mali, svou šanci naplnili a stali se proto za pouhé půlstoletí jedním z hlavních garantů svobodného soužití ostatních národů Evropy.

Na tom nic nemění ustavičné pokusy militantních německých vysídlenců využívajících rostoucí ztráty paměti světa k tomu, aby poválečnou, strašnými zločiny vyvolanou odvetu obětí nacismu stavěli na roveň jeho zběsilému úsilí vyhladit celé národy a rody. Podařit se jim to může tím méně, že se většina české společnosti současně distancuje od způsobů, jakými se domácí úchylové, často právě tím zakrývající vlastní kolaboraci s okupanty, mstili i na nevinných spoluobčanech německé národnosti.

Ještě před patnácti lety měl svět, řečeno slovy německého nositele Nobelovy ceny za literaturu Güntera Grasse, „Němce tak rád, že je chtěl mít dvakrát“, a proto je raději rozdělil. Sjednocení obou států bylo však provedeno na společném jmenovateli demokracie, a nebezpečí vymizíkováno propojením všech zdrojů minulých konfliktů v celé Evropské unii. Tleskejme proto těm českým a německým politikům, kteří důsledně hledí dopředu, a udělujme červené karty všem, kdo se živí rozdíráním zaschlých jizev!

2. 10. 2004, Právo

9/11

Čím je člověk starší a čím víc mu životní cesta umožnila poznat tytéž jevy z různých stran, tím hůř se mu soudí. Závidím pisatelům anonymních nadávek nezávaznou lehkost mstitelů, kteří rozbijí nenáviděné osobě okno a zmizí ve tmě, spokojeni sami se sebou.

Zvláště člověk, který celý život komentuje dění kolem sebe obrazem, zvukem či slovem, dochází většinou k poznání, že i neotřesitelně působící pravdy se někdy už z malého odstupu začnou v dalších souvislostech jevit jinak, až jsou třeba i zcela popřeny. Ná-

zorným příkladem je známá série fotografií pořízených teleskopem z družice, kde se zdánlivá kláda ukáže být postupně pihou v tváři ženy, opalující se na trávě u břehů Michiganského jezera, které se nakonec změnil v modrou tečku na snímku celé zeměkoule.

Zkušenost příslušníka generace, kterou v dobách mládí naučily valící se katastrofy posuzovat všechno zbrkle, nutí ho, když z té povrchnosti vyroste, prověřovat znovu. A neukvapovat se ani při hodnocení jevů, jaké zažívá ve věku domněle zralém.

Opatrně proto soudím i konflikty, které po pádu železné opony oslabily šanci, že se lidstvo ze svých chyb poučí. Války na Balkánu, v Afghánistánu i v Iráku schvalují do té míry, v jaké odstranily krvavý útisk, který by bez nich trval ještě mnoho let. Neuniká mi samozřejmě, že i osvoboditelé přitom myslí na výhody pro sebe a že i nejmocnější demokracie světa dělá občas úměrně velké chyby.

Jsem ale ve střehu, když to vedlejší téma nadřadí hlavnímu noví šířitelé nezpochybnitelných pravd, aby touhu po míru, vlastní všem normálním lidem, zneužili šikovnou manipulací a formální virtuozitou třeba k volební kampani nebo dokonce k pusté komerci. Tak na mě působí film amerického režiséra Michaela Moora Fahrenheit 9/11, který je právě v kinech.

Metodou vytrhávání věcí ze souvislosti a účelové montáže všeho se vším ohlupovala i má generace nakonec už sama sebe. Současný filmař, který stříhne raketový útok amerických lodí na íránskou svatbu, činí totéž. Snímky prezidenta USA se členy rodiny bin Lá-dina postrádají hodnotu důkazů, a proto jen lacině mlží. A matka padlého Američana záměrně nasazená jako plačka je primitivní útok na první signální soustavu diváka; patří spíš do propagandistického arzenálu nacistů i bolševiků.

Obraz země tatíčka Husajna, napadené barbarem Bushem, není vyvážen jediným z obrazů, které se vryly mně: tisíce Kurdů otrávených taky na svatbách plynem, řada autojeřábů na hlavní bagdádské třídě, které hezky pomalu vytahují neposlušné občany

za krk. Že tohle politicky módní dílo vyhrálo přehlídku uměleckých filmů v Cannes, dělá z poroty obstarožní svazáky...

9. 10. 2004, *Právo*

Cigareta

Novodobé vraždění nevinů v Beslanu vypudily už dávno z prvních stran další horory, ale dva obrazy zůstaly na sítnici: snímek vyčerpaného muže, který vynáší z pekla zkrvavenou holčičku a v koutku úst mu trčí cigareta, jak si ji konečně mohl zapálit, když to oba přežili. A pak táž fotografie vydaná ruskou státní agenturou: cigareta je pryč, takže v očích muže plane odhodlání, chybí jen nápis VLAST TĚ CHRÁNÍ nebo KOUŘENÍ ŠKODÍ.

George Orwell, spisovatel s nadáním proroka, vymyslel v románu 1984 Anglii, která se z demokracie propadla do totality. Smutný hrdina Winston Smith pracuje v instituci měnící zpětně stará čísla novin, aby neodporovala účelovým lžím režimu a nevyzradila je budoucím historikům. Původní informace se nenávratně házejí do „paměťové díry“, předchůdkyně počítačového koše.

Na nejdůležitější fotografii z Vítězného února 1948, zachycující Gottwalda na balkonu Paláce Kinských, měli zanedlouho chybět Slánský a Clementis, protože skončili na šibenici. Ze snímku dokumentujícího za Pražského jara 1968 volbu prezidenta Svobody zmizel zakrátko první muž komunistické strany Dubček, aby alespoň skončil v zapomnění. Obě retuše zahájily černé éry – stalinskou a normalizační.

Svobodná média – sloupy demokracie – mají bohužel i odvrácenou tvář schopnou způsobit křivdy a újmy. Úspěšná obrana hereckého páru Abrahám–Šafránková, který si pomluvy bulváru nedal líbit, svědčí však o tom, že proti kuráži má lež vždycky krátké nohy.

Záběry ministryně školství nahoře bez či hlavy státu při malém flirtu svědčí o špatném vychování fotografa i redakce, ale současně potvrzují nikým neomezovanou svobodu projevu.

Paměť nejstarší žijící generace je nesmazatelně poznamenána německou a sovětskou okupací. Oba následnické státy proto zůstávají nadále v ohnisku pozornosti někdejších obětí. Bylo úlevné i nadějně pozorovat cestu západního Německa k demokracii. Klíčovým okamžikem se stal pokus tehdejšího ministra vnitra Franze Josefa Strausse umlčet kriminalizací redakci kritického týdeníku Der Spiegel; skončil jejím naprostým vítězstvím a proměnil nejlidnatější stát Evropy v jeden z opěrných sloupů svobody celého kontinentu.

Bylo úlevné a nadějně pozorovat, jak se z mnohem delší, a proto i tužší totality osvobozuje Rusko. Konečně se smělo opřít o základy položené velkými ruskými humanisty v čele s Tolstým, Dostojevským a Čechovem, kteří už předtím oslovili a ovlivnili celý svět. To se ale nemůže zdařit, aniž by se jejich pravňukům dovolilo svobodně myslet a vyjadřovat. Ta nicotná zmizelá cigareta varuje, že by z ruských fotografií mohli zas brzo mizet i lidé...

16. 10. 2004, Právo – k útoku čečenského komanda

Ouzko

– Jak je ti, Rakousko? hřímali naši dědové, když si 1918 strhávali z vojenských čepic orlíčky a sami si odpovídali – viz titulek. Ouzko bylo ovšem napřed Čechům, když totálně zbabrané povstání proti Habsburkům skončilo 1621 tím, že hlavy pohlavářů ozdobily Mosteckou věž. Češi byli pak jezuity dolámáni k lepšímu Pánubohu, než byl kacířský, a jejich mateřštinu vykydaly rakouské úřady z měst ke hnojištím. Další dějiny připomínaly skotské stříky – horké a ledové.

Byla to monarchie, která odkryla největší talent Čechů, jejich zručnost, a proměnila české země v průmyslovou velmoc, přičemž se s dělníky vrátila do měst čeština. Byla to tatáž monarchie, která 1848 nechala střílet na Prahu kanony. Byli to rakouští občané, kteří se začali prosazovat jako vedoucí síla v zemi a vedli s sebou k demokracii i Čechy. Ale byli to titíž občané, kteří spolurozhodli, že vyrovnání dostali 1866 jen draze milovaní Maďaři, čímž vnukli Čechům, aby si z poroby pomohli tím, že monarchii rozbijí.

Byli to Čechoslováci, kdo poskytli azyl tisícům rakouských anti-fašistů. Byli to Rakušani, kdo 1938 bouřlivě uvítali Hitlera a dodali mu zvláště horlivé katy pro koncentráky. Byli to Češi, kdo po 1945 dovolil své lůze, aby se vyřádila v Sudetech převážně na nevinných. Pak jim přišlo líto vyzábělých rakouských hokejistů, kteří jim 1947 porážkou Švédů vyhráli mistrovství světa, a poslali chudšům vlaky brambor a uhlí.

Byli to Rakušané, kteří klacky svých odborářů zabránili komunistickému puči a umem svých politiků dosáhli neutrality, zatímco Češi se dobrovolně odstředili do Asie. Ale stejní Češi si vymysleli Pražské jaro 1968. A když je přejely tanky, pomáhali Rakušané exulantům jako předtím Maďarům a potom Polákům. Když 1989 šly ostnaté dráty na hranicích do šrotu, vysloužili si Češi v Rakousku pověst nejkulturnějšího národa, protože zaplnili všechna muzea. O dva roky později je vítaly cedule – Češi, tady nekrad'te!

A střídavé střiky se činily dál. Při slavnostním spouštění nenáviděného Temelína dělal na Rakušany český premiér z obrazovky málem dlouhý nos. Pomstili se, když znovu zablokovali hranice a trestali za rodiče české děti rušením jejich pozvání. Češi zuřili, že právě jim, císařským kovářům, upírá Rakousko schopnost rozbíjet atomy. Kvůli Benešovým dekretům je Rakušani napřed odmítali pustit do Evropské unie. Češi je v médiích šmahem nazvali revanšisty.

A najednou jsou v Unii jedni jako druhí. Ze vzájemného ouzka se stalo společné široko daleko. A člověk jako já, kterému osud

nadělil dvojí občanství, nejlíp cítí, jakou sílu bychom spolu mohli znamenat, zahřát svou budoucnost konečně na shodnou teplotu!

23. 10. 2004, Právo

Poklad

je vystaven v prodejně knih na rohu Václavského náměstí a Vodičkovy ulice v Praze, u bufetu v prvním poschodí. Vitřiny však nechrání pancéřové sklo a na dohled žádný ozbrojenec. Tvoří jej totiž stovka knih formátu A 5, jaký vzniká přeložením obvyklé stránky kancelářského papíru. S kopíráky se jich do robustního psacího stroje vešlo průměrně třináct, což byl většinou náklad té které knížky. Nejúspěšnější prošly opisem několikrát.

S jejich pomocí čeští básníci, prozaici i překladatelé dvacet roků neúnavně zaplňovali příkop, který normalizace vytrvale hloubila proti normálnímu lidskému světu. Pět set let po vynalezení knihtisku bylo jeho užití trestným činem. Jen exempláře opsané mechanicky a podepsané autorem musela i StB chápat jako originály; dík „třetímu koši“ Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kam se chtěl nutně dostat Sovětský svaz, na ně nemohla.

Praotec českého samizdatu Ludvík Vaculík se s pouhým opisem nespokojil, dával své řadě i sličný vzhled. Na šikmou plochu zápasu s režimem vstupovali po autorech a opisovačích i výtvarníci a knihvazači. Za obyčejným sklem výstavy prezentující teď jednu z četných edic, Krameriovu expedici 78, leží stovka titulů, které jsou i krásné. Jejich vydavatelem byl mladý doktor matematicko-fyzikálních věd, jenž tím dal vale nejspíš oslnivé vědecké kariéře.

Archivář alternativních publikací té doby Jiří Gruntorád mu osvědčil vydání sto sedmi titulů v celkovém počtu 1730 exemplářů. V žebříčku je přitom daleko před ním právě Vaculíkova Edice Petlice (přes

400 titulů), Havlova Edice Expedice (asi 200 titulů) a Česká expedice Jaromíra Hořce (asi 150 titulů); těsně následovala se stovkou titulů edice Kvart Jana Vladislava a pak už dorazily posily další generace.

Ta stará, pokud původci ještě žijí a našli čas, se sešla v úterý na vernisáži v prodejně Academia. Svou kompletní řadu představil někdejší matematik Vladimír Pistorius, dnes ředitel úspěšného nakladatelství Paseka. Spolu s jejím majitelem Ladislavem Horáčkem, který mu tam vysekl poklonu přímo fyzicky, byli z nejmladších. Nad Václavským náměstím pulzujícím dynamikou doby připomínala většina dam a pánů proslulou Napoleonovu Starou gardu. Že ale Waterloo zažil i jejím přičiněním totalitní režim, směla se spokojeně radovat při dobrém víně.

Poklad vystavený tam na celý měsíc by měl ve sběrných surovinách cenu pár desítek korun. Pro českou literaturu je to část korunovačních klenotů. Vášnivým čtenářům se doporučuje usednout za bar, zakoupit skleničku červeného či bílého a při pohledu na tu nádheru přejít od blbé nálady k lepší.

6. 11. 2004, Právo

Gratulace

Ta knížečka se jmenovala Malý vinšovník a já jsem se z ní chytře naučil přání nejkratší, takže je moji přátelé slýchají dodnes:

Já malý poupě / stojím tu v koutě / já vinšovat neumím / já se za tě pomodlím!

Franz Peter Künzel se narodil v roce 1925 v Hradci Králové v německé rodině a ještě do konce války to dotáhl až na nadporučíka wehrmachtu. Po návratu byl i on odsunut do západního Německa, kde se však stejně rychle vypracoval do prestižního deníku Süddeutsche Zeitung. Jako špičkový překladatel z češtiny se stále víc účastnil i kulturního života své bývalé vlasti. V roce 1969 napsal

dokonce článek, v němž hlavní vinu za vpád armád Varšavského paktu připsal hazardérství československých spisovatelů, jmenovitě Václavu Havlovi a Pavlu Kohoutovi.

Proto mu neublížilo ani to, že založil emigrantské Büro na pomoc čs. uprchlíkům. Stal se i přesto jednou z mála zahraničních hvězd, kterou se mohli pražští normalizátoři chlubit. Vyznamenávali ho a často hostili na zámku Českého literárního fondu v Dobříši. Po listopadu 1989 označil svůj někdejší výrok za nešťastně překroucený a stal se váženým nestorem svého oboru. Nečekaný další rozměr mu teď daly čerstvě otevřené archivy.

Z nich plyne, že byl už v roce 1948 vysazen do Němec řízeně, jakožto od roku 1947 agent zdejší zpravodajské služby, která ho půjčovala i jiným zájemcům. Pod krycím jménem Červenka donášel pak nejen na československé emigranty, kterým oficiálně pomáhal, ale především na své sudetoněmecké rodáky, speciálně na tehdejšího čelného funkcionáře landsmannschaftu Franze Neubauera.

Lze si představit, že se dal těsně po prohrané válce naverbovat ze strachu, při dobré vůli snad i to, že jeho původní pohnutky mohly být ideové povahy. Jenomže pečliví účetní Státní bezpečnosti vyčíslili mzdové náklady na něho v osmdesátých letech úctyhodnou částkou 320 659 Kčs. Jen za rok 1983 činily jeho devizové diety 6 000 DM. A na závěr bonbonek: díky sametovosti českého převratu dostal od svého řídicího důstojníka Zdeňka Kašpara dva tisíce marek ještě v lednu 1990!

Franz Peter Künzle, vážený občan Spolkové republiky Německo a nositel jejího Záslužného kříže, oslaví zanedlouho své osmdesáté narozeniny. Přejme mu ze srdce, aby je veřejnost obou zemí oslavila, jak si jubilant zaslouží za to, že byl placeným fízlem déle než překladatelem, a stal se tak bavorským Sabinou bohemistiky.

Já malý poupě / koukám na to hloupě / takováhle křivota / jako náplň života...

13. 11. 2004, *Právo*

Dopis

Slavný Ústavní soude! Ve svém nálezu ze dne 4. července 2001 jsi shledal: „Právo na přiznání přiměřené náhrady nákladů, které úspěšné straně v řízení vzniknou, je součástí práva na spravedlivý proces a také souvisí, pokud jde konkrétně o náklady právního zastoupení, s právem na právní pomoc.“ Do lidštiny si to překládám: Když mě někdo neoprávněně požene před soud a oprávněně to projede, nese veškerou škodu, kterou mi způsobil, on.

Mladá rodina – šéf kabiny ČSA, letuška, jejich dvě děti a jeden pes – si koupila na Kladně bývalý hornický domek v bídém stavu – od držitelky, která jej získala od realitní společnosti, které jej prodal původní majitel. Vše řádně zapláceno a vždycky zaneseno do katastru nemovitostí. Po půjčce na koupi si pilná dvojice směla půjčit i na přestavbu, a za tři roky byl baráček s travnatým dvorkem jako klícka na louce.

Pak jej začal objíždět původní majitel a z auta ukazovat dalším zájemcům, jak se zmatené rodině záhy doneslo. Vysvětlení přinesla soudní obsílka. Ten muž po šesti letech žádal zvelebené sídlo zpátky, protože údajně podepsal plnou moc k prvnímu prodeji v nemocnici, kde ležel po úrazu, ve stavu momentální nezpůsobilosti k provádění právních úkonů. To psychiatrické vysvědčení mu vystavil ortoped...

Řízení prošlo několika instancemi a uvrhlo rodinu do trvalé deprese, vždyť se táhlo jako tasemnice, ačkoli bylo jasné, že je to křivárna, ten muž si evidentně počkal přes dva kupce, až bude domek tip top. A při jeho nesolventnosti bylo i zřejmé, že pravým lovcem je někdo jiný, kdo si ho najal.

Ten příběh má kupodivu happy end. Poté, co si na kauzu posvítíl televizní pořad Na vlastní oči, začal konat i soud a konečně učinil, oč bylo žádáno už dávno: obrátil se na komisi soudních znalců z Bohnic, která po zevrubném přezkoumání smetla nezpůsobilost ze stolu. Ale teprve odvolací stolice předvolala i dosud marně navr-

hovanou matrikářku, jež si na čiperu podepisujícího plnou moc velmi profesionálně vzpomněla. Pravda tedy zvítězila, jenže: stála mladou rodinu jenom za právní zastoupení osmdesát tisíc korun, takže skoro finančně vykrvácela.

Novým zákonem schválený paušál jim jako úspěšné straně sporu přiznal dvacet tisíc. A všeho schopný neschopný se může dovolávat a odvolávat až do Štrasburku. Slavný Ústavní soude, buď vůle tvá jako na papíře, tak i v praxi, a uchraň od zlého slušné lidi platící za to, že se museli vinou pomalých soudních mlýnů zbytečně dlouho, a proto draze bránit darebákům.

20. 11. 2004, Právo

Atom

Od pádu komunismu není snad téma, které by rozdělovalo vyspělé země světa tak vytrvale jako Ano či Ne energii z jádra. Pro Rakušany a Čechy, kteří se po půl století konečně začali znovu sbližovat, se dokonce stala jablkem sporu přehlaušujícího i Benešovy dekrety. Ty pálí v Rakousku bývalé rodáky ze Sudet, zatímco český Temelín se tam stal skoro celonárodním symbolem zla.

Jakožto občan obou zemí se snažím jednat jako při sváru v rodině: trpělivě vysvětlovat každé ze stran důvody jednání té druhé. Rakušané si kdysi odhlasovali zastavení výstavby téměř dokončeného atomového milíře Zwentendorf a chápou to jako příkladné vítězství občanů nad společenstvím kartelů a státu. Objevili tím v sobě potřebu misionářů obrátit proti atomu celý svět – a urážet někoho pro víru znamená koledovat si o křížové výpravy.

Češi mají za sebou otrockou závislost na energetických zdrojích sovětských okupantů, před očima severní Čechy zničené exhalacemi a chybějí jim dravé rakouské řeky. Navíc chtějí dohonit, oč byli

připraveni, a úspěšná stavba jaderného obra zvedla jejich sebevědomí. Nazývat Temelín šrotem a pár let po železné oponě buzerovat lidi blokádami hranice je taky urážka, která burcuje afekty.

Nejsmutnější je, že se oboustranně kope pod pás. Češi potřebovali spoustu času, než pochopili, že Rakušané mají právo vidět do útrob Temelína jako do vlastní kuchyně. Odpůrci jádra zas nezodpovědně šíří lži a strach. Švýcarský profesor Rudolf Pahr, který doladoval po světě turbíny reaktorů někdy i celé roky, osvědčil temelínským špičkovou kvalitu. Nejvyšší úroveň atestovali Temelínu i vedoucí rakouští vědci H. Rauch a H. Böck, jejich svědectví však odmítly zelené Literární noviny otisknout s tím, že by je musely vyvážit stejně pádnými odsudky, na což nemá redakce vybavení. I kdyby měla – na té úrovni prostě neexistují!

Evropou obchází strašidlo Černobylu, jenže co vybuchlo tam, byl sovětský režim, vláda nezodpovědných, neschopných a nevědoucích. Ti poslední se teď i ve svobodném světě ozbrojili plamenným mečem majitelů pravdy. Při temelínském slyšení ve Vídni museli účastníci překračovat ležící školáky, kteří si z návodu učitelů hráli na mrtvoly. Kdykoli v sále některý odborník promluvil o atomové energii kladně, přehlušily ho klaksony. Nerušení byli jen hysteričtí strašiči.

Přes chvilková uklidnění ta situace trvá a bude se vyostřovat tím spíš, že staré zdroje klasických energií vysychají a nové jsou ještě v nedohlednu. Pokud se o řešení včetně možné dostavby jaderných elektráren neotevře seriózní diskuse, hrozí nám všem, že jako nedávna přeřvou hlas rozumu hlasy nevědomých a zaslepených.

27. 11. 2004, Právo

Podzim

Zima připomíná zchudlou šlechtičnu, která přehodila křesla a pohovky v salonu bílými povlaky, aby zakryla jejich ošumělost. Jaro se chová jako čerstvě dospělá žabka chlubící se svým jedinečným panenstvím tak neopatrně, že o ně vzápětí přijde. Léto je poutový silák, jenž před publikem zatěžuje svaly činkou čím dál větší, až ho zavalí a zchromí. Zato podzim je moudrá žena, která nese svoje stárnutí na odiv jako nejcennější šperk.

Zatímco zima hystericky střídá sních a bláto, zatímco jaro vystřelí veškerou zeleň zbrkle jako dělostřelecký pluk železnou rezervu granátů, zatímco léto se šíří ničující válkou sucha s povodněmi, podzim je doba, která s nikým o nic nebojuje. Nikde zřetelně nezačíná ani nekončí, nepostřehnutelně spadne první list už v kolébce léta, neviditelně zmizí až na samém sklonku zimy poslední.

Podzim života je vlastně ideální věk člověka. Stačil už leccos pochopit a stačí to ještě uplatnit. Má za sebou zkušenost a před sebou naději, vydal plody, ale pořád ještě neusychá. A vybarvuje se, pořád dál se vybarvuje. Odhodil stejnokroj syté zeleně a předvede postupně kompletní malířskou paletu, které nechybí žádný z odstínů mezi bílou a černou. Vyrostlý z naivity dětství a vyzrálý z chvástavosti mládí staví lidský podzim z rozumu i citu solidní hradbu schopnou ještě dlouho vzdorovat nemocem i bezmocem stáří.

Lidské jaro i lidské léto nasazují člověku brýle mámení, že je opravdu tím, čím se úporně snaží být, aby se nezbláznil z ustavičného myšlení na svou nicotnou pomíjivost. Hlavně proto vede spory i války a zhodnocuje se tituly a řády tak, až uvěří ve svou výjimečnost a někdy i nesmrtelnost. Povede-li se člověku podzim, poskytne mu možnost zúročit všechno, co předcházelo, zahojit rány, vychutnat šťávu plodů.

Podzim je nejpravdivější z ročních dob v tom, jak se podobá té moudré ženě, která si nedává zpevňovat ňadra či liftovat tvář a je krásná důstojností, s níž přijímá základní zákon života. Jako ona nese i podzim své jaro a léto hluboko v sobě a vyzařuje ze sebe dál jako ochranný štít proti smrtící zimě. Podzim je doba, která nic nepředstírá. A člověk, který je právě v podzimu života, má potřebu složit mu hold.

*Sbohem, můj krásný podzime, / neposkvrněný samohanou, /
v tvých listech oslnivě planou / letošní sny i lásky mé / a z popele zas
znovu vstanou, / sbohem, můj krásný podzime, / a za rok možná na
shledanou...*

4. 12. 2004, Právo

Svět

je úchvatný! Ať už byl stvořen za šest dnů, jak učí Písmo, nebo za čtyři miliardy let, jak tvrdí vědci, ohromně se povedl. Už jako dítěti mi to napověděl druhý nejlepší dar, jaký jsem kdy dostal: po loutkovém divadle velký glóbus. Když jsem jej rozsvítil, zhasl jsem ostatní světla a nemohl se nabažít otáčení pestrobarevných kontinentů zářících v syté modři vod.

Později jsem zjistil, že model klamal, když Zem silně přikrášlil, ale šišatá mi přišla ještě žádoucnější, to jak každá lehká nesouměrnost upoutá víc než nudně dokonalá symetrie. A že mi daly hvězdy i možnost i čas, abych si svůj svět tu a tam zblízka ošel, propadl jsem jeho protichůdným půvabům a začal se o něj bát.

Na riskantní uzoučké dráze mezi sluneční pecí a lednicí kosmu, krok blíž, a shoří, krok dál, a umrzne, balancuje svět jako provazochodec bez sítě, a přesto dokáže ještě i žonglovat a kouzlit. Pesimista může nazvat Zemi letícím hřbitovem, který se navíc děsivě rozrůstá.

Optimista jako já vidí vznášet se obrovskou líheň života, čím dál schopnější vyslat jej, aby postupně zabydloval pusté nekonečno. Za předpokladu, že tu supermatku nepřipraví o plodnost samo její lidstvo.

A lidstvo se o to dokonce pokouší s hazardní důvěrou hráče ruské rulety, že v komoře revolveru, který si přiložil ke spánku, není právě náboj. Furiantsky škodí světu i obě nesmiřitelné a nepoučitelné strany ekologického sváru, jedna zpupným odmítáním zákazu zhoubných emisí, druhá hloupými zákazy momentálně nejčistší energie z jádra.

Náš svět je čím dál útulnější, a tím víc jej vyděsí velké přírodní katastrofy, které až výsměšně předvedou pyšné civilizaci její stále ještě tak úzké meze. Ta se pak utíká ke stoletému kalendáři pro klamnou útěchu, že už bylo někdy hůř. Jenomže pohromy přibývají a sílí tak, že nevidět to může jen pštros. Po ozónové díře, párající ochranný deštník proti záření, teď nově i mocné tání ledových pohoří u pólu, zvyšující hladinu moří – a kdo zvedne Benátky? Po uragánech u protinožců, které se daly na obrazovce vypnout jako hrůzostrašný film, teď náhle skutečný za humny – a kdo pozná Vysoké Tatry?

Řádění živlů patřilo ke třetí planetě vždycky stejně jako nemilosrdně přirozený výběr flóry i fauny, při němž přežívají pouze nejodolnější druhy – kde je konec pyšným ptakoještěřům? Jenomže teď jde poprvé o to, aby klimatické a jimi přivozené další kruté změny zaviněné lidským rodem nezchystaly podobný odchod jemu samému. Vždyť jsme se právě my o tebe zatím starali ze všech dosavadních druhů a čeledí nejlíp, ty můj světe!

11. 12. 2004, Právo

P. S. 2008: Podle pana prezidenta planá obava!

Lidé

jsou různé, dobré a zlé! filozofovala moje babička, k čemuž dědeček vždycky poznamenal, A pak jsou ty sakramentské ženské! Tatínkův oblíbený citát na dané téma zněl, Na světě je strašná spousta lidí, které většinou ani neznám! Jakožto jedináček, nadto sužovaný dětskými nemocemi i plachostí, jsem toužil po jejich známosti tak, že maminka, i když jsme sami neměli nazbyt, zvala jednou týdně ještě chudší chlapce z dejvické kolonie na oběd k nám domů, aby měl její Pavlík kamarády. Jenže chudí chlapáci se nabaštili a letěli řídit na obrovské parcely u Kulaťáku, což já z důvodu své tehdejší všeobecné slabosti těla nesměl.

Když jsem z ní vyrostl, přestože kolem zuřila válka, stal jsem se postupně zaníceným evangelíkem, dismanovcem, svazákem a komunistou, to že jsem tam všude potkal lidi, kteří mě měli tím radši, že měli týž zánět jako já. Podporovali jsme se v té stejnosti tak dlouho, až jsme se i stejně zmýlili. Zvěčnělý slovenský klasik, za života rovněž zakázaný spisovatel i signatář Charty Dominik Tatarka, říkal tomu úkazu Démon souhlasu. Ze všech démonů, které mi život předvedl, se tenhle ukázal být nejnebezpečnější, protože mu bylo vždycky úplně jedno, jakým poselstvím právě obluzuje. Posedl kdysi kalvinisty, že upalovali na hranicích neméně krutě než předtím jezuiti, i bolševiky, že ničili životy masově jako nacisti, pomaleji snad jen o nedostatek plynu. Démon posedl Němce v Sudetech zabíjející před válkou české celníky, i české revoluční gardisty znásilňující po válce sudetské Němky. Naposled zvlčil před nedávnem odvěké sousedy v balkánských vesnicích, aby si začali vzájemně řezat hrdla pro pouhou různost jazyka.

Lidé jsou prostě, jak babičkou řečeno, různé, a člověk si musí dát dobrý pozor, s kým z nich se může seznámit bez nebezpečí, že od nich chytne něco, co ho nakazí nebo pokazí. Příběh o krysaři, který krásnou hrou na flétnu odvedl do nicoty všechny děti z městečka

Hammeln, není pohádka, funguje po celé dějiny lidstva. I dospělým krásně zpívají, když je lapají, a svůdce může mít tuctovou tvář ředitele kampeličky převádějícího peníze střádalů na vlastní konto či majitelky cestovní kanceláře, která posílá natěšené rekreanty do neexistujícího hotelu – o politicích slibujících opak toho, co zamýšlejí, ani nemluvě!

Avšak lidé, nadále s babičkou, jsou i dobré, a pokud se mezi takové počítá člověk sám, měl by existenci dalších předpokládat a snažit se je poznat. Právě v nejtěžších situacích mi život předvedl, jakou oporou jsou mnohdy lidé opačných názorů, ale podobného charakteru. Pouze ten je skrytým, avšak neklamným znamením, s kým se člověk může a vlastně i má spojit, aby pro něho na světě ubylo lidí neznámých a přibylo dobrých.

18. 12. 2004, Právo

Brounoce

Už netuším, kdy mě tam poprvé poslala maminka, a nevzpomínám si ani, kdy jsem tam někoho prvně pozval sám, hrozně brzo se však Brounoce staly mým útočištěm a zůstaly navždy nejmilejším místem, kde jsem kdy byl.

Za dlouhá léta života jsem v Brounocích našel skoro každého, po kom jsem toužil, i ty, které bych jinde nepotkal nikdy, třebaš myšáka Mickeyho, co se narodil ve stejném roce jako já, i jeho veselé příbuzné, kačera Donalda a strýčka Skrblíka.

Na Brounoce jsem spoléhal, kdykoli mně bylo ve škole ouvej, večer honem tam, a hned bylo líp! labutě, vrány, stoličky i koule se na vysvědčeních měnily v biče, tatínkem za trest uložené úkoly se napsaly samy, do zámku spíše přiletěl schovaný klíč, z dortu se vykrojil voňavý řez a na ten nasněžila závěj šlehačky.

Bál jsem se, že s dětstvím odzvoní i Brounocům, ale ne! jen jako bych se ocitl v jiné městské čtvrti, odkud zmizely děti, zato tam žily všechny ty holky, co se mi líbily, stačilo zavřít oči a hned je zas otevřít, a jedna po druhé mi padaly do náruče samy.

V Brounocích jsem zažíval i nejšťastnější Vánoce, pod zářícím stromem se špičkou mizící v oblacích, odkud se jako peří sypal snížek, leželo vždycky všechno, co jsem si přál už jako dítě, pak jako chlapec a později i muž, ten si dokonce pohrál i s elektrickým vláčkem, co v dětství zůstal snem, jak i tatínka dohnala nezaměstnanost.

Když je člověk příliš zaměstnán sám sebou, nepostřehne často změny, které na něm nenápadně vykloval zoban času, tak se může stát, že jednou ráno po návratu z Brounoc spatří při holení v zrcadle cizí tvář, v níž až po chvíli s úlekem pozná vlastní, tak teď je s Brounocemi opravdu konec! poleká se, ale zase ne! přijmou ho tam večer ještě laskavěji nežli dřív.

A najednou tam potkávám i ty, kteří mně už odešli do nenávratna, je tu můj báječný tatínek, má pořád zpívající maminka, jsou tu mí nejlepší kamarádi a moji věrní pejsci, a úplně všichni lidi si mě tam váží a mají mě rádi, dokonce i Češi! a ten veleorel z billboardů u dálnic mně místo minerálky nosí láhve vína a nohy mi jako kočka zahřívá divoká lvice.

V Brounocích nejsou nemoce, v Brounocích jsou jen samé Vánoce, Brounoce jsou jeden velký a věčný Betlém, nad nímž nezapadá hvězda, a děťátku v jeslích nosí dárky i Arabové i Židi, a Herodesa tam nepustí strážní andělé NATO s mandátem UNO, a tak já vím, že až mě už svět nebude chtít nést, zavolám si přes dispečink sáně tažené losy, zavřu oči a vyslovím své poslední přání:

Do Brounoc!

23. 12. 2004, Právo

Němci na chodníku

Ten dávný příběh, jeden z nejpodstatnějších v mém životě, chci vyprávět znovu, protože dostal novou pointu.

Praha, podzim léta Páně 1942. Léta Páně? Spíš roku ďábla! Před radiopřijímačem opatřeným žlutou výstrahou, že se poslouchání cizího rozhlasu trestá smrtí, sedí můj otec se svým nejlepším přítelem, kterého i já, třináctiletý, obdivuji. Doktor Vladimír Petřek je kaplan největšího řecky ortodoxního kostela v Praze, filozof a básník. Navíc vypadá tak, jak je často malován Kristus nebo Hus: černé vlasy, černý vous, černé oči v asketické tváři. Z vysílače Protektorátu Böhmen und Mähren zní desítky jmen Čechů, kteří byli i dnes popraveni podle stanného práva, vyhlášeného při nástupu Hitlerova krvavého terminátora Reinharda Heydricha. Když ta strašná litanie skončí, začne kněz bez nenávisti nahlas přemýšlet o tom, jak se po německé porážce, o které nepochybuje, mají chovat ostatní Evropané k národu pachatelů. Když vyloučil jakékoli násilí, navrhl tak zvláštní trest, že na něj nezapomenu.

„Kdybych potkal,“ řekl, „po válce na chodníku Němce, řekl bych mu Uhni, Němče, nevidíš, že jde člověk?“

Nepřijatelné vyhlášení kolektivní viny? Ano, z pohledu nás, lidí osvícených půlstoletím míru a nového evropského myšlení. Pro pamětníky ale osobní prožitek, který činí mnohé jevy, aniž by je omlouval, pochopitelnými. Muž, který vyslovil tu větu, ujme se o půl roku později československých vojáků z Londýna, kteří Heydricha ztrestali. Když je nenadále požádán o úkryt, bude jim do krypty svého kostela nosit jídlo a vynášet odtud jejich exkrementy. A až budou zrazeni, dá se raději nelidsky mučit, než by udal gestapu své pomahače, tedy i mé rodiče, a vydal je tak katům. Nakonec ho budou muset zastřelit přivázaného na židli.

Tím vším chci naznačit těm z vás, kteří dostali do vínku „milost pozdějšího narození“, jakou nenávisť tehdy Němci rozpoutali.

Většina obyvatel osvobozených zemí si je proto všechny bez rozdílu spojila s nacisty. Musíte si představit, že po válce trvalo ještě dva roky, než byli znovu hráni dokonce i Bach a Beethoven, než byli znovu vydáváni Goethe a Schiller. Jen pomalu se dali Evropané přesvědčit, že řeč sama je nevinná, že se podobá nákladnímu autu, o němž jen jeho uživatelé rozhodují, co má vézt.

Přesvědčovací proces byl úspěšný hlavně proto, že vítězové na rozdíl od svých předchůdců po první světové válce tentokrát poražené nedotlačili k existenčnímu dnu, odkud je pak téměř bez námahy svedl velký krysař Hitler k druhému výboji. Vedle Marshallova plánu přinesli Spojenci Němcům především demokracii, dar, za který by měli být věčně vděční. Ta to pak byla, co přimělo německou společnost, zpočátku logicky jenom na západě, aby nemilosrdně zhodnotila vlastní minulost a mohla tak obnovit svou morálku jako základ nové sebedůvěry i důvěry ostatních Evropanů.

Osvobozené národy střední a východní Evropy musely naproti tomu draze zaplatit za výsledky konferencí v Jaltě a Postupimi, když pak zůstaly skoro půl století uvězněny za železnou oponou. Jedním z nejdůležitějších prostředků sovětské propagandy, který měl zabránit, aby utlačené masy povstaly, bylo neustálé šíření strachu z německého revanšismu. Okupanti se vydávali za ty, kdo poskytují okupovaným „bratrskou“ pomoc proti akutnímu ohrožení. Tak bylo po řadu desetiletí zametáno pod koberec všechno, co se do toho obrazu nehodilo, tedy především to, čemu Němci říkají vyhnání a Češi odsun nebo transfer.

Když se Václav Havel 1. 1. 1990 ve své první prezidentské řeči omluvil německým obětem za excesy provázející takzvanou divokou etapu odsunu, vědělo jen málo jeho rodáků, o čem vlastně mluví. Mnozí si vzpomínali – plným právem – na bezuzdnou brutalitu Němců, masové vraždění na běžícím pásu, s ničím jiným nesrovnatelné. Měli Havlovi za zlé, že zpochybňuje ustálený obraz Čechů jakožto jednoho z vítězných národů, protože vysídlení Němců z několika

zemí, dohodnuté v Postupimi, bylo přece jedním z důsledků bezpodmínečné kapitulace, kterou si ve své zdrcující většině přivodili sami.

Takový způsob kapitulace opravňuje odnepaměti vítěze – teď úmyslně přeháním –, aby poražené upekli a snědli. Jenže právě při tom se sami představují jako dobří nebo špatní vítězové. Západní spojenci dali dobrý příklad. Češi naproti tomu dopustili, aby celé roty deviantů všeho druhu, mnohdy dokonce v uniformách československé armády, už bezbranné a často i nevinné Němce olupovaly, mučily a zabíjely. Byla to Havlova statečná řeč, která pak vyburcovala nejen české historiky, ale především mladé žurnalisty. Mohu vás tu dnes s čistým svědomím ujistit, že nezůstaly neotevřeny jediný sklep a jediná skříň, v nichž se mohli ještě nalézat němečtí kostlivci. Veřejnoprávní televize i rozhlas, všechny velké noviny, časopisy a internet, dokonce i čeští divadelníci usilují už po léta o to, aby bylo zveřejněno úplně všechno včetně jmen viníků, aby byly české před- i poválečné dějiny prošetřeny stejně důsledně jako německé.

Prošetřeny jsou, zpracovány ještě dávno ne. Zůstávají dál přítomny jako látka, z níž se dělají volby. Onen strach, který předtím živil Sověti, byl totiž – na to nelze zapomínat! – všudypřítomný dávno dřív. Podobně jako jiné malé evropské národy mají i Češi obavu z Němců v genech, to že se v celé své historii museli opakovaně bát o holou existenci, naposledy, když ve smyslu salcburských usnesení měla být po židovské otázce i česká uzavřena „konečným řešením“, v originále zvaným Endlösung. To musí vzít reprezentanti organizací vyhnanců vždycky znovu v úvahu, než zvolí silná slova nebo nastolí tvrdé požadavky.

Protože se tou problematikou zabývám už mnoho let, naposled v románech Hvězdná hodina vrahů a Ta dlouhá vlna za kýlem, protože s bývalými rodáky vedu často otevřenou diskuse, vím, že valnou většinou myslí podobně jako já. Protože ale sleduji i usnesení vrcholných grémií a pilně sleduji jejich tiskové orgány, musím bohužel tvrdit: proces sebepoznání, který po světlém vzoru

Spolkové republiky Německo úspěšně absolvuje česká společnost, mají mluvčí střežových organizací sudetských Němců ještě před sebou. To téma je totiž nejen jako u Čechů těžká volební munice – přinejmenším ve spolkových zemích Sasko a Bavorsko, – ale i pokus totálně ztracenou válku skrze vydíráním vynucená odškodnění tu dodatečně přece jen trošku vyhrát. Proto se množí i pokusy přepsat její povahu, aby se spíš podobala boxerskému utkání, při němž přece i náš soupeř tloukl někdy pod pás a nebyl tedy férovější nežli my, vyzývatelé, kteří i proto mohli být poraženi...

Příklad? Jakkoli strašným se nám dnes zdá být rozbombardování Drážďan v únoru 1945, jakkoli omluvným se jeví být gesto anglických bombardovacích pilotů, kteří se teď významně podíleli na obnově zničené Frauenkirche, tak nevyhladitelné je vědomí pamětníků, že to celá tehdy stále ještě zotročená Evropa přivítala jako důležitý úder oslabující stále ještě vraždící Němce. Neboť – a to je poučení i pro dnešek a zítřek: kdykoli se demokracie brání proti barbarství boxerskými rukavicemi, prohraje, mnohdy na celá desetiletí!

Všechny podobné pokusy – také projekt centra proti vyhnání, pokud je nezávislá skupina historiků z celé Evropy nezaloží „sine ira et studio“ jako centrum proti všem vyhnáním – mají jediný výsledek: zabetonovávají znovu, co bylo v mladých demokraciích právě pracně otevřeno, a způsobují, že čeští, polští a jiní populisté staví před každými volbami napříč politickou krajinou vozové hradby, za nimiž slibují znovu chránit své národy před zlými Němci.

Tohle šílenství musí přece jednou skončit! Vyjděme z prostého pocitu, že se člověk mnohem líp očišťuje sám po vlastním způsobu, než aby se dal po jejich způsobu čistit jinými. To platí i pro očistu dějin, která musí začít před vlastním prahem. My, kteří hledíme zpět na své mládí jako do hnědorudé propasti plné svinstva a krve, jak nám ji zanechali Hitler a Stalin, víme nejlíp, že právě zažíváme vzdor všem lidským chybám úchvatnou dobu, jakou svět dosud

nepoznal. Proboha, nenechme tu šanci zemřít, nejspíš by se už nevrátila!

Ponechme minulost historikům, žurnalistům a umělcům, volme jen politiky, kteří otevírají cesty do budoucna. Ti, ať jsou to Němci, Češi či jiní, kdo ještě po šedesáti letech obchodují s ranami, které už mnohdy neutrpěli osobně, nebo pro vlastní kariéru loví hlasy nekončícími resentimenty a dávno prošlými nároky, by měli být námi všemi zřetelně zneváženi. Hledejme naopak vše, co nás v minulosti spojovalo, zkoušejme zachránit co možná nejvíc ze společně vytvořených hodnot, zachvácených ohnivou smrtí dvacátého století.

Tím se vracím k vlastnímu příběhu. Narodil jsem se v Praze, která byla obdarována třemi sudičkami. Bylo to město, jež si, pokud jde o hospodářství a kulturu, dokázalo vytvářet mezinárodní konkurenci z vlastních zdrojů. Podle toho, co si moje maminka zpívala večer po návratu domů, bylo jasné, zda byli rodiče na Voskovci a Werichovi, v židovské Velké operetě či v Novém německém divadle. Už se zapomnělo, že se nejsmutnější etnická čistka odehrála právě v Praze během necelých šesti let, pak tu zbyla jediná kultura, následně ještě ochromená totalitou, která také zanechala trvalé mentální škody. V devadesátých letech, už po velkém obratu, zazněly dokonce vážné hlasy, že by se u pohodlné monokultury mělo zůstat!

Proto jsem pyšný na to, že se před několika týdny konal na mnoha scénách města Prahy, dokonce i na scéně Národního divadla, kde se hrálo 123 let jen česky, už desátý ročník Pražského divadelního festivalu německého jazyka, po berlínském Theatertreffen největší přehlídka německy mluvících umělců, která nemá v Evropě obdoby. Tento festival, uvedený v život a řízený nadále Čechy, patří už nerozlučně k pražským listopadům a jako kdysi nastavuje laťku českému divadlu, které se ji pak znovu snaží zvýšit. A protože ta událost, umožněná rukou veřejnou i soukromou, je navštěvována nejen domácím obcenstvem, ale i v České republice působícími

Němci, Rakušany a Švýcary, kteří se při tom vzájemně poznávají, přispívá i k tomu, že tu po dlouhé cézuře vzniká nová vícenárodní společnost.

A protože festival stál od počátku pod záštitou hlav zúčastněných států, takže letos i pod Vaší, vážený pane spolkový prezidente Köhlere, mám tu čest odevzdat Vám program jubilejního ročníku a pozvat Vás jménem festivalového vedení, abyste jako už tři Vaši předchůdci byl v některém z příštích podzimů u toho.

Dámy a pánové, uplynulo víc než čtyřiašedesát let od chvíle, kdy tehdejší kněz a pak český mučedník vyslovil v nejtemnějším čase mého života větu o zločinu a trestu, kterou jsem citoval v úvodu. I vy můžete být pyšní, že Němci už dávno získali zpět právo chodit jako lidé po všech chodnících světa. Snažit se o to musí teď mnozí jiní.

29. 12. 2005, Právo

Řeč k otevření výstavy „Útěk, vyhnání, integrace“ v Bonnu

P. F. 2006

Příběh, který se skutečně udál, by se mohl jmenovat Síla naděje. Slavný československý orchestr se na zámořském turné přesouval z Austrálie do Japonska. V době předcházející zrodu obřích letadel se nevešel na palubu celý, takže sekce kontrabasistů musela cestovat jiným strojem. Po několika hodinách poklidného letu nad oceánem ohlásil kapitán anglicky špatnou zprávu: blíží se uragán, jemuž se už nestačí vyhnout ani vrátit se, stewardi proto roznesou podle přání buď prášky na uklidnění, nebo whisky a on udělá vše, aby stroj v turbulencích udržel. Osm Čechoslováků patřilo k menšině, která sáhla po nabízených lahvích. Zanedlouho začali zpívat, písně národní i prстонárodní, zprvu jen pro sebe, ale když se ozval první aplaus, stále hlasitěji pro všechny. Divoké otřesy letadla jim

brzy přestaly vadit, a když po hodině zvolna ustaly, usnuli všichni cestující svorně jako děti.

Po přistání v Tokiu nastoupila pod schůdky celá posádka a australský kapitán filharmonikům dojatě poděkoval, že zabránili panice, když svým statečným příkladem vzbudili naději ostatních. Nato se zeptali bezradně jeden druhého: Co říkal? Zcela neznalí angličtiny pochopili předtím jen to, že se jim, valutovým žebrákům, velkoryse nalévá zdarma.

Falešné naděje, zejména kolektivní, mívají bohužel zřídka happy end. Evropa zažila v minulém, ještě málo vzdáleném století hned dvě, které skončily hodně špatně. Jednu vzbudil komunismus, druhou nacionální socialismus. Dva velké národy, smrtelně unavené první světovou válkou a zbídačelé v důsledku krize kapitalismu, sice dobře rozuměly německy i rusky, ale místo slibovaného blahobytu a míru sklidily uragán násilí a zmaru, který dokonce samy aktivně pomohly rozpoutat. Když jím po létech prošly, byly nejen jejich země, ale i starý kontinent a celý svět chudší o desítky milionů lidských životů. Zůstala zas jen ta staříčká naděje, která byla předtím jakožto obnošená, nepraktická a vůbec vyšlá z módy už několikrát vyhozena na pověstné smetiště dějin: Popelka zvaná Demokracie. Winstonu Churchillovi, hlavnímu vítězi války proti Hitlerovi a duchovnímu otci studené války proti Stalinovi, když jako první pochopil další mravní závazek západních spojenců, se připsuje moudrá věta: „Demokracie je ten nejlepší ze všech špatných systémů.“ Angličan, jehož předkové ji vynalezli a v průběhu staletí vypěstovali ve stejně odolnou, jako je anglický trávník, věděl dávno, co se její čerství uživatelé dozvídají, mnohdy v šoku, až po jejím nastolení.

Pro utlačované bývá demokracie vždycky snem ztělesňujícím vše, po čem marně touží, především po svobodě a spravedlnosti; snem tak nádherným, že jsou mnohdy ochotni vzít na sebe i nejhorší důsledky odporu proti tyranům. Nenajdou-li odvahu, pak se

za její příchod alespoň modlí a předem jí přísahají věrnost. A když je Bůh nebo hvězdy milostivě vyslyší a ona nad nimi rozestře křídla jako v zázračném roce 1989, následuje často probuzení podobné kocovině po velkém flámu.

Totalitní režimy se dokážou úžasně oslavovat. Nacisté uchvalovali sami sebe pompézními přehlídkami a masovým holdováním. Komunisté navíc zmobilizovali i básníky a pěvce, přesvědčené, že už slaví šťastnou budoucnost lidstva. Demokracie, která ze své podstaty nevládne příkazy ani cenzurou, sama vkládá svým kritickým občanům do ruky bič a obnažuje si před nimi záda.

Zblízka se své snové představě nepodobá skoro v ničem. Není písmeno v abecedě, na něž by se nedala přivěsit některá z jejích střídavých slabostí. Bývá asociální, bezradná, cynická, defektní, elitářská, frustrující, grobiánská, hloupá, chronicky churavá, iracionální, jalová, korupční, líně lhostejná, málo mocná, nespravedlivá, opruzující, příšerně pomalá, rozpačitá, slaboduchá, těžkopádná, unavující k úmoru, vadná na x-tou a ve výsledku zraňující až žalostná. Demokracie vyžaduje pevné nervy a svatou trpělivost, než se v ní člověk dočká pocitu svobody a od ní už dávno zralé spravedlnosti. Její mlýny melou ještě pomaleji a nejistěji nežli pověstné boží. Takto přečtena a zažita se mění pro netrpělivé v přízrak zralý k zapuzení, zejména zazní-li dost hlasitě další z vábniček slibujících radikální a rychlé řešení veškerých problémů života.

Zvláštním, přímo mateřským znamením demokracie je ke všemu její zranitelnost. Je křehká svou nejvýznamnější vlastností: že dovoluje každému, aby měl a prosazoval svůj názor. Převáží-li tedy názor masy různě zklamaných občanů, že by měla být nahrazena některým z oněch horších, ale o to vlezlejších, a tím i lákavějších systémů, snadno se ji podaří odstranit, protože ona většinou nedokáže včas sjednotit a zmobilizovat dostatek obránců. Generace z nedávno uplynulého století zažily několikrát, jak padla i přes noc.

Režimy, které ji vystřídaly, se pak právě důsledným popřením jejích principů udržely u moci i desítky let.

Má tedy vůbec – vnučuje se logická otázka – demokracie nějakou tak markantní přednost, že vždycky znovu stojí za to křísit ji úporně k životu??

Vlastně jedinou: její prapodstatou je, že pravidelně za čas, který si stanovil sám, ale jenž nikdy nesmí překročit předem určenou mez, vystoupí na pomyslný trůn Jeho Veličenstvo Volič, aby zamíchalo a znovu rozdalo politické karty. I tady platí věta, kterou pronesl kosmonaut Armstrong, když se chystal poprvé došlápnout na Měsíc: o malém kroku pro člověka a velkém skoku pro lidstvo.

Ten mnohdy podceňovaný a zanedbávaný krok jednotlivce k volební urně, který se teprv znásobením stává silou, z níž se může zrodit nová šance, je opravdu největším vynálezem lidského rodu, na čemž málo mění, že byl už mnohokrát zavržen a musel být někdy i krvavě objeven znovu. Ale také tahle síla naděje bývá vzápětí postřehnutelná tak málo jako denní nárůst stromu. Pomyslný král Volič se brzy nestačí divit, čeho jsou někteří z jím pověřených zástupců schopní, když jim po zvolení otrne. Vidí, jak si neomaleně zvyšují platy a posilují imunity, aby směli beztrestně porušovat zákony, které usnášejí, slyší přímo z parlamentů snůšky hloupostí a hrubostí, za jaké doma trestá potomky. Ale stejně jako strom každým okamžikem neznatelně, ale jistě směřuje ke koruně, cílí demokracie opravami vlastních omylů krok za krokem k podobě, v níž by byla nejsnáze obyvatelná.

Náladový král Volič ten posun většinou nepozoruje, necítí nutnost ztrácet čas chválou náprav už docílených. Jeho obzor kalí další nepravosti, které neřešeny čekají až na jeho příští volbu. Pokud ho ten neustávající tlak omrzí natolik, že se k ní rozhodne nejit, uvolňuje prostor žvlům. Společnost nevolíčů se začne podobat onomu letadlu směřujícímu k uragánu, ani prášky, ani whisky, ani zpěv ji neochrání, už jen snad štěstí. A co je štěstí? Víme ze staříckého filmu: „muška jenom zlatá...“

Je u nás starým dobrým zvykem posílat si na konci roku péefky. Ne každý už ví, že to znamená pour féliciter – přání štěstí. P. F. 2006 přinese mimo jiné i štěstí volby. Volit, koho libo. Ale volit!

31. 12. 2005, Právo

Kůže z mramoru

Evropané poznali, jak rychle lze zahubit i veliká města. Nejstarší zažili jejich zkázu od Rotterdamu a Londýna až po Berlín i totální zničení Benátek na Labi – Drážďan. Nejmladší přinejmenším v televizi spatřili bombardování Bělehradu. Metropole se dá proměnit v suť během hodin.

Může ale umírat, že to ani její obyvatelé nepostřehnou. Cesta od vrcholného rozkvětu do archeologických trosek trvala i stovky let, když město opustila voda či kupecká cesta nebo přízeň mocných anebo prostě štěstí. Takový osud hrozil i Praze. Jedno z nejvzácnějších lidských sídlišť, k němuž byly milostivý válečné bouře i vrtochy architektů, začalo skomírat, když se vláda věcí vymkla jeho lidu a spravovali je satrapové vládců, kteří předtím i vlastní mátušku Moskvu vybydleli v holoměsto.

Šťastný vývoj, jenž od dob čtvrtého Karla přiváděl do Prahy tvůrčí duchy z celého křesťanského světa, aby ji činily v každém století moderní, byl utat. Jako ta poslední žárovka v Čapkově hře R.U.R. svítila do tmy památková péče, která se alespoň snažila zabránit ničení, ale nemohla nic stavět. A měla minimální moc bránit stavby i jen před zubem času.

Jako člověk nepozoruje mikroskopické stárnutí blízkých, unikal občanům města dennodenní propad jeho vzhledu. Trvalo léta, než udeřilo do očí, že opěvovaná Zlatá Praha je černá. Že výlohy, kdysi zářící a plné zboží, jsou podezřele dlouho tmavé a pak i zatlučené

prkny. Počátkem šedesátých let musel i cenzurovaný tisk přiznat, že ve středu města spadla do ulice římsa a zranila pracujícího, který se ovšem nadále těší zdraví; tichá pošta totiž mluvila o mrtvých. Od tehdy přibývalo v samém centru trámových podpěr, které se stávaly součástí architektury.

Při jedné průtrži mračen v půli let sedmdesátých Pražané zjistili, že se i na chodnících brodí vodou. To se loučila proslulá pražská mozaika. Co noví správci už třetí desetiletí považovali za buržoazní zhůvěřilost a dávali při poškození či po výkopech přelévát asfaltem, byla ochranná kůže města. Mramorové kostičky dopřávaly vodě štěrbinkami mezi sebou průchod do podloží, kde se vsakovala do písku. Stamiliony pórů pohlcujících každou záplavu byly za léta udušeny neprodyšným krunýřem, který se pyšnil jen tím, že šetří dámské kramflíčky.

Naštěstí, než Praha dospěla k bodu, po němž se městské čtvrti mění ve slumy, čas – krásný verš Nerudův! – oponou trhnul a změněn svět.

Hloubka úpadku města byla měřitelná rychlostí jeho zmrtvýchvstání. Jakmile restituce přisoudily odcizené a pak zanedbávané domy původním majitelům a ti s nimi směli nakládat – to neplatí pro čeled' nenažranců, kteří s citem pro míru ztratili i stud! –, zdály se mnohé stavby odhazovat půlstaletou špínu jako maskovací síť. Někde stačilo pár měsíců, aby ulice poznali jen starousedlíci.

Ty tam zvětralé podpěry balkonů i celých zdí, dokořán vrata po léta uzavřených staroměstských průchodů, pryč zabeďněná okna výkladů, v nenávratnu sklady harampádí umrtvující celé ulice. Fasády rozsvěcovaly okolí původním okrem, hráškovou zelení, dokonce i bělobou kurážně vyzývající na souboj drzé saze. Praha se začala podobat ženě, která odhodila zakuklení. A její podpatky opět křísly o dláždění.

Jakožto obyvatele Masarykova nábřeží, snad nejsešlejšího skanzenu kdysi pyšného vltavského korza, mě na sklonku roku od

práce odváděla práce jiných. Co chvíli jsem fascinovaně přihlížel z okna, jak dlouhé brázdy po vytrhaném asfaltu chodníku vyplňuje nejdřív písek a po něm hory kostek, které se zdály mnohokrát převyšovat potřebu. Pak nastoupilo trio mužů, kteří do písku vkleče zatloukali krychličky tří barev. Oko uvyklé hlemýždím pracovním procesům minulosti žaslo nad virtuozytous umocněnou tempem. Dláždili doslova jako z partesu, chodník od Mánesa k Jiráskovu mostu zvládli za týden a kostky se skoro vešly. Když nezazněl aplaus, šel jsem a postavil jim před poslední řad dvoulitr rakouského Zweigeltu.

Doma mě poučil lexikon. Mozaiková vzácnost vděčí za vznik českým koumalům, kteří před dvěma sty roky likvidovali neúčinné potrubí vodovodu ze sliveneckého mramoru: místo odvozu je sekali na kostičky, jimiž vyztužovali často rozbahněné hliněné pásy pro chodce. Protože česká půda nabízela s mramorem černošedým i bílý s jemnými žilkami a červený v odstínu čerstvého masa, napadlo jiné hlavy ozdobit novou kůži města vzory. Tak vznikly kamenné koberce nemající tehdy obdoby. Naši dlaždiči dobyli po Vídni a Krakově i další města Evropy podobně jako sládci. Paleta schválených vzorů byla doplňována z renezančních zdrojů a mimo ni vznikly na významných místech velké obrazce; nejznámější vzpomíná českých pánů popravených před Staroměstskou radnicí.

Po fasádách vstává tedy z mrtvých pražská mozaika. Až zmizí poslední stopy mnohokrát záplatovaného asfaltu, budou mít Pražané i jejich hosté největší galerii výtvarného umění na světě přímo pod nohama. Tvoří ji podle předloh schvalovaných už zas památkáři houfec chlapíků plazících se městem po kolenou obalených pytlí. To dílo nás vyzývá chránit Prahu před hyzdily, kteří se s pochybným povolením jiných úředníků dopouštějí postmoderních impotencí, jako je ta fádňá skleněná stodola vprostřed náměstí krále Karla.

Staroslavná Šítkovská věž u Žofína je jistě vděčná sponzorům financujícím její opravu. Určitě ale lituje, že zadávají obrovské

reklamy kýčářům, kteří škodí i pověsti těch firem, když usvědčují šéfy marketinku z nevkusu. Před potraty toho druhu skláním hlavu k chodníku a luštím v chůzi měnící se rébusy z kamínek, jejichž tajemkou je pak vždycky radost z návratu Zlaté Prahy.

23. 1. 2006, Právo

Pro Dány

Prodány byly už nesčíslněkrát vzácné předměty za cenu zdaleka neodpovídající jejich hodnotě; obchodníci se starožitnostmi znají smutek lidí, kteří se vzdávají milovaných věcí v nouzi. Prodány byly nejednou v lidských dějinách také ideály, jednotlivci i celé společnosti je pod nátlakem vyměňovali za slib, že se tím osvobodí; následovala často zklamání, mnohdy katastrofy.

„Je něco shnilého ve státě dánském!“ stěžuje si tři sta let kralevic Hamlet, ale Shakespearova věta nebyla nikdy chápána jinak než jako podobenství. Dánové patří k národům, které se mezi prvními vymanily ze středověku, vzdaly výbojů a vynikly i jako monarchie v pojetí občanských a lidských práv. Dánsko se brzy stalo příkladně obyvatelným státem budujícím základy evropské integrace. Je proto jedním z křiklavých paradoxů dějin, že teď v muslimském světě hoří právě vlajky osvětleného království, které dalo lidstvu i krále pohádkářů Andersena; útočníci prohlašují dánská velvyslanectví za rezidence ďábla, který pro ně ovšem nepřehlédnutelně zastupuje celou západní civilizaci.

Nejhorší přízrak mého mládí nese dnes moderní název appeasement, uklidnění, ale označuje totéž, co tehdy: kapitulaci svobody před násilím. Moje generace to zažila na podzim roku 1938, když se velmoci Anglie a Francie rozhodly v Mnichově ustoupit Hitlerovi, který je přesvědčil, že vinu nese Československo. Menšina státních

občanů, zmanipulovaná pro svou německou národnost vůdci řízenými z nacistického Německa, přesvědčila většinu demokratů Evropy, že vyhovět vydírání diktátora je nejlepší cesta k trvalému míru. Prakticky tím už zahájili druhou světovou válku.

Tu třetí, kterou jen díky skvělým politikům Západu, Gorbačovovi a snad i hvězdám nerozpoutal konflikt atomových velmocí koncem minulého století, se právě pokoušejí roznítit fundamentalisté islámské víry – a naše strana světa se zdá být paralyzována jako králík hledící do očí královské kobry. Zde je ovšem nezbytné bránit proti primitivním útokům vlastních pivních radikálů samotný islám. Ta víra je přece srovnatelně vznešená, přitažlivá či pro jiné zase stejně odpuzující jako křesťanství. Ať jsme my tady v Evropě potomky katolíků nebo protestantů, jsme dědici věrouk, které se z dětských nemocí směly krvavě vystonat s příchodem novověku. Svátá inkvizice nebyla milosrdnější nežli šaría. Jakožto autor románu Katyně vím, že se od ní nelišila ani paletou děsivých trestů. Také islám nutně potřebuje svůj čas zrání!

Evropan, který to ví, se v současném střetu kultur smí, má, ano musí jednoznačně postavit na stranu, kam ho díky úsilí generací přivedly jeho dějiny. Karikatury z dánských novin jsou srovnatelné s těmi, jimiž se leckdo na starém kontinentě vypořádává s křesťanským Otcem a jeho Synem, často za vášnivého protestu věřících a církví. Podle našich měřítek lze ty i ony považovat za dobré či špatné, vtipné či trapné, lze je dokonce označit za urážlivý produkt pochybného vkusu. V žádném případě ale není možné vykázat je mimo naši civilizaci a omlouvat se za ně dokonce na státní úrovni. Tím se začíná nebezpečně, protože přímo v základech, měnit ta civilizace sama, vracet před vlastní letopočet, ztrácet jeden z nejdůležitějších rysů své povahy!

Chronologie čerstvých událostí – kdy až mnoho týdnů poté, co dánské karikatury zveřejnil i tisk egyptských muslimů, objíždí militantní kazatel svět a vyzývá k svaté válce, která doslova ze

dne na den propukne předběžně v podobě pustošení dánských ambasád a dospěje k otřesnému vypsání odměny ve zlatě za hlavu kacíře – a celý vznik i průběh celoplanetárního výbuchu nenávisti nasvědčuje, že režiséři jen čekali na vhodnou nárazku. Muslimští radikálové nám jménem Alláha svévolně vyhlásili boj zatím jen v podobě vydírání. Kdo mu ustoupí, prohrává předem.

Jako člověk, který přežil dvě diktatury – a zažil na sobě, že začínají právě vypínáním kritického ducha –, považuji absolutní, ničím neomezenou svobodu slova za nejdůležitější nosník demokracie, i když to teď zpochybňují dokonce dva laureáti Nobelovy ceny jinak správným tvrzením, že na hněvu světa islámu není náš svět bez viny. Vysoký činitel unie dokonce slibuje nápravu! Jakou má asi na mysli, zákaz? Vždyť svoboda tisku, i v odporném podání bulváru, pro mnohé stejně nesnesitelném jako karikatury Proroka, je největší, čas od času dokonce jedinou pojistkou, že naše společnost neskončí znovu v područí šovinismu, náboženství, rasismu nebo nedej bože příštích diktátorů vyzbrojených technikou, před níž nebude úniku. Sebehloupější výstřelky svobodných médií, ostatně právě a pouze v otevřené společnosti veřejně kritizovatelné a korigovatelné, jak se děje i nyní, jsou pro ni únosnější než cenzura i autocenzura, které vždy a všude otvíraly cestu tyraniím.

Na vrcholu světové krize, jejímž dlouholetým ohniskem byl zápas o existenci západního Berlína, pronesl při své historické návštěvě americký prezident John F. Kennedy před obludnou zdí slavnou větu, která se stala zdrojem síly a heslem odporu proti sovětské podobě života: „Ich bin ein Berliner! – Jsem Berlíňan!“ Stát dánský není ani tentokrát sídlem hníloby, ale při všem, na čem kdo není bez viny a co se komu nemusí líbit, je v tomhle sporu tvrzí hájící hodnoty, bez nichž nemůže existovat demokracie zasluhující to jméno. Ty nesmí být v zájmu celého lidstva ani částečně prodány. Čelem k výzvě, kterou představují zfanatizované davy tlačící znejistělé Evropany k další verzi riskantního uklidnění ustoupením, by

se měli i ti, kdo u nás respektují či přímo vyznávají učení Muham-madovo, vyslovit jednoznačně pro demokracii, pro svobodu – a tím i pro Dány!

25. 2. 2006, *Právo*

Apríl?

Který autor, zahrnující mezi účinné literární prostředky a současně léky na neduhy společnosti i vtip, by se vzdal šance nabídnuté mu jednou v roce kalendářem a nevyužil výsady, jakou mívali celoročně šašci králů – beztrestně si vystřelit z bližních, dokonce i z mocných! Takový pokus se tu teď chystám podniknout hned třináctkrát za sebou v dobré víře, že čtenáři seriózního deníku spolehlivě poznají, u kterých zpráv z právě uplynulého března mají zvolat Apríííí!

1. Rakouské noviny zaznamenaly případ dvaadvacetiletého jezevčíka zvaného Generál Edi, který vyžaduje jakožto denní stravu deset cigaret, z nichž si odkousne filtr a zbytek rozžvýká. Má nicméně sněhobílé zuby a veterináři se shodli, že by mu zákaz požívání tabáku nejspíš ublížil; přesto nabádají ostatní chovatele, aby vedli své psy k dodržování varovné rady na krabičkách.

2. Německá televize ZDF zdokumentovala nadějný experiment z oboru prodloužení lidského života, při němž se zvláštní druh rybiček hynoucích standardně devadesátý den dožívá až pěti měsíců, pokud je voda v akváriu nahrazena kvalitním červeným vínem. Komentátor současně upozornil, že nestačí víno pouze pít, ale je nezbytně nutné v něm trvale plavat.

3. Sydney Post přinesl reportáž o modernizaci ovčího velko-trustu. Pětadvacet farem už nepotřebuje stovky honců a psů: každá ovce má v uchu čip, který řídí její pastvu, průběžně hlásí počítačům farmářů váhu, kvalitu vlny a tržní cenu, až doporučí i porážku.

Reportér se zeptal, dostanou-li čipy také farmáři, aby si celý podnik vystačil už jen s ředitelem. Ten to technicky nevyloučil.

4. Ředitel zoologické zahrady v jihoafrickém Johannesburgu předvedl žurnalistům svůj vynález, kterým úspěšně vrací odchyceným dravcům pocit volné přírody: potravu jim dává rozmetávat katapultem do celého výběhu, kde ji mohou zcela normálně hledat a zápolit o ni. Zoo si od novinky slibuje také úbytek pokousaných či dokonce roztrhaných krmičů.

5. Kalifornský statistický úřad ohlásil nárůst počtu černých medvědů ze čtyř na třiatřicet tisíc. Podle výzkumu to způsobil vysoký IQ zvířat, která přešla z obtížného sběru lesních plodů na snadnější vybírání popelnic; zbytky hamburgerů bohatých na protein urychlily jejich pohlavní zralost a zvýšily plodnost. Obyvatel Kalifornie mezitím ubylo, zato v průměru přibyli na váze.

6. DPA informovala o kauze nového majitele plemenného hřebce jménem Vedor, který zaplatil prodejci jen desetinu sjednané ceny s odůvodněním, že samec je impotentní. Musel zbytek doplatit, když soudce ve východoněmeckém Neuruppinu nařídil podat hřebci koňskou dávku viagry a mohl pak osobně potvrdit, že se předvedl na klisně „jako plně funkční“.

7. ČTK referovala o Margaretě Cranwellové z Louisiany, kterou při modlitbě před snídaní vybídl Ježíš, aby se ihned vrátila na smetiště, kde si předtím vybrala knížku o hudbě; našla tam pak i první, sedmnáctisvazkové vydání Hugových Bídníků. Milionový výtěžek z dražby pořádané síní Christie's věnuje dle Ježíšova přání na stavbu nového kláštera v rodném městě Thibodaux.

8. Armin Maiwes, očekávající trest doživotního vězení za kanibalství, protože před videokamerou zabil a částečně snědl svého přítele, docílil předběžným opatřením zákaz hraného filmu s podobným příběhem. Soud ve Frankfurtu nad Mohanem precedenčně vyhlásil, že právo na ochranu osobnosti má přednost před právem na svobodný umělecký projev i v případě lidožrouta.

9. Rakouští četníci a italští karabiniéři pátrali půl dne po dvou dívkách z Tyrol ve věku devět a deset let, které opakovaně volaly mobilem, že jsou drženy v kufru jedoucího auta. Po zaměření přes satelit byly nalezeny doma ve skříni, jak si hrají na únos. Velitel zásahu poradil otci, aby je seřezal; ten ho chce podle tisku žalovat pro navádění k trestnému činu násilí na nezletilých.

10. V Pekingu byla zahájena mohutná mediální kampaň zaměřená k olympijským hrám 2008: obyvatelé metropole mají odvyknout všeobecnému zlovyku a naučit se kulturně plivat. Vedle vysokých pokut k tomu povedou televizní klipy a komiksové návody, jak užívat pytlíčků rozdávaných dobrovolníky označených čínským znakem ,tan‘ znamenajícím hlen.

11. Zklamaná manželka francouzského ministra vnitra Sarkozyho nadiktovala ze msty příběh svého manželství bulvární spisovatelce. Poté, co se vrátila k muži, který chce kandidovat na úřad prezidenta, Sarkozy dosáhl toho, že vydavatelství náklad včas zničilo. Autorka změnila pouze jména postav a knihu vydala u konkurence jako román, jehož skutečné hrdiny zná teď celá Francie.

12. Malá Rosines Chávezová se zeptala tatínka, proč má na státní vlajce Venezuely doprava běžící bílý kůň hlavu obrácenou vzad. Otec jakožto hlava státu ihned nařídil, aby bělouš ve znaku pádil doleva a hleděl vpřed. „Imperialisté ho donutili běžet opačně, ale on se teskně otáčel k slavné minulosti, kdy ho naučil svobodně cválat vůdce revoluce Simón Bolívar!“

13. Světový tisk zaznamenal, že prezident Ruské federace Putin během státní návštěvy Prahy vstřícně přiznal morální zodpovědnost své země za vojenský vpád v srpnu 1968 a víc než dvacetiletou okupaci Československa, devastující zem i statisíce osudů, přičemž vyloučil jakékoli právní důsledky, a že mu prezident České republiky Klaus zdvořile připil ruský.

Ostřílení současníci jistě bezpečně poznali: můj Apríl spočívá samozřejmě v tom, že jsem všech třináct zpráv vybral z bohaté na-

bídky citovaných zdrojů, o jejichž serióznosti nemůže být pochyb. I stručný výběr zdánlivě absurdních informací jen za minulý měsíc potvrzuje znovu, že život nabízí dnes a denně mnohem neuvěřitelnější příběhy, než jaké bych si mohl vymyslet 1. dubna jakožto napodobitel královských šašků já.

1. 4. 2006, Právo

AKSÁL

Půjčuji si název své staré hry, kterou, čerstvě natočenou po srpnu 1968, už za trest neodvysílala Československá televize a zatím si na ni nevzpomněla ani Česká. V německých divadlech se pak jmenovala Ebail, v anglickém překladu Evol. Nechci čtenáře urážet tak snadným vysvětlením. Neznámý mladík (hrál ho mladičký Josef Abrhám) v ní usedne na terase prázdninového hotelu proti čtoucí ženě (byla jí věčně mladá Marie Drahekoupilová), jejíž muž, proslulý vědec (už bohužel zvěčnělý Jiří Adamíra), šel do pokoje pracovat. Vetřelec ji nejdřív upoutá tím, že umí plyně číst z obrácené knihy, a pak za pouhou hodinu obrátí naruby její všemi obdivované manželství, když ji přesnými otázkami dovede ke zjištění, že se stalo pastí, v níž se vzdala vlastního života. Nato ho sice odvedou hlídači z blízkého ústavu, odkud ten tichý blázen prchl, ale poznání už nelze zaplašit. Odhalilo, že se někdejší láska skrytě zvrátila ve svůj opak.

Cit zvaný Láska je vedle potřeby tvořit, kterou člověk nejspíš zdědil od Pánaboha, to nejlepší, co v sobě vypěstoval sám. Už někde v temném dávnověku, kdy platilo zvířecí právo nejsilnějších i při ukájení pohlavního pudu, kdy tedy fungoval, řekl by současník, jen sex bez přívlastků, musel v probuzených mozcích bytostí, které se právě napřímily, vznikat vjem zcela odlišný od tak trýznivých, jako jsou hlad či žízeň nebo fyzická bolest. Byl příjemný! A byl první,

který přesahoval jedince, protože ho propojoval s jiným. Je možné nikoho nemilovat, ale není možné milovat nikoho.

Láska vytvořila kult zůstávající trvalé stopy, napřed v umění, pak i v dějinách. Současně se vznikem vrcholných děl romantiky se bohužel staly jejím objektem i svalnatíci národy. Láska k vlastnímu, brzy uměle rozdmýchávaná vůdci a živená zaslepení, zasévala nelásku k jiným, snadno klíčící v nepřátelství. Z lásky k jedné či druhé z těsně sousedících vlastí padlo v první světové válce jen u Verdunu tři sta padesát tisíc Francouzů a tři sta padesát tisíc Němců. Láska ztratila svou prvotní nevinnost a proměnila se ve zbraň hromadného ničení.

V Čechách se střetla sama se sebou ve dvou podobách, když se první máj, prohlášený roku 1836 národním básníkem Máchou za lásky čas, stal čtyřiapadesát let poté, potvrzen národním spisovatelem Nerudou, také svátkem boje za sociální spravedlnost. Ten pak za další půlstoletí zneužila pro své mocenské cíle totalita; zprvu spontánní, ale brzy povinné prvomájové průvody, v nichž mávátko zvedal cynismus či stud, provolávaly lásku straně, která jim brala svobodu a někdy i životy. Génus však vstal z mrtvých a pokořil ji, když jeho verše počátkem šedesátých let podnítily české studenty ke svobodomyslným majálesům. Pod Máchovou sochou na Petříně je poprvé orazítkovaly v občany esenbácké pendreky, ale současně nakvétalo Pražské jaro obrody, obdivované dodnes ve všech demokratických zemích světa s výjimkou České republiky.

Po příjezdu srpnových tanků zůstala láska ve své nejvlastnější podobě – jako vazba mezi dvěma lidmi – vedle víry v Boha jedním z mála svobodných prostorů, který utlačeným zbyl. Začala tím fungovat daleko nad rámec romantiky i erotiky. Zvrhlým šikanám státu čelily semknuté páry snadněji než jednotlivci; jejich síly jako by se nesčítaly, ale násobily. Hlavně za to chodilo jádro literárních psanců o Štědrých dnech zapalovat svíčku na Máchův vyšehradský hrob. Aby zlomila narůstající vzdor, začala moc promyšleně škodit

přímo lásce. Světoznámý český romanopisec vyměnil navždy vlast za Francii i proto, že estébáčtí anonymové dennodenně živili v jeho ženě žárlivost.

Za všech dob, špatných i lepších, se přitom láska řídila vlastním, na ničem nezávislým zákonem, kterým byla, je a zůstává její nevypočitatelnost. Skoro nikdy ji nelze vytušit, vyvolat, zarazit ani oživit. Nepodléhá rozumu a je sotva možné ovlivnit ji lidskou vůlí, řídí se vyšší. Jack London napsal skvělou povídku o páru, jemuž známí léta záviděli, jak má vždy a všude jenom pro sebe oči, které sálají milostností. Oba se totiž tajně dohodli „vysmát se bohům“ tím, že po sobě budou až do smrti pouze toužit. Jenže: jednoho rána na sebe užasle pohlédli bez žádosti. Vášně v nich vyhasla spolu s láskou. „A bohové se smáli.“

Láska je hodna svého banálního označení – mocná kouzelnice. Dokáže právě tak inspirovat k vrcholným výkonům jako k odporným zločinům, umí být hnací silou hrdinů i zrádců. Její nejtrvalejší variantou je svazek, který dospěje od třesuté zamilovanosti k trvalé solidaritě. A její nejhorší podobu označuje němčina přesným, do češtiny nepřeložitelným slovem Hassliebe, to když se promění v neméně vášnivou nenávist.

Důvody bývají tentokrát vypočitatelné. Patří k nim zejména únava, touha po změně a velmi často i potřeba svobody. Láska má cosi společného s mocí: mnohý milující touží druhého ovládnout, chce ho vlastnit. Shodne-li se v tom s protějškem stejně úporným, může oba celoživotně svázat zápas-hra vylučující nadosmrti nudu. Pokusí-li se však partnera nátlakem či dokonce citovým vydíráním vyvlastnit až do jeho skrytých myšlenek a snů, zahrává si s ohněm: může oběť své nenasytné žárlivosti vytlačit za předěl, kde se znásilněná láska převrací v opak. Aksál.

Láska je odjakživa sestrou svobody. Jen ve spojení s ní přináší radost, jí zbavena klouže k neštěstí nebo k zániku. Lásce nelze zadat objekt, řídit sílu ani určit mez. Lásku nemusí zničit ani nevěra.

Lásky nekončí nutně ani rozvodem. Ale kdo je o tom všem schopen věcně přemýšlet, když se zamiluje?

„Je opět večer – první máj – večerní máj – je lásky čas; hrdliččin zve ku lásce hlas, kde borový zavání háj...” A můj čas? „Je jak máj ve lůně pustých skal; na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal...”

29. 4. 2006, Právo

Nevole

Nevole je podle reprezentativních výzkumů národního mínění základní stav ducha občanů České republiky, když jsou dotazováni na stav své země. V Evropě není znám jiný stát, v němž by valná většina obyvatel byla tak spokojena s vlastním výkonem a tolik zklamána správou věcí veřejných.

Nevole je z toho důvodu jejich trvalý pocit, pendlující mezi podrážděním a naštváním. Nezasvěcený návštěvník, naslouchající zde hlasům taxikářů, vrchních, holičů, ale i lékařů, duchovních a také svých známých, musí nabýt dojmu, že tu úžasně výkonné kriminální společenství, k němuž patří skoro všichni politici, soudci, prokurátoři, policisté a jim podobní činitelé napříč celým politickým spektrem, podvádí, šidí, ničí, utlačuje, tuneluje, stresuje a všelijak jinak štve deset milionů poctivých občanů. Ti tady dlouhá léta s vypětím všech sil vzdorovali komunismu hrdým mlčením, a když jej tak úspěšně rozvrátili, společně se zapřísáhli nebát se a nekrást, nepodvádět, neuplácet, nepomlouvat, nelhat a tak dále, což se jim na sklonku roku 1989 pár dnů dařilo, než ta ďábelsky proorganizovaná mafie jejich spanilou revoluci sprostě ukradla a z jejího sametu jim našila svěrací kazajky.

Nevole je i hlavním produktem tuzemských médií. Kdo je sleduje soustavně, objeví armádu nebojácných, ke všemu odhodlaných

bojovníků za pravdu, právo a svobodu. Mladší trpce litují, že už nesměli zažít totalitu, které by byli brzy zaťali tipec, a starší trpělivě vysvětlují, že je o to bohužel nikdo nepožádal, ačkoli by se toho byli rádi ujali, už jen aby se národ nemusel věčně bránit kritice hrstky disidentů, kteří si mohli tak troufale vyskakovat, protože si mazaně zjistili předem, kdo vyhraje.

Nevole byla u mnohých občanů vybuzena i nečekaným popřením vedoucí role rodné komunistické strany a nenadálou ztrátou mírové hráze Sovětského svazu na věčné časy a nikdy jinak. Dokud tu obě fungovaly, mohl být u nás každý upřímně přesvědčen, že nebýt jejich zákazů a příkazů, byli bychom díky národnímu fištrónu i zlatým českým ručičkám v každém oboru lidské činnosti mistři světa. Teď jsme už šestnáct let bez nich obou a mistry světa býváme leda v hokeji.

Nevole našinců je vyvolávána i neochotou starších členů Unie podělit se s mladšími bratrsky o rodinné stříbro. Za to, že jsme se rozhodli vnést do ní náš největší kapitál, jímž je bezpochyby zdravé sebevědomí, zasloužili bychom si, aby nám férově otevřeli stavidla své životní úrovně, čímž by rozdílly, trapné především pro ně, rychle odstranil princip spojených nádob. Češi by nemuseli nedůstojně a namáhavě měnit osvědčené pracovní i etické návyky a staroevropané by za to získali od nás množství praktických návodů, s jejichž pomocí se už zdařilo rozložit ekonomiku reálného socialismu; mohli by je použít ke zkrocení výstřelků kapitalismu, jako je otrokářské dodržování pracovní doby, úzkoprsé lpění na majetku podniků a tak podobně.

Nevole je pocítována i vůči přehnané vstřícnosti vůdčích orgánů Unie k houfu dalších zemí žadonicích o přijetí. Mnoho Čechů si myslí, že loď Evropa je po našem přístupu právě tak plná, jak má být, a především to není další archa Noemova, aby tahala na palubu kdejaký pronárod, když zejména z jihovýchodu kontinentu se k nám, zasloužilým dříveevropanům, hrozí nalodit různí potur-

čenci horší Turků, a ti se sami tlačí ve frontě hned za nimi. To vše a jiné noční můry jsou mnohými rodáky připisovány oné v úvodu uvedené mafii, která je teď dokonce drze žádá, aby ji k jejímu řádění legitimovali svými hlasy ve volbách.

Sžíravá satira stranou! Vezměme věci vážně. Popsané pocity postihují prozatím jen část domácí populace. Poměr přesto pobízí k poplachu předcházejícímu panice. Dějiny příliš dobře znají modelovou situaci, jež vždycky znovu ohrožuje a často už zničila spokojenou společnost svobodných a sytých. Po generacích, které se zocelily v zápase proti tyranii a hladu, bývají následující generace synů a vnuků stíhány ztrátou instinktů. Nadšení a sebechvála předchůdců jim jdou tak na nervy, že reagují skepsí a mnohdy až totální nevírou v hodnoty, s nimiž svoboda a prosperita stojí a padají. K hlavním projevům nevole patří zásadní neochota bránit ty pilíře proti novému ohrožení a nechuť zajišťovat chod systému, který zajišťuje jejich statiku, v daném případě demokracie, zlidšťující tržní hospodářství sociální sítě. Vrcholem nevole je nevěle volit.

Nevole je ovšem současně, jak to ve škole kdysi učili nás, přechodník přítomný činný od slovesa nevolit. Tenhle už jen zřídka užívaný tvar, zhusta oddělovaný ve větě čárkami, spojuje činnosti nebo jevy probíhající současně. Příklad právě aktuální: Nevole, nevolíc, nevolíce dávají občan, občanka a občané vůbec svůj hlas těm, které by chtěli u kormidla možná nejmíň ze všech, protože právě jejich program je skryš plná nočních můr; svým nečinným nehlasem zvyšují jejich poměrnou politickou váhu a úměrně zmenšují hodnotu stran, jejichž programem je skutečně demokracie.

Vole, volíc, volíce pomáhají přinejmenším určit směr, kam by cílili nejméně neradi; když nemají maximální jistotu, volí nejmenší zlo. Ve srovnání s jedinou možností, jakou všem poddaným bez rozdílu předpisují totality, jeví se být těch pětadvacet teoretických a půltucet praktických programů, které poskytuje voličům i stávající demokracie, nabídkou nesrovnatelně lepší. Je to civilizovaný

způsob občanské války, při němž místo bomb padají facky a místo krve tečou jen splašky a nervy.

Takže jak volá hymna francouzské revoluce – Aux armes, citoyens, do zbraně, občané: volme číslo...?!

27. 5. 2006; Právo

Ahoj!

Proč na sebe u nás v Čechách tím frivolně znějícím slůvkem pokřikuj i vznešené staré dámy? Proč se jím vítají a loučí i batolata v jeslích? Jak to, že dokáže být pozdravem stejně jako přípitkem či vyznáním lásky? Kde se vzalo? Jde o náhodný dobře znějící souzvuk dvou samohlásek s dvěma souhláskami? Anebo padlo na původní význam slova časem zapomnění jako na tolik pozoruhodných jevů – třeba proč má číšník při nalévání vína jednu ruku za zády. Taky nevíte? Ani když jste z branže? Tak si chvíli lamte hlavu, než bude především vysvětleno, jak pojem Ahoj, odnepaměti spojený s mořem, doplul k nám – suchozemským krysám.

Bylo jim osmnáct až třicet, byl jich skoro milion, a mluvili česky, slovensky, německy, polsky, maďarsky, rusínsky i jidiš, ti kluci a holky v dílnách a kancelářích, co pomohli ve dvacátých letech dvacátého století mladému Československu stát se, jak se říká dnes, hospodářským tygrem. Kdo nevěří, ať běží k lexikonu a ověří si, že patřilo mezi nejvyspělejší země tehdejšího světa – ve zbrojním průmyslu se dokonce vešlo do první pětky. Jenže pak nadešel ten černý den, kdy po krachu na burze skákali za Velkou louží z oken Wall Street ožebračení bankéři a u nás ten milion mladých lidiček vyletěl přes noc z práce na ulici.

To byla chvíle osobních ztroskotání, ale současně hvězdná hodina hnutí spontánně založeného těmi, kdo nehodlali žebrať ani krást,

a přesto chtěli přežít. Všichni ti uražení a ponížení, jak takové nazval Dostojevskij, ukázali záda městům, která je zradila, a obrátili se o pomoc k matce přírodě. Jejich zpočátku cikánské kočování u českých řek ve studených stanech nalézalo na kluzkých březích stále víc pevných bodů, v nichž zapouštěly kořeny mladé dvojice a přiváděly potomky do vlastnoručně stavěných srubů. Potřeba vzájemné pomoci a ochrany dala vzniknout bezpočtu trampských osad, v nichž právo jako na Divokém západě zajišťoval volený šerif. Naopak předobraz indiánů, podobně vyvržených americkou civilizací, poskytl psancům symboly: totemy, ústroj, obřady a především nesčetné tklivé písně zpívané při kytarách, v nichž teskně hučela Niagara a lkala ukulele tmou. Nevlídného Boha za to, že jejich exodus dopustil, vystřídal ve zraněných srdcích laskavý Manitou. A za společné heslo nahrazující všechna, která je zklamala, si předchůdci undergroundu vybrali slovo omamně vonící oceány i dálavou vůbec, a proto nejlíp vyjadřující potřebu vyprahlých duší. Ahoj!

Byla to už za pár let blížící se válka, která roztočila kola šachet a rozběhla pásy v továrnách. Osadníci se stali znovu dělníky či úředníky, práce je opět vrátila do měst, ale nové kořeny už nikdy nezpřetrhala. Pouze, jak šel čas a někdejší vydědenci se stávali váženými i mohovitými občany, budovali už za války ze srubů bytelné chaty a po válce zabírali opuštěné chalupy po Němcích, v nichž se pak rodily a vyrůstaly jejich děti i děti těch dětí. Po otřískaných bicyklech postávaly před vchody postupně prskolety, škodovky, skútry, volhy, jawy, fiaty, renaulty, hondy, yamahy i harleye, mercedesy i jaguáry, napřed ojeté, pak i zbrusu nové. Šerifové mezitím končili v emigraci, v kriminále nebo ve straně, aby se nakonec, pokud přežili, svorně sešli v byznysu. Trampské písně přehlušil a pak úplně zaplašil rock a s nimi odešel do věčných lovišť sám velký Manitou. Pomalu, ale jistě byl zapomenut i původ toho všeho. Zůstal jen zvuk, který teď ze sebe s chutí vydávají i novodobí milionáři: Ahoj!

Ano, ale: proč se jím už dávno před tím vzájemně častovali mořští vlci Nového světa vzdor rozdílu jazyků? Co znamenalo původně, co tak univerzálně vyjadřovalo, k čemu sloužilo, že přežilo staletí? Kladl jsem tu otázku po léta mnoha námořníkům, ale byli stejně bezradní jako ti číšníci, kteří měli vysvětlit svou vlastní ruku za zády. Až nedávné objasnění hamburského historika se mi zdá být tak věrohodné, že je s dobrým svědomím dávám dál: na všech lodích platilo od starověku desatero pravidel jak čelit mořské bouři, ta určovala pořadí kasaných plachet, v němž se posádka bránila narůstání vichru a vln; když nepomohlo prvních devět, stěžně už holé, kormidlo zlomeno, veškerý um vyčerpán a loď byla jen v rukou Božích, velelo poslední prikázání – kleknout a modlit se! K počtě Ježíšově. Ad honorem Jesu. A-ho-J.

Plachetnicím dávno odzvonilo, osadám též, ale Čechy by nebyly Čechami, kdyby tak slavnému sloganu nevdechly nový život. Když tu pro nedostatek žívlů nemohl milosrdně převádět duše na onen svět a trampové se sami stali padoury, byla mu vdechnuta možnost sloužit na tomto světě všem lidem bez rozdílu. V českých ústech si osvojil schopnost vyjádřit příslušnou intonací nejrůznější stavy mysli. Cizí návštěvníci po návratu od nás okouzleně chválí domorodou řeč, v níž pouhá čtyři písmena, nadto snadno vyslovitelná, nahrazují složité jazykolamy. Místo Thóphrydhén při pozdravu či Násthrafý při přípitku, ale i namísto Míhlujitjé či Néhcytjéusfydhét stačí to magické slůvko, je-li proneseno v odpovídajícím zabarvení – zdvořile, bujaře, vášnivě nebo našťvaně. Ještě po desetiletích zůstává nezapomenutelnou výuka jeho všestranné použitelnosti, předvedená ve Formanově filmu Černý Petr.

Tím letní lekce končí, ale proč tedy – abychom nezapomněli! – nalévají someliéři ve vznešených restauracích i pinglové v třetích cenových skupinách vína z lahví s druhou ručkou způsobně založenou za zády? Proto: medicejské vladaře přestalo bavit, že jim sklepníci podplacení konkurenčními rody, obsluhujícíce džbány

obouruč, kradou jejich vynález, když občas i jim pravičkou lijí do číše víno a levičkou z prstenu sypou jed. Jednoho krásného dne je ti traviči otrávil tak, že tenhle obyčej navždy zatrhli prostým, ale striktním příkazem: držet při nalévání levou paži za hřbetem. Kdo zapomněl, tomu ji usekli. Ahoj!

1. 7. 2006, Právo

Tyjátr

Nehraj mi tu tyjátr! zpražila moje maminka svého jedináčka, kdykoli si chtěl něco vynutit brekem nebo vztekem. Tím bylo přání smeteno ze stolu, dokud nepřišel s prosíkem, že si splnění vyslouží chováním, prospěchem, v nejhorším i čistěním rodinných bot.

Tyjátr dospělých jsem poznal těsně před válkou na Matějské pouti. Kouzelník s uměleckým jménem Marion vyzval diváky, aby sepnuli ruce, a ti, kterým se po jeho fouknutí nerozpojily, směli vystoupit na scénu, aby je různě hypnotizoval a oni sklízeli spolu s ním smích i potlesk. Sžírán zvědavostí jsem jednou zkusil předstírat, že taky neroztrhnu prsty, a pak, ačkoli neuspán, na povel kvokal, kokrhal a chrochtal, až se publikum mohlo uchechtat. Místo co by mě vyhnal jako podvodníka, dal mně Mistr za scénou pětikorunu a lístky na další seance, čímž zahájil mou kariéru divadelníka.

Směl jsem tenkrát i do osvěžovny světských a tam k svému úžasu potkal Vztekouna Rudlu. Znal jsem ho jako postrach vedlejšího stanu, kde probíhal zápas catch-as-catch-can, po našem per-se-jak-chceš. Utkávali se v něm svalnatci s nejspíš falešnými tituly mistrů všech pěti zemí tehdejší ČSR. Pokud zápasili spolu, rvali se víceméně fér. To přestalo, když se mezi provazy vyhoupl jako vyzývatel z publika Rudla.

Rozježený svalnatec v ukoptěných trenýrkách připomínal uhlíře, který odložil putnu a odskočil si od fúry vylít hněv muže z lidu na ty libové frajery. Volný styl ještě uvolnil, nebylo mu svaté nic. Tloukl soupeře i po gongu, často zezadu, kopal je do rozkroku, rval jim vlasy, nejednou je v nouzi kousl. Namačkaní diváci pískali a bučeli, až se plachty vzdouvaly, a pak se někdy pustil i do nich, zakročit museli ostatní borci, kteří ho společně vyhodili do poutě. Nikdo mu však nemohl bránit, aby se, když měl vstupenku, nepřihlásil z publika druhý den zas.

Před dalším výstupem v roli uspaného chlapce, kterému se mělo zdát, že je slepice, vepř nebo dokonce kohout, jsem vkročil s pokázkou na limonádu do kantýny, a co jsem spatřil, obtisklo se mi do sítnice: čerstvě vyhozený seděl u piva mezi svými vyhazovači a jásal nad mariášem – Flek a flek a zase flek!

Ta scéna se mi vracela, kdykoli jsem pak v západních televizích sledoval moderní podobu bezuzdné rvačky zvané wrestling. Když se jeden z rozzuřených kingkongů vyšplhal v rohu zápasiště na horní lano, aby vahou až tří set liber skočil na břicho soupeře dosud ležícího po předchozím škrcení, viděl jsem v duchu obět i kata, jak si spolu za chvíli v jejich bárku v Las Vegas pohrají na automatech a zapijí svůj tyjátr kolou.

Vzpomínám na to i při volbách. V Rakousku a v Německu jen nechvalně známé firmy řádí v předvolebním ringu jako utržené z řetězu; ty nikdo vyhazovat nemusí, vypadnou samy. Žádný seriózní politik tam ale zrudlý do krve veřejně nekřičí na soupeře – Lžete! protože to umí klidně a účinně opsat v četných variacích. Mistrovský trik předvedl vloni bývalý německý kancléř Schröder, když budoucí kancléřku Merkelovou v klíčovém televizním utkání laskavě poučoval jako pan učitel sice nadanou, ale pořád jen žačku. Hrozící potupný mat odvrátil ve snesitelný pat.

Politická aréna v naší vlasti se dost podobá někdejší matějské, až na to, že se tu hulváti zdají mít navrch. A nejde jen o fackující macky.

I politiky, kteří si uměli získat autoritu a uznání, když se jim leccos povedlo, jako by před volbami posedl zlý duch. Od trapného naparování, hodného spíš vyvolávačů na pouti, přes nepodložená udání až k zašlapání základních zásad slušnosti předvádějí podpásovky hodné Vztekouna Rudly.

Pak ale voliči promluví, rozhodnou, a vzápětí žasnou nad záračnou proměnou. Včerejší nesmiřitelní nepřátelé, kteří se právě navzájem usvědčili z nejpodlejších a nenapravitelných podvodů i zločinů, si sednou ke stolu, na němž omamně voní čerstvě navařená moc, a zjistí, že vlastně chtěli totéž, takže nic nebrání, aby se všichni najedli a přitom zůstali celí.

Faktem zůstává, že si lidstvo nic lepšího než vládu vzešlou z volených partnerů nevymyslelo, na čemž průvodní jevy nic nemění. I ty jsou mateřským znamením demokracie, jejíž největší předností zůstává, že někdejší krvavé šarvátky, bitvy či dokonce občanské války nahrazuje právě tím politickým tyjátkem, z něhož všichni vyjdou celí.

Zvolení ovšem rádi zapomínají, že spíš než delegáty lidu jsou vyslanci politických stran, které u nás mají i všechny dohromady až trapně málo členů, a z toho ještě celé tři čtvrtiny dědictvím po Národní frontě komunisté s lidovci – první devadesát, druzí pětáctýřicet tisíc; z těch nových občanští demokraté necelých třicet, demokraté sociální pod dvacet a zelení dokonce pouhé dva. Taková menšina, ani ne dvouprocentní, většinou jen ze sebe předvybírání k volbě zástupce nás všech, a proto nerada slyší o zásadní roli, jakou přesto hraje občanská společnost.

Protože ta, to jsme všichni my ostatní, co zbýváme do počtu deseti milionů – architekti, básníci, cukráři, číšníci, dlaždiči, evangelíci, filatelisté, gurmeti, hasiči, chalupáři, inženýři, jazykovědci, katolíci, lékaři, myslivci, nájemníci, ochotníci, pejskaři, Romové, řidiči, sportovci, šachisti, tanečníci, učitelé, vinaři, zahrádkáři, Židé a ostatní ix-ypsiloni, kteří se do téhle abecedy nevešli. Buďme si o to víc sebevědomi!

Čím četnější i čilejší budou naše občanské společnosti, spolky, společnosti a společenství, tím méně se nás budou dotýkat občasně tyjátry v ringu vrcholné politiky. A pokud by někomu naskočila kopřivka z představy, že nás tam v nové podobě vodí za nos kouzelník Marion a Vztekoun Rudla, může přesto klidně spát: to naše jeviště už naštěstí z vůle dvou třetin domácího voličstva stojí v areálu Evropy, která je svým spojením silná tak, že si každá z členských zemí může bez velkých rizik dovolit na čas i slabé politiky.

29. 7. 2006, Právo

Grass

Ve skvělých překladech Vladimíra Kafky vyšla jeho hvězda také na českém literárním nebi, když vstoupil i do mého osudu. Psal se konec léta 1967, ústřední výbor KSČ rozdával stranické tresty těm, kteří mu zkazili IV. sjezd československých spisovatelů, na hranicích v Rozvadově mi psohlavci rozebrali auto až po pneumatiky, a přestože nic nenašli, musel jsem zpátky domů, odkud mě ale ti druzí komunisti v aparátu strany vzápětí zas proboxovali do Hamburku, abych mohl režírovat svého Švejka. Jenže tam jsem spadl do nové šlamastyky.

Vážený týdeník Die Zeit otiskl text několika set českých spisovatelů, kteří se pro jistotu nepodepsali, ale naléhavě volali svobodný svět na pomoc proti komunistickému útlaku. Plamennou výzvou k podpoře doprovodil jejich petici svou autoritou právě Günter Grass.

Tomu, kdo přijel z Čech a zažil osobně ten kritický sjezd, bylo jasné, že to musí být podvrh vyrobený očividně konzervativním křídlem rozpolcené strany, ne-li přímo Státní bezpečností. Čísela

z toho snaha získat důvod k plošnému útoku na stále sílící přívržence generální reformy československého politického života. Mezi zkouškami v Schauspielhausu jsem proto Grassovi odpověděl už v příštím čísle otevřeným listem.

Popsal jsem průběh spisovatelského střetu s vedením strany, který dokazoval, že mnozí známí autoři už vystupují za svobodu slova neanonymně a vůbec celá společnost začíná brát svůj osud do ruky sebevědomě sama. V Praze byl brzy zatčen autor padělků, historik Ivan Pfaß, ale zakrátko propuštěn, když nastoupil reformní tým Alexandra Dubčeka. Grass pochopil a navrhl, abychom předcházeli podobným podvodům další veřejnou výměnou názorů. Korespondence pokračovala v Die Zeit dva roky a vyšla i jako kniha s názvem Dopisy přes hranici. Dodnes dokumentuje dva sbližující se pohledy na průběh Pražského jara 1968 i jeho konec.

V čase, kdy přijely tanky, jsem byl v Itálii a jako prvním volal jemu. Pozval mě do svého letního domu v jihošvýcarském Gordeviu. Když jsem nazítrí dorazil, čekali tam už Max Frisch a Friedrich Dürrenmatt. Na telefonu byl i Heinrich Böll, který přepad zažíval jako turista přímo v Praze. Ta silná čtyřka radila vést kampaň jak proti východním organizátorům invaze, tak proti těm na Západě, kdo volali po zesílení studené války, i kdyby měla přerůst v horkou. V tom duchu jsem společně s Grassem vystoupil na velkých demonstracích ve Spolkové republice Německo a podporoval s ním úsilí Willyho Brandta, které za pár let umožnilo úspěch Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Na ní se v Helsinkách prakticky zrodila Charta 77 a začal umírat SSSR.

V tom procesu nebyl Grass vždycky ideální spojenec. Když začalo vedení západoněmeckých spisovatelů zvat k takzvaným evropským mírovým rozhovorům kolegy-komunisty z východního Německa, souhlasil s jejich podmínkou, že se nesmějí účastnit disidenti a emigranti, dokonce ani němečtí. Mou žádost, aby tam alespoň přečetl dopis o situaci zakázaných autorů, přešel mlčením. Dál však

trvale a účinně posiloval proces vyrovnání s minulem ve Spolkové republice Německo a má lví podíl na tom, že se proměnila v demokratickou ne na oko, ale bytostně.

Odlišný životní start mě ve vlasti okupované nacisty dovedl v sedmnácti ke svazácké košili, zatímco jeho v Hitlerově říši, jak právě oznámil sám, do uniformy esesáka. Mě pak formovala poválečná domácí prosovětská euforie, jeho otřesný pocit německé viny. Svůj omyl jsem spolu s mnoha generačními druhy začal napravovat přiznáním. On se zřejmě rozhodl své poznání nejdřív prosadit. A cítil asi, že by měl nulovou šanci jako neznámý literát Grass se dvěma velkými SS navíc.

Úvahy, že doznáním chtěl teď podpořit prodej své nové knihy anebo jen předešel odhalení z archivu Stasi, jak se něžně nazývala tajná služba enderáckého ministerstva lásky, prozrazují totální neznalost Grassovy pozice. Laureát Nobelovy ceny se opravdu nemusí nabízet jako nový prací prášek a orgány totalitní NDR – mít tu možnost – by nebyly zničily nikoho raději než jeho. Jak ho znám, rozhodl se k pozdní zповědi svobodně a s plným vědomím, že ohlas bude takový, jaký je.

Svou roli strážce svědomí nového Německa tím jenom potvrdil a to obdivuji právě jako člen české společnosti, která se ještě zdaleka nevymanila ze životních lží. Ani osobnosti, které se přátelům dávno přiznaly k vynucené spolupráci s StB, nebo jsou dokonce v jejich svazku, neváhají žádat o negativní lustraci s vědomím, že jim k ní pomůže šlendrián ministerstva vnitra nebo známosti. Samozvolená Akademie literatury české klidně ozdobí svou cenu jménem Ladislava Fuchse, který poklesl od úchvatného románu o panu Mundstockovi k normalizační agitce o Fučíkovi a vydírání pro své soukromí provozoval i tu spolupráci. Přesto u nás leckdo nahlas přemítá, zda Grassovi nevzít Cenu Karla Čapka a ovšem hlavně Nobelovu.

V zemi, kde beze studu veřejně v hrdlo lžou vedoucí politici i policisti a kde je dosud považován někdejší podpis Anticharty za stejně normální jako nynější sladký život tunelářů, je současné souzení Grasse licoměrnost non plus ultra!

K tomu i dvě pointy: někdejšího předsedu západoněmeckých spisovatelů Bernta Engelmanna, určujícího protidisidentskou linii osmdesátých let, kterou na čas respektoval i Grass, odhalil archiv bývalé NDR jako placeného agenta Stasi. A autor falešné petice českých spisovatelů z léta 1967 Ivan Pfaff byl podle našich archivů vyplácen československou rozvědkou, aby pod krycím jménem Erba špehoval sociální demokracii v exilu.

Günter Grass si svůj životopis bez nátlaku dobrovolně vygruntoval sám. Jako novodobý gaskoňský kadet, který k šedesát let trvajícímu souboji s fašismem přidal ještě otevření vlastního krytu, smí proto stejně jako Cyrano z Bergeraku „navzdor si odnést štít svůj čistý“.

26. 8. 2006, Právo

Ajznbón

Tisíce let se mladé lidstvo v zápase o holé přežití s pouštěmi a pralesy pohybovalo nejvýš rychlostí svých ochočených zvířat, od slonů a velbloudů po mezky a koně. Poslední vyhráli: pod čtyřmi mušketéry dovezli královně včas její přívěšek, spojili postupně Evropu kočáry, Ameriku dostavníky a táhli pak i první vagony po dvojitém hadu z kovu. V devatenáctém století narostly dospívajícímu lidstvu svaly jménem pára. Ta pohnula nejen stroji v továrnách, ale i na kolejích. Zrodila se železná dráha, nejdřív jakožto britská railway, brzy i jako Eisenbahn, v tehdy silně poněmčených českých zemích zvaná ajznbón.

Po vojscích v nejrůznějších uniformách, zabývajících se odne- paměti dobýváním, začaly postupně vznikat „modré“ armády uleh- čující národům obývání; přes všechny mocenské konflikty pomalu, ale jistě přerůstaly v jednu celosvětovou. Železnice se stala ocelo- vou sítí chránící přetopenou zeměkouli před rozskočením. A spolu s ní povstala i u nás nová čeleď lidí, kteří se vzdor vznešenějším označením cítí být ajznbóňáky.

Oni a všichni jejich souvěrci spojení nekončící kolejí, která už podnorovala Lamanšský průliv a převáží se na trajektech i přes moře, připomínají církev řízenou týmiž příkázáními. Jejím Nejvyš- ším principem, jemuž stále přísahají sloužit, i když se tomu často zpronevěřují, je Čas. A jejím ztělesněním, které se lidem zjevilo a pak zmizelo, aby se tím spíš proměnilo v posvátný symbol, byl Orient Express klouzající z Evropy do Asie a zpět se zářícími okny jí- delních vozů, jejichž mahagonové obložení odráželo bílé smokingy pánů a drahé šperky dam...

... boky rychlíku ze Smíchova do Plzně byly pomalovány sprejery, do koženky v kupé první třídy vyřezány kosočtverce, na toaletě nebyl papír ani netekla voda. Vlak se divoce zmítal, a přesto nabral půl hodiny zpoždění. A co ten slavný koridor? Lednový Eurocity netopil v jídelním vagonu a z Vídně až do Hamburku se železnice tří zemí nedokázaly postarat alespoň o vozík s nápoji a zákusky; protože se i chodící prodavači občerstvení na nástupištích propadli do nebytí, zůstali cestující vlaku nejvyšší evropské třídy třináct hodin o hladu i žízni. Má tedy smysl snít o zmrtvýchvstání slavného přeludu dokonce na tratích, kudy ani jednou neprojel?

Je tomu sotva patnáct let, co první normální spoj pronikl dírou v ostnatých drátech, které právě symbolicky prostříhávali minis- tří z Vídně a z Prahy. S domácí lokomotivou se v Břeclavi připojili i zmatení průvodčí, které po čtyřech desetiletích nikdo nepřipravil na otřes, že se v jejich vlaku objeví barbaři neznalí češtiny. Zoufalí z toho byli všichni včetně mne: polovinu cest jsem strávil jako tlumočník.

Pak se náš ajznbón začal probouzet. Zprvu mechanicky, když němé vlakvedoucí doplnily umělé cizí hlasy z reproduktorů. Za čas byly stále častěji nahrazeny živými, s přízvukem mnohdy chybným, ale zato lidským. Stálé zákazníky příjemně překvapovaly nové obličejy, které starým uniformám navracely řeč. Překládajících dobrovolníků už nebylo třeba, průvodčím jako by rostly další jazyky. Zjevením pak už nebyl ani muž s kleštičkami, který k angličtině a němčině přidal stejně dobrou italštinu.

Nedávno si v EC z Prahy do Vídně zoufal cizinec, že k němu v Třebové pro zpoždění nepřistoupí jeho z polského Těšina jedoucí choť. Mé doporučení, aby se obrátil na vlakvedoucího, bylo spíš těšínským jablíčkem. Pohledný mladík se však bez pomoci zorientoval sám, vytáhl mobil a jal se rázně jednat s jakýmsi dispečerem. Čekali jsme pak místo jedné minuty sedm, ale dál vezli dva šťastné. To jsem už sledoval v jídelním voze, jak týž kapitán vlaku volá policii, aby ho v Brně zbavila dvojice útočně opilých a nadto černých pasažérů; chytře je tam však nechal uprchnout do kolejí, abychom nepozdili ještě víc. Že mi skromně neudal své jméno, ověřil jsem pak písemnou pochvalou alespoň jeho služební číslo.

Po patnácti letech nelze ovšem přehlédnout, co všechno zůstávají České dráhy svým zákazníkům dlužny. Vedle zastaralých souprav se smrdutými oddíly a nádražních hal, které se zdají být pokračováním veřejných záchodků, jsou to i tak základní věci jako servis a bezpečnost. Na Hlavním nádraží v Praze, kudy projdou denně zástupy, se o obojí donedávna staral soukromník v čepici s nápisem Porter. Volával jsem mu předem příjezdy a odjezdy své i svých přátel, aby nám kufrы bezpečně pronesl kordonem číhajících lotrů, pro něž byli pouze jeho chráněnci tabu. Nedávno zmizel bez náhrady, i když by se tam jemu podobných dobře uživil tucet.

Taky jsem zažil, jak v sousedním kupé těsně před odjezdem vybral úředně vyhlížejší civilista pasy šesti Indů, že jim zkontroluje víza. Když znenadání zabouchl dveře, zadupal v chodbičky

a vyskočil z rozjíždějícího se vlaku do kolejiště, prchaje k nedaleké magistrále, zbyly jim jen oči pro pláč a stálá vzpomínka na jednu loupežnickou zem. V té chvíli bezmoci mě napadlo, že stávkovat bychom určitě měli spíš my cestující než ti, kdo nás vozí a pořád tím hrozí.

Ale jako náruživý uživatel železnice nemohu ani přehlédnout, jak se u ní množí lidé, kteří se snaží jejím problémům čelit. Už nejsou první vlaštovky ani bílé vrány, lze je potkat stále častěji u pokladen, na peronech i ve vlacích, a už to není jen schopnost komunikovat se světem, ale i příjemný zevnějšek a vstřícné chování, co nabízejí protihodnotou za šlendrián kolegů či chyby manažerů. Kdykoli takové spatřím, jak ve své cílové stanici znaveně vlečou těžkou kabelu k noclehárnám, jejichž útulnost si umím představit, zaslechnu nebeské zvonění kol Orient Expressu, věřím, že se alespoň na přepřažistiích lokomotiv záhy znovu ozvou dávné árie Pííívo – Hóóórke pááárky! a mám svůj ajznbón zas chvíli rád.

30. 9. 2006, Právo

Časy a činy Číny

Senát Hamburku si vymyslel akci hodnou tradice svobodného hanzovního města. Pozval k návštěvě ministerského předsedu nejlidnatější země planety a s ním i starostu druhé nejdůležitější metropole Číny, Šanghaje, která je s Hamburkem spojena družbou. Jako vždy šlo až teprve v první řadě o peníze, tedy obchod, podmíněný ovšem dobrými vztahy politickými. Současně se však na Hamburk upřely reflektory německých médií a občanských organizací v očekávání, jak si hostitelé poradí s choulostivou otázkou lidských práv. Rozhodli se pozvat si na to řečníka odjinud s praxí v daném oboru. Volba padla na mě.

„Jak to řekne, aby to řekl a neurazil přitom víc jak sto čínských hostů,“ staral se komentátor hamburského listu Abendblatt. Protože se na stejné téma vede diskuse i u nás, vnáším do ní plné znění své krátké řeči:

„Na této planetě tiká mnoho hodin. Mnoho národů má vlastní čas. Vlastně tři: čas ‚Byl‘, čas ‚Je‘ a čas ‚Bude‘. Pokud jde o Čínu, směl jsem být před dvaapadesáti lety, krátce po vítězném konci Dlouhého pochodu Lidové osvobozené armády, u toho, když končil čas ‚Byl‘ a začínal čas ‚Bude‘. Jako mladý český básník jsem objížděl Čínu tři měsíce a přihlížel s pohnutím, s nadšením i s obavou, jak se z tisíciletého spánku probouzí obr.

Proto, když jsem pak vnímal horké a studené stříky dalšího vývoje už jen z dálky očima zpravodajů, mohl jsem lépe chápat další časy Číny: čas předsedy Maa a Čou En-laje, čas Velkého skoku, čas Tisíce květů, čas Kulturní revoluce, čas Tibetu, čas po Bandě čtyř, čas Teng Siao-pchinga, čas náměstí Tchien-an-men. Ted' vnímám velmi pozorně čínský čas ‚Je‘.

A myslím přitom na všechny časy, které zažila má Evropa, než se stala útvarem, jenž po zásadách křesťanství přijal i zásady nejlepšího ze všech špatných společenských zřízení, jak nazval Winston Churchill demokracii. Jako jediný systém, který se umí nenásilně obnovovat zevnitř, ji oprávněně doporučujeme i Číně; jenom ji tam s přehnanou netrpělivostí očekáváme už v čase ‚Je‘.

K umírnění přece nutí už sám čas ‚Byl‘ naší Evropy, stejně různorodý a rozporuplný jako čínský. Příkázání Boží i postuláty Velké francouzské revoluce potřebovaly také dlouhý pochod, než překonaly barikády, které jim stavěly do cesty špatné vlastnosti čeledě zvané lidstvo. Stačí připomenout čas křížových výprav, čas inkvizice, čas násilných kolonizací, čas hitlerovského holokaustu a stalinských gulagů.

Pokud jde o Čínu, patřím jakožto autor Katyně k těm, kdo zásadně odmítají trest smrti, ještě k tomu vykonávaný veřejně, protože vím, že znemožňuje nápravu až příliš častých omylů a budí v divácích

spíš brutalitu než strach; znám dobře traumata Tibetánů, protože jsem podobná poznal v životě dokonce dvakrát; a rozumím emocím i snům, které přivedly chlapce a děvčata na náměstí Tchien-an-men, protože jsem se na podobných sám domáhal občanských práv. A přesto, přiznávám, si nedovedu představit, co by se mohlo stát, kdyby s nimi tehdy vyšla do ulic celá Čína.

Půldruhou miliardu obyvatel Říše středu není možné vychovat v uvědomělé občany tak jednoduše jako lid Lucemburska.

Čínský čas ‚Bude‘ potřebuje – čas, jako jej donedávna potřebovala rozjitřená Evropa. Nebud‘me přísní soudci, kteří vycházejí z odlišné historické situace. Zůstaňme ale přátelskými rádci, kteří svou dlouhou cestu k občanství už prošli a přitom poznali, že demokracie představuje největší a vlastně i jedinou šanci pro čas ‚Bude‘ celé planety.“

„Byla to řeč,“ komentoval zas hamburský Abendblatt, „při níž počáteční napětí pomalu ustupovalo všeobecnému vydechnutí. Potlesk měl v sobě také cosi osvobozujícího.“

Utvrzen jsem byl ve svých nadějích vzápětí výstavou nazvanou podle klasické hry Mahjong. Díla čínských malířů a sochařů všech generací naplnila tři poschodí Galerie současného umění a brala dech už svým záběrem – od známých stalinských pláten s lidem oslavujícím Vůdce a Otce, zde předsedu Maa, až k jeho současným nelítostným karikaturám. Prakticky během dvou generací přeskočili čínští výtvarníci všechny umělé mezery a pozotvírali veškeré zakázané komnaty se „zvrhlým“ uměním – od impresionismu až k pop artu. Působivá je už vstupní instalace, parafráze slavné hliněné armády, tentokrát ji tvoří v životní velikosti na chlup stejní sportovci s uniformovaně optimistickým úsměvem, který je i sarkastickým refrénem jiných prací. Princip času sám je představen fotografiemi mladých lidí, které autor znovu sehnal před objektiv po půl století.

Soubor se jeví jako gejzír imaginace o to uhrančivější, že v něm chybí módně pomíjivé „Umění“, jaké plodí společnosti, které svo-

boda a sytost už nudí. Význam výběru nezpochybňuje ani okolnost ve své podstatě alarmující: že vysílatelé ten čerstvě zrozený čas necenzurovaného projevu omezují zatím územně: ta skvělá putovní výstava není totiž určena čínskému obecenstvu, nýbrž zbytku světa. Jak nevzpomenout na léta „normalizace“, kdy špičková díla českých umělců podobně okouzlovala zahraniční publikum, zatímco domácí bylo převážně krmeno řídkou polévkou uklohněnou oblíbenci režimu. Pak je ale nutné připomenout, že i v tom omezení signalizovala už jen svou existencí změnu klimatu, která se brzy dostavila.

Na podobný čínský čin si asi ještě dlouho počkáme. A docela určitě jej nepřiblížíme ultimáty. Ale jak dokazuje úchvatný tematický i estetický oblouk množství vystavených děl, jistě jí napomůžeme, budeme-li Číňany neúnavně upozorňovat na to, čím nás Evropany obohacuje náš čas „Je“, a jak velice by prospěl světu jednotný demokratický čas „Bude“.

Mahjong bychom měli brzo spatřit v Praze, je to laťka nastavená na rekordní výšce!

12. 10. 2006, Právo

Recepty

Napsal jsem pro Právo desítky textů o věcech, které mi přišly dost závažné nebo zábavné, aby zaujaly i čtenáře. Ale největší ohlas se zdál zanechat prostý kuchyňský recept na přípravu starého italského pokrmu aglio olio, špaget s česnekem osmahlým na oleji. Před koncem roku se proto pokouším o stejný úspěch. Tři chody po babičce z Karviné a jedna její lahůdka navíc jsou prověřeny stoletou existencí a nepoznaly doma ani ve světě špatnou kritiku.

Hosty vždycky překvapí hluboký talíř bez polévky, jehož střed zaujímá záhadná světlá kulička připomínající bonbon z bílé čokolá-

dy; čeká na ně, už když usedají ke stolu, aby podnítila jejich fantazii. Nato přinese hostitel kostičky chleba opečené na másle a mísu horkého hovězího vývaru. Sběračkou přelité koule se začnou při míchání lžící rychle rozpouštět a vůně vydá jejich tajemství: byly za studena ubaleny ze sádla naditého drobnými škvarky a jemně pokrájeným česnekem. Zázrak má velmi české jméno Oukrop a ve spojení s vychlazeným prazdrojem probudí i z nejtěžší silvestrovské únavy.

Kdykoli je nováčkům u stolu ohlášeno název hlavního jídla Čočka s rýží, nepotlačí zklamání, ale když složí příbory, následuje zpravidla obdiv, který se sbírá už v průběhu příprav; ty lze v otevřené kuchyni sledovat jako artistické číslo, jehož úspěch je podmíněn časovým souběhem řady úkonů. Stejná množství dlouhozrnné rýže a kvalitní čočky se vaří odděleně, protože čočka se vsype do dvojnásobného objemu nesolené studené vody, a rýže o malou chvíli později do prosolené vroucí. Po zhruba dvaceti minutách, když se voda vyvaří, odstaví se oba hrnce do horké trouby, kde rýže i čočka dojdou do „al dente“, jak nazývají Italové stav, kdy špagetu ještě ucítí zub.

Už před příchodem návštěvy – aby se stačilo vyvětrat čpění – byla připravena složka, která vše spojí: pokrájená a na škvarkovém sádle skoro do křupava usmažená cibule; je jí vždycky málo, doporučuji se nejméně dvě pro každý krk. Až sem to bylo jídlo babičky, která těch krků musela levně nakrmit osm. Moje maminka připojila další mls usmažený těsně před servírováním: pěkně vypoulené volské oko. Její syn pak doplnil orchestr dobrot až dosud chybějící sekcí masa; lepším společností nabízí špalíky měkce uvařené uzené plece, rodině a sobě zdobí talíř pod tím jménem už asi zapomenutou kanadskou růží, odkazem trampských osad, kde byly špekáčky z obou konců křížem nařezány, aby se nad ohněm rozvily a lépe prosmažily.

Potěší už sám vzhled talíře, na němž bílou hromádku rýže a hnědý kopeček čočky hojně ozdobí ohřátá zlatavá cibulka, vedle

ní oranžový žloutkový terč zářící na slonovině propečeného bílku, a k tomu jasná červeň uzeného anebo tmavá, tukem se lesknoucí květina buřtu. Chuťovou i barevnou tečku dodá sladkokyselá okurka a hořčice. Celkový dojem posílím, když vařím čočku i rýži ve skleněných hrncích od Kavaliera v Sázavě, ve kterých přijdou až na stůl, aby si hosté brali podle přání. Malou symfonii pro všechny smysly doprovází pivo i víno.

Co případně zbude, se nazítrí smíchá, zbytky uzenin nadrobno přikrájejí a vše se ohřáté ochutí další čerstvě dosmaženou cibulkou. Vegetariáni mohou škrtnout maso, vegani i vejce, a pořád budou mít skvělou původní hostinu, prostě čočku s rýží, ochucenou cibulí, jak mně ji odkázala babička z dob, kdy Čechy, Moravany i Slezany bezcelně zásobovala rýžová pole v severní Itálii, součásti monarchie.

Dezert má dva názvy. Technický Sedm-čtrnáct-dvacet jedna udává poměr dekagramů cukru, másla a hladké mouky, z nichž se s přispěním jednoho žloutku vypracuje vláčné těsto a stejnoměrně vmačká prsty na dobře vymazaný plech. Z trouby musí být vytazeno, když lehce zhnědne, a v té podobě umí i pár dnů čekat na svůj výstup. Nabízí přitom dvě různě lákavé možnosti:

Ta prostší má svůj čas hlavně v době malin či lesních jahod; omyté plody nutno těsně před podáním rozmačkat a dobře promíchat se sněhem, upečený podklad se vysoko pokryje vzniklou pěnou, krájí ostrým nožem a na talířky pozorně překládá lopatkou – je křehký. Složitější verze si vyžaduje troubu se sálajícím vrchním grilem. Na podklad se tentokrát nanese tlustá vrstva zmrzliny a na ni sníh ušlehaný dotuha. Plech se vloží pod gril zhruba na minutu, aby se sníh stačil zapéct a zmrzlina pod ním nezačala roztékat. Porcovat a servírovat se pak musí stejně rychle jako opatrně. Tradovaný název základní verze je Pučkanda.

Babička nepovažovala za zločin cpát husy šiškami a já v tom hříchu pokračuji, když v prosinci objednávám na trhu husí játra.

Ke každé cihličce koupím dvojnásobné množství plstního sádla, které pokrájím na kostky, zatímco játra hodinu koupu v mléce. Pak buď oddělím od sebe jejich přirozené vrstvy, nebo je rozřežu na silné pláty, které bohatě protknu půlkami pražených slaných mandlí a – vonícím hřebíčkem! Do klasického železnáku vyskládám pokrájené sádlo, na ně uložím játra a vše podliju trochou nového mléka ředěného vodou, zapnu sporák, přivedu tekutinu k varu, ale hlídám ji, aby neklokotala příliš.

Dlouho se vypařuje voda s mlékem a ještě déle taje sádlo, přičemž se játra v lázni prudce neuvaří, nýbrž velmi pomalu měknou, někdy až tři hodiny, ale za doprovodu vůně, koled a lehkého vína je to příjemný čas. Kusy jater plující nahoře je dobré po čase obrátit, těmi dole občas pohnout, aby se nepřipekla. Zralost procesu oznámí tmavě růžová krajka z pěny při stěně hrnce. Tehdy se játra vyjmou, napěchují do plochých kameninových nádobek a zalijí sádlem, které je po ztuhnutí zakonzervuje na celé týdny. Zbylé putuje s drobtý jater v sklenicích do ledničky, aby sloužilo i po měsících. Solí se až na chlebu.

Delikatesu, která tou úpravou nabyla mazlavosti paštiky či másla, předkládám silvestrovským hostům, až když jsou příslušně zasy-ceni, jinak je okamžitě pryč. Navíc u ní bdím a označuji za barbara každého, kdo ji nožem nestírá, ale krájí. To doporučuji i zlákaným čtenářům a hřeje mě představa, že ty čtyři stařícké recepty snad někomu zpříjemní advent. Dejte mé babičce vědět!

25. 11. 2006, Právo

Ten pátek

Ten lednový pátek, i když ne třináctého, ale dvacátého osmého, se před třiceti lety jevil být černým už od čtvrtka. Několik z prvních signatářů Charty 77 předvolala na příští ráno úřední obsílka

z ministerstva vnitra do jámy lvové v Bartolomějské ulici. Dobový záznam o tom vypráví:

„Vidina odsunu nás donutila dát do tašky oba zubní kartáčky, k nimž se Evropan upíná, i když se kolem hroutí svět. Zasněženou Královskou cestou jsme došli na náš novodobý Růžový palouček. Byla jím kavárna Slavie. U mramorových stolků seděli manželé Krieglovi a Mlynářovi, exministr zahraničí Jiří Hájek, jeho bývalá náměstkyně Gertruda Sekaninová, pan profesor Jan Patočka a Ludvík Vaculík, jemuž StB právě oznámila, že neodvolá-li svůj podpis nebo neodjede navždy ze země, budou zveřejněny jeho intimní fotografie, které mu ukradl při domovní prohlídce smutně proslulý major Martinovský-Matura.

Jeden za druhým jsme opouštěli lokál a dostali od úřadu za rohem stejnou nabídku: vystěhovat se s rodinou, majetkem, zvířenou a navíc i s penzí do Rakouska. Chyběl už jen dětský sbor pějící ‚Zasviť mi ty slunko zlaté na poslední z vlasti krok‘. Jeden po druhém jsme odmítli a byli poučeni, že následky musíme přičíst jen sobě.

Než rituál skončil, zaplnila se stará kavárna lidmi ve svátečním. Poznávali jsme přátele a kolegy, kteří s námi po srpnu 68 podepisovali prohlášení vzájemné solidarity. Teď si sedali co nejdál, takže v nabitém sále zel kolem nás prstenec volných stolů jako ochranný koridor leproserie. Pak se naráz vyřinuli na ulici a zmizeli v Národním. Znovu jsme je spatřili v televizním přenosu, jak zatracují nás, které znali celý život, pro text, který si ani netroufli vyžádat k přečtení.“

Ten truchlivý pátek porodil ostudu, která se vzápětí sama nazvala Antichartou. Denně uveřejňované dlouhé seznamy známých osobností, jež podepsaly souhlas se zatracením „samozvanců a ztroskotanců“, aniž vůbec znaly jejich zločin – Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 konfrontující československou skutečnost s helsinským protokolem přijatým vládou i parlamentem –, připomínaly seznamy obětí stanného soudu za heydrichiády.

Ano, obětí, neboť i když jsme byli sami denně vyčerpáváni zákazem činnosti, odposlechy a sledováním, zatýkáním a výslechy, odebráním telefonů a řidičských průkazů, vyhazovy z bytů a dalšími šikanami, nemohli jsme nevnímat, že s výjimkou stranických kádrů a známých cyniků trpí většina schvalovačů v jistém smyslu víc než my. Několik prominentních jmen, která dávala soudu punc oprávněnosti, jim poskytlo okamžitou omluvu – Když mohl Werich a Gott...! – ale sotva se rozešly schůze ovládané Démonem souhlasu, a oni zůstali sami, stali se většinou štvanci vlastního svědomí.

Text, který k nim postupně pronikal, odrážel přece i jejich zkušenosti a přání vést konečně normální lidskou existenci, aby směli svobodně nakládat se svým jediným životem. Stud, který se nevyhnul ani těm, kdo odsudek podepsat nemuseli, ale psance podobně odepsali, byl často tak silný, že mnohé dodnes nutí k úporné sebeobhajobě. Z něho pramení častá tvrzení, že odmítli Chartu kvůli účasti bývalých komunistů, anebo ještě absurdnější, že jim byla málo radikální. Ze zastydlého studu pochází i utkvělá myšlenka, že pád totality neuspíšili její aktivní odpůrci, ale všichni ti, kdo se s ní navenek aranžovali, ale nesouhlasili v duchu. Mnozí z nich mají ovšem jinou skutečnou zásluhu.

Kdo se tu narodil a prožil většinu života, zná svůj národ. Byl v jednom století třikrát v cizím područí a naučil se v něm přežít. Jeho nezlomnou vůli po svobodě viditelně prokázali mnozí, kdo za ni mohli otevřeně bojovat zbraněmi, ať u Zborova či nad Londýnem nebo na Dukle, a v další studené válce silou slova jako Kundera, Tigrid nebo Pelikán. Ale o to, že kanonádou lží, které byl vystaven víc než dvě třetiny ze sta let, prošel beze ztráty své historické paměti, a proto schopen vrátit se rychle mezi vyspělé národy Evropy, vděčí mnoha jedincům z „šedé zóny“, kteří našli způsob „jak to povědět dětem“. Ty dík jim pochopily i zásadní rozdíl mezi Chartou a Antichartou, a věděly pak, komu zvoní i čemu odzvánějí klíči. Budiž každému čest, jakou si zasloužil.

Třicet let po událostech objevila tehdejší střet nejmladší generace. Noviny mu věnovaly celé přílohy, televize velké pořady. Konečně se otvírají archivy. Zjevují nám i duševní muka estébáků. Tak ranař Martinovský-Matura, nesplniv úkol získat tajného spolupracovníka v paní Vaculíkové, požádal o přeložení proto, že jeho práce – svědčí kniha Svazek Dialog – „v něm vyvolává odpor i pocity stísněnosti... poslední časté neúspěchy v něm vyvolaly ztrátu důvěru k sobě samému a často se nalézá ve stavu bezradnosti“. Pro své někdejší zásluhy a činnost ve výtvarném kroužku ministerstva vnitra byl přeřazen na funkci „malíř obrazů“. Potvrzuje dodatečně slabost moci, která nesměla použít mučidel, a mohla být proto větším tlakem veřejnosti poražena daleko dřív.

Všem ostatním účastníkům dějů opravují otevřené archivy slábnoucí paměť, ale i pomáhají získat správný odstup, z něhož lze jako z kosmické lodi spatřit namísto ulic celou polokouli. Z nesčetných, často protichůdných epizod je náhle logický příběh, nesrozumitelný jen pro toho, kdo mu rozumět nechce, ať proto, že v něm hrál neslavnou roli, anebo ještě hůř, že v něm z opatrnosti vůbec nevystoupil. Příznačná je i reakce vysokých státníků k třicátému výročí Charty 77.

Za Rakousko spolkový prezident Heinz Fischer:

„Kurážné upozornění takzvaných chartistů na útlak a porušování lidských práv bylo důležitým krokem k překonání komunistické diktatury, který vyústil v ‚sametovou‘ revoluci roku 1989.“

Za Německo spolkový ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier:

„Vznik Charty 77 a odvaha signatářů byly milníkem při vzniku civilně společenských základů ve východní a střední Evropě v době studené války.“

A za Českou republiku:

0

27. 1. 2007, Právo

Větrné mlýny

Jak jsou slavné romány pomalu, ale jistě vytlačovány plytkými tele-novelami, upadají v zapomnění kdysi známé symboly. Tak i útok kopím, vedený rytířem smutné postavy donem Quichotem proti obrům, kteří mu nedali nejmenší šanci: přehlédl totiž, že to jsou větrné mlýny. Když se v naší době poslední dochované exempláře proměnily v romantické hospody nebo luxusní sídla, vytáhla jejich nová generace v podobě větrných elektráren do války proti energii z jádra.

Kdo vjíždí ze severoněmecké roviny na poloostrov Sylt, uvidí z dálky veletucet mohutných stožárů s obrovskými vrtulemi, roze-stavených od břehu hluboko do mělkého moře; kde býval jenom nudný obzor, vznikla nová futuristická krajina, beroucí dech. Kdo jede od Mikulova k Vídni, spatří tucty stejných konstrukcí, jenomže: kde dřív ležel líbezný kraj připomínající jižní Čechy, teď hrozivě mrazí kovový špalír mamutích ventilátorů.

Vážím si Zelených od chvíle, kdy vstoupili do politického života Evropy. Že jim mnohá konkurenční strana přebírá témata, mluví pro ně nejvíc. Své odpůrce k tomu donutili nepřeslechnutelným varováním, že ničení životního prostředí se blíží kritické hranici, od níž nemusí vést cesta zpět. Mám k nim sympatii a rád bych je volil, kdyby se konečně vystonali ze své dětské nemoci – z emocí.

Celý dospělý život jsem svým vlastním archeologem, který zkou-má minulost v sobě. Z vykopávek, jimiž jsou mé rané verše, články a dopisy, jsem zjistil, že mě po válce učinily komunistou právě emoce, ať už vyvolané světovou hospodářskou krizí, mnichovskou zradou západních spojenců nebo nacistickým terorem. Jako dobré jsem pak nadšeně přijal vše, co se jevilo být opakem prožitého, a stal jsem se na čas učedníkem falešných proroků.

Mne a mně podobné zachránil před nevratným pádem řetěz dramatických událostí vrcholící Chruščovovým odhalením zločinů

bolševického režimu. Kritika lidí, kterých jsem si vážil, diskuse, četba, celý proud vjemů odplavoval emoce a křísil rozum. Ubývalo mých odpovědí ve zjednodušeném systému bílý-černý, ano-ne. Stále častěji jsem užíval slovo Nevím a pátral po vysvětlení dál. Došlo k paradoxu: život se mi stal složitějším a přitom jsem se v něm vyznal líp.

Ve střetnutí rozumu s citem určuje vítěze povaha každého člověka. Málo lidí je dokáže držet v rovnováze tak, aby důležitá rozhodnutí učinila správná strana. Rozum bez citu člověka odlidšťuje. Cit bez rozumu ho zbavuje soudnosti. Právě obou úchylek odjakživa využívají chytrí manipulátoři k prosazení cílů, k nimž je nejsnáze přivede tlak horlivých zanícenců pro jejich pravdu.

Záhadný krysař, který odvedl všechny děti z města Hammeln, je zmámil vábničkou své píšťaly. Dva největší krysaři dvacátého století Hitler a Stalin omámili desítky milionů svých rodáků vidinou násilného přerozdělení statků, které první slíbil vzít židům a druhý buržujům. Pochodně a lampiony, obrovské portréty a skandovaná hesla, průvody, manifestace, vojenské přehlídky, ale i lyrické verše bušily tu i tam na city tak dlouho, až ohlušily rozum.

Na přelomu tisíciletí se po vichřicích první, druhé i studené války vyřádila dějinná bouře ještě na Balkánu; nasycená tisíci hrdel, podřezaných vášnivci třeba jen pro jinost jazyka, pak nad spojující se Evropou utichla. Dočasně, protože dějiny skončí až s civilizací. Na jejím poničení lidstvo umíněně pracuje a právě Zelení se tomu nejvíc snaží zabránit. Jejich problém leží pro mne v tom, že je opakovane přistihuji v zajetí obluzujících emocí.

Znepokojuje mě množství pacifistů mezi nimi, nechápajících, že lidstvo se může vyhnout chmurným vizím Bradburyho a Orwella, jen když se ubrání příští totalitě, která by proměnila svobodné občany v průhledné otroky, a že demokracie proto potřebuje armády i zbraně. Také jejich boj s globalizací, už nezařaditelnou jako sám čas, se mi jeví být útokem na větrné mlýny;

je prozíravější vzít ji na vědomí a kultivovat její dobré krvinky, aby ničily zhoubné.

A divím se, proč jako obhájci přírody oslavují a pomáhají dál rozmnožovat ovrtnutá monstra, která snad sluší moři, ale hyzdí už také českou krajinu. Vždyť každý z jejich příznivců bez technického vzdělání by mohl od nejbližšího fyzika dostat podobnou odpověď jako já na otázku, kolik takových větrníků by nahradilo Temelín. Vypstal jsem se pro jistotu tří, takže teď vím:

Stálý výkon Temelínu je v průměru 1825 megawattů. Výkon větrné elektrárny by mohl být megawatt jeden, ale není; v české kotlině se naplno točí zhruba desetinu času. Temelín by tedy vyvážilo 18 250 mlýnů, jejichž vrtule dosahují výšky dvou Petřínských rozhleden. Podle normy, která jich povoluje nejvýš deset na kilometr čtvereční, aby se vzájemně neobíraly o vzácný pohon, by si ta větrná farma žádala kvadrát země o stranách dlouhých dva a čtyřicet kilometrů.

Vystříhl jsem si v příslušném měřítku takový čtverec a přiložil k mapě Čech. Kromě Prahy by to posvěcení zahrnulo i Říčany, Starou Boleslav, Mělník, Kladno, Slaný a Beroun. Pak jsem se optal, co ale bude, když náhle nezafouká vůbec. Odpověď zněla: Zhroutlí se síť. Hned však přišla útěcha: Pro ten případ by byly připraveny náhradní zdroje. Jaké? Lány záložních agregátů! Nabyl jsem dojmu, že kdyby šel vítr spát, bylo by po svícení i po krajině.

Vážení Zelení, jistě nejsem sám, kdo se ptá, jak problém stále rostoucí potřeby energie vyřeší potomci v zemi bez veletoků, vodopádů a vichrů, pokud ztratí jádro. Logicky uvažuji, že dokud zůstanou obnovitelné zdroje hudbou budoucnosti, nezbude než opustit vzdušné zámky a soustředit se na zajištění maximální jistoty reaktorů. Někdejší guru Strany zelených Jakub Patočka pro mne ztratil věrohodnost tím, že odmítl zveřejnit v Literárních novinách hlasy předních rakouských odborníků přisuzujících Temelínu standardní kvalitu. Jak se mnou a s dalšími výhledovými voliči –

zbavenými emocí a vybavenými rozumem – naložíte Vy, milý pane Bursíku?

24. 2. 2007, *Právo*

P. S. 2008: *Nedozvěděl jsem se dodnes.*

Tramvaj s opicemi

Je to jeden z prvních trvalých zážitků předškoláka, dejme tomu z roku 1933 nebo 34. Posledního březnového dne přijdou rodiče domů s novinami, ve kterých je úžasná zpráva: Napříč Spálenou ulicí bude zítra jezdit z průjezdu do průjezdu sem a tam tramvaj plná opic! Čtou pak dítětu tu úžasnou dohodu, kterou slavnostně uzavřely Elektrické podniky Hlavního města Praha se zoologickou zahradou, aby potěšily pražské děti.

Vzpomínka se za sedmdesát let změnila v legendu, ale dodnes uvěřitelná je představa těšení, které muselo přečkat nekonečnou noc. Nohy si stále dobře pamatují pěší trať, kterou později tisíckrát odkráčel dorostenec z domova v Bubenči do gymnázia v srdci města. A v paměti zůstalo dodnes vryto strašné zklamání, když Spálenou kodrcaly od Perštýna ke Karlovu náměstí obvykle nudné soupravy a po tramvaji s opičkami ani stopa.

Rodiče ho provázeli oba; přiznali mu, že chtěli zažít tu velkou veselost, až poprvé uslyší slavné slovo Apríl, kterým vyvedl veškerou drobotinu vážený deník. Jenže místo toho sklidili usedavý brekot, který neustal při celém zpátečním pochodu do Bubenče. Jejich synek se cítil prvně v životě podveden právě těmi, kterým nejvíc věřil, když zjistil, že zprávu samozřejmě pochopili hned jako žert.

Prvního dubna 1945 se už matčina podvodu účastnil vědomě. Místo na seřadiště jeho sexty, která povinně odjížděla na Moravu budovat poslední val proti Rudé armádě, ho dovedla do Všeobecné

nemocnice. Líčila chlapcovy letité potíže a lékař souhlasil s její myšlenkou vyštípnout mu preventivně nosní i krční mandle. Když se pak u lůžka objevili protektorátní policisté, nezbylo mu než potvrdit akutní zánět nesnášející odklad.

Po jejich odchodu začal na matku i pacienta křičet, že ho vyvedli aprílem, který může přijít draho. Maminka mu temperamentně poradila, aby se šel podívat na mapu a byl rád, že směl ještě včas projevit vlasteneckou kuráž, která mu asi chybí, když na myšlenku tak prostě zachránit českého chlapce před agonií Němců nepřišel sám. Za týden mu prodloužil pobyt pro údajnou komplikaci a mamince řekl, že ho ten úlet mrzí.

Krátce nato slíbili Čechům a Slovákům tramvaj s opicemi v mamutím vydání nejen domácí komunisté i četní demokraté, ale uznávané osobnosti z celého světa: svorně shledaly, že zárukou proti dalšímu otřesu, jakým byla kapitalisty zaviněná světová hospodářská krize, a proti nové zradě, jaká byla Západem spáchána v Mnichově, může být pro národy Evropy jedině socialismus sovětského ražení a otcovská ochrana Velikého Stalina.

Značná část populace, poznamenaná masovou nezaměstnaností třicátých let, odtržením Sudet, rozbitím republiky, seznamy popravovaných, vyhlazením Lidic i objevem zruďných továren na smrt, vzala lákavou představu za svou. Brzy byla přesvědčena, že ji uskutečňuje už svou vírou, tak mocnou, že se nemůže nezhmotnit. Pak se však fata morgana rozplynula a zjevily se známé rekvizity útlaku až po šibenice. A nikdo se ani nesnažil zvolat Apríl!

Holou pravdu postupně zakrývala hesla tak prázdná a lži tak průhledné, že už nebylo třeba Andersenova dítěte, aby nahotu odhalilo. Vnímali ji všichni, ale staré mechanismy moci ji účinně vyhlásily za nové šaty padnouce všem, kdo je budou nosit bez reptání. Prostoduchou víru v ideál vystřídala vychytralá nevíra v cokoli, co nepřináší výhody, ale naopak rizika. Volnost? Rovnost? Bratrství? Apríl, apríl!

Napomohli tomu opět uznávání velikáni svobodného světa. Ho-ho-hočin! skandovali jejich učedníci na demonstracích jedno desetiletí a další pak Ni-ni-nikaragua! Svě skvělé rady vysílali i k nám: Lepší reálný socialismus nežli žádný! A: Lieber rot als tot! Spíš být rudý než mrtvý! Jejich tramvaje s opicemi je nezklamaly tolik let z jednoduché příčiny: nikdy se nikdo z nich nikam nevydal přesvědčit se, jestli tam opravdu jezdí.

Jakožto dvacetiletému se mi třicetiletí jeví být vyhasínajícími starci. Dovedu si dobře představit, jak se dnešním třicátníkům jeví osmdesátníci. Jestli se ale sami dožijí vyššího věku, čeká některé z nich překvapivé poznání: v určitém rozhodujícím smyslu jim nepřestane být dvacet. Pokud je podstatně nezradí tělo, bude mu nadále vládnout duše schopná husarských kousků, ale i debilních omylů jako v mládí.

Maratonci vyprávějí, že nedaleko cíle nevnímají už ani to, že běží, natož aby přemýšleli proč. Životní maraton vyčerpá spoustu lidí podobně. Snad je to jejich štěstí. Těm dosud schopným běžet přibývají se zbylými kroky otázky, které je dostihují až teď. Za čím vlastně běží. Jak běželi dosud. Jaký dojem zanechají u svých příznivců. Jaký u svých odpůrců. A jak obstojí u nejvěducnějšího soudu – sami před sebou.

Generace narozená před sedmdesáti a více dubny dobíhá. Počítá-li první a druhou Republiku československou, Protektorát, krátkou dobu po válce, léta padesátá, šedesátá a pak dvacetiletku normalizace, zažila i s tím současným osm odlišných režimů. Její stopy budou zvláště podrobně zkoumány, protože v nich utkvěl nebývalý vzorek dějin, evropských a lidských vůbec.

Čím dál méně důležité přijdou dobíhající jevy, které jim dřív stály za rozčilení a spor, ale současně čím dál víc chápou jejich smysl. Odváděly a odvádějí je od skličující myšlenky, že celý život běží odnikud nikam, pro nic a za nic. Jejich lásky a nelásky, radosti a smutky, úspěchy a prohry, jejich přátelé i nepřátelé splétají hustou

sít lidství, která všechny žijící chrání před mrazivým prázdnem vesmíru a věčnosti.

Neznámí vrstevníci, kteří jste tehdy taky čekali ve Spálené na tu vymyšlenou tramvaj, věnujme jí zítra vzpomínku: spočítejme, čemu všemu jsme v životě naletěli, na co kdy skočili a koho čím vyvedli sami. A s tím vzhůru do finíše!

31. 3. 2007, Právo

Hlasitý Don

Různými okolnostmi vynucená stěhování mají jedno společné: postižený se při nich chová obdobně jako při katastrofách, zachraňuje nejcennější. Moje knihy prošel po smrti rodičů a po mém rozvodu vyhazov z hradčanského bytu a po něm i z vlasti. Z přibližně tří tisíc svazků, vždy znovu pečlivě probíraných, než se další z nich odloučily k příbuzným, k přátelům nebo k antikvářům, zůstalo jich jako Moravanů na Bílé Hoře, asi tři sta; těch, které mě od pramene dětství oslovily v celém toku života tak silně, že se staly součástí mne samého.

Jak mě mé povolání nepřestalo zaplavovat dalšími, stojí ten šik pro mě nejcennějších na jedné stěně vídeňského bytu spolu s prvním vydáním Ottova slovníku naučného, počátečního roku 1888. Zatímco po něm sahám velmi často, všechny tyhle knížky jsem si léta šetřil „na potom“. Jen při velkých úklidech jednou za uherský rok jsem namátkou některé povytáhl z řady, abych se třeba potěšil Sekorovou obálkou Vančurova Kubuly a Kubu Kubikuly, labužnický potěžkal objemnou Dreyserovu Americkou tragédií nebo se alespoň dotkl brožovaného Máje skoro pálícího v ruce, jako by v něm pořád hořel požár, který zchvátil básníka.

Byl to ted' náhlý poryv aktuální politiky, který vyvolal zapadlou vzpomínku na dílo, po němž jsem nesáhl přesně půl století. Některá vyjádření ruských maršálů, vyvolaná možným umístěním amerického radaru na českém území, a zejména tón, kterým prezident Ruska oživil starého ducha Kremlu, mě dovedly k tomu, že jsem znovu otevřel první díl Tichého Donu. Pak už jsem nepřestal číst, v křesle, v posteli, ve vlaku i v letadlech, dokud jsem nezavřel na víc než tisíce třísté straně poslední čtvrtý.

Nevím, zda to grandiózní dílo opravdu napsal komunista a pozdější laureát Nobelovy ceny Michail Šolochov, nebo, jak se neúnavně traduje, jakýsi kozácký literární génius, který byl zlikvidován, zatímco jeho spis Šolochov zachránil nějak podobně jako Max Brod prózy svého přítele Franze Kafky; i ten mu ovšem ponechal autorství. Víme ale jistě, že vydání v pražském nakladatelství Svoboda v roce 1947 bylo poslední, které u nás vyšlo bez mocných cenzurních úprav, aby jeho protagonista mohl nést ideově bezchybné poselství a nezůstal tím, čím opravdu byl – symbolem zrazené revoluce, která rozvrátila zemi i duše.

Byl jím – a zůstává! Sto let po Lvu Tolstém a jeho rovněž čtyřsvazkové Vojně a míru napsal autor Tichého Donu, ať už byl kdokoli, úchvatnou i úděsnou epopej obepínající čas těsně před první světovou válkou až po čas posledních křečí války občanské. Stejně jako jeho hraběcí předchůdce stal se i on neúprosným kronikářem „šlící doby vymknuté z kloubů“, v níž byly s lidmi vyhubeny také zákony a ideály. Kozák Grigorij Melechov, nejdřív předhozený jako předkrm pro rakouská děla, pak už z vlastní vůle svrhává cara, brzy však povstává s kozáky proti rudým, později slouží rudým proti povstalcům a končí v bandě, která už na potkání brutálně morduje všechny bez rozdílu. V českém vydání to na správnou míru uvádí alespoň záložka: „Nad celým tímto rozkladným životem stojí mravní obrození milionů, které shromáždila pod svým praporem sovětská vláda...“

Ve strhujícím příběhu, který se co chvíli hrozí samým napětím zalknout, a přesto stále sílí, se míhají další tváře, stejně nespočetné jako nezapomenutelné, a jako zlatá žíla se od počátku až do konce táhne Grigorijův vášnivý vztah k ženě jeho souseda, Axinje-Ksjuše; ta při každém z krátkých, ale tím niternějších setkání jako by omyla jeho zakrvácenou duši, aby našel sílu – znovu zabít. Pak právě šavlí, kterou za osm let bojů přetáhl z koňského sedla desítky mužů vedví, ryje vleče své osudové lásce mělký hrob.

„Dlaněmi pečlivě upěchoval vlhkou žlutou hlínu a dlouho klečel vedle rovu se skloněnou hlavou, lehce se kolébaje jako podkosené stéblo. Nyní neměl, proč by spěchal. Všem bylo konec. V modravé mlze, za šelestu ranního suchého vánku vycházelo nad srázem slunce. Jeho paprsky stříbřily husté šedé vlasy na nepokryté hlavě Grigorijově a klouzaly po bledém a ve své nehybnosti strašném obličej. Jako by se probudil z těžkého spánku – zvedl hlavu a uviděl nad sebou černou oblohu a oslnivě zářící černý kotouč.“

Bezmála dalších sto let od popsanych událostí se veleromán o tichém veletoku nabízí jako klíč k pochopení mnohého, co následovalo už za našich dob. Ještě desítky milionů Rusů i nerusů se ještě další desítky let měly probouzet z těžkého spánku, v němž se jim zdálo, že jsou otroky ve zničujících lágrech, vojáky trestních rot hnaných přes minová pole či odsouzcenci k smrti ve sklepeních Čeky, aby vzápětí poznaly, že to nebyl sen. Bledé a ve své nehybnosti strašné obličeje viděly nad sebou černou oblohu i jako běžní občané, jimiž byli jen podle názvu, když o jejich bytí i nebytí rozhodovali zloději revoluce, pro něž měli dál cenu podkosených stébel.

Odplutí Němců z lidské civilizace do barbarství trvalo jen dvanáct let, a zpět je s pomocí prozíravých západních přemožitelů vrátily rychle i vlastní dějiny, v nich už měla demokracie a humanita silné kořeny. Bloudění Rusů v souostroví gulagů trvalo až do prozření Nikity Chruščova celých čtyřicet roků a k brutalitě donských kozáků je jako k magnetové hoře vracejí děsivé recidivy, jako třeba obě

nedávné války v Čechách. Darem hvězd se čím dál víc jeví osobnost Michaila Gorbačova, který nenechal Sovětský svaz vybuchnout jako přetopený kotel; lze si představit, jakou katastrofu by byly mohly sobě i světu způsobit oživé klony Grigorije Melechova.

Nikdo z Evropanů nezkusil v minulém století víc než Rusové. Jenomže právě jejich bezbřehé utrpení zůstává nebezpečně uskladněnou třaskavinou, dokud i u nich pevně nezakoření občanská setba francouzské revoluce. Zejména ti v Evropě, kdo s nimi mají nejčerstvější zkušenosti – a mezi ně patříme i my! –, by neměli zanedbat nic, co ji může posílit. Ale do té doby, než i Rusy dalších generací podepřou vlastní nové dějiny, je právě tragický hrdina Tichého Donu hlasitou výstrahou před nevypočitatelností, s níž je proto dobře – počítat.

26. 5. 2007, Právo

Štafeta hlouposti

Většina mých vrstevníků s podobným osudem si už dávno udělala pořádek v občanské minulosti. Omluvili jsme se především za prostoduchost, s níž jsme po válce odepsali původní západní spojence, kmotry naší samostatnosti. Stačilo mnichovské selhání tehdejších vůdců Anglie a Francie – Chamberlaina a Daladiera – abychom je oba osobně ztotožnili s demokracií. Většina občanů Československa vyměnila ve volbách v květnu roku 1946 tu nespolehlivou stařenu za mladého bohatýra z východu, slibujícího modré nebe komunismu.

Kvůli jeho planoucím očím odmítla československá vláda pořád ještě více méně svobodně americkou nabídku Marshallova plánu, který zanedlouho zvedl z popele i západní část Německa. Inkvizitorské řádění senátora McCarthyho potvrdilo také mladým intelek-

tuálům oprávněnost a správnost volby... bohužel jenom na dobu podobnou líbánkám. Už po dalších volbách se Amerika vracela ke svým svobodným kořenům, zatímco u nás se volby staly cynickou fraškou ve stínu šibenic.

Jak se prodlužovala zkušenost společnosti s totalitním režimem, obnovovala se důvěra v demokracii, protože víc a víc vynikala její jedinečná, ničím nenahraditelná vlastnost: zaručené předání moci jejími držiteli vítězům příštích tajných voleb. V průběhu let ji nejmarkantněji předvedlo právě první zvolení stávajícího prezidenta USA mizivou většinou hlasů z jediného státu – Floridy; poražený protivník Al Gore ji přesto po rozhodnutí Nejvyššího soudu přijal a uznala ji i celá zem.

Zatímco u nás probíhal od roku 1968 pod tlakem hnusné normalizace proces zrání, který postupně spojil další postižené evropské země a vyústil v pád železné opony, začal svobodou i blahobytem přesycený Západ ztrácet instinkty. Když Ronald Reagan, Margaret Thatcherová a Helmut Schmidt odpověděli řečí pershingů a cruise missile na rozmisťování nových sovětských raket SS 20 a SS 21 také v Československu, protestovaly statisíce občanů západních zemí – především studentů a intelektuálů – bouřlivými demonstracemi proti tomu, že jejich představitelé maří mírové iniciativy Sovětského svazu.

Protože se brzy ukázalo, že právě tvrdý postoj vlád Ameriky, Anglie, Francie a západního Německa přivedl Gorbačovovo vedení SSSR k jednacím stolům a pak v zázračně krátké době dospěl i k osvobození znesvéprávněných národů, je možno tvrdit: referendum, které by byli tehdy docela jistě vyhráli poblouznění, ošálení i podplacení mírotvorci, by bylo znamenalo vítězství sovětských jestřábů a nejspíš i ohrožení svobody dalších evropských zemí.

Ta poučná historie je pořád ještě čerstvá – a přece jako by od ní uplynulo sto let!

Náš celostátní deník s modrým přelivem – tedy jistě ne zahleděný doleva – přinesl počátkem tohoto června v den pražského pobytu George Bushe osm vzkazů českých maturantů jemu adresovaných. Že jsou bez výjimky všechny kritické, potvrzuje, že se respondenti těší naprosté svobodě v demokracii. Co zaráží, je znovuzrození antipatie, která už jednou přerostla v osudný omyl zaplacený čtyřiceti lety totality. „Zruš víza a vypadni!“ velí v té anketě prezidentu USA okatá slečna Barbora. „Nepoděláme se z tebe!“ vzkazuje mu rozčepýřený Tomáš. A intelektuálně vyhlížející Eva to shrnuje: „Vzkázala bych mu taky, že tady nechceme ani radar, ani Američany.“

Stále častěji přijde člověku s jistou životní zkušeností, že si počíná jako pošetilý sklerotik, když omílá několik podobně znějících vět na několik stejných témat. Ví přece dobře, že právě osobní zkušenost je neprenosná a neděditelná, jinak by nebyly děti tak často dokonce i hloupější rodičů. Utěšuje ho jen ta moudrá latinská věta o kapce, která hloubí kámen nikoli silou, ale stálým dopadáváním. A tak se raději opakuje dál.

Americký prezident není Amerika. A Amerika není ani svůj vlastní vzor, natož náš. Je to nicméně bezesporu země, kde se v jejích moderních dějinách nejhlouběji zakořenila vůle po životě určeném jedním každým z jeho nositelů. Amerika v uplynulém století třikrát zachránila civilizaci tím, že pro ni zachránila i demokracii. Dvakrát poslala svou mládež do obou světových válek a potřetí vynaložila všechny síly i prostředky k vítězství ve studené dřív, než stačila prerůst v horkou.

Samozřejmě že přitom i počítala. Samozřejmě že chtěla i rozšířit svou moc. Ale především bojovala a krvácela. A když vyhrála, nabídl poraženým svou největší cennost – právě demokracii. Němci a Japonci ten dar zužitkovali velmi rychle, k prospěchu vlastnímu i celé planety, Rusové s tou šancí teprv nedůvěřivě začínají, ale byla jim dána, podobně jako Iráku. Americká demokracie není ani

zdaleka ideální, jako jí ostatně nemůže být nikdy žádná, protože každou vytváří nesourodá sbírka různě schopných či neschopných a slušných či neslušných lidí. Ale americká demokracie hlavně je, a především díky ní může existovat i česká.

Dějiny opakovaně učí, že právě nejvyspělejší civilizace jsou nejvíc ohroženy. Přesycenost všeho druhu, materiální i duchovní, vede postupně k oslabení a pak i k úplné ztrátě instinktů. Kultura, která se považuje za vyšší, a proto nepřekonatelnou, začne hrubě podceňovat všechny, které má za barbary neschopné ji svrhnout a nahradit. Svěří svou obranu placeným zbrojnošům. A začne se svárit i štěpit.

Něco podobného se přihodilo po druhé světové válce v naší zemi, když se většina jejích obyvatel stejně svobodně jako pomateně rozhodla odpoutat se od tradic, v nichž po generace vyrůstala spolu se západní Evropou i s Amerikou. Netušila, že se tím „na věčné časy“ přimyká k magnetové hoře nesvobody a násilí. Převeźme, když ji zachránil skoro jen zázrak, po půl století štafetu té prostomyslnosti její nejmladší generace? V anketě českých maturantů nezazněl jediný hlas, který by si takové nebezpečí uvědomoval...

30. 6. 2007, Právo

O ničem

V dobách mého dětství bylo pro mě v létě jedinou událostí, že skončila škola. Donesl jsem domů vysvědčení, vyfasoval pochvalu či domluvu a hurá na prázdniny, ty vyplnily celý můj svět tím, že se kromě nich vůbec nic nedělo. Teď už dávno vím, jak hrozné to mají, když se nic neděje, žurnalisté. Psát o ničem je dřina. Aby to někdo svedl, musí se napřed naučit na nic nemyslet. Jenomže!

Každý student psychologie zná ten vtipný a neselhávající pokus, při němž dobrovolníci dostanou jednoduchý úkol: nemyslet vůbec na nic, ale hlavně ne na kozu! Sto procent testovaných pak shodně líčí, jak intenzivně mysleli na to, že nesmí na nic myslet, přičemž celý zbylý prostor jejich myšlení vyplnila obrovská koza.

Jen vzácní šťastlivci nebo naprostí cynici nezažili nikdy noční probuzení, kdy dřív, než se přerušovaný spánek stačí znovu spojit, v temnotě a tichu naskočí do mozku hořká vzpomínka, potlačená výčitka nebo zlá předtucha. A čím je člověk starší, tím víc je v něm nastřádáno zážitků, které jsou vryty v myslí tím hlouběji, čím raději by je z ní vymazal, protože se v nich k někomu on či někdo k němu nezachoval, jak by byl mohl nebo měl.

Jde-li o vzpomínku, trápí probuzeného pozdní představa, jak docela jinak se mělo kdysi kdesi cosi stát, co se už nijak nemůže odestát. Jde-li o výčitku, skličuje ho svědomí vědomím, že její neodstraněná nebo neomluvená příčina někomu škodí a živí v něm trpkost dál, pokud s ním už nezemřela, aby o to silněji žila ve viníkovi. Jde-li o špatnou předtuchu, sužuje ho obava, že pohroma, kterou ohlašuje, může být ještě horší. Jedinou možnou obranou proti nočním můrám všeho druhu je naučit se zaplašit sebeslabší myšlenku na něco a zkusit myslet na nic.

Lidé nadaní hudebním sluchem k tomu mají předpoklad, pokud se naučili vypudit z ucha vlezlé červy utkvělých melodií. Ti umí přepadat zákeřně bez příčiny a drží se pak v paměti jako klíšťata, mučice zejména milovníky klasiky, když je napadnou třeba šlágregem Cikánko ty krásná nebo lidovkou Co ten ptáček jarabáček. Existuje ale protizbraň: jako žiravina vymizíkuje podobné parazity včas zafixovaná znělka, kterou si napadený začne v duchu intenzivně zpívat, už když se mu ten hnusný červ vrtá do mozku. Mou obranou je už po léta závěr Beethovenovy Deváté, nic mu neodolá.

(Spojení červů a hudby nutí odbočit k výstražnému poznatku. Ve Vídni je prodejní dům, kam se sváží vykoupený starý nábytek. Ve

čtvrtém poschodí jsou jen židle, ve třetím samá křesla, v druhém se vrší postele, v prvním se tlačí stoly a v přízemí tísň skříně. Ve sklepe postavili zvukově odstíněný bunkr, kam míří veškeré přišlé kusy, aby se rychle zbavily žravého červotoče. Místo dlouhého nákladného a nebezpečného plynování tam teď užívají moderní metodu: nábytku se tři dny a noci nepřetržitě pouští technohudba v hlučnosti diskoték; za tu dobu stačí i nejotrlejší brouci zhynout. Vnucuje to otázku: přijdou naši vnuci o červy, nebo o sluch?)

Zmizík utkvělých myšlenek má mnoho variant, které je nutno nasadit podle povahy napadeného, stejně jako čisticí prostředky musí odpovídat zasaženému materiálu. U mnohých nespavců kupodivu zabírá klasický recept tichého počítání oveček přecházejících lávku; málokdo se probdí ke sté. Úporné vytěšňování konkrétních prožitků abstraktními představami barev nebo tvarů je nádeničina, po níž má člověk šanci padnout do spánku prostou únavou. Příjemně uspávají vzpomínky na vlastní úspěchy, s výjimkou erotických, které spíš budí. Poslední pomoc nabízí ve všech případech uspávací prášek.

Schopnost psát o ničem se od umění na nic nemyslet zásadně liší tím, že výsledek je viditelný. Proslulé příklady z dob mého dětství se uchovaly dodnes. Na mnohé domácí pouti se stále ještě točí umělý klon obludy, která se tehdy léto co léto vynořovala do všech novin z hlubin skotského jezera Loch Ness. Českým pedagogům se dodnes připomíná památka industriálních učitelek, které rok co rok na Jadranu mediálně sežral žralok. A ze zpráv o rekordně bohaté – či zas naopak rekordně chudé – sklizni znojemských nakládaček dokonce vznikl pro doby chudé na události novinářský termín „okurková sezóna“.

Tak se ovšem léta kdysi jevila i líbila nedospělcům, jako jsem byl já, nebo na jiném místě vlasti pasáček Ludvík Vaculík, jehož obzor zastiňovala skutečná koza, kterou musel strážit, aby se případný vlk nažral jinde a ona zůstala celá. Už moje třinácté léto však přineslo

začátek světové války a mnohá následná zase jiná nadělení, od atomového hříbu nad Hirošimou po bratrské převálcování Pražského jara nadějí tankovými pásy. Některé léto ovšem ta okurková či hororová bohatě vyvážilo: k mým šestnáctým narozeninám se pár statečných Němců přinejmenším pokusilo zabít Hitlera a k mým dvaadvacátým došlápli Američani na Měsíc. Občas bylo tedy i v létě o čem psát a na co myslet.

Obdivuji kolegy, kteří na této stránce komentářů šestkrát do týdne píšou o něčem. Vybírají, co se jich dotýká a mělo by se dočkat všech. Suchou řeč agenturních zpráv polidšťují osobními emocemi; hněvem, ironií, ale i sympatií a souhlasem. Tyto noviny si však už třetí rok dovolují také osvícenecký přepych mít autora bez daného úkolu, který proto může psát třeba i o ničem. Nástup času dovolených se mi jeví být příhodný, abych té jedinečné výzvě konečně zkusil dostat.

Hrozbu pomíjivosti potlačuje většina lidí různými činnostmi, proto je bere až smrtelně vážně, myslí často jenom na ně a jen o nich píše. Je to logické, je to rozumné, ale je to i škoda. Právě v těch vzácných okamžicích, kdy se člověku poštěstí na nic nemyslet, existuje nejsilněji, patří přírodě a je současně nejvíc svůj, dělá jen to, proč se narodil: žije. Ve zlých časech jsme psávali texty „pro potěšení přátel“. V čase zřetelně lepším píšu jen tak pro letní osvěžení kolegů, čtenářů i své vlastní o ničem – a hlavně ne o koze!

28. 7. 2007, Právo

Boaka

Když jsem v září 1968 chvatně vypověděl své angažmá v düsseldorfské činohře a vrátil se do Prahy, strašily ještě Na Příkopěch bratrské tanky. Mezi nimi jsem u Prašné brány prošel do své tehdy

stálé restaurace, která vtipně proměnila jméno z Moskva na Morava; stačilo tak vyměnit na markýze jen dvě prostřední písmena. Protože většina hostů dosud na dovolené v cizině kolísala mezi návratem a exilem, uvítal mě vrchní jako ztraceného syna.

– Mistře, oslovil mne jako všechny, kterým chyběl poctivý titul, – vaši oblíbenou kyjevskou kotletu jsme jen překřtili na kanadskou, ale boaka vypadla z lístku úplně, nebudem přece chlastat jako okupanti, jsme s váma, buďte s náma!

– Co je boaka...?

– Vidíte? Kdo má žaludek číst ten jejich nábytek?!

Vybavil jsem si v duchu ruskou azbuku a hned byla z boaky vodka. Už za půl roku prohodilo vedení podniku na své markýze RA za SK, smažený kuřecí závit, z něhož stříkalo skryté máslo, byl opět připsán rodnému Kyjevu a týž vrchní tančil s moskevskou vodkou mezi jednotně oblečenými, rusky halasícími civily z blízkého stranického hotelu. Pil jsem ji předtím, při tom i potom.

Jazyk byl – vedle víry – odedávna prapor, pod nějž verbovali do svých šiků zanícené zbrojnoše dobyvatelé a násilníci všeho druhu. Mateřská řeč a víra otců jsou dodnes nejsrozumitelnějšími důvody, proč vyříznout jazyky, které melou cizí hatmatilku, a vyhubit duše otrávené falešným Bohem. Také pro mne byla povinná školní němčina odpornou řečí gestapáků, esesáků a popravčích čet. Tatínek mě proto od Stalingradu učil doma rusky, bratranec od invaze v Normandii anglicky. Nejen v Čechách, ale nikde po Evropě se ještě dva roky po válce nevydávali a nehráli ani Goethe a Schiller, umlčenou němčinou se stala dokonce i všelidská hudba Beethovena a Bacha.

O čtvrt století později už byla v Čechách opovrhovanou řečí okupantů ruština, zatímco němčiny jako by najednou existovaly dvě; ta jedna z NDR coby zupácký dvojhlas ruštiny, ta druhá ze západního Německa a z Rakouska jako svébytný hlas demokracie a svobody. Když mě po Chartě 77 násilně vyvrhli z vlasti, abych překážel jin-
de, rozhodl jsem se jakožto spisovatel v jazykové nouzi, že svým

záložním padákem bude právě němčina; bylo od ní podstatně blíže domů než od angličtiny. Hlavní padák, rodná čeština, dál nesl moje romány a hry, přídatný německý kontroloval jejich překlady a zazjišťoval mou komunikaci se zbytkem světa.

Rusové mě zklamali mnohem víc než Němci. Normální člověk se nediví, když ho chce zničit nepřítel, ale nečeká, že ho přepadne, kdo se vydával za věrného spojence. Mluvil jsem kdysi rusky nejlíp ze všech svých řečí, díky mnoha divadlům, která v Sovětském svazu uváděla mé hry. Když pak byl ale jejich autor Pávěľ Kagout označen v Brežněvově Bílé knize za zrádného kontrarevolucionáře, dokorhal – dokukeralsja – i v SSSR na víc než třicet let, a za tu dobu skoro nepromluvil rusky. Nebylo s kým a nebylo proč.

V roce 2002 uvedl hru Nuly moskevský MCHAT a nepřítel státu byl pozván na premiéru ministrem kultury jakožto státní host. Vyžádal si stálou tlumočnici a ta jeho intenzivní hovor s hercem a ředitelem Olegem Tabakovem při první karafě boaky usilovně překládala. Boaka v třetí karafě rozvázala hostu hned dva jazyky. Po deseti dnech mu tlumočnice při diskusi se studenty Lomonosovovy univerzity vypomohla už jen několika slovy. Ruština dávno zmizelá jak v koši počítače se vrátila podobna vřídлу, jež se znovu prodralo závalem.

Stále potkávám lidi, kteří němčinu nebo ruštinu bytostně nenávidí. Bud' Němci, nebo Rusové, či dokonce jedni jako druzí jim přivodili příliš hluboké rány, než aby se mohly někdy zacelit; i smírná řeč vnuků někdejších pachatelů je dosud jitří jako žíravina. Ještě větší, protože mnohem čerstvější bolest jistě působí všechny jazyky Balkánu tisícům obětí, které v kritické chvíli nemluvíly tím jedině správným – jako jejich kati. Prapor té které řeči funguje bohužel dál podoben vysvědčení zachovalosti: nutí vážit si i hromadných vrahů, pokud hovoří mateřštinou, a nenávidět bez rozdílu všechny, kdo jí nemluví.

Urputný boj o slovinská jména obcí na silničních tabulích v rakouských Korutanech či o jejich maďarská označení na Slovensku už naštěstí není veden zbraněmi, ale jen rétorikou poslanců nebo nejvýš transparency demonstrantů. Čechům jej zřejmě ušetřil poválečný odsun Němců a také pozdější vzorně nekonfliktní rozchod Československa. Doutná však nadále v tiskových orgánech a na srazech vysídlenců ze Sudet i v jejich množících se žalobách proti vyvlastnění majetku, podávaných u evropských soudů.

Z hlučné saské němčiny víkendových pijáků piva se v noci ježí chlupy a otvírají kudly domácím obyvatelům Mariánských Lázní, stejně jako v Karlových Varech z panského pořvávání všeruských milovníků boaky. Nežli však naplno propuknou národní vášně místních rodáků, ať rychle vzpomenu spících obyvatel městeček na chorvatském pobřeží, které kolikrát sami trhali ze snů bujarým hlaholem českých konzumentů rakie. Globalizace nespojuje svět jenom bankéři a obchodníky, ale taky ožraly.

Bydlím v Praze i ve Vídni v srdci města. Tu i onde potkávám přes týden víc Italů a Japonců než místních rezidentů. V Praze navíc Němce a Rakušany, ve Vídni Čechy a Slováky. Babylon jazyků moderuje teď namísto umělého esperanta přirozená vůdčí řeč dvou velmocí, z nichž jedna ovládala většinu kolonií a druhou ovládli přistěhovalci z celého světa. Ale i angličtina poroučela přece otrokům, a právě v ní padl povel svrhnout atomovou bombu.

No a?? Jazyk je nevinný! Language is innocent! Sprache ist unschuldig! Jezík ně vinovat! Není důvod jej nenávidět nebo dokonce trestat. Jakákoli řeč na světě je pouze prostředkem hromadné dopravy myšlenek, za které ručí stejně jako nákladní automobil – jinak Lastkraftwagen čili gruzovík neboli truck – za to, co právě přepravuje na své korbě. Jedině jeho provozovatelé rozhodují, poveze-li chleba pro lidi nebo lidi do plynu.

25. 8. 2007, Právo

Démoni

Všední zářijový večer za někdejšími jatkami v pražských Holešovicích; z továrny na třídě Komunardů právě povstává kulturní oáza La Fabrika. Prostorný vstupní bar se plní převážně mladými diváky, jdou na hru Karla Steigerwalda Horáková & Gottwald. Přízračný kabaret z rodu francouzských grandguignolů – krvavých frašek – se odehrává v Československu před pětapadesáti lety a má tři hlavní postavy: ženu odsouzenou v čistě politickém procesu k smrti, prezidenta, který ji dal přesto oběsit, a slavného režiséra, jenž o tom napsal drama Pařeniště vyznívající v obhajobu té justiční vraždy.

Nepíšu kritiku, a tak jen zmíním, že diváky čeká silný text, chytrá režie a dobrý soubor vedený známými herci. Publikum však získá i představení navíc: v baru běží před zahájením, o přestávce i po hře nesestříhaný proud zpravodajských filmů z prvních let po druhé válce. Postavy ze hry tu mají skutečné tváře, vůdci řeční a kynou z tribun k davům, které v halách továren, na družstevních lánech, v aulách univerzit, ve sjezdových palácích a na náměstích celé země pilně pracují, rázně pochodují, radostně tančí a jednotně hlasují Pro.

Černobílé obrazy jsou promítány beze zvuku. Jejich dosud žijící současník je slyší křičet tím hlasitěji, že na rozdíl od většiny diváků ví, o čem je tam řeč. Takže vnímá, jak se nad nadšenými zástupy vznáší neviditelný, ale zato dodnes hmatatelný duch té doby, který slovenský bard Dominik Tatarka nazval Démonem souhlasu. Osobní zážitky tehdejší populace – debakl kapitalistického systému, jak jej odhalila světová hospodářská krize, a bankrot západní demokracie, který předvedly ústupky anglických a francouzských Mnichovanů Hitlerovi –, to byla výbušná směs, pod níž stačilo škrtnout, aby ten démon přesvědčil i bystré mysli o přednostech Sovětského svazu a socialismu jeho ražení. Křížovou cestu od Dávla k Belzebubu si většina občanů naší vlasti v květnu 1946 svobodně zvolila sama.

Počátkem osmdesátých let vyrazily do ulic i miliony západních Evropanů – protestovat proti rozmístění amerických jaderných nosičů, třebaže byly jen odpovědí na nové sovětské rakety instalované i v ČSSR. Volené politické reprezentace USA, Anglie a Německa však nátlaku pacifistů neustoupily – a tím přivedly k pádu železnou oponu!

Krátce nato bych byl i já hlasoval proti rozdělení Československa, v němž jsem se narodil. Asi by nás byla zase většina. Po patnácti letech ale vidím sebevědomé Slovensko, které už nemusí trpět chybami Čechů, když rychle nadělalo dost vlastních, aby se cítilo svobodným, a mohlo proto Čechy zase snášet. Umím si představit, že tehdejší zběsilý zbojník z Bratislavy mohl nás všechny zavléct na Balkán; k tomu stačívá výstřel jednoho šílence nebo najatého provokatéra. Díky českým politikům je nejlepším plodem víc než sedmdesátiletého manželství Čecho-Slováků čítankově vzorný rozvod – a nový těsný svazek v Unii.

Aktuální pře o americké Oko a Ucho v Brdech znamená současně spor o tom, je-li v naší demokracii opravdu suverénem lid, když jménem deseti milionů hlasují tři stovky zástupců, z nichž párek zaběhlých vzkázal vlastním voličům – Apríl! Divák, jenž čerstvě zažil představení v La Fabrice a hledí od baru na kmitající stíny minulosti, co už nejsou jako na scéně fikcí, je šokován a sklíčen obrazy pracujícího, pochoduujícího, tančícího i jásajícího suveréna, který se, vzdor varování menšiny vědoucích, osudně vydal špatným směrem.

Lehce se horlí za pochopení pro cikány osvícenci, který nebydlí v domě plném Romů. Snadno podporuje stavbu radaru příznivec, když nežije v jeho polygonu, kam se slibují zaměřit Uši a Oči raketostřelců tím hrozivějších, že zatím jen tušených. Hlas těch, kdo se upřímně cítí být brdským radarem ohroženi, je ale i vábničkou pro jiné: ty, kdo hledají téma úspěšné opozice, ty, kterým v míru a svobodě chybí bojiště, kde by vybili energii a získali řády – ale

i pro ty, kdo jsou duchovně či dokonce hmotně spjati s militantními vymítači demokracie a rádi by prosadili svůj model třeba násilím.

Suverén lid, který podoben Obru Járy Cimrmana sedí současně všude – za katedrami vysokých škol, za volanty nákladňáků i sportovních aut, a nejvíc za hospodskými stoly –, může mít pravdu, jenže umí se i tragicky mýlit!! Jako ho v roce 1918 ani ve snu nenapadlo vzkříšení německého militarismu, mohl by teď většinově uvěřit v iráckou či severokorejskou totalitu s lidskou tváří nebo v slovansky sbratřené Rusko, které odchodem z Čečenska vymění své imperiální tradice za humanismus Tolstého a Čechova...

Ačkoliv vím, že zkušenosti jsou nepřenosné, nudím jimi už třetí generaci. Věřím dál v kapky hloubící kámen ne silou, ale stálým dopadáváním. Pročež i poselství: Démon souhlasu z mého mládí může mít stejně záludného bratra v moderním Démonu nesouhlasu!

29. 9. 2007, *Právo*

Kde domov můj?

Bude to brzy sto pětasedmdesát let, co představitel slepého muzikanta v jinak spíš lehké Tylově hře Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka poprvé touhle písničkou rozplakal publikum. Vzala pak rychlostí, těžko pochopitelnou v předtelevizním pravěku, za srdce většinu Čechů, až se slavnostně usnesli, že ji napříště budou zpívat i poslouchat jenom vestoje. A ještě v cynickém dnešku při ní houfně slzí i otrlí Kdo-neskáčou-nejsou-Češi, když na sportovních kolbištích provází stoupající červenobílou vlajku s modrým klínem.

Autor té nejčestější ze všech českých písní, kapelník Stavovského divadla František Škroup, našel však svou věčnou adresu na hřbitově v nizozemském Rotterdamu. Takže – kde domov jeho? Tady, kde přišel na svět, nebo tam, kde našel životní štěstí?

Ta zvláštní otázka, s níž se většina občanů naší země seznamuje už v jeslích, je trestí všech, jaké si odjakživa kladou příslušníci malých, a proto těžce zkoušených národů i utlačovaných menšin. Nedávno u nás vyhlásila veřejná anketa největším z Čechů krále Karla Čtvrtého, ale ve světě nejznámějším Čechem byl, je a zřejmě i zůstane Comenius, po našem Komenský, jenž vyhnán z vlasti učinil svým domovem Evropu, kterou postupně naučil – učit se.

Lidé s jistou životní zkušeností dávno poznali, že pojmy národ a vlast ztratily v průběhu 20. století ty skoro božské vlastnosti, které jim byly prisuzovány o sto let dřív. Byla to bezesporu národní myšlenka vyjadřovaná činorodým vlastenectvím, co povzbudilo naše pradědy a prabáby k obdivuhodnému zápasu o zmrtvýchvstání české řeči a následně i za obnovení českého státu. Pak ale nacisté předvedli světu názorně, co předtím nepochopil při menších válkách a genocidách: že vznešená idea Národa i Vlasti se může stát výzvou a legitimací k vyhubení jiných.

V moderní době to světu znovu krvavě předvedly balkánské války, v nichž se masově vraždilo často jen pro odlišnost jazyka. Nejeden hrdlořez je ve své zemi dodnes skrýván před trestem, uctíván jako národní hrdina i vzor vlastence hlavně proto, že byl mnoha rodáky považován za zbrojnoše a mstitele posvátné mateřštiny, ačkoliv si o ni jenom nabrousil řeznický nůž.

Je zvykem dávat národům nálepky podle údajně charakteristických vlastností. Na Čechy se nejčastěji věší Švejk. Coby literární postava ční vysoko jakožto náš svébytný don Quijote, který však na rozdíl od Rytíře smutné postavy své zánícení předstíral, v čemž našel účinnější obranu proti skutečným obrům, než byl útok kopím na větrné mlýny. Jako příklad občana si ale získal pochybnou pověst, zaštiťovali se jím mnozí kolaboranti už za Němců. Zakroužil i nad současnou hlavou státu, když formulovala své proslulé objasnění pádu totality: „Reakcí masy ‚nesvobodných občanů‘ na nesvobodné poměry byla rezistence, nevykonnost...

byli to však právě oni, kdo svým chováním vytvořili předpoklady pro 17. listopad 1989.“

Vlast, z níž jsem byl násilně vynesena na podzim roku 1979, byla pro mě stále obývána také mnoha lidmi, kteří se rozhodli být občansky výkonní i za daných poměrů. Pokud jim povaha nebo osobní situace nedovolily čelit režimu otevřeně, nabídli vzdorující menšině morální i technickou podporu, bez níž by ty nekonečné roky zvládala hůř. Od řezníků, kteří psancům bez úplatků schovávali slušné maso, až po opraváře plížící se v noci k jejich stávajícím kotlům a lednicím. Neustále podepisuji zažloutlé průklepy svých románů i fejetonů tajně opisovaných v kancelářích režimu. A od koho věděly v listopadu 1989 zástupy mladých lidí ve všech obcích země, proč mají vystoupit proti stále ještě po zuby ozbrojené moci? Většinou od rodičů!

Když tím skončila i v Čechách politická polární noc, vrátil jsem se z vnuceného vyhnanství, jak to šlo technicky nejdřív. Přesto jsem současně zůstal ve Vídni. Zdálo se mi být nevkusné odhodit jen tak zimník státního občanství, kterým mi Rakušané umožnili deset let hodnotně existovat. Od té doby zkouším žít jako bigamista se dvěma zeměmi, a to nejen ze slušnosti: Rakousko dávno nechápu jako cizinu, protože jsem vrostl do jeho problémů i předností stejně jako zde.

Obdivuji sílu i rozum společnosti, která se ostudně namočila v břečce nacismu, ale byla pak schopna vytáhnout se z ní především vlastním přičiněním. Vážím si určujícího způsobu rakouského života, jenž před hromaděním hmotných statků upřednostňuje úžasné pestrou kuchyň, vzorně chráněné víno a špičkovou kulturu štědře podporovanou státem. Vyznávám se z té úcty i veřejně na rozdíl od většiny rakouských autorů, jejichž radostí je mluvit a psát o své vlasti jako o morálním smetišti Evropy.

Jakožto státní občan dvou zemí a spisovatel užívající dva jazyky bývám logicky tázán, jaké jsem vlastně národnosti. Mám po ma-

mince kořeny v husitském Táboře, po otci v chacharské Karviné, jsem podle norimberských rasových zákonů árijec jako lilie, ale říkám si Pražan. Hlásím se tím nejen k odkazu české inteligence, jejímiž zaškoliteli byli Jan Hus a Jeroným Pražský, ale i k dědictví osvícených Němců a Židů žijících u nás, kteří málokdy spolu, ale nikdy proti sobě stvořili nezaměnitelnou kulturu Zemí koruny české i pozdějšího předválečného Československa.

Jak slábnou okolní hranice, cítím se být stále silněji Evropanem, a vlastně jsem už dávno světoběžník kočující tam, kde právě rozbily stan jeho knihy a hry. Celoživotní přítelkyni, která mě úporně chránila před odcizením pohlednicemi s vltavskými labutěmi, jsem oplácel obrázky úplně stejných labutí ze všech světadílů. Ale kdykoli, kdykoli! uslyším už jen první čtyři tóny a první tři slova té Škroupovy písně písni, padá ze mě brnění, které si dávno navlékám proti zrádnému sentimentu, mžikám, polykám a vím náhle s naprostou jistotou, že:

země česká – domov můj!

27. 10. 2007, Právo

Co je život?

Tak se v jedné z moudrých židovských anekdot zeptá v synagoze chlapec rabína. Ten nejdřív nechápe. Jak – co je život...? No, dá se vysvětlit tak, abych to pochopil? Rabbi se zarazí. To je, Izáku, těžká otázka, musím přemýšlet, jak ti odpovědět. Nato zmizí z města. Po patnácti letech zaklepe na dveře tazatele, který se dávno oženil a sám má syny zralé k obřízce. Poznáváš mě? řekne mu zestárlý rabín. Ne... Mně's položil tu otázku! Jakou...? Přece – co je život! Ach, ano... vzpomene si dospělý muž. No, a já o tom léta přemítal na poušti. Aha... a teď už víte? Ano, odpoví rabbi, život je hluboká

studna! No to snad ne, zapochybuje Izák. Ne...? opáčí rabín zamyšleně, no tak ne.

Jen málokdo, nejspíš filozof nebo člověk hluboce věřící, hledá odpověď na tu otázku soustavně. Velmi mnozí si ji snad položí v klíčových životních situacích, ale od hlubšího zkoumání raději upustí, aby je zbytečně nezneklidňovalo. Velká většina lidí se tím nezabývá vůbec, svůj život prostě žije, a aby byl co nejpříjemnější, snaží se ovlivnit jeho podmínky, někdy pokorou, jindy vzpourou.

Pomáhá jim, že si lidstvo v průběhu svých dějin vytvořilo a dál vytváří návyky, které záhadu života a jeho smyslu či nesmyslu potlačují nebo alespoň zlehčují, aby nenaháněla strach. Theatrum mundi, divadlo světa, si bez ustání staví nové dekorace, vyrábí jiné rekvizity, šije další kostýmy a vymýšlí čerstvé dramatické zápletky, ať už zábavné, nebo napínavé, aby tím vším dohromady odvracelo pozornost od nejznepokojivější ze všech otázek: proč vůbec jsme.

Ve stálém repertoáru toho všelidového spektaklu se právě teď zvedá opona nad adventem jako další reprízou vznešené hry o narození Spasitele, která přímo volá k rozjímání. Jenže než se stačíme v reji svých všedních problémů soustředit, otevře se už znovu před ztřeštěnou komedií o příchodu nového roku nadějí, který zažene starý rok zklamání a všechno nejasné osvětlí sám. Jakožto diváci a účinkující zároveň se hbitě převléknem ze svátečních šatů i myšlenek do šaškovských, sfoukneme tiché svíce a hlučně otevřeme šampusy. Tu otázku všech otázek potom přehluší ohňostroje a zaplaší ji nejméně do Velikonoc.

O smyslu svého vlastního života přemýšlím já – člověk bez vyznání, ale zato vybavený vírou, že nějaký existuje – tím častěji, čím víc se blížím k jeho vrcholu. Řecký učenec Aristoteles kdysi rozpoznal pět fází, kterými zákonitě prochází každý příběh, ať vymyšlený či skutečný. Mou expozicí neboli výchozí situací byla první Československá republika, kolizí čili zásadním střetem druhá světová válka proti nacismu, krizí naivní důvěra většiny rodáků ve

falešný socialismus, peripetii a tedy novým dramatickým zauzlením zápas menšiny občanů o vzkříšení demokracie. Závěrečná, pátá fáze nese vždy klasické označení katastrofa, ale na rozdíl od těch přírodních může mít i v krvavé tragédii cosi jako happy end – pokud je provázena katarzí.

A co je katarze? Tak se nazývá otřes duše, který je způsoben náhlým poznáním a vede zaslepeného hrdinu k prozření: povstalec proti bohům či proti spravedlivému vladaři, ale stejně i otcovrah nebo prznitel matky právě díky jemu své osudné pochybení pochopí, přizná a přijme za ně odpovídající trest – takže pak umírá i bez pomazání vnitřně očištěn.

Advent, pro někoho nejdelší svátek víry a pro někoho úchvatná legenda, přivádí jedince obojího druhu na příbuznou myšlenku: vystoupit na chvíli ze života jako řidiči z auta, když chtějí po dlouhé ostré jízdě setřást únavu. Slovný rodák Jan Ámos Komenský je dokonce nabádá opustit pak původně plánovanou trasu a zamířit z labyrintu světa už přímo k ráji srdce. Pro normálního člověka naší doby je to sotva možné, nechce-li ohrozit svou kariéru nebo i existenci, ale samo zastavení může někdy předejít havárii.

Čím déle je komu dopřáno aktivně žít, tím víc ho to stojí sil a o to víc mu hrozí nebezpečí srážek s mladšími, zaviněných vzrůstající vznětlivostí ducha. Díky zkušenosti, kterou draze zaplatil, ztrácí trpělivost s těmi, kdo ji dosud nenabyli a mluví i jednají pošetile, jako mluvil a jednal kdysi on; vypadá přezíravě, školometsky a nakonec i odpudivě, když nepřestává poučovat, kritizovat a varovat. Ztrácí víc přátel a sympatizantů než kdy předtím v přímých utkáních, kde riskoval a mýlil se sám.

Každé zastavení slouží rozhlédnutí. Co byl jeho život, se mu teď odkrývá jako krajina poutníkovi, který vystupuje na horu. Narůstající ptáčí perspektiva dovoluje posoudit, jak přímá či zmatená byla celá jeho cesta. Pokud ještě nemá tušení, jak daleko zbývá k vrcholu, měl by se připravit na nejkratší možnost. Pro dobré katolíky stojí

všude zpovědnice. A pro nás ostatní? Pomoz si každý sám! Já třeba jako oni rok co rok tradičně zažhám adventní svíce, aby symbolicky vypálily ta zákoutí duše, kde se ukládají smutky, zklamání, výčitky, hněvy a strachy, především vzpomínkou na všechny, kdo ji kdy zahřáli přátelstvím, láskou, povzbuzením, odpuštěním.

Jak se tvor, který kdysi vystoupil z temné sluje dějin, pomalu stával člověkem, přestával řešit své potřeby a touhy zabíjením jiných lidí. Postupně odložil při osobních sporech kyj, kopí, meč i kolt, uznal zákon i trest. Ale zabíjet nepřestal dodnes, ani v civilizaci, jen se naučil beztrestně vraždit právě duši. A hlavními killing fields, poli zabíjení, se mu přitom víc a víc stávají média. Uplyvající rok v nich jako žádný před ním zaznamenal zesurování lidských vztahů a úhyn obecné slušnosti.

Chápu sám naivitu, která čiší z pokusu žádat průměr alespoň v adventu, když mnozí vůbec netuší, že je a co je. Ale právě rostoucí pocit – řečeno plytkým slovem novořeči – „mantinelů“ života, které tak nelítostně omezují každou naši hru, nutí přinejmenším to zkusit právě výzvou ke katarzi. Nebyl jsem patnáct let na poušti, ale prožil jsem jich už víc než pětikrát tolik, občas i v situacích na pomezí smrti, kdy se ta otázka položená v titulku vnucovala sama. Takže jsem stačil dospět i k odpovědi: Život je zázračné procitnutí mezi dvěma spánky. Ne...? No tak ne.

24. 11. 2007, Právo

P. F. 8888

Za tři dny je tu Nový. Bude dvoutisící osmý po Kristu a přinese do této krajiny, čerstvě usídlené v Evropě bez hranic, hned čtyři velká osmičková výročí, která stojí za střet myšlenek.

Devadesát let uplyne od října 1918, kdy tu zahraniční a domácí odboj vztyčily na troskách rakousko-uherské monarchie červeno-bílý prapor s klínem barvy nebe a na novém státním znaku se rozkročil dvouocasý lev Čechů se štíty Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Páteř národa se napřímila. Nekončící zpupnost Vídně a Budapešti, které nikdy nevpustily do spolku mocných také země Koruny české, ačkoli pro ně kovaly stroje i zbraně a krvácely za ně v jejich bitvách, pohřbila první zárodek jednotného kontinentu, který se nám až po sto letech otevřel právě teď. Veliká byla však šance, jakou nabídly vítězné mocnosti pestrému svazku Čechů, Slováků, Němců, Poláků, Maďarů, Rusínů a Židů. Tím větší škoda, že byla promarněna. Podepsaly se na tom dějiny, které nedaly národům Republiky československé dost času srůst, když jí křídla přerazila hospodářská krize, Hitler, který našim Němcům lživě nabídl lepší osud, pokud tu republiku rozbijí, ale i domácí politici, bojující víc navzájem než proti hrozící zkáze.

Sedmdesát let uběhne od října 1938, kdy předsedové vlád Anglie a Francie, aby nepřišli o hlasy rozbujelých pacifistů, uvěřili vlkovi, že se stane beránkem, když se bude smět pást v československém pohraničí. S ním se zmocnil i jeho obranných pevností, a statisíce už mohly jen marně volat heslo zrazených daňových poplatníků – Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně! Páteř národa se ohnula. Masarykova ČSR však i jako legenda zůstala pevným základem, na němž si generace stavěly modely příští státnosti, i když to byly jen vzdušné zámky poražených.

Šedesát let přejde od února 1948, kdy proběhl komunistický puč. Svoboda mínění přímo nutí říct, že se tehdy zdařil s významnou pomocí zdejších demokratických stran a jejich prezidenta, raněných snad slepotou, když se rozhodli pro hazardní hru na demisi, kterou vzápětí až ostudně prohráli. V dějinách neplatí, co by bylo bývalo kdyby, ale už jen pohled na poválečné Rakousko ukazuje, že existovaly i jiné možnosti. Hlavními viníky ovšem zůstali čeští

a slovenští komunisté, kteří slepě následovali své zaprodané vedení na osudovou cestu. Místo slibované světlé budoucnosti tam čekaly tmavé kobky a šibenice. Páteř národa dostala těžkou ránu.

A čtyřicet let nás dělí od ledna 1968, kdy se bezpočet členů KSČ spojil v pokusu o návrat k ideálům, které je po válce do té strany přivedly. Moderní dějepis nezná druhý případ, kdy vládnoucí menšina dobrovolně nabídla podíl na moci těm, kterým ji předtím násilně vzala. Nezná ani druhý národ, který jí za to vyslovil devadesátiprocentní podporu. Tu pak vedoucí reformátoři znovu těžce zklamali. Páteř národa byla nalomena. A z komunistické strany, která se dodnes očistila jen formálně, je trvale časovaná mina.

Komunismus byl poražen, ale není mrtev! Příčiny, jež ho kdysi probudily k tak ničivému životu, se právě vracejí a množí, to neskryje ani jejich moderní vzhled, ani pokus zmírnit je vábníčkou konzumu, ani hon na každou levicovou myšlenku. Těch bude přibývat a budou se radikalizovat, nevrátí-li se společnost včas k základnímu tématu Pražského jara – jak spojit přednosti kapitalismu i socialismu a vyhnout se jejich záludnostem. Úvahy o Třetí cestě, jak byla zjednodušeně nazývána, jsou apoštoly pravice označovány za pošetilé až nebezpečné, protože vůbec připouštějí možnost hledat ji i nalevo a mohly by u nás opět vzkřísit ducha reálného socialismu, jaký právě reálně ohrožuje další země na světě.

Ta obava není lichá. Devadesát let po založení Masarykovy republiky jsou ideály, z nichž vznikla, vyčpělé, a vinu za to nese hlavně onen podvod, jenž si navlékl ctihodné roucho hnutí za sociální spravedlnost. Dnes už k tomu přidal své viny i divoký kapitalismus devadesátých let, který škrtl rovnítko mezi právem a ctí a položil je mezi právo a peníze. Generace se navíc postupně příliš unavily přemírou kapitulací, kompromisů a kriminálních kauz, než aby byly ochotny unést koncepty, které jim nabízejí především práci a žádají po nich hlavně trpělivost. Hlasy proto získávají kazatelé razantních řešení a v běžných demokraciích je nejsnáze loví na levici.

Ta čtyři osmičková výročí mi právě v dané situaci české společnosti, Evropy i lidstva připomínají čtyři údery na tympán uvádějící Beethovenovu symfonii zvanou Osudová. Dvě z nich jsou spojena s nadějami, dvě s jejich ztrátou a všechna dohromady jako by vytyčovala ring mého života. Další kolo, do něhož se právě zvoní, zastihuje demokratický svět ve výhodě, jakou ještě nikdy v dějinách neměl – po Americe se i Evropa stává druhým spojeným kontinentem občanské svobody. Stačí srovnat politický glóbus z mého dětství s dnešním, aby bylo i pouhým okem zřejmé, že páteř národa na něm dostala možnost i čas zahojit se a znovu narovnat.

Nad číší sektu se nechce myslet na stará i nová nebezpečí, která by to zase mohla zmařit. Ostatně byla už buď rozpoznána a vede se plodný spor jak jim zabránit, anebo patří k těm, která jsou nevypočitatelná a rozhodne o nich osud. Už dávno jsem optimistický fatalista, snažím se mu co nejdéle čelit, ale když nabude síly živlu, přežívám pomocí naděje, že o tom ještě stačím napsat. Letos mám i další důvod k napití. K těm čtyřem velkým osmičkám se vine jedna malá, soukromá. Postaví se do čela všech mých desetiletí a rázem budu stejně starý, jako je podle užívaného přepočtu můj jezevčík. Protože je mi ze všech mých vrstevníků nejbližší, vidím názorně, na čem jsem, a ještě názorněji, na čem je moje okolí se mnou. Oba si musíme hlavně dávat pozor, aby nám vydržela páteř.

29. 12. 2007, Právo

P. S. 2008: A tím nekončím, ale píšu dál, dokud budu moci.

Pavel Kohout
O ničem a o všem
Krátká čtení 1975–2008

Ilustrace na obálce ArtMari/Shutterstock.com
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 17. 7. 2020

ISBN 978-80-274-0788-0 (epub)
ISBN 978-80-274-0789-7 (pdf)
ISBN 978-80-274-0790-3 (prc)